

Mariliis Gross ▪ kindralmajor Martin Herem ▪ kaptenleitnant Peeter Ivask
Margo Klaos ▪ Peeter Kuimet ▪ Andrus Lehtmets ▪ Hellar Lill ▪ Liis Mure
Toe Nõmm ▪ Jaanis Otsla ▪ Malle Piirsoo ▪ Ingvar Pärnamäe ▪ Linda Raska
major Tanel Rütman ▪ kolonelleitnant Andris Sprivul ▪ Jaan Tross
Eimar Veldre ▪ Jonatan Vseviov ▪ kolonel Riho Ühtegi

RIIGIKAITSE

Õpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele

Riigikaitseõpik gümnaasiumidele ja kutseõppeasutustele

Autorid: Mariliis Gross, kindralmajor Martin Herem, kaptenleitnant Peeter Ivask, Margo Klaos, Peeter Kuimet, Andrus Lehtmets, Hellar Lill, Liis Mure, Toe Nõmm, Jaanis Otsla, Malle Piirsoo, Ingvar Pärnamäe, Linda Raska, major Tanel Rütman, kolonelleitnant Andris Sprivul, Jaan Tross, Eimar Veldre, Jonatan Vseviov, kolonel Riho Ühtegi

Toimetaja: Kaarel Kaas

Keeletoimetaja: Helen Noormägi, Luisa Tölkebüroo OÜ

Retsenseerinud Heli Kirsi, Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Selts; major Kalle Kõlli, Kaitseväe Akadeemia
Retsensioonid Kaitseministeeriumi kodulehel

Kaardid: OÜ Regio

Kujundus ja küljendus: Avita kirjastus

Esikaane foto: veebel Ardi Hallismaa

© Autorid, Kaitseministeerium, Avita kirjastus

© Regio 2018, KL-18-032, www.regio.ee.

ISBN 978-9985-9761-6-6

*Eesti on iseseisev ja sõltumatu demokraatlik vabariik,
kus kõrgeima riigivõimu kandja on rahvas.
Eesti iseseisvus ja sõltumatus on aegumatu ning võõrandamatu.*

Eesti Vabariigi põhiseadus § 1

1. KODANIK, RIIK JA RIIGIKAITSE	6
Mida riigikaitse kaitseb?	6
Kodanik ja riigikaitse	8

2. SÕJA AJALUGU	10
Sõja tähendus	10
Sõja mõtestamine	12
Eesti sõja ajalugu	19
Eesti Vabadussõda 1918–1920	24
Riigikaitse 1920–1940	27
Eesti, eestlased ja Teine maailmasõda	29
NSV Liidu relvajõud Eestis 1970–1990	34

3. TÄNAPÄEVA SÕJALISED KRIISID JA RELVAKONFLIKTID	42
Revolutsioonid sõjanduses	42
Asümmeetriline sõjapidamine	46
Rahvusvaheline terrorism	48
Mäss ja mässutõrje	51
Irregulaarne sõjapidamine	53
Stabiliseerimise, julgeoleku, ülemineku ja taastamisoperatsioonid	57
Erioperatsioonid	59
Hübriidsõda	61

4. EESTI RIIGIKAITSE KORRALDUS	64
Julgeolekupoliitika	64
Eesti asend rahvusvahelises julgeolekuruumis ja sellest tulenevad julgeolekuohud	67
Eesti julgeolekupoliitika	70
Eesti riigikaitse juhtimine	75

5. SISETURVALISUS	78
Siseturvalisust mõjutavad tegurid	79
Siseturvalisust tagavad organisatsioonid	80
Riigisisesed ohud ja kriisid	82
Kriisireguleerimine Eestis	83

6. KAITSEVÄGI	90
Sõjalise riigikaitse põhimõtted	90
Reservvägi	91
Eelhoiatust ja mobilisatsioon	94
Sõjaaja üksused	95
Kaitseväge ülesehitus	96
Riigikaitse lai käsitlus	98
Liitlased	99

7. KAITSELIIT	102
Kaitseliidu eripära ja ülesanded	103
Kaitseliidu struktuuriüksused	106
Kaitseliidu nais- ja noorteorganisatsioonid	107

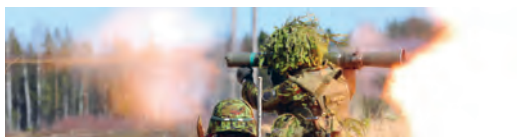
8. NATO JA LIITLASED	110
NATO loomine	110
Millega NATO tänapäeval tegeleb?	111
Kuidas NATO töötab?	113
Otsustusprotsess NATO-s	114
NATO igapäevane tegevus	116
Balti riikide NATO-sse saamise lugu	117
Liitlaste kohalolek Eestis	118
NATO Balti õhuturvet	119
NATO staabeelement	120
NATO küberkaitsekoostöö keskus	120

9. KAITSEVÄETEENISTUS JA VÄLJAÕPE	122
Kaitseväeteenistuse mudelid	122
Ajateenistusse kutsumine	123
Naiste vabatahtlik ajateenistus	125
Asendusteenistus	126
Ajateenistus ja reservteenistus	126
Tegevteenistus	131

10. RIVIÕPE	134
Rivikorra kujunemise ajalugu	135
Üksiksõduri riviõpe	136
Rivikord väljaõppe korraldamisel	139

11. RELVAÕPE	140
Relva mõiste	140
Automaattulirelv, miinipilduja, granaadiheitja	142
Laskemoon	145
Laskurelva padrun	146
Padrunitüübid	146
Kaitseväge relvad	148
Kuulipildujad	151
Snaipripüssid	152
Tankitõrjerelvad	153
Miinipildujad	156
Suurtükid	156
Õhutõrjeraketisüsteemid	157
Jalaväge soomusmasinad	158
Õhuvägi	158
Mereväe laevad	159
Sihtimine	160
Kuulide hajumine	162
Ohutusnõuded	163
Praktiline laskmine	164

12. ELANIKKONNAKAITSE	166
Ajaloost	166
Elanikkonnakaitse tänapäevane käsitus	167
Kuidas elanikke kaitstakse?	168
Valmistumine kriisiolukordadeks	169
Tegutsemine kriisiolukorras	172

13. ESMAABI	176
Tegutsemine õnnetuse korral	176
Ohu hindamine ja ohutuse tagamine	177
Kannatanu seisundi hindamine	177
112 – abikutse	179
Elupäästev esmaabi	180
Esmaabi vigastuste ja haigestumise korral	184

14. TOPOGRAAFIA JA ORIENTEERUMINE	192
Kaardi mõõtkava	194
Leppemärgid	195
Reljeef	196
Kaartide jaotus	197
Kaardi koordinaadid	198
Magnetiline asimuut ja direktsiooninurk	198
Kompass	200
Kaardi orienteerimine	200
Kaardi järgi liikumine maastikul	201
Orienteerumine pimedas	201

LISA 1. MERESÕJAPIDAMINE	204
Merekeskkond	205
Merejõudude rollid ja meresõjapidamise valdkonnad	206
LISA 2. KAITSETÖÖSTUS	210
LISA 3. HINDA OMA SPORTLIKKU VORMI!	214
LISA 4. SÕJALISTE ÜKSUSTE TAKTILISED TINGMÄRGID	216
LISA 5. EESTI KAITSEVÄE AUASTMETUNNUSED	218

1. KODANIK, RIIK JA RIIGIKAITSE

Rahvas, kes ei taha toita oma armeed, hakkab peagi toitma võõrast armeed.

Napoleon Bonaparte

Peale Eesti Vabariigi eksisteeris 2018. aastal maailmas veel 192 rahvusvaheliselt tunnustatud riiki. Suurem osa nendest riikidest on loonud relvastatud jõud, mille ülesanne on nende riikide kaitsmine välisvaenlaste eest. Teatud juhtudel on säärase sõjaväeliselt korraldatud ja relvastatud jõudude ülesanne ka liitlaste abistamine ning osalemine rahvusvaheliste kriiside lahendamises. Selliseid jõude nimetatakse erinevalt – relvajõududeks, kaitsejõududeks, armeeks ning kõnekeeles ka lihtsalt sõjaväeks. Eestis on selliseks jõuks Kaitsevägi ja vabatahtlik riigikaitseorganisatsioon Kaitseliit.

Mida riigikaitse kaitseb?

Kaitstes demokraatlikku Eesti Vabariiki, ei kaitsta nimelt mitte ainult Eesti riigipiiri, territooriumi ja elanikke, vaid ka neid põhimõtteid ja ideid, mis on meie riigi aluseks. Lühidalt ja lihtsalt öeldes kaitstakse meie praegust eluviisi.

Selle eluviisi aluseks on parlamentaarne demokraatia ja vabad vaimlikud; südame- ja mõttevabadus; vaba ajakirjandus; sõltumatu kohtusüsteem; kõigi inimeste võrdsus seaduste ees; iga inimese õigus vabalt valida oma tegevusala, elukutset ja töökohta; eraomandi puutumatuse. Need kõik on põhimõtted, mis on kirjas Eesti põhiseaduses. Põhiseaduses, millele kaitseväelased töötavad ustavaks jääda ning mis määrab kindlaks selle, millist riiki ja ühiskonnakorraldust nad lubavad kaitsta.

Rohkem kui veerand sajandit pärast iseseisvuse taastamist tundub kõik ülalpool kirjapandu meile juba loomulikuna, iseenesestmõistetavana. Kuid seda see ei ole. Suurem osa Eesti ajaloost on möödunud selliste võõrvõimude valitsemise all, kes pole enamikku meile praegu iseenesestmõistetavana tunduvaid väärtusi ja põhimõtteid pidanud millekski. Vene Keisririigi koosseisu kuuludes oli Eesti aladel näiteks

KAITSEVÄELASE TÖÖTUS

Mina, (ees- ja perekonnanimi), töotan jääda ustavaks demokraatlikule Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale, kaitsta Eesti Vabariiki vaenlase vastu kogu oma mõistuse ja jõuga, olla valmis ohverdama oma elu isamaa eest, pidada kinni Kaitseväge distsipliinist ning täpselt ja vastuvaidlematult täita kõiki oma kohustusi, pidades meeles, et vastasel korral seadus mind rangelt karistab.

Kui Eesti kodanik astub esimest korda kaitseväeteenistusse – saab ametlikult sõduriks, allohvitseriks või ohvitseriks –, annab ta kaitseväelase töötuse. Selles töötuses lubab ta jääda ustavaks demokraatlikule Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale ning kaitsta Eesti Vabariiki. Kaitseväelase töötuse tekst on vormiliselt küll lühike, kuid sisult tähenduslik: need read võtavad kokku Eesti riigikaitse olemasolu mõtte ja olemusliku eesmärgi – selle, mida õigupoolest kaitstakse.

tagatud küll eraomandi puutumatus (seda siiski mitte alati ja kõigi jaoks), kuid puudusid paljud poliitilised ja ühiskondlikud vabadused. 20. sajandi vältel Eestis kehtinud Saksa ja Nõukogude okupatsioonid jälitasid halastamatult oma poliitilisi ja ideoloogilisi vaenlasi, töid enesetega kaasa kogu ühiskonda haarava ja halvava ajupesu ning tallasid jõhkralt jalge alla mitte ainult meie kehtivas põhiseaduses sätestatud printsiibid, vaid ka praeguseks üldtunnustatud inimõigused.

Riike, kus ka tänapäeval puuduvad kas täielikult või osaliselt meil Eestis iseenesestmõistetavaks peetavad õigused ja vabadused, leidub maailmas praegugi külluses. Enamik sääraestest riikidest asub väljaspool läänemaailma – Euroopat ja Põhja-Ameerikat. Näidetena võib tuua Põhja-Korea, mitu Kesk-Aasia ja Lähis-Ida riiki, aga ka näiteks Venezuela ja Kuuba Ladina-Ameerikas ning Valgevene Ida-Euroopas. Kuid ka Eesti naaberriigis Venemaal on demokraatia ja inimõiguste olukord alates 21. sajandi algusest märkimisväärselt halvenenud.

Elloetletu kõrval on meie põhiseaduses kirjas veel üks oluline põhimõte: Eesti Vabariik peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade. See tähendab, et Eesti on rahvusriik – eesti rahvuse kodu. Maailmas ei ole mitte ühtegi teist maad, kus riigikeeleks oleks eesti keel ning mis oleks eestlaste põline asuala.

Eesti rahvas pööras oma riigi loomise esimesel sammul kõigi Eestimaa piirides elavate rahvuste poole, andes töötuse, et ta ei taha oma loodud riigis seada teiste rahvuste õigusi kitsamale alusele, kui need tal omal, ja et ta ei taha aset anda Eesti vabariigis rahvuslikule sallimatusele ja rõhumisele.

Kaarel Eenpalu, Asutava Kogu põhiseaduskomisjoni liige

Kuid sama tähtis on mees pidada seda, et Eesti on samavõrd ka kõigi teiste siin elavate rahvuste kodu. Meie 1918. aastast pärinev iseseisvusdeklaratsioon kannab pealkirja „Manifest kõigile Eestimaa rahvastele“. Just nimelt „kõigile Eestimaa rahvastele“, mitte „eesti rahvale“.

■ Eestimaa Rahvarinde korraldatud protestiaktatsioon laulväljakul 1988. aastal

Kaitstes Eesti riiki, kaitseme oma kõige kallimat vara – kodu ja peret.

Ka meie praegune põhiseadus ütleb selgelt: „Kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. Rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise ohutamine on seadusega keelatud ja karistatav.”

Aga ehk olulisim kõigest, mida riigikaitse kaitseb, on iseseisvus. See tähendab Eesti kodanike õigust ja vabadust langetada omal maal ise otsuseid selle üle, kuidas elada ning mida tähtsaks pidada.

Kodanik ja riigikaitse

Kõige lihtsam viis kodaniku ja riigikaitse omavahelise suhte kirjeldamiseks oleks piirduda seaduste tsiteerimisega. Ka meie põhiseaduses on kirjas, et Eesti kodaniku kohus on kaitsta Eesti iseseisvust. Teisalt on kodanikel ka õigus osutada põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele vastupanu – omal algatusel, kui muid vahendeid enam ei leidu.

Kuid Eesti riigikaitsemudel ja riigi kaitsmine eeldab enam kui vaid seadustes kirja pandud õigused ja kohustused. Sest selleks, et olla hea riigikaitaja – sõdur –, on vaja kõigepealt ise teada, miks ja mille eest võideldakse või ollakse valmis võitlema. Ilma nende teadmiste ja veendumusteta ehk võitlusmoraalita ei ole kasu ka rohkearvulisest sõjaväest ega kõrgtehnoloogilisest relvastusest. Kõik see muutub sellisel juhul lihtsalt inimhulgaks, metalliks, plastiks ja mikrokiipideks. Võitlevad ikka ja alati inimesed ning organisatsioon, mitte automaadid, suurtükid või raketikompleksid.

Kuna meie sõjaline riigikaitse põhineb ajateenistusel ja reservarmeel, on Eesti riigikaitse tõhusaks toimimiseks vaja, et kõik meie kodanikud – ka selle õpiku lugejad – teaksid, miks on riigikaitse vajalik; mida on neil endil ja nende perekondadel kaotada juhul, kui Eestis peaks puhkema relvakonflikt või me peaksime kaotama oma iseseisvuse; mida iga kodanik ise saab teha selleks, et ära hoida halvimate stsenaariumite realiseerumist. See mõttetöö tuleb meil kõigil ise ära teha ning õpik, õpetaja, riigikaitseõpetus, kool, kodu ja riik saavad siin vaid abistavas rollis olla.

Seejuures ei piirdu riigikaitstes osalemine ilmtingimata vormi selga tõmbamise, relva kätte võtmise ja sõjalise väljaõppe läbimisega. Tõsi, ajateenistus on seadusega ettenähtud kohustus, nagu näiteks maksude maksmine ja põhihariduse omandamine. Kuid tänapäeval on laiapõhjalise riigikaitse puhul oluline ka see, et kodanikud oskaksid ära tunda, milline teave on usaldusväärne ning millal on tegu infomanipulatsioonide või lausa propagandaga; teaksid, kuidas käituda riigisest hädalukordade ja kriiside korral; oleksid teadlikud küberturvalisuse ning suudaksid anda oma panuse ühiskonna üldise küberturvalisuse parandamisse.

Ja mis peamine – teaksid, kuidas demokraatia ja õigusriik toimivad ning mis eristab vaba riiki mittevabast riigist ja rahvast.

Ülesanded

1. Eesti on meie jaoks nii iseenesestmõistetav, et me tavaliselt ei mõtlegi, mis saaks siis, kui oma riiki ei oleks. Mõtles korra, mis juhtuks, kui ühel päeval mingil põhjusel Eestit riigina enam ei oleks. Mis sinu ja sinu pere jaoks sel juhul muutuks?
2. Uuri, millised riigid maailmas on loobunud oma kaitseväge ülalpidamisest ja iseseisva riigikaitse arendamisest. Miks on nad sellise otsuse langetanud? Analüüsi, mis on nendel riikidel ühist.

Lugemissoovitus

- ★ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (www.pohiseadus.ee)
- ★ Manifest kõigile Eestimaa rahvastele (www.president.ee)
- ★ Thukydides, Ateenlaste ja meloslaste dialoog. Peloponnesose sõja ajalugu, V raamat, 84–116 (Akadeemia, 9, 2009, lk 1635–1646)
- ★ Isaiah Berlin, Vabaduse kaks mõistet. „Valik esseid“, lk 36–59 (Hortus Litterarum, 1998)
- ★ Doris Lessing, „Vanglad, milles me vabatahtlikult elame“ (LR 22, 2018)
- ★ Ilmar Raamot, „Mälestused“ (Varrak, 2013)

Filmisoovitus

- ★ „Disko ja tuumasõda“ (2009, režissöör Jaak Kilmi)
- ★ „Ma elasin Eesti Vabariigis“ (2010, režissöör Liina Triškina-Vanhatalo)
- ★ „Aegumatu“ (2011, režissöör Andres Sööt)
- ★ „Kaks päeva augustis“ (2011, režissöör Jaan Kolberg)
- ★ „PMR“ (2014, režissöörid Meelis Muhu, Kristina Norman)
- ★ „Põranda all“ (2015, režissöör Marianna Kaat)
- ★ „Need, kes julgevad“ (2015, režissöör Ólafur Rögnvaldsson)

2. SÕJAAJALUGU

Rahu ei kujuta inimkonna loomulikku seisundit. See on kunstlik ja äärmiselt habras moodustis.

Michael Howard, Briti sõjaajaloolane

Peamine erinevus sõja ja mängu vahel on see, et kui sõda johtub mingist kindlast poliitikast, siis mängude eelduseks on just poliitika kui sellise puudumine.

*Martin van Creveld, lisrae-
li sõjandusteoreetik ja sõja-
ajaloolane*

Sõjapidamist ja eriti just strateegiat võrreldakse malemänguga, kuna see matkib sõjapidamise olulisi aspekte. Sõna „male“ asemel oli eesti keeles esialgu kasutusel „pulgakeste-ga sõjamäng“.

■ Eesti 1. jalaväediviisi 1. polgu ohvitserid malet mängimas

Sõja tähendus

Sõda on osa inimkonna ajaloost ja kultuurist. On isegi arvatud, et sõda on kogu aeg olemas olnud, aga rahu on hoopis hiljem „leiutatud“. Sellega peetakse silmas, et sõjapidamine ja agressiivsus on midagi, mis inimkonnaga on kogu aeg kaasas käinud, ja rahu saavutamiseks on tulnud hoopis rohkem vaeva näha.

Ajalootundidest on tuttav, et nii maailma, Euroopa kui ka Eesti ajaloo puhul on palju juttu just sõdadest. Sõjasündmused on sageli ka ajaloo perioodideks jagamise aluseks, sest suuremad sõjad on omavahel seotud ning nendega kaasnevad enamasti suured muutused ühiskonnas ja tehnoloogias. Samuti pole sõjapidamist sugugi mitte alati taunitud. Arvatavasti ei pääse maailm sõdadest ka tulevikus. Kui mõnikord on loodetud igavese rahuajastu saabumisele, on sellised teooriad osutunud soovmõtlemiseks.

Sõjapidamist on võrreldud ka spordi ja eriti sportmängudega, mis on samuti agressiivsuse organiseeritud vormideks. Sportmängudes matkitakse tihtipeale sõjategevust. Nagu päris sõjas, on ka mängu eesmärk oma sihtide saavutamine ja vastase võitmine. See võib toimuda nii mängulaul, staadionil kui ka arvutiekraanil; nii kahe vastase, meeskonna kui ka sõjalise üksuse vahel erinevaid relvi ja tehnoloogiaid kasutades.

Suhtumine sõjapidamisse on aegade jooksul muutunud. Kui tänapäeval tundub enamikule sõda vastumeelse ja negatiivse tähendusega sündmus, pole alati nii arvatud. Sõda on peetud eluga kaasaskäivaks või isegi igapäevaseks ja loomulikuks nähtuseks. Surma ja hävingu põhjustamise kõrval on sõda olnud ka suurte muudatuste aluseks.

Preisi sõjaväelase ja sõjandusteoreetiku Carl von Clausewitszi kuulsat lauset „Sõda on poliitika jätkamine teiste vahenditega“ on palju tsiteeritud, arutatud ning tõlgendatud. Selle lause kaudu on võimalik iseloomustada ka suhtumist sõtta ja selle muutumist. Nimelt peeti kuni 20. sajandini sõdu tavapäraseks tegevuseks riikidevahelistes suhetes ning alles pärast Esimest maailmasõda hakati süsteemsemalt ja teaduslikult otsima võimalusi sõdade ärahoidmiseks.

Sõdade põhjused on olnud mitmekesised: näiteks majanduslikud, poliitilised, eksistentsiaalsest, religioosset või kultuurilisest vastasseisust johtuvad, aga enamasti on tegemist nende sümbioosiga ja üldisemalt võib sõdade põhjused taandada riikide või rahvaste huvide konfliktile.

Sõdu on liigitatud erinevate tunnuste ja põhimõtete alusel. Nii võiks sõdu periodiseerida antiik-, kesk- ja uusaegseteks sõdadeks või jagada sõjapidamise keskkonna järgi õhu-, kosmose-, linna- ja meresõdadeks, tänapäeval ka kübersõdadeks. Väärtuspõhiselt on sõdu jagatud õiglas- teks ja ebaõiglasteks sõdadeks. Viimane jaotus on muidugi suhteline ning oleneb rahvuslikust või poliitilisest vaatepunktist.

Rahvusvahelise organisatsiooni Punane Rist loomisega 1864. aastal võeti vastu konventsioon haavatute kohtlemise kohta sõjaväljal. Sellest alates on püütud sõjapidamist reguleerida lepingutega. 19. sajandi lõ- puks olid olemas lepingud, mis reguleerisid sõdivate poolte käitumist maa- ja meresõjas ning keelustasid mürkgaasid ja lõhkekuulid. Paraku on sõjategevuse käigus kokkulepitut rikutud ja alustatud sõdu ka ilma ametliku sõjakuulutusega.

Sõdade mälestamine ja mäletamine

Iga sõda toob kaasa ohvreid, hoolimata sellest, millisel poolel sõdur sõdis, väärib langenud sõjamees mälestamist. Pärast Vabadussõda püstitati pea igasse Eesti kihelkonda Vabadussõjas langenud samast kandist pärit meeste mälestusmärgid, millega väljendati neile tänu kättevõidetud vabaduse eest. Sõjamonumente on püstitatud ka või- tude tähistamiseks.

■ Sanitaarkindralmajor Hans Leesment, Eesti Punase Risti looja

Saksa ajaloolane Reinhart Koselleck:

„Kuni Esimese maailmasõjani ja veel mõnda aega pärast seda püüdsid sõjamälestusmär- gid luua positiivseid tähendusi. Mälestamine pidi andma rahvale positiivse sõnumi: võit, üht- sus, vabadus, võrdsus jne. Kuni Esimese maail- masõjani olid saksa ja prantsuse mälestusmär- gid peaaegu täiesti ühesugused. Mõlemal pool kujutati peamiselt Niket ja langevaid sõdureid. Nüansid võisid erineda, aga sõnum oli sama, rahvuslikku kogemust väljendati rahvusvahe- lises stiilis. Pärast Esimest maailmasõda toi- munud muutus seisnes selles, et monumendid enam ei väljendanud ega loonud selgeid tähen- dusi, vaid otsisid neid.“

Marek Tamm, „Kuidas kirjutatakse ajalugu?“ Interv- juu Reinhart Koselleckiga. Tallinn, 2007, lk 118–119

■ Eesti Vabadussõjas langenud Soome vabatahtlike monument Helsingis. Monument avati 27. mail 1923

Sõja mõtestamine

Sõjandust võiks kokkuvõtlikult defineerida kui sõdade ja sõjaväega seotud eri valdkondi ühiskonna arengus. Sõjanduse rolli uurimisega saab ühiskonnas tegeleda kahes plaanis: kas tulevikku või minevikku vaadates. Esimesel puhul on abiks **sõjateadus**, mis tegeleb tulevikusõjaks valmisolekuga, ning teisel juhul **sõjaajalugu**, mille uurimine ja õppetunnid on omakorda olulised ka sõjateaduses, tulevikusõjaks valmistumisel.

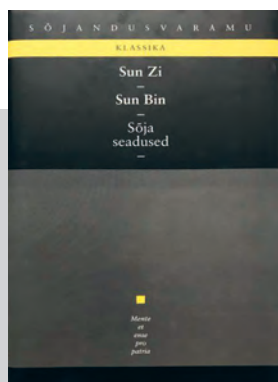
Sõjakunst kätkeb praktilisi oskusi ja teoreetilisi teadmisi, mis on vajalikud sõjapidamiseks.

Sõjaajalugu ei uuri ainult lahinguväljal toimuvat, peale sõdade uuritakse ka rahuaegset sõjaväge ja riigikaitse korraldust ehk sõjaks valmistumist, samuti ühiskonna toimimist sõja ajal.

KOLM TRADITSIOONILIST VIISI SÕJA KÄSITLEMISE JA SÕJAAJALOO MÕISTMISEKS

Poliitilised ja strateegilised küsimused	Operatsiooniline tasand	Taktikalised küsimused
<ul style="list-style-type: none"> ● miks ja kuidas sõjad puhkevad ning kuidas neid lõpetatakse? 	<ul style="list-style-type: none"> ● kuidas rakendatakse relvajõude poliitiliste ja strateegiliste eesmärkide saavutamiseks (näiteks kuidas ja milliseid lahinguid peetakse ning millistest pigem hoidutakse?) 	<ul style="list-style-type: none"> ● millise manöövri või meetodiga vaenlane alistatakse, millist relvastust selleks kasutatakse?

Sõjaajalugu õppides võib silmas pidada ka seda, kuidas ühiskonnad on toiminud sõja ajal ja milliseid muutuseid on sõda põhjustanud ühiskonnaelus. Näiteks kuidas sõjavägede komplekteerimine ja sõjad on mõjutanud demograafiat? Kuidas on sõjandus mõjutanud tehnoloogia arengut? Oluline on ka sõdur: miks ta sõtta läheb ja milliseid valikuid peab ta sõtta minnes või sõjas tegema? Sõjaajaloo uurimise eesmärk on mineviku sõdade laiem mõistmine. Kuidas sõda mõjutas ühiskonda? Kuidas mõjutasid sõjas käinud mehed omakorda ühiskonda?

■ Sun Zi ja Sun Bini „Sõja seadused“ on eesti keeles ilmunud sarjas „Sõjandusvaramu klassika“

Sõda on püüdnud mõtestada paljud mõtlejad. Vana-Hiina sõjateaduse ja sõjakunsti klassika ning ilmselt kõigi aegade tuntuim sõjandusteemaline teos on Sun Zi (6.–5. saj eKr) ja Sun Bini (4. saj eKr) „Sõja seadused“, mille sõjapidamise õpetuse tuntuimate tarkuste seas on järgmised:

- parim sõda on sõda, mis jääbki pidamata;
- sundida teine armee ilma lahinguta alla andma on parimast parim;
- parim taktika on taktika, millega vaenlane kaasa läheb, pidades seda enda omaks;
- iga vastasseisu parim lahendus on selline, et mõlemad pooled väljuvad sellest rahulolevate ja võitjatena.

Peale sõjanduse on see teos oma universaalsuse tõttu hinnatud ka juhtimis-, äri- ja turundusvaldkonnas ning mitmel teisel elualal.

Sõjateoreetilise mõtte ajaloos on tuntud Vana-Kreeka ajaloolase Thukydidese (u 460–396 eKr), „Peloponnesose sõja ajalugu“, milles Vana-Kreeka linnriikide Sparta ja Ateena vahel ülevõimu pärast Kreekas toimunud Peloponnesose sõja (431–404 eKr) ajaloo kaudu mõtestatakse lahti hulk sõjapidamisega seotud küsimusi, mis kõlavad ka tänapäeval asjakohastena.

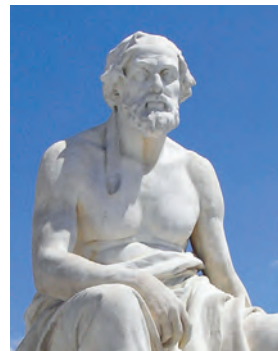
Ilmselt enim tsiteeritud sõjandusega seotud lause on *si vis pacem, para bellum* – kui tahad rahu, valmistu sõjaks. Selle autoriks peetakse Publius Flavius Vegetius Renatust (4. saj pKr), kelle kirjutatud sõjanduslik käsiraamat on peamiseks Vana-Rooma sõjaasjanduse allikaks.

Renessansiaegne Itaalia mõtleja Niccolò Machiavelli (1469–1527) ühendas sõjandusteoreetilisi mõtteid sisaldavas teoses „Sõjakunstist“ sõdimise valitsemise ja ühiskonnaga laiemalt. Machiavelli esitas kontseptsiooni relvastatud kodanikest ning arvas, et kogu ühiskond, teadus, kunst ja religioon tuginevad julgeolekule, mille on loonud sõjavägi.

Preisi sõjaväelase ja sõjandusteoreetiku Carl von Clausewitzi (1780–1831), „Sõjast“ on mõjutanud moodsa sõjalise mõtte kujunemist. Clausewitz rõhutas võidu saavutamist lahinguväljal iga hinna eest, pööras tähelepanu ka vastase väljakurnamisele ja sõjapidamise psühholoogilistele aspektidele ning võrdles sõda maalikunstiga – mõlema puhul on olulised erialased oskused, kuid kasutatavad võtted ega tulemus pole prognoositavad.

Tänapäeva sõjalistest mõtlejatest on mitme sõjaajaloolise ja sõjateoreetilise raamatu autor Martin van Creveld oma 1991. aastal ilmunud teoses „Sõja tulevik“ suutnud prognoosida, et sõjalised konfliktid jätkuvad ja vägivalda monopol muutub ning riikidevahelise sõja asemel tulevad ka poliitiliste organisatsioonide vahelised sõjad.

Eesti sõjaväelastest on enim sõjandusest kirjutanud kindralleitnant Nikolai Reek, kes on avaldanud raamatud „Lahingu juhatus“ (1921) ja „Juhi otsus ja selle kujunemine“ (1927).

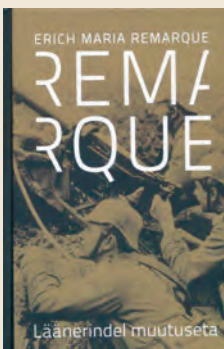
■ Thukydides
(u 460–396 eKr)

■ Carl von Clausewitz
(1780–1831)

**Sõda on suur kihutaja
erinevate maade
tundmaõppimiseks.**

A. H. Tammsaare

Sõdade mõju on ulatunud ühiskonnaelu eri valdkondadesse. Sõjad on ajendanud kunstnikke ja kirjanikke looma sõjateemalisi teoseid. Lev Tolstoi romaan „Sõda ja rahu“, Erich Maria Remarque'i romaan „Läänerindel muutuse ta“ ja Albert Kivikase romaan „Nimed marmortahvlil“ räägivad koolipoistest sõjas.

■ Rüütel Wolftram von Eschenbach ja tema paaž (Codex Manesse, 14. sajand)

■ Esimene eestlasest kindral Johann Michelson (1735–1807)

Kirjanik Jaan Kross on kirjutanud novelli „Michelsoni immatrikuleerimine“ (1971). Novelli peategelane võtab rüütelkonda immatrikuleerimise tseremooniale kaasa oma talupoegadest vanemad.

Sõjapidamisest kesk- ja uusajal

Keskaegne Euroopa sõjavägi põhines maaomandil. Rüütlid pidid kõrgema feodaali korraldusel kaitsesõjaks või sõjakäiguks kokku tulema, nendega olid kaasas paažid ja sulased. Samuti andsid sõduritele varustuse ja ülalpidamise linnad. Keskaja lõpus hakati senise rüütliväe asemel kasutama **palgasõjaväge**. Valitsejad, samuti piiskopid, linnad ja kõrgeadlikud hakkasid palkama sõjavägesid, mis koosnesid inimestest, kes olid oma kogukonna juurest lahkunud ja hakanud elukutselisteks sõduriteks. Väepealikke koos üksustega sai palgata lepingu alusel, peale palga said palgasõdurid tasuks sõjasaagi, aga pidid end elatama kohaliku toiduga – arvati, et **sõda peab ennast ise toitma**. Seetõttu võis sõjakäik kujuneda ühtaegu ka röövretkeks. Paljaksröövitud tsiviilelanik võis omakorda häda sunnil elatise hankimiseks hakata palgasõduriks. Nii on toonast sõdurit kirjeldatud kui „meest, kes pidi surema selleks, et oleks midagi, millest edasi elada“. Palgasõjavägi teenis üht valitsejat niikaua, kuni neile maksti, seejärel tuli otsida uus „klient“. Rahvus, ideoloogia ja väärtushinnangud polnud seejuures tähtsad.

Tugeva keskväimu, absolutismi tekkega hakkasid valitsejad 15.–16. sajandil võõramaalastest palgasõjaväe asemel ise sõjavägesid organiseerima. Sellega hakkasid sõjaväed kujunema riiklikeks institutsioonideks. Sõjavägi oli riigil kogu aeg olemas ja neisse, **alalistesse armeedesse**, värvati peamiselt vabatahtlikke. Värbamise kõrval kasutati ka kohustuslikku sõjaväeteenistust, sõjaväkke võeti teatud valikute alusel oma riigi alamaid. Elukutselised sõdurid võeti teenistusse pikemaks perioodiks, nende elatusallikaks oli sõjavägi ja nende side tsiviileluga katkes.

Kesk- ja uusajal oli **ohvitser** pigem aadliseisusega kaasnev staatus. Aadlikud ei pidanud maksma riigimakse, sest nende maksuks loeti sõjaväeteenistust, mis võis lõppeda ka langemisega riigi eest. Uusajal võis aadlik olla ka tsiviilametnik. Ohvitseridest ja tsiviilametnikest aadlikke nimetati vastavalt mõõga- ja mantliaadliks. Ohvitseriks olemine hakkas nõudma üha rohkem erialaseid oskusi ja ettevalmistust. Ohvitseri hakati õpetama sõjakoolides. Esimene sõjakool loodi Itaalias 15. sajandil. 16.–17. sajandil järgnesid Prantsusmaa, Saksamaa ja Taani rüütliakadeemiad, kus koos üldainetega õpetati ka sõjandusaineid: vehklemist, kindlustuste rajamist ja ratsutamist. Esimene päris sõjaline õppeasutus – kadetikorpus – loodi Preisimaal 1716. aastal. 18. sajandi keskpaigast alates loodi kõrgemad sõjakoolid Preisimaal ja Prantsusmaal. Venemaal panid ohvitserkonna kujunemisele aluse Peeter I reformid. Sõjakoolide võrk kujunes Venemaal siiki 19. sajandi esimesel poolel. Kuigi esimesed eestlased olid ohvitseriks saanud juba Rootsi ajal, sai eestlastest ohvitseri enam pärast junkrukoolide asutamist Venemaal 1860.–1870. aastatel. Junkrukoolides võisid õppida kõik seisused, ka talupojad.

19. sajandi alguseks oli Euroopas ohvitserist saanud eri taseme sõjalise üksuse juhtimise oskusega elukutse, mis eeldas süsteemset haridust.

Üldine sõjaväekohustus ja massiarmeed

1789. aastal alanud Prantsuse revolutsioon pani aluse nn uuele korrale, mis tõi kaasa murrangud paljudes eluvaldkondades, sealhulgas sõjanduses. 1793. aastal kehtestas Prantsuse Vabariik üldise sõjaväeteenistuskohustuse kõigile meestele. Sõjavägesid hakati komplekteerima uut moodi: sõjalist väljaõpet hakkasid saada pea kõik mehed ja rahuaegse sõjaväe ehk **regulaararmee** moodustasid elukutselised sõjaväelased koos parajasti ajateenistuses olevate meestega. Sõjaohu korral sai sõjaväge kiiresti suurendada mitu korda **reservväelaste**, varem sõjalise väljaõppe saanud meeste teenistusse kutsumisega. Teised Euroopa riigid, välja arvatud Inglismaa (kes kehtestas kohustusliku ajateenistuse ajutiselt alles Esimese maailmasõja ajal), võtsid sama süsteemi kasutusele peamiselt alates 19. sajandi keskpaigast. Venemaal kehtestati üldine sõjaväeteenistuskohustus 1874. aastal pärast pärisorjuse kaotamist, aga esialgu see Balti kubermangudele ei laienenud. Üldise sõjaväeteenistuse kaudu moodustatud massiarmeed kaasasid sõdadesse enneolematult palju inimesi. See tõi omakorda sõja inimestele ja tsiviilühiskonnale lähemale.

Tehnika mõju sõjandusele

Sõjapidamine on tihedalt seotud tehnika arenguga. Ratsaväe kasutamisele andis uue mõõtme frankide poolt **jaluse** – rihma otsas rippuva jalatoe kasutuselevõtmine Euroopas 8. sajandil. See hõlbustas hobuse juhtimist ja samal ajal mõõga kasutamist ning liitis seeläbi ratsaniku ja ratsu üheks võitlusüksuseks. Ratsanik sai võidelda ilma hobuse seljast mahakukkumist kartmata.

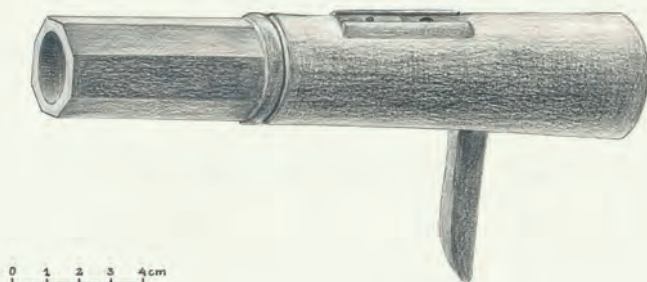
1793. aasta Prantsuse Vabariigi mobilisatsioonikäsk markeeris peale otsese relvateenistuse ka sõjaväe toetamist:

„Praegusest hetkest kuni meie vaenlase väljaajamiseni vabariigi territooriumilt nõutakse kõiki prantslasi sõjaväeteenistusse. Noored mehed lähevad lahingusse, abielumehed sepistavad relvi ja veavad laskemoona, naised valmistavad telke ja riideid, lapsed valmistavad vanadest linadest sidemeid ning vanad mehed tuuakse avalikele väljakutele jutlustama vabariigi ühtlusest ja vihast kuningate vastu, et äratada vaprust sõdurites.“

■ Rüütlid Bayeux' vaibal (11. sajandi lõpp)

■ Otepää linnuselt leitud pronksist valatud püss pärineb tõenäoliselt 14. sajandi lõpust ja kuulub vanemate seni leitud käsituli relvade hulka Euroopas

9. sajandil leitud Hiinas **püssirohi** ja mongolite vallutustega jõudis see 13. sajandil araablasteni ning sealt edasi Euroopasse. Ligi paarsada aastat kasutati tulirelvi ning vibusid ja ambe paralleelselt. Kuigi tulirelvad polnud alguses külmrelvadest märkimisväärselt tõhusamad, oli püssi ja kuule odavam valmistada, samuti oli nende kasutamist lihtsam õpetada. Lõplikult tõrjus ammud ja vibud välja sileraudne ja eestlaetav musket. Musket oli jalaväelase relvaks kuni 19. sajandini, kui seda hakkasid esmalt asendada tagantlaetavad püssid ning hiljem vintsoonega püssid ja salvega püssid, mis võimaldasid tulistada harvema laadimisega. Külmrelvi kasutati kuni 20. sajandi keskpaigani ja mõök on jäänud tänapäevani sümboliseks relvaks, millega on seotud paljud ohvitseriseisusega kaasaskäivad rituaalid.

Esimesed kahurid polnud esialgu kiviheitemasinatest palju tõhusamad, kuid nende laskekaugus ja tulejõud hakkas järk-järgult kasvama ning 17. sajandiks oli suurtükkide võimsus selline, et kesk-aegsete kivikindluste asemel tuli hakata rajama **bastione** – muldkehaga kaitserajatise –, mis oma pehmema pinnaga püüdis ka kahurikuule. Nii said endale bastionid ka Eesti linnad – Tallinn, Narva, Tartu, Kuressaare ja Pärnu.

■ Narva bastion

19. sajandil kasutusele võetud **telegraaf** tõi sõjauudised senisest palju kiiremini kohale. Euroopas kajastati ulatuslikult Krimmi sõda (1853–1856), Eestis elati kaasa ajakirjanduse vahendusel Buuri sõjas (täpsemalt Teises Buuri sõjas 1899–1902) buuride võitlusele brittide vastu. Peale telegraafi arenes jõudsalt raudteeliiklus, millega sõjapiidamine muutus märgatavalt mobiilsemaks: vägesid sai kiiresti liigutada ja ümber paigutada.

Maailmasõjad

Esimeses maailmasõjas (1914–1918) osales enneolematult suur hulk inimesi, eri riigid mobiliseerisid sõtta ühtekokku ligikaudu 67 miljonit inimest (sama palju kui praegu on elanikke Prantsusmaal või Suurbritannias). Sõjas langes 10 miljonit sõdurit, tsiviilelanike kaotusi hinnatakse umbes sama suureks ning haavata sai 20 miljonit inimest, kes pidid edasi elama invaliidi või traumast põhjustatud vaimsete häiretega. Esimest korda kasutati sõjas **tanke, allveelaevu, lennukeid ja keemiarelvu**. Raudteed võimaldasid vägesid senisest kiiremini liigutada ja ümber paigutada. Sõda motoriseeriti, mehhaniseeriti ja automatiseeriti. Esialgu suhtuti sõtta suure entusiasmi, kuid sõjakoleduste ja nende koju kätte jõudmise tõttu hakkas entusiasm nii rindel kui ka tagalas kiiresti vähenema ning asendus sõjatüdumusega. Sõja lõppedes loodeti, et see on „sõda, mis lõpetab kõik sõjad“. Nelja impeeriumi – Saksamaa, Venemaa, Ottomani (Türgi) ja Austria-Ungari – kokkuvarisemisega lõppenud sõja järel hakati rahvusvaheliselt tegelema sõja kui sellise ärastamisega. Sõja tulemusel tekkis sõjavastane liikumine – patsifism.

Esimene maailmasõda muutis sõja olemust ja mõjutas ka ühiskonda, sõjajärgsest maailmast räägitakse kui uuest, teistsugusest maailmast. Sõjad olid varemgi olnud pöördetähtsust, ent kui näiteks Napoleoni sõdade ajal olid ühiskondlikud muutused põhjustanud muutuseid sõjapidamises, siis nüüd oli juhtunud vastupidine – sõda muutis ühiskonda. Rahu tagamiseks asutati 1919. aastal riikidevaheline organisatsioon Rahvasteliit, millega Eesti ühines 1921. aastal.

■ Austraalia jalaväelased Esimeses maailmasõjas gaasimaskidega SBR (ingl *Small Box Respirator*)

■ Maximi kuulipilduja Vabadussõjas. Hiram Maximi 1884. aastal leiutatud kuulipilduja suurendas ühe mehe tulejõudu 40 korda. Tagasilöögist saadud jõud sülgas välja tühja padrunkesta ja laadis uue padrundi. Padrunid söödeti ette padrunitilindiga

■ Maximi kuulipilduja Vabadussõja 1919. aasta lahingu taaslavastuses Eesti Sõjamuuseumi – kindral Laidoneri muuseumi Viimsi mõisas 2017. aastal

■ Vaated Raekoja platsile ja Harju tänavale pärast 9. märtsi 1944. aasta õhurünnakut

Paraku puhkes 1939. aastal Saksamaa ja Nõukogude Liidu eestvõttel eelmisest hullem ja ulatuslikum **Teine maailmasõda** (1939–1945), milles langes sõjategevuses hinnanguliselt üle 20 miljoni inimese ja koos tsiviilisikutega ühtekokku 70 miljonit inimest. Teises maailmasõjas mängisid olulist rolli tankiarmeed, suurenes lennuväe strateegiline tähtsus ning arendati välja ballistilised raketid ja mitmikraketiheitjad. Teise maailmasõja lõpuks töötati välja aatomipomm, mida Ameerika Ühendriigid kasutasid 1945. aastal Jaapani linnades Hiroshimas ja Nagasakis. Linnad hävisid, Hiroshimas hukkus ligi 70 000 ja Nagasakis 30 000 inimest.

Maailmasõjad sidusid naisi enam sõjategevusega. Kui Esimene maailmasõda tõi kaasa naiste rakendamise sõjatööstuses, siis Teine maailmasõda tõi naised sõjaväeteenistusse ja Nõukogude Liidus rakendati neid ka lahinguüksustes.

Pärast Teist maailmasõda tekkis äsjaste liitlaste – USA ja teiste demokraatlike lääneriikide – ning Nõukogude Liidu juhitud kommunistliku leeri vahel vastasseis, mida hakati kutsuma külmaks sõjaks. Laiaulatuslikku omavahelist sõjalist konflikti välditi, kuid sõditi väiksemates, külma sõja nn kuumades konfliktides, nagu Korea ja Vietnami sõdades. Arendati edasi massihävitusrrelvi, toimus võidurelvastumine, aga hoiduti massihävitusrelvade käikulaskmisest. Kõige lähemal oldi USA ja Nõukogude Liidu vahelisele tuumasõjale, kui Nõukogude Liit hakkas paigutama 1962. aastal Kuubale keskmaarakette, millega oleks võinud teha tuumarünnaku suuremale osale USA-st.

Pärast Nõukogude Liidu ja kommunistliku leeri kokkuvarisemist ning vastasseisu kadumist loodeti taas sõdade lõppemisele, aga lähiajalugu on näidanud, et see oli soovmõtlemine.

Uutest relvadest on sõjapidamist mõjutanud kantavate maa-õhk tüüpi Stingeri õhutõrjerelvade kasutuselevõtmine, moodsad (ka mehitamata) lahingumasinad, droonid ja juhitud pommid, aga ka isetehtud lõhkeseadeldised.

Sõjapidamise eesmärgist

Vaatamata sõjapidamise vahendites ja meetodites järk-järgult aset leidnud tohututele muutustele, mille tulemuseks on ruum ja aeg piiravad sõjategevust järjest vähem, pole sõja eesmärk märkimisväärselt muutunud. Ei mängi mingit rolli, kas lahingud peetakse lagedatel väljadel, tihedates metsades mees-mehe-küljes-ja-vastas rivilistes formatsioonides, kõikjal veri mõõgalöökidest ja odatorgetest voolamas, või hävitatakse vastast ülitäpsete tulelöökidega horisondi tagant – nii sõjas osalejad kui ka sõja siht on sellele vaatamata jäänud samaks. Osalejad on endiselt inimesed ning eesmärgiks on endiselt sõda võita.

Eesti Kaitseväe maaväe lahingutegevuse alused. Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused. Taktika õppetool, 2010, lk 34

■ Kantavat maa-õhk tüüpi õhutõrjeraketti Stinger kasutatakse peale Ameerika Ühendriikide veel mitmekümnes riigis

Eesti sõjaajalugu

Eesti sõjaajaloo puhul ei saa me käsitleda vaid riigi peetud sõdu, nagu see on tavaks näiteks mõnel ajaloolisel impeeriumil. Sel puhul saaksime uurida eeskätt Vabadussõda, mis on küll üks sõjaajaloo tähtsamaid teemasid, ja „oleviku ajaloona“ Eesti osalusel toimunud tänapäeva sõjalisi missioone Iraagis ja Afganistanis ning mujal. Selline arusaamine Eesti sõjaajaloost oleks liiga kitsas ja nii käsitleb Eesti sõjaajalugu kõiki Eesti pinnal peetud sõdu, samuti Eesti elanikke teistes sõdades ning sõdade, aga ka relvajõudude ja sõjaväeteenistuse mõju ühiskonnale.

Muinasaegne sõjandus

Muinasajal kutsuti sõja puhul kokku vabad terved ja tugevad mehed, kellest moodustati malev ehk maakaitsevägi. Relvadeks olid mõõgad, sõjakirved, sõjanuiad, vibud ja nooled ning odad. Viimased olid kõige enam levinud ja neid, puust varrega 1,5–2-meetriseid relvi, oli nii väiksemaid viskeodasid kui ka suuremaid torkeodasid. Mõõka võis endale lubada rikkam mees, aga selle võis võitluse käigus saada ka vastaselt. Enda kaitsmiseks kasutati peamiselt kilpe ja vähem ka rõngassärke. Kilp tehti kokkulöödud laudadest ja kaeti nahaga. Sõditi peamiselt jalgsi, jõukamad ratsa. Eestlased oskasid küll linnuseid piirata, aga kiviheitemasinaid ja ambe nad ei kasutatud. Saarlastel oli ka laevastik, millega korraldati rüüsteretki meretaguste naabrite juurde. 12. sajandi teisel poolel algasid Kirde-Euroopas ristisõjad, mille tulemusena pidid eestlased tunnistama sakslaste Mõõgavendade Ordu ning rootslaste ja taanlaste sõjalist pealejäämist. Aastatel 1208–1227 toimunud võitlus võõrvallutajatega on teada muistse vabadusvõitluse nime all, mis oli osaks Kirde-Euroopa ristisõdadest. Selle peamiseks allikaks on Henriku Liivimaa kroonika (Läti Henriku kroonika). Ligi kahekümne aasta jooksul toimunud võitluste käigus tuli vastu panna ligi poolesajale sõjakäigule. Eesti sõjamehed saavutasid tuntuima võidu Ümera lahingus (1210. aastal), kui Koiva lisajõe Ümera ääres suudeti üllatada eestlaste ühendmalevat jälitavat vaenlast ja nad põgenema sundida. Suurimaks, Viljandi lähedal toimunud Madisepäeva lahinguks 1217. aastal suudeti kokku koguda ligi 6000-meheline sõjavägi, kuid lahing lõppes kaotusega. Selles võitluses jättis elu ka eestlaste legendaarne väejuht Lembitu.

Kuigi allajäämine võõrvõimudele tähendas kohalikule rahvale ristiusku ja maksukohustusi, jäid eestlased ka edaspidi sõjameesteks, kellega vallutajad pidid arvestama ja keda kaasati sõjategevusse. Eestlased osalesid Vana-Liivimaa territooriumi kaitsmisel ja valitsejate omavaheliste tülide klaarimisel ning kaugemale ulatuvatel sõjaretkedel, mis toimusid peamiselt venelaste ja leedulaste vastu.

MUISTNE VABADUSVÕITLUS

Ümera lahing 1210

Madisepäeva lahing 1217

Tallinna vallutamine 1219

Lihula lahing 1220

Tartu langemine 1224

Saaremaa alistumine 1227

■ Adrian Virginiuse mälestuskivi Kambja kiriku kõrval

Adrian Virginius oli lisaks vaimulikuametile tuntud piiblitõlkija ja eesti kirjakeele arendaja. Peale Lõuna-Eesti vallutamist Põhjasõjas vangistasid venelased ta süüdistatuna spioneerimises Rootsi kasuks ja hukkasid 1706. aasta juunikuus avalikult Tartu Raekoja platsi ääres.

■ Barclay de Tolly mälestussammas Tartus

Michael Andreas Barclay de Tolly (1761–1818) oli tuntuim Eestiga seotud ohvitser, kindralfeldmarsal Venemaa keiserlikus armees. Tal olid väga suured teened sõjaväe ettevalmistamisel enne Napoleoni 1812. aasta sissetungi Venemaale.

Mõnda aega suutsid eestlased oma sõjaväge veel kokku kutsuda. Kohalike väejuhtide juhtimisel prooviti murda saksa ülemvõimu 1343–1345 Jüriöö ülestõusu ning 1560. aastal Lääne- ja Harjumaal toimunud talupoegade ülestõusu käigus. Tulirelvade kasutusele võtmine ja sõjapidamise keerukamaks muutumine hakkas vähendama eestlaste kasutamist sõjaväes. 15. sajandil läks sõjapidamine peamiselt üle palgasõduritele ja nii tuli näiteks Eestimaa alal iga 15 talu kohta maksta ühe saksa palgasõduri eest. Eestlased käisid sõjaretkedel kaasas peamiselt toetavas rollis, näiteks vooris. Talupojad jäid relvakandmisõigusest ilma 1507. aastal. Mõnda aega säilis õigus kanda relva oma isanda teenistuses kolmel nädalal aastas. Küllap teenis ka edaspidi siinsete valitsejate sõjavägedes kohalikku päritolu sõjamehi, aga üldiselt jäid eestlased mõneks ajaks sõjapidamisest eemale.

Vana-Liivimaa ülevõimu nimel peetud **Liivi sõjas** (1558–1583) sõdis ka talupoegadest koosnevaid üksusi. 1576. aastal moodustati Rootsi väe koosseisus Tallinna põgenenud talupoegadest ja linnaelanikest ligi 400-meheline üksus Ivo Schenkenbergi juhtimisel. Teiseks suuremaks tuntud talupoegade üksuseks oli Harju-Madise kihelkonnast pärit Ohtra Jürgeni salk.

Põhjasõja (1700–1721) ajal värvati Rootsi sõjaväkke ligi 15 000 eestlast. Teeniti maamiilitsas ehk maakaitseväes, mõni eestlane tõusis sõja käigus ka ohvitseriks. Otepää pastor Adrian Virginius moodustas kohalikest talupoegadest sõjasalga, et takistada Vene rüüstekomandosid. 1710. aastal andsid siinsed rüütelkonna liikmed truudusvande Vene tsaarile ja kohalikud aadlikud kohustusid teenima Vene sõjaväes. Aadliku laps kanti juba lapsena mõne väeosa koosseisu, tegelik teenistus hakkas muidugi hiljem.

Kuni 1782. aastani säilis maksusüsteem, mille järgi 15 adramaa maksudest pidi saama relvastada, varustada ja ülal pidada ühe ratsaväelase. Lisaks tuli sõja korral pakkuda sõjaväele küüti ja majutust ning toita sõdureid. Vene armee koosnes peamiselt venelastest ning kuni 18. sajandini Eesti- ja Liivimaalt mehi sõjaväkke ei võetud.

Nekrutivõtmine sai alguse 1796. aastal, mis tähendas alguses 25- ja hiljem 15–20-aastast teenistust Vene armees. Esialgu püüti kindla arvu nekrutite kokkusaamiseks kindlatel päevadel, nn püügipäevadel, kinni need, kes kätte saadi. Hiljem heideti noorte meeste vahel liisku, keda sõjaväkke saata. Kokku võeti Eestist nekrutiks umbes 95 000 meest. Suurem osa neist ei naasnud enam kunagi Eestisse. Suurte sõdade puhul kutsuti mehi ka maakaitseväkke.

Pärast pärisorjuse kaotamist Venemaal seati 1874. aastal sisse kohustuslik sõjaväeteenistus. Teenistus jagunes kolmeks: esiteks tegevteenistuseks (maaväes alguses 6 ja hiljem 3 ning mereväes 7 ja hiljem 4 aastat), teiseks teenistuseks reservis (maaväes 9, mereväes 3 ja hiljem 13 aastat), kolmandaks teenistuseks maakaitseväes (kuni 40 aastat).

Eestlased osalesid enne Esimest maailmasõda kahes suuremas sõjas: Vene-Türgi sõjas aastatel 1877–1878 ja Vene-Jaapani sõjas aastatel 1904–1905. Mõlemas sõjas osalemise kogemus ja sõja kajastus ühiskonnas on säilinud rahvapärimates, sealhulgas rahvalikes lauludes. Vene-Jaapani sõjas osales ligikaudu 50 eestlasest kaadriohvitseri, kelle seas oli ka mitu hilisemat Eesti Vabadussõja juhti, näiteks Ernst Põdder, Jaan Soots ja Aleksander Tõnisson.

SÕJALISED KAITSERAJATISED

Muinasajal püstitatud kaitserajatised olid tagasihoidlikud. Puust linnust ümbritses pinnasest või kuivmüüritisena laotud kividest vall. Linnuseid oli eri tüüpi: mägilinnused ehk linnamäed, nagu Otepää või Lõhavere, või maalinnad, millest suurim on Varbola Jaanilinn. Linnuste juures paiknenud asulatest võis kujuneda linn ja vallutajad rajasid hiljem mõne kohale kivist ordulinnused. Keskaegsed linnad olid ümbritsetud linnamüüriga. Tallinna kaitsetornidega linnamüür on suures osas säilinud. Pärast tulirelvade kasutuselevõttu hakati olulisemate linnade ümber rajama muldkindlustusi – *bastioneid* ja *reduute*. Rootsi ajal kindlustati tunnustatud fortifikatsioonimeistri ning Liivimaa ja Riia kindralkuberner Erik Dahlbergi juhiste järgi Narva, Tallinn, Tartu ja Pärnu. Tallinna kaitsekava kohaselt rajati kindlustuste ühe osana 1840. aastal Kaitsekasarmu ehk Patarei merekindlus, mida eesmärgipäraselt kasutusele ei võetudki. 1857. aastal kustutati Tallinn kindluslinna nimekirjast ja senised kaitserajatised anti tsiviilkasutusse, bastionitele rajati pargid. Vene impeeriumi pealinna Peterburi kaitsmiseks ning Soome lahe kontrollimiseks hakati Soome ja Eestisse 1912. aastal rajama ulatuslikku, Peeter Suure merekindluseks nimetatud kaitserajatiste süsteemi. Mitmed Peeter Suure merekindluse objektide säilmed on Naissaarel, Aegna ja Tallinna ümbruses seni alles.

■ Peeter Suure merekindluse Rannapatarei nr 7 ehk Ameerika patarei säilmed Naissaarel. Patareis oli 4 USA relvafirma Bethlehem Steel 234/50 kahurit

Esimene maailmasõda ja Eesti

1914. aasta suvel puhkenud Esimese maailmasõja aktiivne sõjategevus puudutas Eestit vähe. Eesti oli rindelähedaseks tagalaks, kus asus arvukalt sõjaväelasi. Samuti põgenes sõja eest Eestisse kümneid tuhandeid inimesi. Läänemeres peetud meresõja käigus pommitasid 1915.–1917. aastal Saksa sõjalaevad, lennukid ja õhulaevad mitut Eesti linna ja saart. Esimeses maailmasõjas osales Vene tsaariarmees palju eestlasi. Oma lahingu- ja juhtimiskogemuse said tulevased Vabadussõja juhid. Kokku osales Esimeses maailmasõjas ligi 100 000 Eestist pärit inimest, kellest langes umbes 10 000.

1917. aastal pärast Venemaal toimunud Veebruarirevolutsiooni moodustati rahvuslike Eesti poliitikute ja sõjaväelaste eestvõttel eestlastest Vene armee koosseisus Eesti **rahvusväeosad**. Kuigi nendest ei kujunenud märkimisväärset sõjalist jõudu, oli tähtis, et nende loomise käigus koondati kodumaale suur osa Vene armees teeninud Eesti päritolu ohvitseri ja sõjaväelasi, kelle roll oli hiljem oluline Eesti sõjaväe organiseerimisel ja Vabadussõjas.

■ Kutsealused Viljandimaal (1915): Juhan Riimann, 2.05 m ja Juhan Päiel, 1.08 m. Viimast siiski sõjaväkke ei võetud. Pildiseeria tehti müügiks, tulu läks Punase Risti tegevuse toetuseks

■ Johan Laidoner 1918. a

■ Diviisiülemad Vabadussõjas.
Vasakult: soomusrongide diviisi
ülem, polkovnik Karl Parts,
3. diviisi ülem kindralmajor Ernst
Põdder, 1. diviisi ülem kindral-
major Aleksander Tõnisson ja 2. di-
viisi ülem polkovnik Viktor Puskar

Vabadussõda

Iseseisev Eesti Vabariik kuulutati küll välja 24. veebruaril 1918. aastal, aga kohe pärast seda okupeeris Saksamaa Eesti ning Eesti diviisiks koondunud rahvusväeosad saadeti peagi laiali. Vabadussõda algas 28. novembril, kui Punaarmee ründas Narvat. 6. detsembril alanud pealetungiga vallutas Punaarmee ilma suuremate lahinguteta mitu linna, sealhulgas Tartu. 1919. aasta alguseks oli suur osa Eesti territooriumist Punaarmee kontrolli all. Rinne oli Tallinnast 30 kilomeetri kaugusel. Punaarmeele vastuhakkamine oli alguses raske, esialgu saadi **rahvaväkke**, nagu Eesti sõjaväge toona kutsuti, koguda vaid mõni tuhat meest ja seda ei suudetud veel korralikult organiseerida. Kuid olukord hakkas 1919. aasta alguses mitme asjaolu koostamisel muutuma. Esiteks saadi jaanuari alguseks mobilisatsiooni ja vabatahtlike värbamisega kokku juba ligi 15 000 meest. Vabatahtlikest olid moodustatud Kuperjanovi pataljon, Sakala pataljon ning Scoutspataljon. Teiseks oli sõjaväe juhtimine ümber korraldatud: kõik väeosad allusid nüüd sõjavägede ülemjuhatajale, kelleks määrati alates 23. detsembrist polkovnik ja peatne kindralmajor Johan Laidoner, ning operatiivstaabi ülemaks sai alampolkovnik Jaan Soots. Kolmandaks jõudis kohale välisabi. 12. detsembril 1918 saabus Tallinnasse konradmiral Edwyn Alexander Sinclairi juhatusel all Briti eskaader, kes tõi kaasa ka hulga relvi ja laskemoona. Brittide huvi oli bolševismivastase võitluse toetamine Venemaal. 30. detsembril saabusid Eestile appi ka Soome vabatahtlikud. Neljandaks oli Punaarmee juhtkond Eesti Rahvaväge alahinnanud. Punaarmee nõrk moraal ning varustusliinide pikaksvenimine mõjutasid Eesti jaoks soodsaks kujunenud pöoret sõjas.

KOOLIPOISID VABADUSSÕJAS

Esimesed kooliõpilased liitusid äsja loodud Eesti Rahvaväe ja Kaitseliiduga esimeste seas 1918. aasta novembris, neid kutsuti õppursõduriteks või juunioriteks. Neist formeeriti sõja jooksul mitu roodu ja suuremates linnades ka pataljone. Koolipoisid osalesid peamiselt tagala sisekaitseteenistuses, aga ka rindelahingutes. Pärast suuremate rünnakute tagasilöömist püüti õppursõdureid rindevõitlusest kõrval hoida, aga osa õpilasi oli liitunud otse rindeväeosadega ja nemad võitlesid kuni sõja lõpuni. Vabadussõjas osales ligi 3000 kooliõpilast, enamik neist olid 16–18-aastased, noorimad isegi 12–13-aastased.

■ Õppursõdurid puhkusel

■ Vabadussõjas kujunesid oluliseks löögijõuks soomusrongid. Sõjas osales kuus laia- ja viis kitsarööpmelist soomusrongi. Pildil laiarööpmeline soomusrong nr 3 suurtükivaguniga Onu Tom

7. jaanuaril 1919 algas Eesti Rahvaväe vastupealetung. Järgemööda vabastati Tapa, Rakvere ja Tartu ning jaanuari keskpaigaks oligi sõjalise algatusvõime oma kätte saanud Rahvavägi. 17. jaanuaril maabus Utrias eestlaste ja soomlaste dessant, kes vabastasid ülejärgmisel päeval Narva. Viru rindel tõrjuti 23. jaanuariks Punaarmee Narva jõe taha. Lõunarindel toimus Punaarmee viimasel kaitsepositsioonil Paju mõisa juures 31. jaanuaril lahing Valga pärast. Sõja ühes verisemas lahingus sai surmavalt haavata ka legendaarne väejuht leitnant **Julius Kuperjanov**. Nii Paju kui ka teistes lahingutes oli oluline roll vabatahtlikel, eeskätt soomusrongide üksustel ja Kuperjanovi pataljonil ning Soome vabatahtlikel.

Eesti väed vabastasid veebruari esimestel päevadel Valga, Võru ja Petseri. Veebruari alguseks olid enamlased tõrjutud Vene ja Läti piiridele, kuid 1919. aasta kevadel tuli pidada ägedaid kaitselahinguid, eriti lõunarindel. Mais alustasid Vene Põhjakorpus ja Rahvavägi pealetungi ning 25. mail vallutasid Eesti väed Pihkva ja Põhjakorpus jõudis juuni alguseks Petrogradi alla.

Lätis tekkis Eesti vägedel konflikt seal asuvate Saksa Rauddiviisi ja baltisakslastest koosneva Landeswehriga. Baltisakslased soovisid iseseisvate riikide asemel Saksa keisririigi koosseisu kuuluvat autonoomset Balti hertsogiriiki ja eestlased suhtusid sakslastesse kui endistesse rõhujatesse vaenulikult. 1919. aasta 23. juunil purustati Võnnu lahingus koos lätlastega sakslased. Võnnu lahing, Eesti vägede tungimine Riiani ja Antandi riikide sõjaliste esindajate vahendatud relvarahu aitasid taas võimule Läti rahvusliku valitsuse. Pärast Vene valgete Loodearmee 1919. aasta sügisel tehtud ebaõnnestunud katset vallutada Petrograd pidas Eesti Rahvavägi Narva jõe rindel veriseid kaitselahinguid jõudu kogunud ja vastupealetungile läinud Punaarmee vastu.

■ Leitnant Julius Kuperjanov

■ Kindralmajor Ernst Pödder (1879–1932) juhtis Vabadussõjas sõjategevust Landeswehri vastu

Eesti Vabadussõda 1918–1920

■ Eesti delegatsioon Tartu rahu-
läbirääkimistel. Vasakult: Asuta-
va Kogu liige Ants Piip, Sõjavägede
Ülemjuhataja Staabi ülem kindral-
major Jaan Soots, delegatsiooni juht
Jaan Poska, Asutava Kogu liikmed
Julius Seljamäe ja Mait Püüman

Vabadussõjas osalesid ka nai-
sed. Paljud neist aitasid sõja-
väge sõjaväge toetava orga-
nisatsiooni Ühistöö kaudu või
halastajaõena, aga mehena
esinedes osaleti ka otseses
sõjategevuses.

■ Melanie Laid soomusrongi
sõdurina

Aasta lõpus olid Narva all vastamisi Vabadussõja suurimad väed ja
lahingutehnika. 1920. aasta 3. jaanuaril sõlmiti relvarahukokkulepe
ja 2. veebruaril 1920 Tartu rahuleping, millega **Nõukogude Venemaa**
tunnustas Eesti Vabariigi iseseisvust.

Vabadussõja käigus sai Rahvaväest tugev sõjavägi hea relvastu-
sega. Vabadussõjas langes ja sõja tagajärel suri ligi 6800 inimest. Sõja
lõpuks oli Rahvaväes ligi 75 000 meest. Pärast sõda hakati sõjaväe
isikkoosseisu vähendama, sest nii palju mehi polnud rahuaegses sõ-
javäes vaja ning kõiki poleks suudetud toita ja riietada, samuti ei vajas
neid inimesi ühiskond.

Pärast Vabadussõda näidati üle Eesti üles oma tänumeelt kättevõidetud vabaduse
eest ning igasse valda rajati kohalike inimeste eestvõtmisel mälestussambad
sealtkandist pärit langenud sõjameestele. 1940. aastal need enamasti hävitati ja
pärast taasiseseisvumist on neid järgemööda taastatud.

■ 1931. aastal Rannu Maanaiste Seltsi Laine rajatud Vabadussõja mälestusmärk taastati
sama organisatsiooni poolt 2015. a

■ Vabadussõjas langenud õpilas-
tele ja õpetajatele on pühendatud
Tallinna Reaalkooli ees asuv mä-
lestusmärk ehk nn Reaali Poiss

Riigikaitse 1920–1940

Eesti oli parlamentaarne vabariik, mis tähendas, et sõjavägi allus Vabariigi Valitsusele ja sõjaministrile (aastatel 1929–1937 nimetusega kaitsevägi ja kaitseminister) ning sõjaväge juhtis Sõjavägede Staap. 1934. aastal, pärast Konstantin Pätsi võimuhaaramist ning kaitseesiskorra kehtestamist, kutsus ta sõjavägede (kuni 1937 kaitsevägede) ülemjuhatajaks Vabadussõja-aegse ülemjuhataja kindral Johan Laidoneri, kes juhtis Eesti sõjaväge kuni Eesti okupeerimiseni 1940. aastal. Eesti sõjaväes oli kolm väeliiki: maa-, mere- ja õhuvägi. Tähtsaimaks väeliigiks oli maavägi. Eestis kehtis üldine sõjaväeteenistuskohustus, mille pikkuseks oli kuni 1926. aastani kaks aastat, seejärel lühendati teenistust pooleteise aastani jala-, ratsa- ja suurtükiväes ning 1927. aasta lõpus ühele aastale. Mereväes ja merekindlustes teeniti ka edaspidi poolteist aastat. Teise maailmasõja eel pikendati ajateenistuse kestust uuesti.

Eesti maavägi jagunes kolmeks diviisiks. 1. diviis staabiga Rakveres vastutas kaitse eest Narva suunal. 2. diviisi staap oli Tartus, diviis vastutas Kagu-Eesti kaitse eest. 3. diviisile, mille staap oli algul Pärnus ja hiljem Tallinnas, allusid Harju-, Lääne-, Viljandi- ja Saaremaal paiknevad üksused. Maaväe relvaliikidest oli kaitseväl peale jalaväe ka suurtükivägi, soomusvägi (tankid ning soomusautod ja -rongid), ratsavägi, sidevägi ja pioneerivägi.

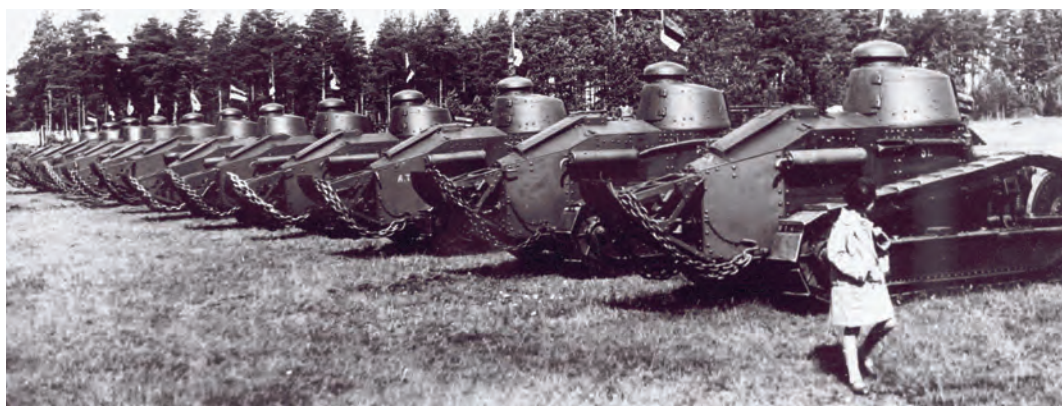
Lennuväest sai 1930. aastal iseseisev Õhukaitse. Eesti merejõududele allusid ka merekindlused Eesti rannikul võimsa rannakaitse suurtükiväega. Neist võimsaima, Aegnal asunud 305 mm suurtükipatarei (kokku neli suurtükki kahes massiivses soomustornis) laskekauguseks oli 38 kilomeetrit.

■ Sõjavägede ülemjuhataja kindral Johan Laidoner oma kabinetis 1939. aastal

■ Allveelaeva Kalev saabumine Tallinna 1937. aastal

■ 1920. aastal ostis Eesti Prantsusmaalt 12 Renault' tanki

RIIGIKAITSEÕPETUS

Sõjalise kasvatus ja õpetuse tundidega alustati gümnaasiumites 1927. aastal. Alguses oli probleemiks sobilike ruumide leidmine ning relvade hankimine ja nende paigutamine kindlatesse hoiukohtadesse. Õpilastel polnud talviseks väliõppuseks sobilikke riideid ega jalanõusid. Sõjalise kasvatus ja õpetuse tundideks oli esialgu üks tund nädalas ja kuni kaheksa päeva laagriõppusi suvevaheajal. Õpetust viisid läbi tegevteenistuses olevad ohvitserid või kooliõpetajatest reservohvitserid. 1930. aastal nimetati „sõjaline kasvatus ja õpetus“ ümber „riigikaitseks kasvatus ja õpetus“ ning 1934. aasta sügisest laienes riigikaitseline ettevalmistus keskkooli esimese kahe klassini, samuti suurendati õppetöö mahtu ühelt tunnilt nädalas kahele nädalatunnile, suviste õppuste aega pikendati kaheksalt päevalt kümnele.

1933. aastal valmis riigikaitseõpetuse õpik, mida on ka tänapäeval asjakohane tsiteerida:

Vastane omakorda kõigiti püüab mürgitada rahva meeleolu veelgi, milleks ta levitab ärevust tekitavaid kuulusi ja mitmesuguseid ebaõigeid andmeid. Sel viisil vastane püüab tekitada korratust, rahulolematust, vastuhakkamisi, kõigutada kodanikkudes usku võidusse ja halvata rahva võitlustahet. Niisugune propaganda on tänapäeva moodne abirelv. Teda kasutati edukalt juba Maailmasõjas. On põhjust arvata, et ka Eesti suhtes see relv leiab laialdast kasutamist sõjaajal. Vastase kahjuliku kihutustöö eest meid ei suuda kaitsta füüsiline relv. Siin tuleb teotseda vaimse relvaga, mis nõuab kodanikkude laiematelt hulkadelt tõsist arusaamist võitluse eesmärkidest, suurt iseseisvustahet, võitlustahet ja ohvrimeelsust. Kodanikkude kohus on korras hoida seda vaimset relva; valvata, et teda ei pääseks hävitama vaenlaselt külvatud kõhklemise ja rahulolematuse eod. Peame kuulma ja nägema, mis sünnib ümbruskonnas; energiliselt vastu hakkama kõigile, kes püüavad halvata meis iseseisvustahet ja võitlusvalmidust. Peame oskama ära tunda vastase nähtamatut sõjariista, propagandat.

■ Esimene riigikaitseõpik
1933. aastast

Sõjalise hariduse- ja väljaõppesüsteemi hakati looma juba Vabadussõja ajal ning 1923. aastal liideti sõjaväelised õppeasutused Sõjaväe Ühendatud Õppeasutusteks, kuhu kuulusid Sõjakool, kindralstaabi kursus (hiljem Kõrgem Sõjakool) ja Allohvitseride Kool. 1928. aasta kaitseväreformiga jaotati väeosad kaheks: kaadri- ja katteüksusteks. Kaadriüksuste, üle Eesti paiknevate jalaväepataljonide ülesandeks oli väljaõpe, mobilisatsiooni ettevalmistamine ja lahinguüksuste formeerimine mobilisatsiooni korral. Katteüksused olid alalises lahingvalmiduses. Katteüksustes teenis suveperioodil umbes 7700 ajateenijat. Ajateenistuse läbinud mehed arvati alalisse valmisolekureservi ja neid võis ohu korral ilma mobilisatsiooni väljakuulutamisetähtaegast tegevteenistusse kutsuda. Ajateenistus ja alalises valmisolekureservis arvelolek kestsid kokku viis aastat. Pärast seda jätkus teenistus reservväs.

1939. aastal oli Eesti sõjaväe rivikoosseis 13 000 meest. Eesti kaitseväge sõjaegseks suuruseks oli mobilisatsiooni plaanide kohaselt umbes 104 000 meest. Vahetult enne Teise maailmasõja puhkemist hoiduti reservi õppekogunemiste korraldamisest ja mobilisatsiooni väljakuulutamisest, sest kardeti Nõukogude Liitu provotseerida. Eesti sõjaväel puudus moodne relvastus, soomustehnika ja väljaõpe manööversõjaks ülekaaluka vastase vastu. 1939. aasta septembris, Nõukogude Liidu esitatud nõudmiste järel ja nn baasilepingu eel andis ülemjuhataja käsu olla staapidel ja sõjaväeasutustel valmis kattekava rakendamiseks ja mobilisatsiooniks ning juhtnõudiviiside ja väeliikide juhtidele juhaks, kui Nõukogude Liit peaks alustama sõjategevust. Seda ei juhtunud ja 1940. aasta juuniks, kui Nõukogude Liit Eesti lõplikult okupeeris, olid vastupanuvõimalused baasides olevate Nõukogude üksuste tõttu jäänud veel kasinamaks.

Kaitseliit

1917. aastal oli Johan Pitka kutsunud kokku Kaitseliidu. Pärast Saksa okupatsiooni, 11. novembril 1918. aastal otsustas taas kokku tulnud Eesti Ajutine Valitsus taastada Eesti Kaitse Liidu. Kaitseliitlased läksid rindele nii vabatahtlike kui ka rahvaväkke mobiliseerituna ja 1919. aasta jaanuaris muudeti Kaitseliitu kuulumine kohustuslikuks kõigile neile 18–60-aastastele meestele, kes ei kuulunud mobilisatsiooni alla. Vabadussõja ajal täitis Kaitseliit mitmesuguste ametiasutuste funktsioone: kaitseliitlased korraldasid sisekaitset, täitsid politsei, vangla-ametnike ja piirivalve ülesandeid, aitasid korraldada mobilisatsioone ja sundvõõrandamisi.

Organisatsioon kasvas ja 1920. aasta 1. veebruari seisuga oli Kaitseliidus 125 000 meest. Pärast Vabadussõja lõppu ei olnud Kaitseliitu senisel kujul enam vaja, ent 1924. aasta 1. detsembri kommunistliku mässukatse järel asus Kaitseliit taas tegutsema. Kaitseliit koosnes viieteistkümnest malevast, mis jagunesid omakorda malevkondadeks ja edasi sarnaselt kaitsevägega kompaniideks, rühmadeks ja jagudeks. 1938. aastal oli Kaitseliidul 42 000 liiget. 1927. aastal loodi Naiskodukaitse, mille liikmed tegutsesid majandamise, toitlustamise, propaganda ja sanitaarvaldkonnaga. Kaitseliidu skautlike noorteorganisatsioonidena asutati 1930. aastal poisteorganisatsioon Noored Kotkad ja tüdrukute jaoks 1932. aastal Kodutütred. Noorteorganisatsioonid tegutsesid 1930. aastate lõpuks pea kõigi koolide juures.

Eesti, eestlased ja Teine maailmasõda

1939. aastal olid Saksamaa ja Nõukogude Liit omavahel Ida-Euroopa ära jaganud ning vastavalt sellele alustanud tegutsemist Teises maailmasõjas. 1940. aasta juunis okupeeris Nõukogude Liit Eesti, Läti ja Leedu. 1941. aasta 22. juunil ründas Saksamaa senist liitlast Nõukogude Liitu ja liikus seejärel kiiresti edasi. 7. juulil ületasid Saksa väed Eesti piiri ja jõudsid 8. juulil juba Pärnusse ning vallutasid Viljandi, Valga, Võru ja Tartu lõunaosa, samuti Lihula ja Virtsu. Seejärel rinne peatus, kuid 22. juulil alustasid sakslased uuesti rünnakut ja vallutasid 25. juulil Tartu ning 28. augustil Tallinna.

Nõukogude võimu arreteerimiste, mobilisatsiooni ja küüditamiste eest metsadesse varjunud inimesed alustasid Saksa vägede lähenedes vastupanu. **Suvesõda** algas partisanisõjana, kui Nõukogude võimuasutuste töö takistamine kasvas üle avalikuks lahingutegevuseks, mille käigus võeti üle mitu asulat, näiteks Kilingi-Nõmme. Eestlastest moodustati ka vabatahtlike üksusi, mis võitlesid koos Saksa vägedega, kuni sõjategevus väljus Eesti piiridest.

Hoolimata sellest, et okupeeritud riigi kodanikke ei tohi rahvusvahelise õiguse järgi mobiliseerida okupeeriva riigi sõjaväkke, tegi seda nii Nõukogude Liit kui ka Saksamaa. Eesti kodanikud võitlesid

■ Kontradmiral Johan Pitka (1872–1944?) oli Kaitseliidu asutajaid, Eesti Vabariigi Merejõudude juhataja ja Vabadussõjas soomusrongide ehitamise organiseerija

■ Pärnumaa metsavend 1941. aastal

■ Omakaitse 3. kompanii jagu rännakul 1941. aastal

■ Lembit Pärn (1903–1974), Punaarmee kindralleitnant, 8. eesti laskurkorpuse ülem (1942–1945), Eesti NSV relvajõudude minister (1945–1949). Osales Eesti okupeerimisel 1940. aastal

■ Alfons Rebane (1908–1976), Eesti sõjaväe leitnant. Teise maailmasõja ajal juhtis Saksa relvajõudude Eesti üksusi, viimati rügemendiülem ja *Waffen-Standardartenführer*

Teises maailmasõjas nii Nõukogude Liidu, Saksamaa kui ka Soome sõjaväe vormi kandes. Esimene teadaolev lahingus langenud eestlane Teises maailmasõjas võitles aga siiski lääneliitlaste pool ning Saksa Wehrmachtiga vastu. Selleks oli vabatahtlikuna Norra armeega liitunud 26-aastane Arnold Soinla. 1940. aasta aprillis oli Saksamaa ootamatult rünnanud Taanit ja Norrat. Norra kaitsejõud osutasid aga sissetungijatele visa vastupanu. 1940. aasta maikuus pidasid Norra üksused koos Briti ja Prantsuse vägedega ägedaid lahinguid juba Põhja-Norras, Narviki rindel. Ühes sellises Wehrmachtiga peetud lahingus 20. mail 1940 Arnold Soinla langeski. Koos temaga võitles vabatahtlikuna Norra armee sakslaste vastu veel kümme konda Eesti vabatahtlikku.

Eestlased Punaarmees

Eesti kaitseväest moodustatud Punaarmee 8. armee koosseisus 22. territoriaalne laskurkorpus osales taandumislahingutes Pihkvamaal. Suur osa selle koosseisust läks üle Saksa poolele. Järelejäänud ja peamiselt Põhja-Eestist mobiliseerida jõutud 30 000 meest moodustati tööpataljonid, kus ligi kolmandik neist suri nälja ja kurnatuse tõttu. 1942. aastal moodustati **8. eesti laskurkorpus** kindralmajor Lembit Pärna juhtimisel. See osales 1942.–1943. aasta talvel Velikije Luki lahingutes, kus kaotati ligi 2/3 koosseisust langenute, haavatute või poolt vahetanutena. 1944. aasta sügisel osales laskurkorpus Eesti vallutamisel ja 1945. aastal võideldi Lätis Kuramaal, kus kanti samuti suuri kaotusi.

Eestlased Saksa armees

Peale vabatahtlike, kes olid võidelnud juba 1941. aasta suvesõjas, hakati alates 1941. aasta augustist formeerima vabatahtlikest üksuseid Wehrmachtiga, Relva-SS-i ja politsei alluvuses. Julgestusgruppide, ida- ja politseipataljonide nimesid kandvatesse üksustesse astus ligi 10 000 meest. 1942. aasta augustis alustati vabatahtlike värbamist Relva SS-i Eesti Leegioni. Tuhat vabatahtlikku saadeti Poola Krakowi lähedale väljaõppele ja hiljem enamik neist Narva pataljonina Ukrainasse. Saksamaa sõjaõnne pöördudes hakati 1943. aastast läbi viima ka varjatud mobilisatsioone. Esialgu püüti jätta muljet vabatahtlikkusest, andes võimaluse propageeritava leegionisse astumise kõrval minna sõjaväe abiteenistusse või Saksamaale tööteenistusse. 1943. aastal korraldati Eesti üksused ümber 3. Relva-SS-brigaadiks ja 1944. aastal 20. Eesti diviisiks, kes sõdis kuni 1944. aasta septembrini Eestis. Uue Nõukogude okupatsiooni ohust ajendatuna ja lootuses iseseisvuse taastamise võimalusele kutsus viimane seaduslik peaminister Jüri Uluots 7. veebruari 1944. aasta raadiointervjuus üles kaasa minema mobilisatsiooniga Saksa armeele, mille Eesti omavalitsuse direktor Hjalmar Mäe 30. jaanuaril oli välja kuulutanud.

Jüri Uluotsa 7. veebruaril 1944. aasta intervjuust: „Mobilisatsiooni heal kordaminekul ja selle tulemusena rohkel arvul kogunenud, võimalikult hästi relvastatud ja oma maa piire ja eluaset kaitsvatel Eesti sõjalistel jõududel on hoopis suurem tähtsus, kui seda siin avaldada jõuaksin ja saaksin. Paluksin selles suhtes olla täiesti veendunud. [...] Minu arvamise järgi mobilisatsioon peab toimuma just praegu. Eesti ja Saksa vahekorrad saavad leidma korraldamist edaspidi. Sõjalist jõudu on praegu vaja. Kui kommunistlik võim meie maa ja rahva vallutab, siis on kõik kadunud. Ei ole siis enam võimalik eestlastel ennast mobiliseerida ega ka eestlastel midagi korraldada.“

Selle üleskutse kaasabil suudeti 1944. aasta kevadel mobiliseerida üle 38 000 mehe, kellega täiendati 20. Eesti Relva-SS-diviisi ning formeeriti kuus piirikaitserügementi ja neli politseipataljoni. Sakslased vältisid Eesti üksuste ühtse juhtimise alla koondamist. Kokku mobiliseeriti Saksa sõjaväe üksustesse ligikaudu 70 000 Eesti meest.

Soomepoiste nime all tuntud Eesti vabatahtlikud võitlesid Teise maailmasõja ajal Soome sõjaväes Talvesõjas ja Jätkusõjas Nõukogude Liidu vastu. Esimesed vabatahtlikud läksid Soome juba 1939.–1940. aasta talvel, osa neist läksid edasi Norra, et võidelda Saksamaa vastu.

Saksa okupatsiooni ajal põgenes 3500 noort meest Soome, et teeneda Saksa sõjaväe asemel Soome omas. Neist 2000 teenis 1944. aasta alguses formeeritud Soome armee 200. jalaväerügemendis, mis sõdis Jätkusõjas Karjala kannasel. Augustis, kui Eestit ähvardas Punaarmee poolt vallutamine, pöördus suurem osa soomepoisse Eestisse tagasi, et võidelda Punaarmee vastu Eesti iseseisvuse taastamise nimel.

1944. aasta lahingud Eestis

Teise maailmasõja sõjategevus jõudis 1944. aastal taas Eestisse. Kuna Soome oli olude sunnil Saksamaa liitlane, oli Eesti sakslastele strateegiliselt tähtis ja siia koondati suurearvuliselt vägesid, sealhulgas eestlastest moodustatud üksuseid. Märtsis pommitas Punaarmee järgemööda Narvat, Tallinna ja Tartut. Juuli lõpus Narva vallutanud Punaarmee pealetung peatati Vaivara Sinimägedes. 10. augustini kestnud Sinimägede lahingud on Eesti ajaloo ohvriterikkaimad lahingud. Sinimägedes Punaarmee läbimurret ei saavutanud ja tungis augustis lõuna poolt Eestisse ning vallutas 13. augustil Võru ja 25. augustil Tartu. Kodumaale saabunud soomepoiste abiga suudeti augustis Emajõe rinne peatada.

Eesti kaotas sakslaste jaoks strateegilise tähtsuse, kui Soome katkestas nendega suhted ja hakkas Nõukogude Liiduga rahuläbirääkimisi pidama. Septembris hakkas Saksamaa vägesid Eestist välja viima. 20.–21. septembril pidasid Sinimägedest taanduvad Eesti üksused Avinurme ja Porkuni juures lahinguid eesti laskurkorpusega. Seda kurba episoodi on seetõttu nimetatud **vennatapulahinguteks**. 22. septembri hommikul jõudsid Punaarmee tankid Tallinnasse ning 25. septembriks oli Eesti mandriosa vallutatud. Septembri lõpus hõivas 8. eesti laskurkorpus Muhumaa ja seejärel Saaremaa kuni Sõrve sääreni, mis vallutati 24. novembriks.

■ Soomest saabunud eestlaste rügemendi JR 200 liikmed ehk soomepoised teel rivistusele 1944

■ Punaväed Tartus 1944

■ Mummassaares taastatud kaevikud Sinimägede lahingu ajast

1944. aasta suvel koondunud rahvuslikud jõud tahtsid samamoodi nagu 1918. aasta 24. veebruaril kasutada võõrvõimude vahetust ära Eesti iseseisvuse taastamiseks. 18. septembril 1944 määras presidendi kohusetäitja Jüri Uluots ametisse valitsuse Otto Tiefi juhtimisel. Ametisse nimetati sõjavägede ülemjuhataja Jaan Maide, kes ülendati kindralmajori auastmesse. Eruadmiral Johan Pitka organiseeris relvaüksused, mis pidasid mõned väiksemad lahingud sakslastega ja heiskasid Pika Hermanni torni sinimustavalge lipu, kuid hajusid pärast seda laiali.

■ Vendade Lindermannide maa-alune punker ja selle sissekäik Järvamaal

Metsavennad

Nagu ka mujal kommunistlike režiimidega Ida-Euroopa maades, võideldi Teise maailmasõja järel ka Eestis nõukogude võimu vastu. Relvastatud vastupanuvõitluses osalejaid hakati kutsuma metsavendadeks, kelle koguarvuks arvatakse 30 000 inimest. Korraga oli metsas kõige rohkem umbes 15 000 meest ja naist. Enamik metsavendadest oli olnud Saksa või Soome sõjaväes või hoidnud kõrvale Punaarmee mobilisatsioonidest. Metsavennad ründasid salkadena nõukogude võimu asutusi ja režiimiga aktiivset koostööd teinud isikuid, aga nad röövisid ka toidu ja raha hankimiseks poode ja ladusid ning asutuste palgaraha vedanud autosid. Metsavennad tegutsesid üle Eesti ning piirkonniti tehti koostööd ja korraldati ühiseid operatsioone, kuid üleeestilist katusorganisatsiooni ei tekkinud. Suurimaks organisatsiooniks oli aastatel 1945–1949 tegutsenud Relvastatud Võitluse Liit, mis koordineeris mitme maakonna vastupanuliikumist. Nõukogude võim nimetas metsavendi bandiitideks ja püüdis neid hävitada. Metsavendluse selgroog murti 1949. aastal toimunud küüditamise ja kolhooside loomisega, millega metsavennad jäeti ilma neid toetanud inimestest. Tänapäevani leitakse haudu, kuhu Nõukogude julgeolekuorganite poolt tapetud metsavendi maeti.

Metsavendade salgas oli enamasti 5–10 liiget, harvem 50 meest. Kuigi hoiduti suurematest lahingutest, saadi mõneks päevaks oma võimu alla terve asula.

■ Metsavennad laskeharjutusel 1953. aastal

Okupatsiooniarmee Eestis ja eestlased Nõukogude armees

1945. aastal tagasi Eestisse jõudnud 8. laskurkorpus nimetati ümber 41. Kaardiväe Eesti Laskurkorpuseks, mis likvideeriti 1946. aasta kevadel ja Eesti üksused koondati 22. Eesti Üksikusse Kaardiväe Laskurbrigaadi ning 1951. aastal moodustati 118. Kaardiväe Eesti Tallinna Punalipuline Laskurdiviis. Aastatel 1944–1951 oli ka Eesti NSV-s kaitseministeerium eesotsas eesti laskurkorpuse ülemaks olnud kindralleitnant Lembit Pärnaga, kes kavandas ka Eesti Punaarmee moodustamist. Kõik rahvusväeosad Nõukogude Liidus saadeti laiali 1956. aastal pärast seda, kui Gruusia rahvusväeosad olid keeldunud relva jõul laiali ajamast Gruusias puhkenud massimeeleavaldusi. Pärast läbisid eestlased ajateenistust kõikjal üle Nõukogude Liidu, aga ka teistes Varssavi pakti riikides asuvates Nõukogude väeosades.

Eestlased pidid osalema ka Nõukogude Liidu sõjalistes konfliktides, näiteks Ungari 1956. aasta ja Tšehhi Praha kevade 1968. aasta ülestõusu mahasurumises ning aastatel 1979–1989 Afganistani sõjas.

Teise maailmasõja lõpust kuni taasiseseisvumiseni läbis Nõukogude armees ajateenistuse umbes 300 000 Eestist pärit isikut. Alguses kestis sundajateenistus kolm, alates 1967. aastast kaks aastat (merekaitse vastavalt viis ja kolm aastat). Teenistukohtadeks olid väeosad eri paikades üle tollase Nõukogude Liidu ja teistes Varssavi pakti maades. Paljud tulevased Eesti kaitseväge taastajad ja juhid läbisid ajateenistuse või teenisid ohvitserina Nõukogude armees.

Eestlased lääneriikide armees külm sõja ajal

Pärast sõda Saksamaale jõudnud ja enamasti varem Saksa sõjaväes, eeskätt Relva-SS-is teeninud mehed teenisid USA ja Briti okupatsiooni vägede koosseisus Saksamaal moodustatud töö- ja vahiüksustes. 4221. eesti vahikompanii ülesandeks oli aastatel 1947–1949 vahiteenistus Nürnbergis tegutsenud USA sõjakohtus. Paljud 1944. aastal läände pääsenud eesti mehed jätkasid teenistust lääneriikide armees ning võitlesid hiljem peamiselt USA armee koosseisus Korea (1950–1953) ja Vietnami (1955–1975) sõjas, aga ka Austraalia ja Briti vägedes ning Prantsuse võõrleegionis ja mujal.

■ Nõukogude armee Paldiskis 1994. aastal

■ Vene Föderatsiooni vägede lahkumine Eestist 1994. aasta augustis

NSV Liidu relvajõud Eestis 1970–1990

Nõukogude armee kasutuses oli 1991. aastaks umbes 87 147 hektarit ehk umbes 2% Eesti territooriumist, üksused asusid ligi 800 kohas ja sõjaväelaste arv võis ulatuda kuni 120 000 meheni. Vene Föderatsiooni väed lahkusid Eestist 1994. aastal.

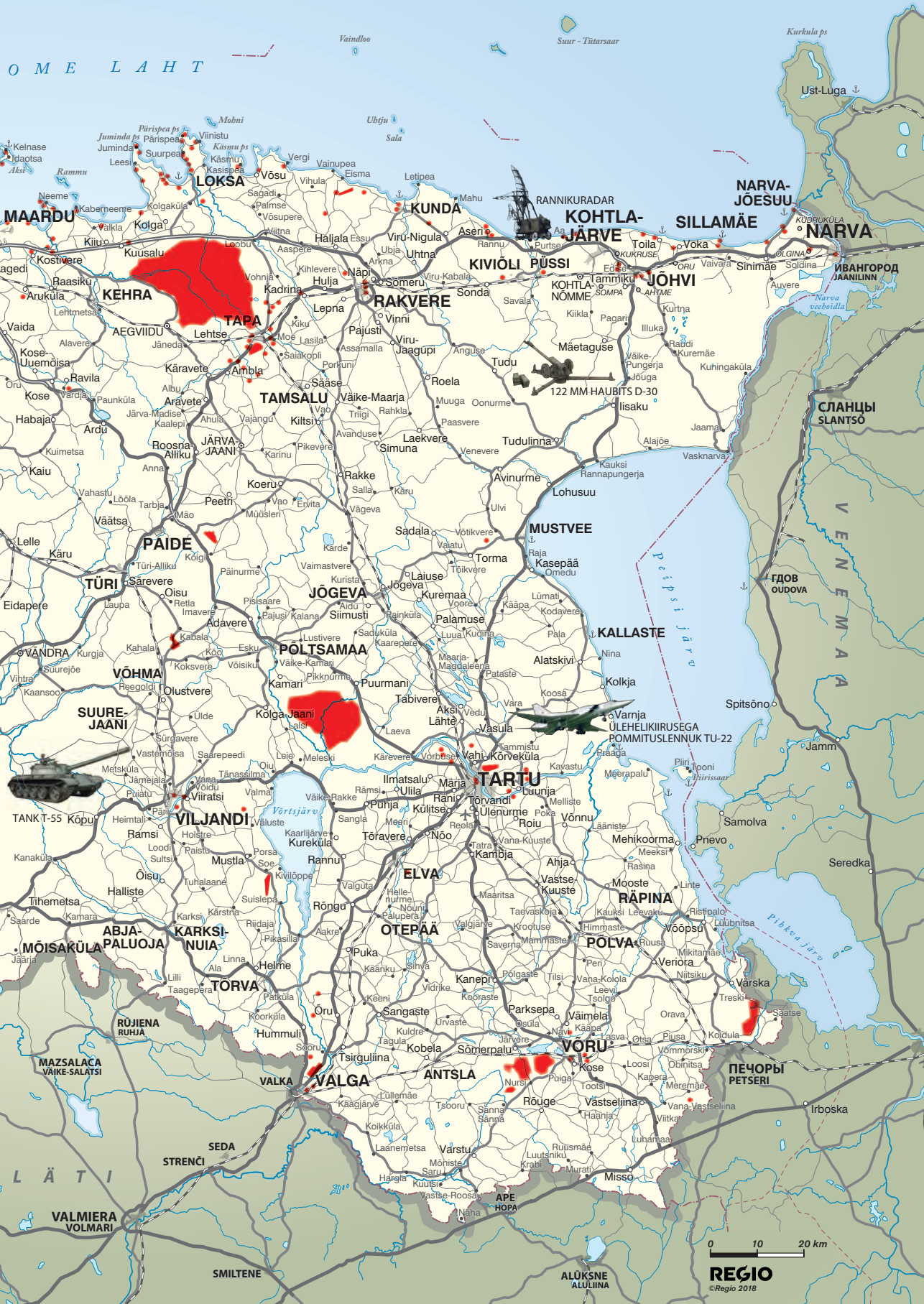

HELIKOPTER MI-8

HÄVITUSLENNUK MIG-23

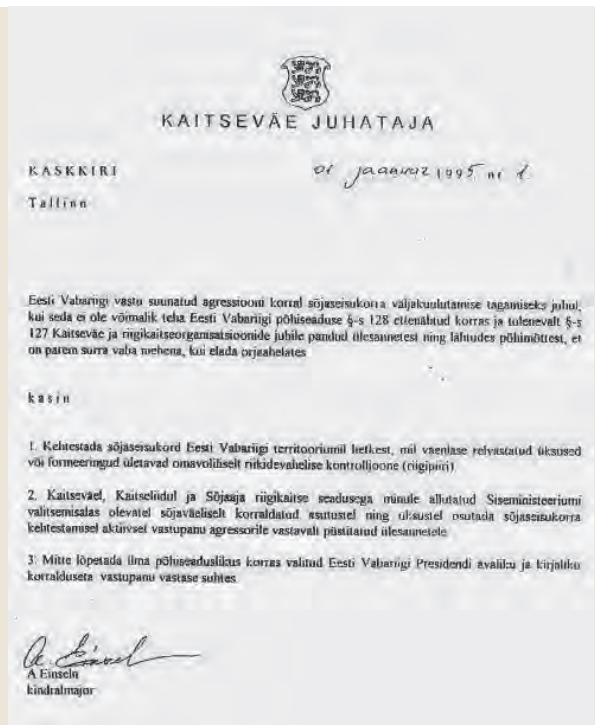
Eesti riigikaitse taasloomine ja tänapäev

Pärast Eesti iseseisvuse taastamist tuli riigikaitse üles ehitada sisuliselt nullist. Nõukogude armeest alles jäänud taristu polnud Eesti kaitsevägele sobilik. Nappis eestlastest sõjaväelasi ja tsiviiliskuid, kel oleks olnud teadmisi ja kogemusi iseseisva väikeriigi riigikaitse korraldamisest. Ühiskonnas oli ka arvestatav vastasseis kaitseväge loomisele: arvati, et piisab mõnest tseremoniaalsest üksusest ja sisejulgeolekut tagavatest jõududest.

Siiski taasloodi veel enne taasiseseisvumist rahvaalgatusena Järva kandis esimese riigikaitseorganisatsioonina 17. veebruaril 1990. aastal Kaitseliit, mis kogus enda ümber rahvuslikult meelestatud ja riigikaitsehuvilisi kodanikke. Kaitseliitlased olid paljude rahvuslike ettevõtmiste turvajaks. Esimestel aastatel tuli ette ka hulk ebameeldivaid ja ohtlikke intsidente relvadega, kus osalesid kaitseliitlased.

Tollane rahvaesindus, ülemnõukogu, võttis vastu otsuse kaitsejõudude taasloomise ja üldise sõjaväeteenistuskohustuse sisseseadmise kohta 3. septembril 1991. aastal. Sama aasta oktoobris alustas esimese riigikaitse juhtimisorganina tööd kaitsejõudude peastaap, mille esimeseks ülemaks ja Kaitseväge juhataja kohusetäitjaks sai kolonel Ants Laaneots, kes varem oli teeninud Nõukogude armees. 1993. aasta kevadel kinnitati esimeseks sõjajärgseks Kaitseväge juhatajaks väliseestlasest USA kolonel Aleksander Einseln (1931–2017), kellele president andis kindralmajori auastme.

Esimene taasiseseisvumisjärgne Kaitseväge juhataja kindralmajor Aleksander Einseln tegi oma esimese käskkirjaga kohustuslikuks osutada agressorile aktiivset vastupanu isegi siis, kui põhiseaduses ette nähtud korras ei saa sõjaseisukorda välja kuulutada. Kaitseväge juhataja kindralmajor Riho Terras kinnitas 2014. aastal omakorda, et 1995. aasta käskkirjas öeldu kehtib endiselt.

■ Kalevi üksik-jalaväepataljoni sõdurid väljaõppel 1992. aastal

■ Ajateenijate kasarmu 1992. aastal

Kaitseministeerium taasasutati 1992. aasta aprillis, esimeseks kaitseministriks sai mõni kuu hiljem Ülo Uluots. 1992. aasta suvel kiideti rahvahääletusel heaks põhiseadus, milles sätestati riigikaitse keskne põhimõte: riiki kaitsevad Eesti kodanikud üldise põhiseadusliku kohustuse alusel. Põhiseadus määras riigikaitse kõrgeimaks juhiks presidendi.

1993. aasta alguseks oli kaitseväes loodud viis pataljoni: Kuperjanoovi, Kalevi ja Viru üksik-jalaväepataljon, üksik-vahipataljon ja õhukaitsepataljon ning hulk kompaniisid. Märtsis asutati Kaitseväe lahingukool allohvitseride väljaõppeks ja oktoobris 1993. aastal loodi üksik-sidepataljon, sellele järgnes veel ridamisi uusi üksusi.

■ Ajateenijate väljaõpe 1995. aastal

Esimesed automaadid osteti Kaitseväele 1992. aasta septembris Rumeeniast. 1993. aasta alguses sõlmiti leping Iisraeli firmaga TAAS-IMI, millega tarniti Kaitseväele kergemat relvastust ja muud varustust 12 000 sõduri tarvis.

Kaitseväge areng pole läinud probleemideta. 1993. aasta suvel oldi lähedal relvakonfliktile, kui Läänemaa Vabatahtlike Jäägerkompanii ei tahtnud täita käsku Paldiskisse ümber asuda ja teatas kaitsejõudude juhtimise alt lahkumisest ning keeldus seejärel laiali minemast, kindlustades ennast Haapsalu lähedal Pullapää. Õnneks suudeti konflikt lahendada verevalamiseta. Esimestel aastatel raisati palju aega ka vaidlustele ja tülidele selle üle, kuidas riigikaitset ja Kaitseväge üles ehitada. Põhiseadus jättis Kaitseväge juhataja alluvuse küsimuses mitmeti tõlgendamise võimaluse, mis omakorda pärssis riigikaitse arengut, ja nii jõustus 2011. aastal põhiseaduse muudatus selliselt, et kui seni oli Kaitseväge juhataja ametisse kinnitanud Riigikogu, siis nüüd tegi seda valitsus. Kuigi iseseisvuse taastamise algusest on kehtinud üldine ajateenistuse läbimise kohustus, olid kuni 2001. aastani ajateenistuse läbimisest vabastatud üliõpilased ja suur hulk kutsealuseid pole ajateenistust läbinud tervislikel põhjustel.

1996. aastal kiitis Riigikogu heaks riigikaitsepoliitika põhisuunad, millega sätestati, et riigikaitset ehitatakse üles kahel teineteist täiendaval ja seotud printsiibil, milleks on iseseisva kaitse arendamine ja rahvusvaheline kaitsekoostöö. Rahvusvahelisele koostööle ja praktilistele koostöösuhetele NATO-ga andis raamistiku ühinemine NATO programmiga „Partnerlus rahu nimel“ 1994. aastal. Kümne aasta jooksul kuni NATO-ga liitumiseni 2004. aastal sai Kaitseväge harjutada NATO-ga koostegutsemist ja riigikaitse süsteem tervikuna arusaama NATO toimimisest.

Alates 1995. aastast ÜRO rahuvalvemissioonist Horvaatias on Eesti kaitseväelased osalenud paljudel ÜRO, NATO ja Euroopa Liidu välisoperatsioonidel, mis on kaitseväelastele andnud lahingukogemusi ja praktikat rahvusvahelises keskkonnas töötamiseks. Kõige raskemad on olnud Iraagi (2003–2008) ja Afganistani (2003–2014) missioonid. Ühtekokku on välismissioonidel käinud ligi 3000 meest ja naist. Iraagis ja Afganistanis langes rohkem kui 10 aasta jooksul kokku 11 kaitseväelast.

Alates 2003. aastast korraldatakse igal aastal õppust Kevadtorm, mille käigus esialgu treenitakse koostegutsemist pataljonina ja hiljem juba jalaväebrigaadi raames. Õppus on reservi arvatavatele ajateenijatele n-ö küpsuseksamiks ja reservväelastele ajateenistuses õpitu meeldetuletamiseks. 2015. ja 2018. aastal korraldati veel suurem õppus Siil. Alates 2014. aasta kevadest on Eestis NATO-liitlaste üksused ning 2017. aasta kevadest asub Eestis ligi 1000-meheline liitlaste lahingugrupp.

Kaitsevägi on üles ehitatud reservarmee põhimõttel: põhijõu moodustavad reservis olevad ja üldise kaitseväeteenistuse põhjal sõjaliselt väljaõpetatud üksused. Kaitsevägi on osa riigikaitstesüsteemist, mis riigikaitse laia käsituse põhimõtte järgi tähendab eri eluvaldkondade seotust riigikaitsega ning valmisolekut riigi kaitsmiseks.

Alates 2013. aastast tähistatakse 23. aprillil veteranide päeva, veteranide toetamise sümboliks on stiliseeritud sinilill

■ Kevadtormi viivituslahing 2008. aastal

■ Ajateenijate väljaõpe 1999. aastal

Ülesanded

1. Mida uurib Eesti sõjaajalugu?
2. Kuidas saab sõdu liigitada?
3. Uuri, millised sõjaajaloo mälupaigad on sinu kodukandis.
4. Uuri oma perelt ja hõimlastelt, kes sinu esivanematest on osalenud Esimeses maailmasõjas, Vabadussõjas ja Teises maailmasõjas ning kuidas on see mõjutanud pere ajalugu?
5. Milliseid sõjateemalisi filme ja raamatuid oled näinud või lugenud? Mis on nende sõnum?

Lugemissoovitus

- ★ Ülo Jõgi, „„Erna“ legendid ja tegelikkus“ (1996)
- ★ Michael Howard, „Sõda Euroopa ajaloos“ (Olion, 1999)
- ★ John Keegan, „Sõjakunsti ajalugu“ (Varrak, 2004)
- ★ Alar Nigul, „Võitlus kahel rindel“ (Grenader, 2008)
- ★ Merike Jürjo, „Eestlane – sõdur. Estonian man – a soldier“ (Tänapäev, 2009)
- ★ Mart Laar, „Metsavennad. Relvastatud vastupanu Eestis Teise maailmasõja järel“ (Read, 2013)
- ★ Martin van Creveld, „Sõjamängud. Gladiaatoritest gigabaitideni“ (Äripäev, 2015)
- ★ Leo Jaago, „Marakratt. Sõdur kolmes sõjas. Emajõe lahingutest Vietnami džunglitesse“ (Grenader Grupp, 2015)
- ★ Andres Seene (koostaja), „Juhtumised suures Euroopa sõjas 1914.–1918. aastal“ (Ajalooarhiiv, 2015)
- ★ Merike Jürjo, Aart Nõmm, Hanno Ojalo, „Koolipoisid Vabadussõjas“ (Argo kirjastus, 2017)
- ★ Hellar Lill, „Eesti riigikaitse 100 aastat“ (Post Factum, 2018)

Filmisoovitused

- ★ „Inimesed sõdurisinelis“ (1968, režissöör Jüri Müür)
- ★ „Gallipoli“ (1981, režissöör Peter Weir)
- ★ „Das Boot“ (1981, režissöör Wolfgang Petersen)
- ★ „Jaht Punasele Oktoobriale“ (1990, režissöör John McTiernan)
- ★ „Peenike punane joon“ (1998, režissöör Terrence Malick)
- ★ „Nimed marmortahvlil“ (2002, režissöör Elmo Nüganen)
- ★ „Mehed unustatud armeest“ (2006, autor Indrek Treufeldt, režissöör Kalle Käesel)
- ★ „Detsembrikuumus“ (2008, režissöör Asko Kase)
- ★ „Punane kalju“ (2009, režissöör John Woo)
- ★ „September“ (2010, režissöör Ilmar Raag)
- ★ „Imiteerimismäng“ (2014, režissöör Morten Tyldum)
- ★ „1944“ (2015, režissöör Elmo Nüganen)
- ★ „Hacksaw Ridge“ (2016, režissöör Mel Gibson)
- ★ „Tundmatu sõdur“ (2017, režissöör Aku Louhimies)
- ★ „Dunkirk“ (2017, režissöör Christopher Nolan)
- ★ Eesti Kaitseväe ajalugu käsitlev filmikroonika Eesti filmi andmebaasis internetis (www.efis.ee)

Külastamissoovitused

- ★ Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseum
- ★ Eesti Lennundusmuuseum
- ★ Hiiumaa Militaarajaloo Selts
- ★ Jõgewa Muuseum
- ★ Lennusadam
- ★ Okupatsioonide ja vabaduse muuseum Vabamu
- ★ Paks Margareeta
- ★ Saaremaa Sõjaväe Selts
- ★ Tallinna Linnamuuseumi Kiek in de Kök ja bastionikäigud
- ★ Vaivara Sinimägede Muuseum
- ★ Valga Isamaalise Kasvatuse Püsiekspositsioon

3. TÄNAPÄEVA SÕJALISED KRIISID JA RELVAKONFLIKTID

SÕJAPIDAMINE

- **TRADITSIOONILINE SÕDA**
e suured sõjalised operatsioonid
- **IRREGULAARNE SÕJAPIDAMINE**
e uued relvakonfliktid
- **RAHUVALVEOPERATSIOONID**
e stabiliseerimise, julgeoleku, ülemineku ja taastamisoperatsioonid (SSTRO)

On kokkuleppeline ja tinglik, millal lõppesid nn traditsioonilised ja algasid tänapäevased relvakonfliktid. Selle mõttelise murdepunkti võib paigutada nii aastatesse 1990–1991, mil lõppes külm sõda, lagunes Nõukogude Liit ning toimus Lahesõda – seni viimane suurte konventsionaalsete armeede vastasseis. Teisalt võib tänapäevaste relvakonfliktide alguse tinglikult paigutada ka perioodi 2001–2003, mil kukutati võimult Talibani režiim Afganistanis ning koalitsioonivägede sissetungile Iraaki järgnes aastaid vältav võitlus mässulistega.

Kuid sellest hoolimata jagatakse sõjapidamine tänapäeval üldjoontes kolmeks valdkonnaks. Nendeks on **traditsiooniline sõda** ehk suured sõjalised operatsioonid, **irregulaarne sõjapidamine** ehk uued relvakonfliktid ning stabiliseerimise, julgeoleku, ülemineku ja taastamisoperatsioonid ehk tavakeeles **rahuvalve-** või **rahu-tagamisoperatsioonid**.

Revolutsioonid sõjanduses

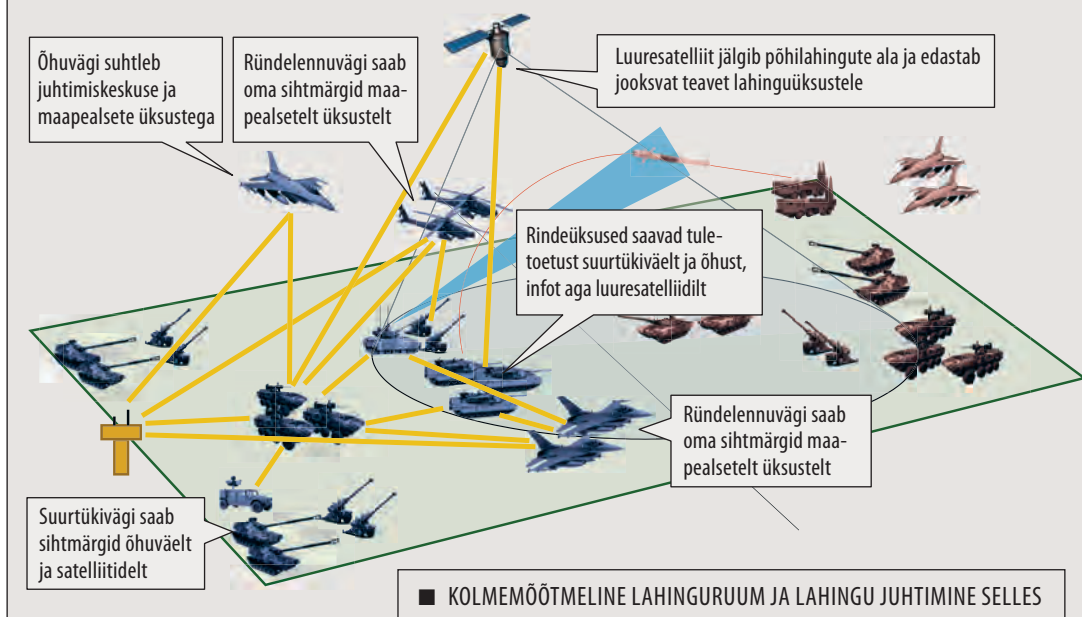
Uute tehnoloogiate kasutusele võtmine, uute relvade ilmumine sõjatandril ja ka ühiskondades toimuvad muutused toovad aeg-ajalt enesega kaasa ka suuremaid muutusi selles, kuidas sõdu peetakse. Neid muutusi nimetatakse **revolutsioonideks sõjanduses**.

Läbi ajaloo on selliseid revolutsioone olnud väga palju, meie peatume lühidalt alates 19. sajandi keskpaigast toimunud muutustel.

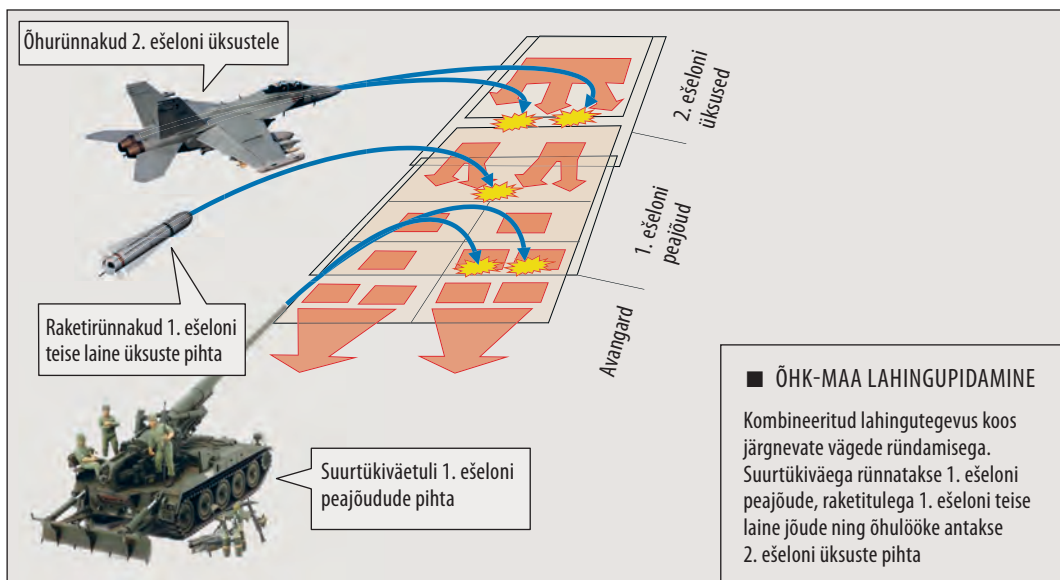
Kuni 19. sajandi keskpaigani sõditi peamiselt avatud maastikul, aga sajandi viimasel kolmandikul toimunud tulejõu märgatav kasv – kiirlaskerelvade ja suurtükitle suurenev hävitusvõime – muutis aga kogu sõjapidamist üldisemalt. Sõdivad pooled olid sunnitud kaevuma ning sõjapidamine muutus sisuliselt kaevikusõjaks.

Esimene maailmasõda oligi suuresti kaevikusõda, kus rinded liikusid vähe. Sõjalist edu ei saavutatud mitte kiirete vallutuste, vaid vastase väljakurnamisega. Sellist sõda, kus eesmärk ei ole mitte vastane hävitada, vaid tema ressursse kulutada seni, kuni ta võitlusest loobub, nimetataksegi **kurnamissõjaks**.

Sõjapidamise põhimõtteid mõjutanud vahenditest väärivad veel äramärkimist tank ja lennuk. Tank tõi lahinguväljale liikuvuse, mis omakorda võimaldas senistelt positsioonisõdadelt üle minna **manööversõjale** – selline oligi näiteks Teine maailmasõda. Koos soomusmanöövri võimega oli vaja välja arendada ka seni mitte nii olulist rolli mänginud relvaliidid: lahingu tagamiseks vajalik logistika ning mobiilne pioneerivõimekus maastikul üle- ja läbipääsude rajamiseks. Lennuvahendite kasutuselevõtmine tõi lahingupidamisse aga täiesti uue dimensiooni ja kahe-mõõtmeline lahinguväli asendus **kolmemõõtmelise lahinguruumiga**.

Lennukite ilmutamine lahinguruumi on muutnud lahingutegevuse iseloomu ka laiemas mõttes. 1980. aastatel töötati USA-s välja nn õhk-maa lahingupidamise (ingl *Air-Land Battle*) põhimõtted, mille põhiosaks sai nn **järgnevate vägede ründamise kontseptsioon**. Selle eesmärk oli muuta Euroopas paiknevate NATO vägede kaitse aktiivseks ning mitte piirduda sõja korral ainult Varssavi Lepingu Organisatsiooni (VLO) vägede eesliinil asuvate ja hästi kaitstud üksuste vastu sõdimisega, vaid rünnata ka VLO vägede kehvemini kaitstud teist ešeloni ajal, mil üksused on alles teel rindejoonele (sihtmärkideks kuni 150 kilomeetri sügavusel rindejoone taga asuvad sillad, tunnelid, kitsad läbipääsud).

■ Hävituslennuk F-117

■ Pommitaja B-2 Spirit

Et eelnimetatud kontseptsiooni toetada, oli vaja välja arendada uusi tehnoloogiaid ja relvasüsteeme. Üheks selliseks arendusobjektiks oli täpsuslaskemoon.

Keskmise suurusega maantesilla hävitamiseks pidi Teise maailmasõja ajal lendavaks kindluseks kutsutud pommitaja B-17 heitma objektile 240 tonni pomme. Vietnami sõja päevil vähenes samasuguse silla hävitamiseks vajalik lahingumoon kogus tänu laser- ja telejuhitavate pommeide väljatöötamisele juba 12,5 tonnile. Lahesõjas 1990.–1991. aastal suutsid varghävitajad F-117 sama töö ära teha juba vaid 4 tonni pommeidega.

Tänapäevased GPS-, laser-, radar-, tele- ja infrapunasensorite abil juhitud pommid langevad juba 9–10-meetrise raadiusega ringi. See võimaldab sõda pidada tõhusamalt ja väiksemate purustustega, mis omakorda lühendab sõjapidamise aega ja aitab vältida liigseid ohvreid. Kuigi vastasseis NATO ja VLO vahel lõppes Nõukogude Liidu kokkuvärsimisega, on **täpsuspommitamist** vastase mõjutamiseks kasutatud kõigis hilisemates relvakonfliktides.

Et vastase tagalasse pääseda, tuleb lennata kas väga kõrgelt või teha seda nii, et lennuk jääks vastase õhutõrjeradaritele nähtamatuks. Moodsad õhutõrjesüsteemid võivad tabada väga kõrgel lendavaid lennukeid, seega on keskendunud peamiselt sellele, kuidas muuta lennukeid radaritele raskesti tuvastatavaks. Seda nimetatakse **vargtehnoloogiaks**¹. USA-s hakati vargtehnoloogia kallal tõsisemalt töötama juba 1950ndatel seoses luurelennuki U-2 väljatöötamisega. See tehnoloogia kujutab endast kombinatsiooni eri meetoditest, mille eesmärk on muuta lennuvahend radarile ning teistele vaatlus- ja avastamisvahenditele võimalikult „vähenähtavaks“. Ilmselt kõige tuntumad näited varglennukitest on hävituslennuk F-117 Nighthawk ja strateegiline pommitaja B-2 Spirit. Tänapäeval on sellist tehnoloogiat kasutatud juba pea kõigi moodsate sõjalennukite ehitamisel. Vargtehnoloogia kasutamine muutub üha populaarsemaks ka merel, kus laevu püütakse muuta raskesti avastatavateks vaenlase lennukitele ja sõjalaevadele. Ka maasõidukite puhul kasutatakse tänapäeval aktiivselt vargtehnoloogiat.

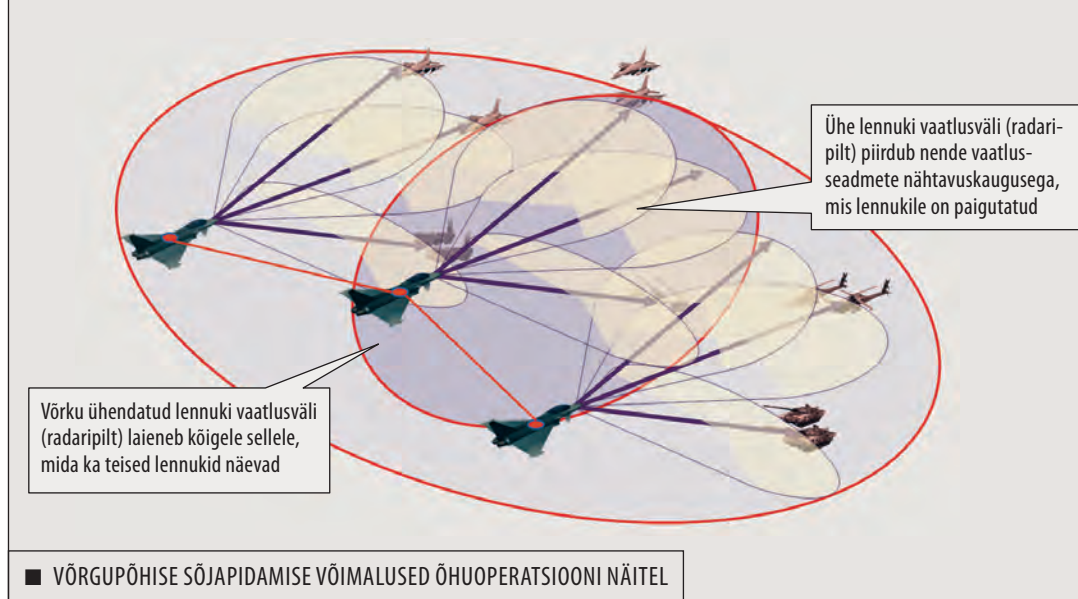
Revolutsioonilisi uuendusi sõjanduses on toonud endaga kaasa infotehnoloogia areng. Peale juba kirjeldatud täpsuslaskemoona ja vargtehnoloogia on infotehnoloogia areng aidanud kaasa väga kiirele mehitamata õhusõidukite (UAV² ja UAS³) kasutuselevõtule. Kui esialgu kasutati UAV-sid peamiselt luureks, siis nüüd on need üha enam ka relvastatud. Selleks, et hävitada Talibani tugipunkti Afganistanis, ei pea piloot enam väljuma oma USA sõjaväebaasis asuvast tööruumist – piloodita lahingulennuki juhtimine toimub tuhandete ja kümnete tuhandete kilomeetrite kauguselt.

Tänu infotöötlamise võime kasvule saavad lahingujuhid üha kvaliteetsemat teavet olukorra kohta, mis omakorda aitab neil otsuseid langetada kiiremini ja tõhusamalt.

1 Inglise keeles *stealth technology*.

2 Lühend ingliskeelsest terminist *unmanned aerial vehicle*.

3 Lühend ingliskeelsest terminist *unmanned aerial system*.

Võrgupõhine sõjapidamine kujutab endast keskkonda, kus kõik lahingukeskkonnas asuvad sensorid on ühendatud ühte ühtsesse infovõrgustikku. See võimaldab üksuste juhtidel ja luuretöötajatel näha olukorda märksa laiemalt. Piltlikult öeldes: kui vanasti nägi lennukipiloot enda ümber toimuvat vaid selles ulatuses, mida võimaldasid tema enese lennuki sensorid ja seadmed, siis nüüd on tal ligipääs kogu infole ka teistelt lahinguruumis lendavatelt lennukitelt. Samasugune olukord on ka maa peal: rühmaülem, kelle vaateväli piirdus varem vaid talle nähtava ja kuuldavaga, saab nüüd infot ka naabritelt ning tema ees, taga ja kohal toimuvast. Võrgupõhisus loob paremad võimalused väeliikidevaheliseks koostööks ning see omakorda konkreetse ülesande täitmiseks mõeldud **ühendsihtjõudude** loomiseks. Tänapäeva sõjalised operatsioonid viiaksegi läbi taoliste spetsiaalselt kokku pandud ühendsihtjõududega.

Samas ei ole alati vaja kasutada suuri ühendsihtjõude. Sõjaliste võimete areng võimaldab läbi viia operatsioone, mis ei vasta täpselt sõjapidamistraditsioonidele – olgu selleks kasvõi põhimõte, et ründav üksus peab olema kaitsvast üksusest kolm korda suurem. Võimsa relvastuse ja suure tulejõuga hästi manööverdav vägi võib osutada väga raskeks vastaseks endast mitu korda suuremale vastasele. Veelgi enam, vaenlase löömiseks ei pea tingimata ründama tema võitlusüksuseid, vaid hoopis tema kriitilisi sõlmpunkte. Selliseid operatsioone nimetatakse **mõjupõhisteks operatsioonideks**.

Selliste operatsioonide põhimõte sarnaneb eelkirjeldatud järgnevate vägede ründamise kontseptsiooniga. Kuid sõjaväeüksuste ründamise asemel vaadeldakse neis vastast kui süsteemi, mille olulisi sõlmpunkte rünnatakse vajaliku mõju või tulemuse saavutamiseks, kasutades selleks moodsaid relvi ja tehnoloogialahendusi. Nii näiteks ei ole vastase õhutõrjesüsteemi rivist väljaviimiseks vaja hävitada hästi kaitstud õhutõrjepatareisid ja radareid, vaid tulemus saavutatakse tagalas asuvate juhtimis- ja sidekeskuse hävitamisega.

Sõjapidamine muutub järjest rohkem võrgupõhiseks.

Ka küberrünnak on mõjupõhine operatsioon.

■ Taavet ja Koljat (Osmar Schindler, u 1888. a)

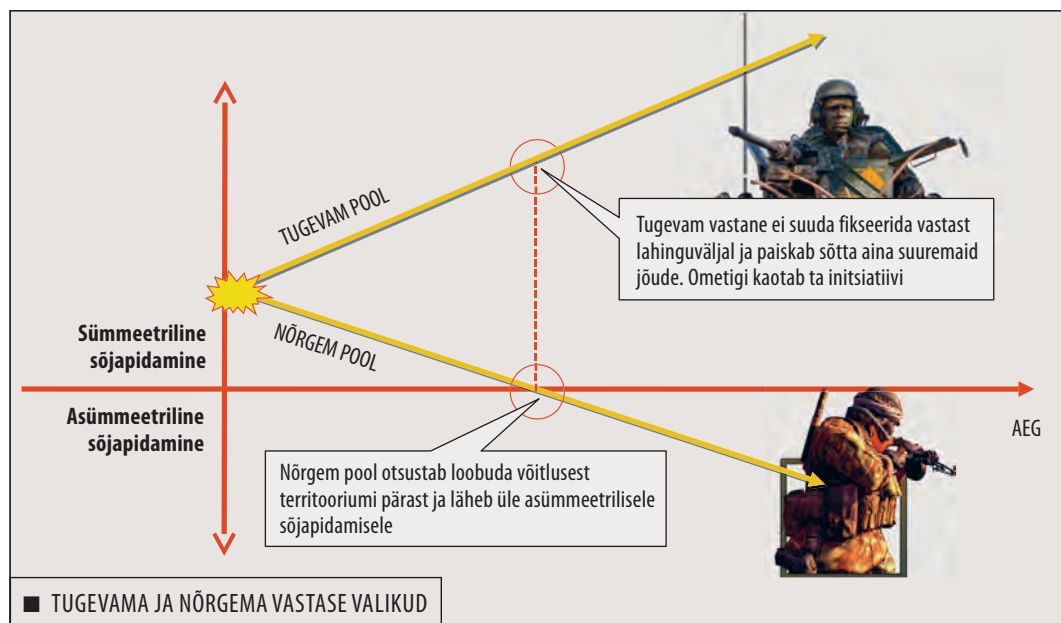
Asümmeetriline sõjapidamine

Definitsiooni kohaselt on asümmeetriline sõjapidamine lahingutegevus poolte vahel, kelle suhteline sõjaline jõud erineb teineteisest märkimisväärselt. See tähendab, et tegu on tavatu lähenemisega sõjapidamisele, kus üks vastastest püüab vältida teise poole tugevate külgede märklauaks sattumist ning samal ajal keskendub vastase nõrkuste ja haavatavuste ründamisele.

Rääkides asümmeetriast, tuuakse illustreeriva näitena tihti esile lugu Taavetist ja Koljatist. Piiblikangelane Taavet, kellest hiljem sai Iisraeli kuningas, kohtus sõjaväljal vilistide hõimu vägilasekasvu sõdalasega, kelle nimi oli Koljat. Taavetil polnud mingeid šanse võita vastast tavapäras (sümmeetrilises) kahevõitluses, seega kasutas ta teistsugust ja mõneti riskantsemat, kuid vastase jaoks ootamatut võitlustaktikat. Alguses varjas Taavet seda, kuidas ta tegelikult kavatseb võidelda – seda nimetatakse vastase eksitamiseks – ning seejärel üllatas vastast, kasutades tema ründamiseks lingukivi. Tulemus: Taavet suutis tappa endast mitu korda tugevama Koljati. Just selline ongi asümmeetriline sõjapidamine – tavapäraste taktikate ja meetodite asemel üllatusmoment ja alternatiivsed lähenemised sõjapidamisele.

Revolutsioonid sõjanduses on võimaldanud sõdu pidada kiiremini ja vähema kaotuste hinnaga, kuid samas muutnud sõdivad pooled ebavõrdseks.

Selline lähenemine annab küll ka nõrgemale poolele võimaluse saavutada tugevama vastasega silmitsi seistes sõjalist edu, kuid seejuures tuleb loobuda üldlevinud riigikaitse põhimõttest, mille kohaselt kaitstakse maad ja rahvast. Seepärast ei ole asümmeetriline sõjapidamine ühegi riigi kaitседоктриini põhiosa, kuigi paljude riikide kaitsekontseptsioonid näevad asümmeetrilist käitumist ühe osana riigikaitsest. Võtame näiteks maakaitse, mis on tihti üles ehitatud

vakatahtlikele, kelle relvastus ja varustus ei võimalda pidada ülekaaluka vastase vastu kaitselahinguid, mille eesmärk on territooriumi enese käes hoidmine. Seetõttu kasutavad maakaitsevõltsed vastase jõudude kulutamiseks sissi- ja partisanitaktikat ning eemalduvad vastasest, kui see püüab neid maastikul fikseerida ja hävitada. Nii võib eduka asümmeetrilise tegevuse käigus, kus vastast „kulutatakse“ kogu vastutusalala ulatuses ja sügavuses, ühel ajal kätte jõuda hetk, mil vastane pole enam suuteline edasi liikuma – tema vägede varustamine, luure ja lahingukomponendid on saanud tõsiselt kannatada.

Asümmeetrilises sõjapidamises lähtutakse seejuures kolmest põhiprintsiibist.

Neist esimese kohaselt tulebki püüda vältida vastase tugevusi. Teise printsiibi kohaselt tuleb ära kasutada enda mistahes eelised ning kasutada neid vastase nõrkuste vastu. Selliseks eeliseks võib olla näiteks kohalike olude ja kohaliku elanikkonna tundmine ning toetus. Kuid selliseks eeliseks võib teatud olukordades olla ka sõltumatus mood-
sast tehnoloogiast. Kui näiteks digitaalsed juhtimis- ja sidesüsteemid ei tööta, on eelised sellel, kes oskab tegutseda ka ilma neid süsteeme kasutamata. Meie sõltuvus kasvõi GPS-seadmetest on tihti viinud sel-
leni, et ei osata enam kasutada lihtsat kompassi ja kaarti.

Kolmas asümmeetrilise sõjapidamise printsiip ütleb, et ei tohi sõ-
dida nii, nagu seda soovib sinu vastane. Konventsionaalne vastane püüab iga hinna eest peale sundida omi reegleid. Kui aga käituda et-
tearvamatult ning lüüa vastast seal, kus ta seda ei oota, siis ei suuda vastane initsiatiivi haarata ja peab kulutama suuri ressursse olukorra kontrollimiseks või oma julgeoleku tagamiseks, sest ta ei tea kunagi, kus või kuidas teda rünnatakse.

ASÜMMEETRILISE SÕJAPIDAMISE PÕHIPRINTSIIBID

- Välti vastase tugevusi
- Kasuta enda mistahes eeliseid
- Käitu ettearvamatult

■ Cox & Forkumi karikatuur asümmeetrilisest sõjapidamisest

Rahvusvaheline terrorism

2001. aasta 11. septembril korraldas terroriorganisatsioon Al Qaida mastaapsed terrorirünnakud USA-s, rammides kaaperdatud reisilennukitega Maailma Kaubanduskeskuse kaksiktorne New Yorgis ning USA kaitseministeeriumi peahoonet ehk Pentagoni Washingtonis. Terroristide algseks plaaniks oli rammida kolmanda kaaperdatud reisilennukiga kas Valget Maja või Kapitooliumit (USA Kongressi hoonet) Washingtonis, kuid selle kavatsuse nurjasid kaaperdajatele vastu hakanud lennureisijad. 11. septembri terrorirünnakutes hukkus kokku pea 3000 inimest, vigastatuid oli üle 6000.

Just pärast neid rünnakuid jõudis laiema avalikkuse teadvusesse mõiste „**asümmeetriline oht**“, mille puhul terroristid kasutavad rünnakute läbiviimiseks tavapäratuid meetodeid ja vahendeid. Kuid varasemalt on terrorismi käsitletud pigem kriminaalse käitumise ühe eriliigina, nn poliitilise kuritegevusena ning pigem mõne konkreetse riigi siseprobleemina, mitte piiriülese ja mastaapse julgeolekuohuna. Samas pole tavatute vahendite kasutamine ja terrorism iseenesest mitte uued, vaid märkimisväärselt pika ajalooga nähtused.

Terrorismi selle sõna tänapäevases tähenduses tõid Euroopa teadvusesse 19. sajandi viimasel veerandil tegutsenud Vene vasakpoolsed revolutsionäärid ja anarhistid. Nende rünnakute sihtmärkideks olid enamasti Vene riigiametnikud, sõjaväelased ja aadlikud. Üheks kõmulisemaks toonaseks terrorirünnakuks oli Vene keisri Aleksander II tapmine pommirünnakuga 1881. aastal Narodnaja Volja aktivistide poolt. 19. sajandi lõpuveerandil ja 20. sajandi alguses uue hooga lahvatanud vasakpoolne terrorism oli seejuures teataval määral ka piiriülene – mõnikord ründasid revolutsionäärid Vene võimukandjaid ka teistes Euroopa riikides, Euroopas varjuti ka Vene salapolitsei *ohranka* eest ning koguti rünnakuteks ressursse ja arutati tegevusplaan.

Terrorirünnakute kontekstis kõige veriseimaks perioodiks Euroopas oli aga külma sõja ajastu – just 1970ndate algusest kuni 1990ndate esimeste aastateni toimus enim terrorirünnakuid ja nendel kümnenditel langes terrorismi ohvriks ka suurim hulk inimesi. Toona tegutses Euroopas mitu eri suunitlusega terroristlikku organisatsiooni ja rühmitust. Kurikuulsad olid näiteks Prantsusmaal, Saksamaal ja Itaalias tegutsenud

■ Robespierre giljotineerib timuka, olles eelnevalt lasknud giljotineerida kõik prantslased (18. sajandi satiiriline gravüür)

Termin „terrorist“ – prantsuse keeles *terroriste* – pärineb üldlevinud käsituse kohaselt 18. sajandi lõpust, Prantsuse revolutsiooni päevilt. Toona kasutas seda väljendit prantsuse filosoof François-Noël Babeuf, kes pidas terroristide all silmas Maximillian Robespierre'i juhitud jakobiinide režiimi ning nende hirmuvalitsust. Aastad 1793–1794 möödusid Prantsusmaal jakobiinide algatatud ja riiklikult organiseeritud vägivaldakaampaania – prantsuse keeles *la Terreur* – tähe all. Selle käigus hukati ametlikel andmetel üle 16 000 inimese, keda jakobiinid pidasid revolutsiooni poliitilisteks vastasteks. *La Terreur*'i peamine eesmärk oli poliitiliste vastaste terroriseerimine – nende hirmutamine ja heidutamine.

vasakäärmuslikud terroriorganisatsioonid Action directe, Die Rote Armee Fraktion ning Brigade Rosse. Poliitideoloogias motiveeritud terroristlike organisatsioonide puhul kujutasid eespool mainitud vasakradikaalide vastandit näiteks Prantsuse marurahvuslik Organisation armée secrète (ehk OAS) ja Itaalia neofašistlik Nuclei Armati Rivoluzionari.

Kõige enam ohvreid põhjustanud terroristlikud organisatsioonid olid baski separatistide rühmitus ETA ning peamiselt Suurbritannias tegutsenud Põhja-liri terroristlikud rühmitused. Viimaseid tuntakse tavaliselt üldnimetuse IRA (ingl *Irish Republican Army*) all, mis on küll ebatäpne – tegelikuses olid kõige aktiivsemad pigem algsest IRA-st lahku löönud, radikaalsemad iiri terroristlikud rühmitused.

Kolmandaks kõige tähelepanuväärsemaks terrorismivooluks vasaka paremäärmuslike ning separatistlike terrorirühmituste kõrval olid oma rünnakud osaliselt ka Euroopa sihtmärkide vastu suunanud palestiinlaste terroristlikud organisatsioonid. Nende üheks kõige kurikuulsamaks rünnakuks oli Iisraeli sportlaste mõrvamine 1972. aastal Münchenis toimunud olümpiamängude ajal. Palestiina terroriorganisatsioonid olid ka need, kes korraldasid esimesed suuremat tähelepanu pälvinud ja Euroopa sihtmärkide vastu suunatud lennukikaaperdamised. Paljusid toonaseid terroriorganisatsioone toetasid vähemal või suuremal määral ka kommunistlike blokkide eriteenistused – näiteks Ida-Saksamaa Stasi ja Nõukogude Liidu KGB – ning lääne suhtes vaenulikult meelestatud riikide valitsused, näiteks Süüria ja Muammar Gaddafi juhitud Liibüa.

Kui külma sõja ajal Euroopas rünnakuid korraldanud palestiinlaste rühmitused olid valdavalt ilmalikud, siis varem mitu aastakümnet peamiselt Lähis-Idas probleeme tekitanud äärmusislamistlik terrorism asus piiriüleselt lääne vastu suunatud rünnakuid korraldama 1990ndatel. Juhtroll oli selles Osama bin Ladeni juhitud Al Qaidal. Esimeseks Al Qaida korraldatud rünnakuks võib pidada 1992. aasta detsembris Jeemeni linna Adeni hotellide juures toimunud pommiplahvatusi, mille eesmärk oli tappa seal peatuvad USA sõjaväelased. Järgnesid pommi-rünnakud USA saatkondade vastu Keenias ja Tansaania 1998. aastal, mille käigus tapeti enam kui 200 inimest, peamiselt keenialasi ja tansaansasi. 2000. aastal ründasid Al Qaida terroristid USA mereväe alust USS Cole. Järgnesid juba terrorirünnakud USA-s 11. septembril 2001.

Praeguseks on Al Qaida lagunenu mitmeks regionaalseks terrorirühmituseks ning tema kunagise koha äärmusislamistliku terrorismi lipulaevana on üle võtnud Daesh, keda tuntakse ka nimede Islamiriik või ISIS all. Mõlemat organisatsiooni eristab teistest ja varasematest terroristlikest rühmitustest mitu asjaolu.

Esiteks on Al Qaida, Daeshi ja teiste äärmusislamistlike terroristide nõudmised totaalse iseloomuga. Nad ei soovi mõne territooriumi iseseisvumist või mõne konkreetse poliitilise valitsuskorra kehtestamist – nende vaenlaseks, mis tuleb hävitada, on kogu lääne elukorraldus kui selline. Ses-
tap ei ole võimalik nendega ka läbi rääkida või näiteks relvarahu sõlmida.

■ ETA (baski k *Euskadi Ta Askatasuna* – Baskimaa ja Vabadus, 1959–2018) oli baskide terroristlik organisatsioon, mille eesmärk oli iseseisva sotsialistliku baski riigi loomine seitsmest baski provintsist Hispaanias ja Prantsusmaal ning oma liikmete vanglastest vabastamine

■ ISISe võitlejad Süürias Rakka linnas, mis oli nende peakorteriks aastatel 2013–2017

Teiseks ei ole pea ükski varasem terroriorganisatsioon suutnud end kehtestada peaaegu riikliku moodustisena – kontrollida näiteks suuri maa-alasid, mille elanikkonnalt on võimalik ka makse koguda. Daesh ja Al Qaida suutsid luua ka relvajõududega sarnanevad oma-ene relvastatud rühmitused. Siinkohal on oluline märkida, et ka nende rühmituste ridades võitlevad äärmuslased on endiselt terroristid isegi juhul, kui nad Euroopa linnatänavail rünnakuid ei korralda. Tegemist on endiselt terroristlike organisatsioonide liikmetega. Ning selline liikmesus ja ka nende liikmetele kaasabi osutamine – näiteks raha laenamine – on paljudes Euroopa riikides karistatav.

Kolmandaks on mõlemad organisatsioonid säilitanud küll klassikalistele terroristlikele organisatsioonidele iseloomulikud tunnused – juhtimisstruktuuri salastatus, konspiratiivsus, range distsipliin –, kuid suutnud samas muutuda ka omalaadseteks massiliikumisteks. Selles on kasulikuks osutunud internet ja sotsiaalmeedia, mille abil levitatakse propagandat, tehakse vastuvõtlikumatele inimestele ajupesu, edastatakse juhtnööre ning koordineeritakse tegevust jms. Paljud n-ö üksikründajatest terroristid ei ole enam radikaliseerunud, kuulates palvetubades jutlusi või suheldes pikema aja vältel teiste radikaalidega, vaid on muutunud terroristideks oma kodus arvutiekraani ees.

Neljandaks on kõik eelloetletu koos muutnud terrorismi millekski, millele vastu astumiseks ei piisa enam traditsioonilistest politseimeetoditest ega korrakaitsejõududest. Vaja on sõjalist sekkumist, sest territooriumite kontrollimine ja terroristlike organisatsioonide suutlikkuse mastaabid on terrorismi muutnud ka sõjaliseks probleemiks. Kuid ka politseil, luure- ja julgeolekuteenistustel on seejuures endiselt asendamatu roll.

▀ Pariisi terrorirünnakute ohvrite mälestustseremoonia Pariisis 15. novembril 2015. aastal

13. novembri terrorirünnakutes hukkus vähemalt 130 inimest ja viga sai üle 350. Vastutuse rünnakute eest võttis ISIS.

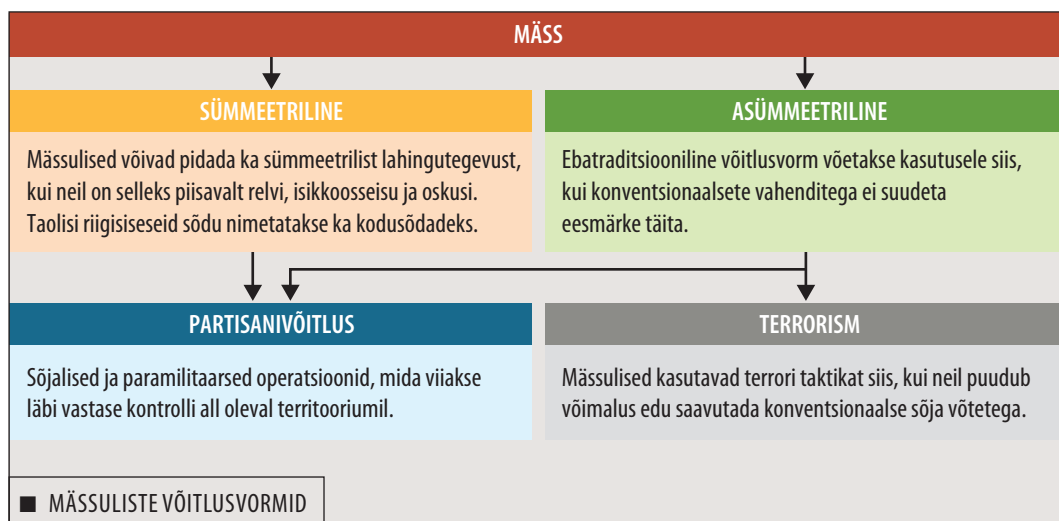

Mäss ja mässutõrje

Traditsiooniline arusaam sõjast ja sõjapidamisest põhineb rahvusvahelisel sõjaõigusel, mille aluseks on omakorda rahvusvaheline humanitaarõigus ning mis on kehtestatud eri konventsioonidega (peamised nendest Haagi konventsioonid 1899. ja 1907. aastast ning Genfi konventsioon 1949. aastast).

Sõjaõigus jagab sõjas osalejad nendeks, kes võitlevad, ehk **kombatantideks**, ja nendeks, kes ei võitle, ehk tsiviilisikuteks, keda tuleb säästa ja kaitsta ning sõjategevusest eemal hoida. Niisamuti peab sõda olema nii lühike kui võimalik ja nii väikeste purustustega kui võimalik. Kui vaadata maailma sõjandusvaldkondade arengut, siis see ongi selles suunas toimunud: sõjad on muutunud lühemaks ning ohvreid on vähem.

Kui aga võitlejate puhul pole tegemist sõjaväelastega, kes järgiksid konventsioonidega kokkulepitud sõjapidamisnorme, siis ei ole nad ka kombatandid. Neid kutsutakse hoopis **mässulisteks**.

Terroristlike rühmadega on võimalik toime panna üksikuid rünnakuid ja destabiliseerida olukorda ajutiselt, kuid kestvaks laiemaks vastupanuks on vaja palju massilisemat osalust, kui seda terrorirühmitused tavaliselt koguda suudavad. Sellise toetuse saavutamiseks on vaja oma tegevusele leida ideoloogiline õigustus ja eesmärk, mida toetab vähemalt osa ühiskonnast. See ideoloogiline alus võib olla poliitiline, religioosne või rahvuslik.

Kui neile ideoloogilistele üleskutsetele leidub piisavalt järgijaid, ongi võimalik alustada relvastatud võitlust märksa suuremas mastabis, kui seda võimaldaks piiratud rühm ekstremiste. Selline vastupanu saab terrorismist erineva vormi ning võib võtta ka stiihilise, organiseerimata, kuid vägivaldsete massirahutuste vormi. Kuid praegu räägime siiski organiseeritud relvastatud vastuhakust ehk **mässust**⁴.

⁴ Inglise keeles *insurgency*.

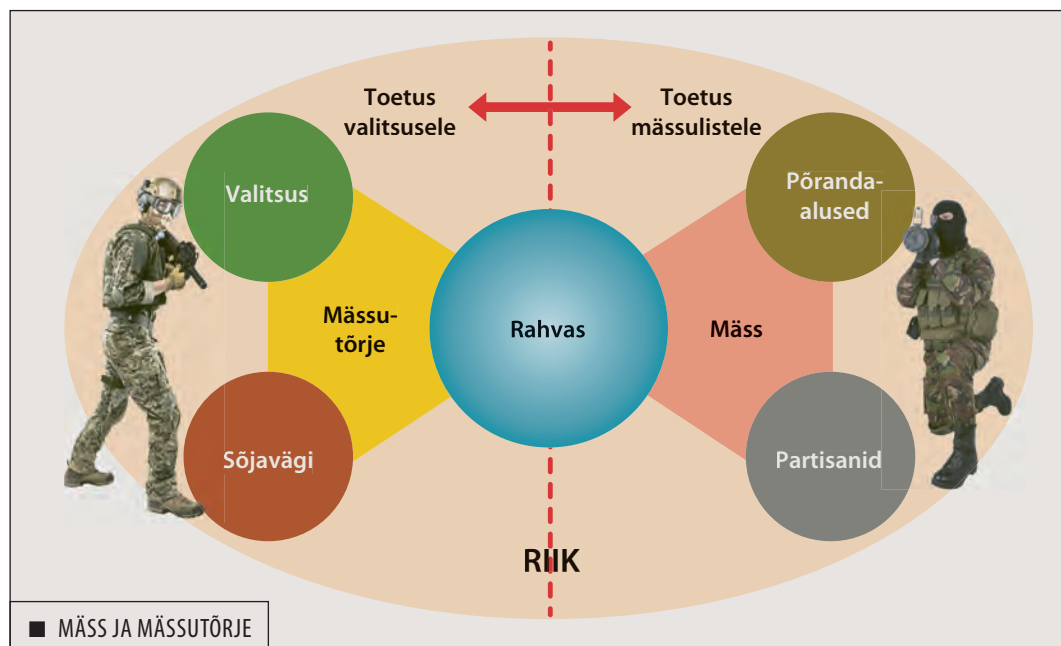
Mäss on riigivõimu vastu suunatud organiseeritud relvastatud tegevus, mille eesmärk on riigivõim kukutada või mõjutada riigivõimu täitma teatud poliitilisi, sotsiaalseid, majanduslikke või muu iseloomuga nõudmisi. Mässu põhiline erinevus rahutustest on organiseeritus; rahutused on stiihilsed, need pole organiseeritud.

NATO defineerib mässu järgmiselt: see on organiseeritud liikumine, mille eesmärk on võim seaduslikult valitsuselt üle võtta, kasutades selleks õõnestustegevust ja relvastatud võitlust.

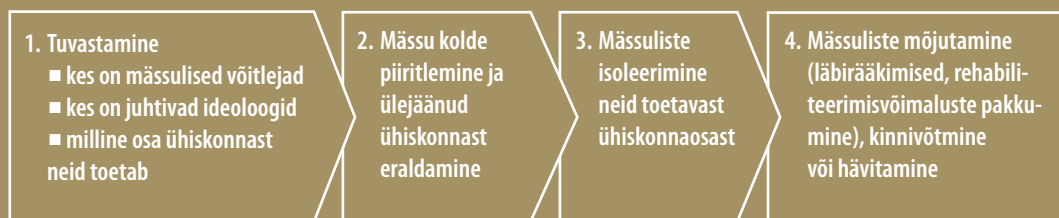
Mässu puhul on tegu peamiselt riigisisese probleemiga. Üldiselt on riigisisese julgeoleku tagamine enamikus maailma riikides politsei ja julgeolekuteenistuste ülesanne. Kui aga vastupanu võtab sellise ulatuse, et sisejulgeolekut ja -korda tagavad institutsioonid ei suuda seda enam ohjata ning riik otsustab kasutada olukorra lahendamiseks sõjaväge, tekib hulk õiguslikke küsimusi. Kõigepealt ei saa sellises konfliktis rakendada sõjapidamisreegleid, kuna riik ei saa sõdida iseendaga ning teine pool ei kavatsegi järgida mingeid konventsioone ega kokkulepitud norme. Seega on selline konflikt reeglipäratu – kuna see toimub väljaspool rahvusvahelise õigusega reguleeritud sõjapidamist – ehk **irregulaarne**.

Teiseks on riigivõimu tegevus mässu ohjamiseks ehk **mässutõrje** tihedalt seotud tsiviilelanikkonda puudutava tegevusega. Nii nagu mässulised näevad vaeva võimalikult suure osa ühiskonnast enda poole võitmiseks – et laiendada mässu ühiskondlikku mõju ja nõrgendada riigivõimu suutlikkust mässu maha suruda –, ei saa ka riik piirduda mässutõrjes ainult sõjaliste meetmete kasutamisega. Kuigi mäss on kantud usulisest, rahvuslikust või poliitilisest ideoloogiast, on sellega kaasaminemiseks mingid kindlad põhjused.

Seetap on vaja välja selgitada ka rahulolematuse põhjused ning tegeleda põhjalikult rahva meelsuse kallutamisega oma kasuks. Samadele järeldustele jõudsid ka USA väed Iraagis, kui nad löid kontseptsiooni „Südamed ja meeled“ (ingl *Hearts and Minds*), mida hiljem hakati rakendada ka Afganistanis. Seega on mässutõrje ulatuslike ühiskondlike ja sõjaliste meetmete kogum mässu mahasurumiseks ja rahulolematuse põhjustega tegelemiseks.

MÄSSUTÖRJEOPERATSIOONI 4 FAASI

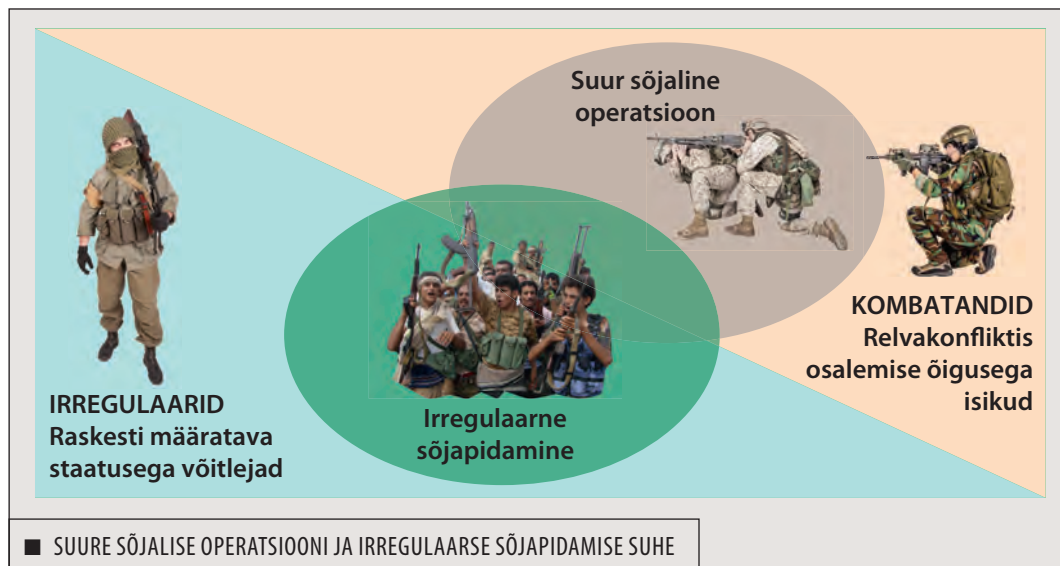
Rahvusvaheline mõõde mängib irregulaarse sõjapidamise puhul tähtsat rolli veel seetõttu, et üldjuhul ei ole võimalik riikide siseprobleeme lahendada ära iseseisvalt. Sellised sisekonfliktid tekivad enamasti ikkagi siis, kui riiklikud institutsioonid ise on nõrgad, või siis, kui võõrvõim on riigi territooriumi juba okupeerinud. Sel juhul on alati olemas väliseid jõude, kes on valmis abistama ühte või teist võitlevat poolt. Kõige tavalisem kontingent selliseid abilisi on nn palgasõdurid, kes rändavad konfliktikoldest konfliktikoldeks ja võitlevad neis tasu saamise eesmärgil või ideoloogilistel põhjustel. Selliste võitlejate mõju kohalikele ideoloogiale ja võitlusviisidele on suur. Afganistanis on võidelnud peaaegu alati välisvõitlejaid, kes osalesid konfliktis juba 1980ndatel Nõukogude vägede vastu ning alates Talibani kukutamisest 2001. aastal Afganistani uue valitsuse ja rahvusvahelise koalitsiooni vastu. Enamasti on tegu Al Qaida väljaõppelaagrites ette valmistatud spetsialistidega, kes võitlevaid grupe suudavad organiseerida ja juhtida.

Irregulaarne sõjapidamine

Üldlevinud arusaamise järgi liigitub irregulaarseks sõjapidamiseks enamik mässuga seotud sõjalisi tegevusi. Ühelt poolt on see mässuliste tegevus riigivõimu vastu, teiselt poolt on irregulaarne ka riigivõimu tegevus mässu ohjamiseks ehk mässutõrje. Niisiis on irregulaarne sõjapidamine valdavalt vägivaldne vastasseis riigi ja riigivälise osalise vahel, mille eesmärk on kas säilitada või saavutada legitiimsus ning mõju elanikkonna üle.

Irregulaarses sõjapidamises eelistavad pooled kaudseid ja asümmeetrilisi lahendusi, kuid see võib hõlmata ka laias ulatuses sõjalisi ning teisi võimeid. Igal juhul on eesmärgiks „kulutada“ vastase jõudu, mõju ja tahet. Seda seetõttu, et vastast otseselt lüüa on raske – mässulistel ei käi tavaliselt jõud riigi sõjalistest võimetest üle ja riigil on raske mässulisi hävitada, eriti kui viimased on sulandunud ühiskonda, nagu see on näiteks Afganistanis. Vastase mõjutamine toimub enamasti elanike kaudu, mis ongi kõige suurem erinevus reguleeritud ja irregulaarse sõjapidamise vahel. Nn tavalise sõja ehk reguleeritud konflikti puhul püütakse rahvast hoida sõjategevusest eemal, kuid irregulaarses sõjapidamises on just elanikud need, kelle kaudu ja kaasabil vastast otseselt mõjutatakse.

Mässulised püüavad enese poole võita võimalikult suurt hulka poolehoidjaid, et nende abil riigivõim kukutada või sundida riigivõimule peale oma tahe. Riik teeb täpselt seda sama samal eesmärgil, et lõpuks oleks võimalik mässulisi tuvastada, fikseerida, isoleerida ja neutraliseerida.

IRREGULAARSE SÕJAPIDAMISE VORMID

- asümmeetriline sõda
- mäss ja mässutõrje
- luure
- tsiviil-militaarkoostöö
- infosõda
- kübersõda
- tavatu sõda
- sõjaline toetus

Seda kõike ei tehta vaid jõuvahendeid kasutades. Seetõttu on nende valdkondade loend, mida loetakse irregulaarseks sõjapidamiseks, märksa laiem kui vaid mäss ja mässutõrje. Kuid kõiki neid ühendavad kaks tegurit:

- 1) ükski neist võitlusvormidest pole reguleeritav klassikalise sõjaõigusega;
- 2) tsiviilühiskonna roll edu saavutamises on ülioluline ning valitsuse mõjutamine toimub just ühiskonna kaudu, mitte aga vägede löömise kaudu lahinguväljal, nagu see on omane reguleeritud sõjapidamisele.

Et sellises sõjapidamises edu saavutada, on täiesti uue tähenduse sõjapidamises omandanud **luuretegevus**. Kui traditsioonilise arusaamise järgi oli luure vaid sõjapidamist toetav tegevus, mis aitas saada ülevaadet vastase suurusest, võimetest ja tegevusest lahinguväljal, siis nüüd on luure roll vastase leidmisel ja isoleerimisel vaata et kõige tähtsam – vastast pole lihtsalt võimalik mõõta sõjaliste parameetrite järgi lahinguväljal.

Traditsioonilise lahinguvälja hindamise asemel on ülioluliseks muutunud nn inimaastiku tundmaõppimine, mis võimaldab aru saada seostest liidrite, inimrühmade ja vastaste vahel, aga ka mõista kohalike üldist meelsust ja koostoimeprotsesse. Üha enam on hakatud rääkima sellest, et ka luure ise on üks sõjapidamisvormidest. Kuid kuna see on tavaliselt varjatud ega järgi tüüpilisi sõjapidamisprintsipe, tuleb see liigitada irregulaarse sõjapidamise alla. Traditsiooniliselt liigitatakse luuretegevus luureks ja vastuluureks. Viimati mainitu eesmärk on vastase luuretegevuse avastamine ja neutraliseerimine, kuid irregulaarse sõjapidamise valdkonda kuuluvad mõlemad luure pooled.

Irregulaarseks sõjapidamiseks liigitub ka **tsiviil-militaarkoostöö** (Eestis kasutatakse NATO lühendit CIMIC⁵), kuna selle valdkonna operatsioonid keskenduvad samuti tsiviilsektori kasutamisele sõjalise tegevuse tarvis. Eriti tähtis roll on sellistel operatsioonidel just mässutõrjeoperatsioonides, kus luure kõrval on tsiviil-militaarkoostöö raames võimalik tundma õppida kohalikku inimesi ning aidata aru saada kultuurist, meelsusest ja vajadustest. Tsiviil-militaarkoostöö suurim erinevus luuretegevusest on kindlasti see, et CIMIC-tegevuse kaudu on võimalik koguda teavet ja mõjutada kohalike elanike meelsust, toetades näiteks elanikke neile vajalike esemete, seadmete ja suuremate taristuprojektidega. On selge, et selline tegevus ei liigitu kuidagi tavaliste sõjapidamisreeglite alla, kuid mõjutab olukorra lahendamise lõpptulemit märkimisväärselt. Seega on tegu irregulaarse sõjapidamise valdkonda kuuluva tegevusega.

5 Tuleneb ingliskeelsest terminist *civil-military cooperation*.

Afganistanis oli üks suuremaid CIMIC-projekte näiteks vee toomine küladesse. Selle projekti käigus kaevati kanaleid, rajati kaeve ja pandi veetorusid, et tagada kõrbealadel elavatele kohalikele eluks ja põlluharimiseks vajalik juurdepääs veele.

Tsiviil-militaaroperatsioonide kõrval kasutatakse vastase ja inimesi mõjutamiseks järjest rohkem **infooperatsioone**. Koos **psühholoogiliste operatsioonidega** ja küberalal läbiviidavate **infotehnoloogiliste operatsioonidega** on tegu üldise **infosõja** valdkonnaga, millel pole taas otsest seost reguleeritud sõjapidamisega, kuid mille tagajärjed võivad olla kohati vaata et rängemadki, kui seda võiks saavutada piiratud mahus (tava)sõjalise operatsiooniga. Pealegi saab infosõda pidada varjatult ning kellelegi otseselt sõda kuulutamata.

Infosõda kujutab endast informatsiooni kasutamist vastase ja elanikkonna mõjutamiseks ning hõlmab taktikalise informatsiooni kogumist, oma informatsiooni pealesurumist ja propaganda tegemist või valeandmete levitamist, et vastast diskrediteerida või demoraliseerida.

Kogu **kübervaldkonda** puudutav areneb nüüdisajal väga kiiresti ja on perspektiivikas sõjapidamisvaldkond. Tõsiasi on, et igale suuremale sõjalisele operatsioonile eelnevad tänapäeval küberrünnakud juhtimissüsteemidele ja ka tsiviiltaristule. Enim levinud on küberrünnakud, mille käigus varastatakse inimeste isikuandmeid, aga rünnatakse niisamuti pankade ja valitsuste servereid ning tihti ka eluks vajalike asutuste infosüsteeme. Viimasteks võivad olla näiteks haiglad, elektrijaamad ja veevarustussüsteemid.

Ida-Ukrainas toimuva sõjategevuse tõttu on viimastel aastatel Ukraina valitsusasutused pidevalt Venemaalt pärinevate küberrünnakute all. Selles konfliktis on fikseeritud ka esimene teadaolev rünnak riigi elektrienergiatsüsteemidele: 2015. aasta detsembris õnnestus häkkeritel välja lülitada 30 Ukraina ühte oblastit varustavat alajaama, jättes kuni 6 tunniks elektrita 230 000 elanikku.

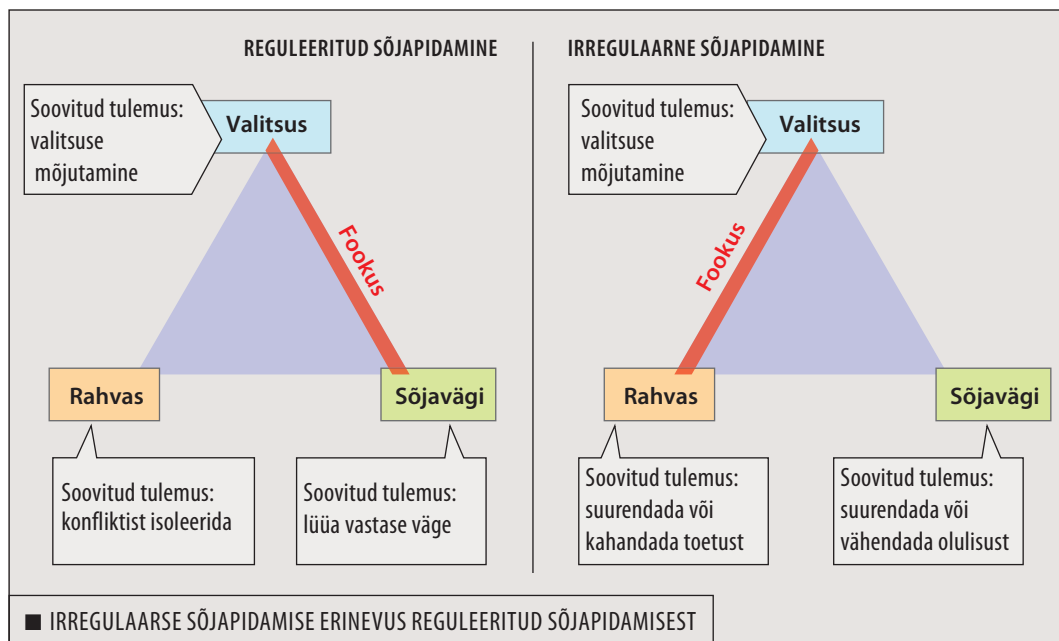

Mässuliste abistamist viisil, mille puhul riik nähtavalt ei osale teise riigi territooriumil toimivas sõjategevuses, vaid organiseerib ja toetab sealset sisekonflikti, saates riiki näiteks oma eriväelasi, sõjalisi nõustajaid või luureohvitseri, nimetatakse **tavatuks sõjapidamiseks**. Definitsiooni kohaselt koosneb tavatu sõjapidamine tegevustest, mis võimaldavad korraldada vastupanuliikumist või vastuhakku, et seaduslikku valitsust või okupatsioonivõimu kukutada, õõnestada või järeleandmistele sundida. Seejuures toimuvad need tegevused vastase kontrollitaval alal pörandaaluse liikumise ja/või toetajaskonna ja partisaaniüksuste või nende kaasabil.

Näitena võib tuua nn rohelised mehikesed Ukrainas, kellest suurema osa moodustasid Vene eriväelased. Nii olid paljud Krimmi „ülestõusnutest“ 2014. aasta veebruaris Vene õhudessantvägede 45. spetsnažibrigaadi võitlejad, kes kohalikke teeseldes ründasid Ukraina üksusi. Ka Donetskis ja Luganskis separatistid toetusid suurelt jaolt Venemaal 2013. aastal loodud erivägede juhatuse spetsialistidele, kes aitasid neil mässu organiseerida ja ellu viia.

Samas ei toeta välisriigid alati mässulisi, vaid enamasti ikkagi valitsust. Kui seda tehakse varjatult või piiratud ulatuses, siis nimetatakse seda **sõjaliseks toetuseks**. Sõjaline toetus on lai skaala meetmeid sõbralike või liitlasjõudude toetuseks rahu, kriisi ja konflikti ajal. Seda võib teostada koos selliste sõbralike jõududega või nende kaudu, mis on selleks treenitud, varustatud, toetatud või eri moel rakendatud.

Sõjalise toetuse skaala on raskelt määratletav ja võib ulatuda sõjalise baastreeningu tagamisest või materiaalse abi osutamisest kuni kohalike elanike aktiivse rakendamiseni sõjalistes operatsioonides. Üldjuhul korraldavad sõjalist toetust nagu ka tavatut sõjapidamist eriväelased.

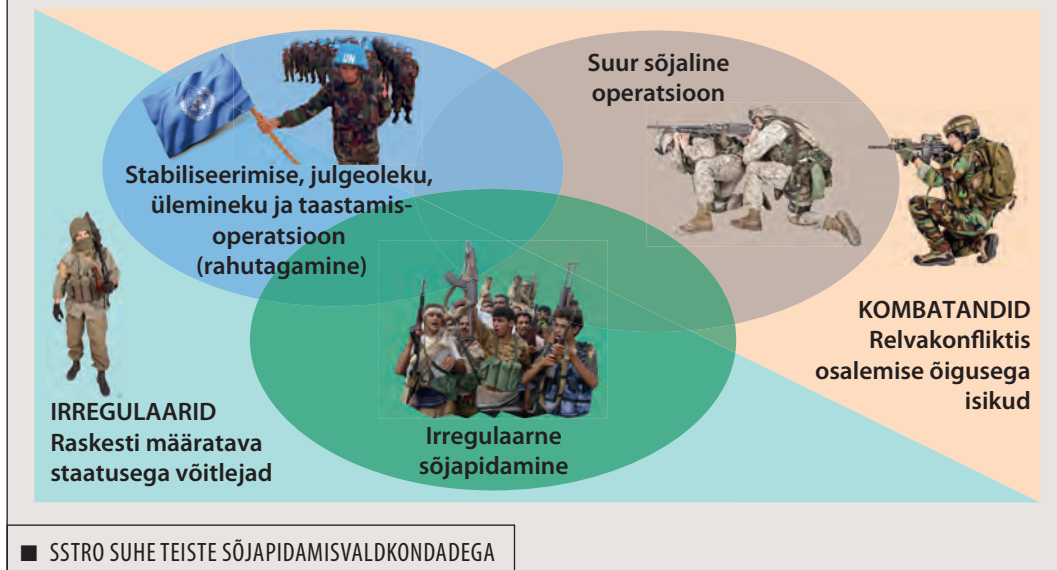

Stabiliseerimise, julgeoleku, ülemineku ja taastamisoperatsioonid

Mõnikord võivad riigisisised kriisid muutuda sedavõrd tõsiseks, et olukorra normaliseerimiseks ei piisa enam näiteks sõjalisest toetusest valitsusele. Ennekoike tekib selline olukord siis, kui riigisisene etniline, usuline, aga mõnikord ka poliitiline vastasseis kasvab kodusõjaks, millega kaasneb genotsiid – nii, nagu see on korduvalt juhtunud Aafrikas, kus etnilistes kokkupõrgetes on hukatud miljoneid rahulikke elanikke. Euroopas toimusid sarnased sündmused 1990. aastatel, kui Jugoslaavia lagunemissõdade käigus lahvasid verised konfliktid Horvaatias, Bosnias ja Kosovos.

Sellises olukorras ei piisa piiratud kontingendiga ning pika toimega sõjalisest toetusest, vaid reageerida tuleb kohe ja resoluutselt. Üldjuhul tehakse seda rahvusvahelise otsuse ajal ning üldiselt mitmerahvuselise sõjalise koalitsioonina. Selliseid sekkumisoperatsioone nimetatakse **stabiliseerimise, julgeoleku, ülemineku ja taastamisoperatsioonideks** (SSTRO⁶). SSTRO on sõjalised operatsioonid, mille ülesanne on luua turvaline ja julgestatud keskkond ning tagada nii rahvuslike kui ka rahvusvaheliste ametkondade ja organisatsioonide tegevus, et kindlustada korra ja rahu ülesehitamine riigis.

⁶ Tuleneb ingliskeelsest nimetusest *Security, Stability, Transition and Reconstruction Operations*.

■ ÜRO rahuvalvevägede sinine barett

■ Lahesõda kujunes tõeliseks meediasõjaks: üle ilma võisid televaatajad jälgida otseülekandena operatsiooni „Kõrbetorm“ algust ja muid sõjasündmusi

Kõige vanem SSTRO valdkond on **rahuvalve** (ingl *peacekeeping*). Rahuvalve ülesandeks on luua tingimused, mis tagavad rahu kestvuse. NATO definitsioon ütleb, et see on rahutagamise püüdlus, mille eesmärk on relvarahu või rahuleppe jõustamine ja püsiva rahu aluste loomisele kaasaaitamine. Rahuvalveoperatsiooni alustatakse tavaliselt kohaliku valitsuse kutsel, kui riigil endal ei ole jõudu saavutatud relvarahu valvata, kuid rahuvalve toimub siiski kõigi suuremate konfliktipoolte strateegilisel nõusolekul. Rahuvalvajate ülesanne on vaadelda ja pidevalt jälgida rahuprotsessi kulgu endises konfliktipiirkonnas.

Kuna rahuvalve pole ennast kõigjal õigustanud ja rahuprotsessi jälgimine ei võimalda kriitilises olukorras sekkuda, on SSTRO uuem versioon **rahu** jõustamine (mõnikord nimetatakse ka rahu tagamiseks, ingl *peace-enforcement*), mis tähendab ennekõike vaenutsevate poolte rahule sundimist. NATO definitsiooni kohaselt on see püüdlus, mille eesmärk on vaenutegevuse lõpetamine mitmesuguste sunnivahendite, sealhulgas sõjalise jõu rakendamise abil. Rahu jõustamine tuleb tõenäoliselt ellu viia ilma mõne või isegi kõigi suuremate konfliktipoolte nõusolekuta, kuid enamasti toimub ka selline missioon rahvusvahelise (ÜRO) otsusega. Rahule sundimiseks kasutatakse märksa suuremaid ja tugevamaid sõjalisi jõude, kui seda tehakse rahuvalve puhul, ning lihtsustatult kujutab see endast kolmanda osalise jõudude paigutamist vaenutsevate poolte vahele, et seeläbi nad teineteisest lahutada.

Üheks suurimaks rahu jõustamise operatsiooniks peetakse Lahesõda (1990–1991), kus USA oma liitlastega sundis kooskõlas ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga Iraaki vägesid Kuveidist välja viima. Kuigi rahu jõustamine on märksa jõulisem käitumine kui rahuvalve, on ka siin palju probleeme ja segadust jõu kasutamises ning tulemuse saavutamises. Seda tõestas kasvõi olukord, et Lahesõjas probleemi Iraagiga ei lahendatud ning juba 10 aastat hiljem olid USA ja tema liitlased taas Iraagis sõjas.

Erioperatsioonid

Viimaste aastakümnete sõjapidamispõhimõtete muutumine on toonud kaasa senisest suurema vajaduse operatsioonide järele, mis on salajased, varjatud või diskreetsed ja mida viiakse läbi väikesearvuliste, kuid väga hästi väljaõpetatud üksustega. Selliseid operatsioone nimetatakse **erioperatsioonideks**. Tavaliselt kaasneb selliste operatsioonidega suur poliitiline ja füüsiline risk, kuna taolistel operatsioonidel osalevad võitlejad ei saa tavavägede kombel raskerelvade tuletoetusel loota ning nende „sissekukkumisel“ puhkeb teadmata suurusega diplomaatiline skandaal.

Üheks erioperatsiooni näiteks on Osama bin Ladeni neutraliseerimiseks korraldatud operatsioon 2. mail 2011. Kui luureagendid olid kindlaks teinud bin Ladeni asukoha Pakistanis Abbottabadi linna ühes kindlusmajas, oli kaks võimalust: kas likvideerida terroriorganisatsiooni liider turvalisest kõrgusest visatud täppisjuhitava lennukipommiga või saata kohale eriuksus. Esimese variandi puhul tulnuks leppida teadmisega, et täit kindlust Osama bin Ladeni tabamise osas ikkagi ei ole. Teisel puhul oli aga suur poliitiline risk rikkuda suhted Pakistaniga ning kaotada seal tegutsevad luureagendid. Ometigi otsustati teise variandi kasuks, kuna USA valitsus tahtis saada kindlaid tõendeid, et mees, kes kätte saadakse, on tõesti Osama bin Laden, Al Qaida kauaaegne juht ja maailmas enim tagaotsitav terrorist.

Rünnak bin Ladeni residentsile toimus kõigi erioperatsiooni reeglite järgi. See oli kiire, eesmärgipõhine ja üllatav, nagu ühe kolmest erioperatsioonide liigist, **suunatud rünnaku** puhul (mõnikord nimetatakse seda ka otseseks rünnakuks) ette ongi nähtud. Ülejäänud kaks erioperatsioonide liiki on NATO doktriini järgi **eriluure** ja **sõjaline toetus**. Paljude riikide eriuksused peavad valmis olema veel neljanda operatsiooniliigi teostamiseks, milleks on **tavatu sõjapidamine**. NATO doktriin sellist tegevust ette ei näe, sest allianss ei toeta mässulisi.

THE FBI FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION

A-Z INDEX • SITE MAP

Search Site SEARCH

CONTACT US ABOUT US MOST WANTED NEWS STATS & SERVICES SCAMS & SAFETY JOBS FUN & GAMES

Wanted by the FBI

Get FBI Updates E-Mail Address Go

Home • Most Wanted • Ten Most Wanted

Ten Most Wanted

The FBI is offering rewards for information leading to the apprehension of the Ten Most Wanted Fugitives. Select the images of suspects to display more information.

Facts on the Program | Historical Photos of Each Top Tenner | 60th Anniversary Booklet

ROBERT WILLIAM FISHER	ALEXIS FLORES	SEMION MOGILEVICH	JASON DEREK BROWN	USAMA BIN LADEN
GLEN STEWART GODWIN	EDUARDO RAVELO	JOE LUIS SAENZ	JAMES J. BULGER	VICTOR MANUEL GERENA

USAMA BIN LADEN

Murder of U.S. Nationals Outside the United States; Conspiracy to Murder U.S. Nationals Outside the United States; Attack on a Federal Facility Resulting in Death

REWARD: The Rewards For Justice Program, United States Department of State, is offering a reward of up to \$25 million for information leading directly to the apprehension or conviction of Usama Bin Laden. An additional \$2 million is being offered through a program developed and funded by the Airline Pilots Association and the Air Transport Association.

Usama Bin Laden is wanted in connection with the August 7, 1998, bombings of the United States Embassies in Dar es Salaam, Tanzania, and Nairobi, Kenya. These attacks killed over 200 people. In addition, Bin Laden is a suspect in other terrorist attacks throughout the world.

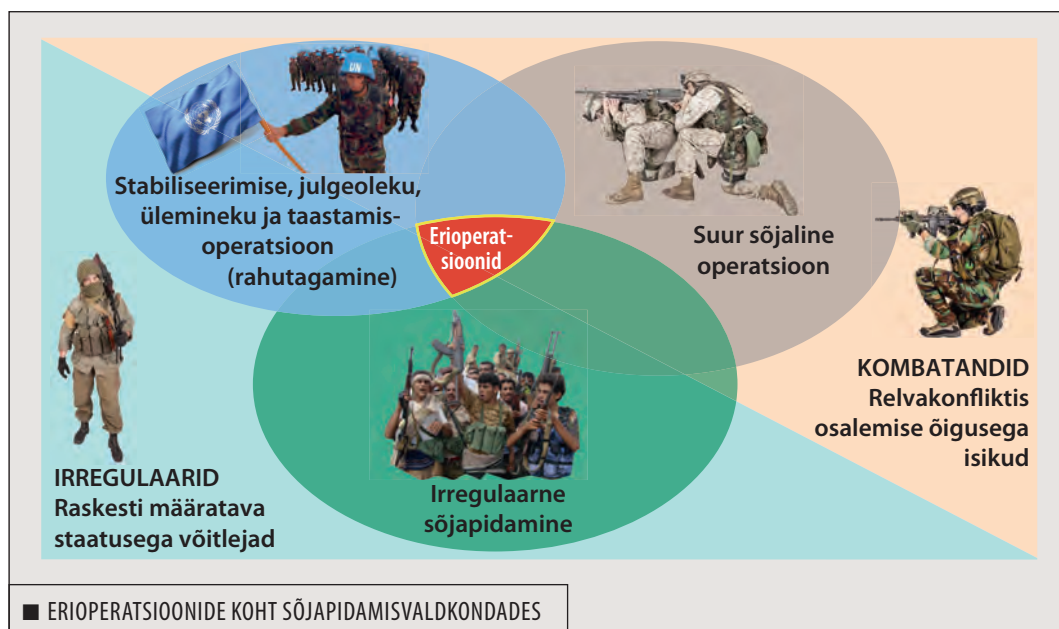
Bin Laden is the leader of a terrorist organization known as Al-Qaeda, "The Base". He is left-handed and walks with a cane.

SUMMARY
SCARS & MARKS
ALIASES
DESCRIPTION
GET POSTER
SUBMIT A TIP

■ Osama bin Ladeni surnuks kuulutamine FBI veebilehel kümne kõige tagaotsitava isiku nimekirjas (03.05.2011)

Üldiselt võib jääda mulje, et erioperatsioonidel on palju kattuvust teiste valdkondadega. Nii on suunatud rünnaku operatsioonid sarnased teiste väikeüksuste lahinguoperatsioonidega, mida teostavad ka jalaväeüksused. Erioperatsioonides viiakse selliseid lahinguoperatsioone läbi väga väikesearvuliste üksustega, kus rõhk on headel lahinguoskustel ja moraalil, ning operatsioonid on lühiajalised ja eesmärgipõhised. Et saavutada oodatud efekti, on väga olulisel kohal operatsioonide julgeolek ning üllatusmoment. Rünnak keskendub konkreetsele sihtmärgile ja kui ülesanne on täidetud, siis üksus lahkub. Eriluurel on sarnaseid jooni teiste luuredistsipliinidega. Mõnikord mõeldakse selle all kaugluuret, sest mõlemal puhul võidakse siseneda ja infiltreeruda sügavale vastase tagalasse. Samas pole eriluure siiski kaugluure. Kaugluure ülesanne on imbuda vastase süvatagalasse, mehitada paiksed vaatluspostid ja edastada teavet piirkonnas või objektil toimuva kohta. Teiste sõnadega, kaugluure üksus tavaliselt ei tea, mida ta oma objektil näha võib. Minnakse luurele lootuses midagi leida. Tihti tuleb selle „millegi“ avastamiseks passida vaatluspostidel väga pikka aega. Eriluure on aga väga konkreetne missioon, kus operatsioonile minev üksus teab täpselt, mida ta vaatama läheb. Operatsioon on taas lühiajaline ja eesmärgipõhine. Selliseks operatsiooniks võib näiteks olla lahingukahjude hindamine peale õhurünnakut vastase objektile. Kui pole võimalik kasutada satelliite või on tegu maa-aluste objektidega, tuleb kahjusid hindama saata eriüksus.

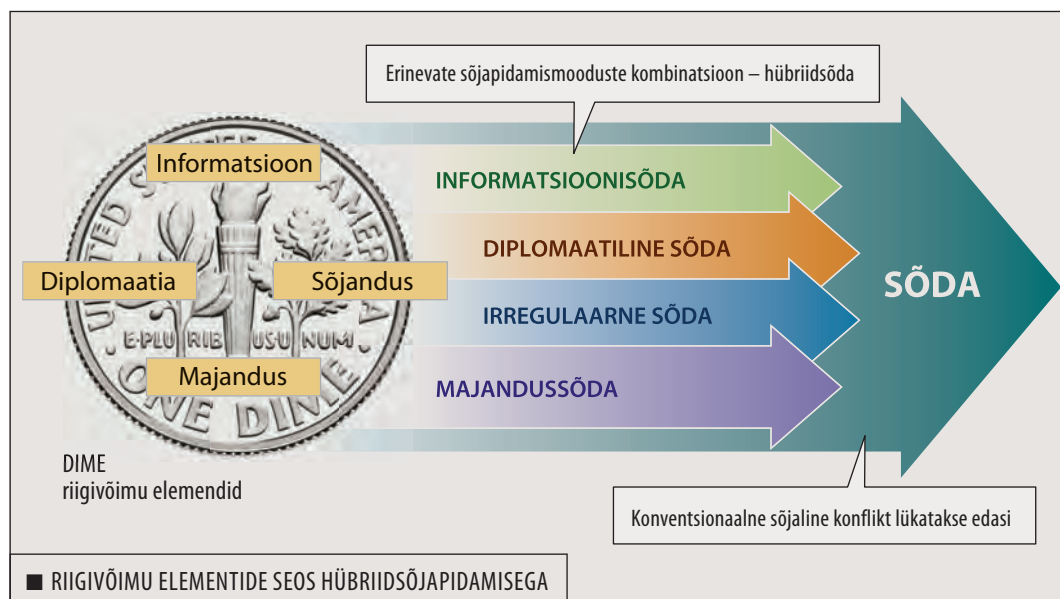
Sõjaline toetus, millest irregulaarse sõjapidamise osas juba juttu oli, on aga väga lai skaala abimeetmeid, alates sõjalisest treeningust ja nõustamisest ning lõpetades otsese toetuse ja osalemisega sõjalises tegevuses, mida partnerile pakutakse.

Hübriidsõda

Viimase aja eredamaks näiteks tavatust sõjapidamisest on kahtlema ta Vene erivägede operatsioonid Krimmis ja Ida-Ukrainas. Ukrainas toimuvat on hakatud nimetama ka **hübriidsõjaks**. Samas pole keegi päris selgelt defineerinud, mida hübriidsõda (õigemini hübriidsõjapidamine) enesest tegelikult kujutab. Tihti paigutatakse hübriidsõda lihtsustatult tavasõja ehk suurte sõjaliste operatsioonide ning irregulaarse sõjapidamise vahele. Samas, nagu seda ütleb ka nimetus, on hübriidsõjapidamine sõjaliste vahendite kasutamise kombineerimine teiste mõjutusvahenditega. Need teised mõjutusvahendid ei ole hoopiski mitte tavamõistes sõjalised, kuid toovad sõjapidamisse täiesti teised dimensioonid.

Nendeks mõjutusvahenditeks on diplomaatia, informatsioon, sõjandus ja majandus, mida lühendatult kutsutakse akronüümiga DIME (ingl *Diplomatic, Information, Military, Economic*). Mõnikord laiendatakse mõjutusvahendite skaalat veel kolme elemendiga: rahanduse, luure ja seadusandlusega, millest siis ka akronüüm DIMEFIL (ingl *Diplomatic, Information, Military, Economic, Financial, Intelligence and Law Enforcement*).

Hübriidsõja puhul ei piirdata vaid sõjalise mõjutamisega, vaid üritatakse mõju avaldada ka teiste vahenditega. Nii kombineeritakse teise riigi mõjutamiseks omavahel diplomaatilist mõjutamist, infosõda, majandussõda ja sõjaliste vahendite kasutamist ilma otseselt sõjaõiguse mõistes sõtta minemata.

Just nii on Venemaa Ukrainaga käitunud. Otseselt riigid omavahel sõjas ei ole, kuid samal ajal avaldab Venemaa Ukrainale igati survet, et panna Ukrainat käituma Venemaa tahte järgi. Vene diplomaadid

ründavad Ukrainat rahvusvahelistes organisatsioonides, süüdistades vastast oma rahva vastu sõdimises ning nende iseseisvumispüüdluste mittetunnustamises. Samal ajal üritatakse laostada Ukraina majandust ning infosõjas serveritakse konflikti venelastele, ukrainlastele ja kogu maailmale täiesti teistsuguses võtmes, kui see tegelikult toimub. Faktide moonutamine ja otsene valetamine toimub seejuures Venemaa kõrgeima juhtkonna tasandil. Kõige selle varjus ja toel käib aga mas-
taapne sõjaline operatsioon, mida hoolimata tankide ja suurtükkide kasutamisest ei nimetata sõjaks.

Milleks siis hübriidsõda ikkagi peetakse? Peamiseks põhjuseks on püüd vältida rahvusvahelisi sanktsioone või nende rakendamist edasi lükata. Üldiselt toimub rahvusvaheline otsustusprotsess üsna aeglaselt, ning kui olukorra staatus pole üheselt mõistetav, võtab rahvusvahelise konsensuse saavutamine aega. Kuni ÜRO, NATO ja Euroopa Liit kujundavad oma seisukohta, suudab agressor saavutada edu ulatuses, mis tagab talle lõpuks algavatel läbirääkimistel soodsa positsiooni. Kuigi üldlevinud arvamuse järgi rakendas Venemaa hübriidsõda esimest korda Ukrainas, tuleks tegelikult hübriidsõjaks pidada ka 2008. aastal toimunud Vene-Gruusia konflikti, kus sõjaline konflikt oli vaid üks osa kogu sõjapidamise spektrist. Sellele eelnes ja ka järgnes tõsine diplomaatiline mõjutamine koos infooperatsioonidega ning püüdega Gruusiat majanduslikult oma tahte alla painutada.

Õeldakse, et ükski sõda ei sarnane eelnevaga ning tänapäeva konfliktid algavad üldjuhul riigi sees. Tänapäevased konfliktid on keerulised ja peidetud ühiskonda ning neid lahendada on väga raske ja aeganõudev. Samas on ka praegu võimalik leida teatavaid sarnaseid tunnusoone klassikalise sõjapidamise teooriaga. Näiteks on nüüdisaegsete irregulaarsete konfliktide põhimõtted sarnased kurnamissõdadega, kus peale jääb see, kes kauem suudab vastu pidada. Et vastasel elu raskemaks teha, on konfliktid kolinud lahinguväljadelt linnatänavatele, küberruumi ja inimeste meeltesse ning sellistes tingimustes võitlemine nõuab tõhusamat luuret, kiiremat reageerimist ja rohkemerialaspetsialiste. Kui varem sõditi massidega, siis tänapäeval on suureks ohuks ka hästi varjatud üksikud võitlejad või väikesed rühmad, kes piiratud vahenditega suudavad tekitada ebaproportsionaalselt ulatuslikku kahju. Nad ei ole kombatanid sõjaõiguse mõttes, vaid ebamäärases staatuses võitlejad. Seetõttu pole ka alati üksmeelt, kes ja kuidas olukordi lahendada peaksid.

Relvajõudude kasutamise ja sisejulgeoleku vaheline piir, mis kunagi väga selgelt tõmmati, on taas ähmastumas, kuna sisekonfliktid on saavutanud ulatuse, kus politseijõududest nende ohjamiseks ei piisa. Vaja on kasutada sõjaväge või küsida abi teistelt riikidelt. Võidetaks siis, kui suudetaks vaadata tulevikku ja olla valmis uut moodi sõjapidamiseks.

Viimane täiemahuline sõjaline operatsioon oli „Iraagi Vabadus“ 2003. aastal, pärast mida on maailmas toimunud palju konflikte, kuid ükski neist pole enam olnud selline, mis oleks toimunud üldtunnustatud sõjapidamisprintsippiidest lähtuvalt.

■ Ameerika Ühendriikide merejalaväelased sõjalisel operatsioonil Iraagis (23.03.2003)

Ülesanded

1. Mis põhjustel on lähiminevikus sõjalised konfliktid puhkenud? Iseloomusta mõnda sõjalist konflikti.
2. Prognoosi, milliseks kujunevad tuleviku sõjad ja relvakonfliktid maailmas. Millest need võivad alguse saada?
3. Millised käimasolevad relvakonfliktid maailmas mõjutavad Eesti julgeolekut ja millised võivad mõjutada meie majandust?

Lugemissoovitus

- ★ John le Carré, „Väike trummitüdruk“ (Varrak, 1996)
- ★ Sabine Adler, „Ma pidin surema musta lesena“ (Tänapäev, 2007)
- ★ Arkadi Babtšenko, „Sõda Tšetšeenias: ühe sõduri lugu“ (Grenader, 2011)
- ★ Tiit Pruuli, „Antiliibanon 2011“ (Go Reisiraamat, 2012)
- ★ Mark Owen, Kevin Maurer, „Ei ühtegi kerget päeva“ (Äripäev, 2013)
- ★ Mart Laar, „Impeeriumi vastulöök. Vene-Gruusia sõda, august 2008“ (Read, 2014)
- ★ Ants Laaneots, „Vene-Gruusia 2008. aasta sõda – põhjused ja tagajärjed“ (Eesti Ülikoolide Kirjastus, 2014)
- ★ David Kilcullen, „Juhupartisanid. Väikesed sõjad keset suurt sõda“ (Grenader Grupp, 2015)
- ★ Peter Pomerantsev, „Tõde ei ole olemas ja kõik on võimalik“ (Tänapäev, 2015)
- ★ Martin Kukk, „Kuus kuud kuumust. Estcoy-12 Afganistanis“ (Tänapäev, 2015)
- ★ J. M. Berger, Jessica Stern, „ISIS. Terrori riik“ (Äripäev, 2016)

Filmisoovitus

- ★ „Jugoslaavia surm“ (1995, BBC dokumentaalsari)
- ★ „Hotell Ruanda“ (2004, režissöör Terry George)
- ★ „München“ (2005, režissöör Steven Spielberg)
- ★ „Piinakamber“ (2008, režissöör Kathryn Bigelow)
- ★ „Lobotoomia“ (2010, režissöör Juri Haštševatski)
- ★ „Carlos“ (2010, režissöör Olivier Assayas)
- ★ „Afganistan: lahing Helmandi pärast“ (2011, BBC dokumentaalsari)
- ★ „Veregrupp“ (2013, režissöör Leeni Linna)
- ★ „Kimääride sõda“ (2017, režissöörid Anastasia ja Maria Starozhytska)
- ★ „Tosin tugevat“ (2018, režissöör Nicolai Fuglsig)
- ★ „Donbass“ (2018, režissöör Sergei Loznitsa)

Internet

- ★ Erioperatsioonide väejuhatuse (ESTSOF) konto Facebookis

4. EESTI RIIGIKAITSE KORRALDUS

Julgeolekupoliitika

Julgeolekupoliitika on üldine mõiste, mille all peetakse silmas kõiki riigi julgeolekuhuvide kindlustamiseks mõeldud tegevusi. Kõige üldisemad julgeolekuhuvid seonduvad riigi kestma jäämisega – tema territooriumi, elanike ja valitsemisvormi kaitsmisega võimalike sisemiste ja väliste ohtude eest. Üldise mõistena katab julgeolekupoliitika seega väga erinevaid eluvaldkondi – alates kaitsepoliitikast ja välispoliitikast ning lõpetades näiteks rahvastikupoliitikaga.

Riigi julgeolekuhuve mõjutavad paljud tegurid, näiteks kultuuri- ja ajalooline taust, geograafiline asukoht ja territooriumi suurus, aga ka valitsemisvorm ning võimul olevate isikute poliitilised vaated. Riigid on erinevad ning seetõttu mõistavad nad erinevalt ka oma julgeolekuhuve ja neile huvidele eksisteerivaid julgeolekuohte. Sestap ongi rahvusvahelistele suhetele iseloomulik eri riikide erinevate huvide põrkumine. Sellistest huvide põrkumistest saavad alguse rahvusvahelised konfliktid, nende konfliktide võimalikult edukas haldamine ja lahendamine ongi riigi julgeolekupoliitika põhiküsimus.

Julgeolekupoliitika teostamiseks on riikidel palju erinevaid vahendeid. Sellist üldistest eesmärkidest lähtuvat läbimõeldud tegevust, kus rakendatakse erinevaid vahendeid koordineeritult, nimetatakse strateegiaks.

PEAMISED JULGEOLEKUPOLIITIKA TEOSTAMISE VAHENDID

1. SÕJALISED VÕIMED
kaitsepoliitika

2. DIPLOMAATIA
välispoliitika

3. MAJANDUSLIKUD MEETMED
majandussanktsioonid

4. LUURE- JA ERITEENISTUSED

5. INFORMATSIOONILINE TEGEVUS, KUVANDI LOOMINE

1. Sõjalised võimed, mille abil ennast kaitsta ja võimalikke julgeolekuhuvide ohustajaid kahjustada. Alates riikide tekkimisest on just sõjalisi võimeid peetud julgeolekupoliitika teostamise üheks olulisimaks vahendiks. Tänapäeva demokraatlikes riikides on sõjalisi võimeid valdavaks ja vajaduse korral rakendavaks organisatsiooniks enamasti

kaitsevägi. Riigi arendatavate sõjaliste võimete peamine eesmärk on olla suuteline pärssima teatud piirkonnas võimalike vastaste sõjalist tegevust. Ka kaitsele suunatud sõjalistel võimel on sama eesmärk: olla võimeline kahjustama vastase ründavaid vägesid sellisel määral, et vastane oleks sunnitud oma rünnaku katkestama või – veel parem – rünnakust sootuks loobuma. Sõjaliste võimete arendamist ja kasutamist puudutavat poliitikat nimetatakse **kaitsepoliitikaks**.

Jõukad riigid arendavad sõjalisi võimeid nii maismaal, merel, õhus, kosmoses kui ka küberruumis võitlemiseks. Neid eri valdkondi nimetatakse ka **sõjapidamise domeenideks**. Sõdimine maismaal erineb märkimisväärselt sõdimisest merel või kosmoses, mistõttu on sõjaliste võimete arendamine eri domeenides organiseeritud enamasti eri väeliikide kaudu: maismaal sõdimisvõimete loomiseks luuakse maa-vägi, merel sõdimise võimete arendamiseks merevägi jne. Ka uusima sõjapidamisdomeeni – küberruumi – osas on paljud riigid loonud oma küberväejuhatused.

Väiksemad või vaesemad riigid ei pruugi suuta kõigis domeenides võimeid arendada. Sellisel juhul on riigil sõjalise kaitse korraldamiseks enamasti kaks võimalust:

- a) ta kas otsib liidusuhet suuremate riikidega, kes aitaksid tema puudujääke oma võimetega kompenseerida, või
- b) ta arendab asümmeetrilist kaitset ehk püüab ise n-ö ellu jääda, kuid tekitada vastasele samal ajal suurimat võimalikku kahju.

Asümmeetrilise tegevuse üks näide on Eesti **metsavendade** tegevus Teise maailmasõja järgses Eestis.

2. Diplomaatia ehk suhete arendamine teiste riikidega, näiteks ühiste ohtude vastu seisvate liitude moodustamiseks. Diplomaatia jaguneb kaheks: kahepoolne diplomaatia, mis käsitleb ühe riigi suhteid teise riigiga, ja mitmepoolne diplomaatia, mis käsitleb riigi tegevust rahvusvahelistes organisatsioonides. Diplomaatia läbimõeldud rakendamist riigi huvide saavutamiseks nimetatakse **välispoliitikaks**. Välispoliitikal võib kõrvuti julgeolekuhuvide edendamiseks olla teisigi eesmärke, näiteks majandussuhete arendamine.

3. Julgeolekupoliitika hüvanguks rakendavad riigid ka **majanduslike** meetmeid. Kõige lihtsam näide julgeolekupoliitika teostamiseks kasutatavast majanduslikust meetmest on **majandussanktsioonid**. Majandussanktsioonide eesmärk on piirata majanduslikku suhtlemist, näiteks kaubavahetust teise riigiga, et otseselt halvendada selle riigi või mõne tema kodaniku majanduslikku seisut. Sanktsioone võidakse rakendada karistuseks soovimatu käitumise eest või ka näiteks selleks, et pärssida teise riigi relvajõudude arendamist. Kõige äärmuslikum majandussanktsiooni vorm on täielik embargo, kus üks riik või riikide liit püüab tõkestada teise riigi kogu kaubavahetust.

■ Metsavennad punkri ees

■ Eesti viimane metsavend August Sabbe (vasakul) tabati Võrumaa metsadest 1978. aastal, kui ta oli Võhandu jõel kala püüdnud. Pilt on tehtud mõni hetk enne aresteerimist

Venemaa vastu on seoses Ukraina konfliktiga kehtestatud majandussanktsioonid.

Viimastel kümnenditel on mitmesuguseid sanktsioone kasutatud ka näiteks Põhja-Korea vastu, et mõjutada teda loobuma massihävitusrelva arendamisest.

4. Julgeolekupoliitika teostamises etendavad olulist rolli ka erinevad **luure- ja eriteenistused**. Luuretegevuse peamine eesmärk on koguda varjatult informatsiooni teiste riikide kohta, et aidata oma riigi otsustajal langetada konkurentidest (teistest riikidest) paremaid otsuseid. Ühest küljest püüavad riigid teiste eest varjata oma salajast teavet, nagu plaane, eesmärgid ja muud, teisest küljest püütakse sama teada saada teise riigi kohta. Kui see õnnestub, saavutatakse teiste ees otsuse-eelis.

Luure selgitamiseks võib kasutada kaardimängu näidet. Kui kaks inimest mängivad kaarte, püüavad nad varjata oma käes olevaid kaarte vastasmängija eest. Kui aga ühel mängijal õnnestub pidevalt teada saada, millised on vastasmängija käes olevad kaardid, on tal lihtsam oma käike kavandada ja kindlasti ka suurem võimalus kaardimäng võita.

LUURETEGEVUS

- 1 luure suunamine
- 2 informatsiooni kogumine
- 3 analüüs
- 4 luureinformatsiooni jagamine otsustajatele

Luuretegevus koosneb neljast peamisest komponendist: luure suunamine, informatsiooni kogumine, analüüs ja lõpuks luureinformatsiooni jagamine otsustajatele. Luure suunamise all peetakse silmas huvipakkuvate valdkondade ja teemade väljatöötamist ning asjakohaste ülesannete püstitamist. See on oluline, kuna luuretegevusest ei ole kasu, kui see ei anna informatsiooni otsustajatele olulistes valdkondades.

5. Tänapäeval, mil märkimisväärne osa riikidest on avatud ühiskonnal põhinevad demokraatlikud riigid, on kasvanud ka **informatsioonilise tegevuse** ja **kuvandi loomise** tähtsus riigi julgeolekupoliitikas. Seda tegevust on nimetatud eri terminitega – propagandast avaliku diplomaatiani, kuid julgeolekupoliitika osana iseloomustab seda üks eesmärk: oma riigi mainet edendada (ja sageli ka vaenulike riikide mainet kahjustav) tegevus meedias, sotsiaalmeedias ja inimestevahelistes vahetutes kontaktides. See valdkond on aina tähtsam, kuna tänapäeva infoühiskonnas põhineb riigi poliitika paljuski ka sellel, millised on selle riigi elanikkonna avalikud hoiakud. Sellest on suurepäraselt aru saanud näiteks Venemaa, kes soovides aeglustada lääneriikide reaktsiooni ning lõhestada nende ühtsust Krimmi annekteerimise ajal, pingutas avalike sõnumite puhul tugevalt, jätmaks muljet, nagu poleks Venemaa relvajõudude osalus konfliktis kindel. Valeuudiste levitamine kannab endas eesmärgi tekitada segadust ja raskendada teise poole otsustusprotsessi. Sellise manipulatsiooni suhtes on üldjuhul eriti haavatavad avatud ühiskonnad, kuid seda vaid juhul, kui ühiskond pole võimalikest valeuudiste levitamisest teadlik. Mida teadlikum on publik, seda keerulisem on inimesi valeuudistega segadusse ajada.

Eesti asend rahvusvahelises julgeolekuruumis ja sellest tulenevad julgeolekuohud

Eesti julgeolekupoliitikat mõjutab keskkond, milles asume. Paljuski saame oma keskkonda ise mõjutada – riigi majanduse edukus, ühiskonna sisemine stabiilsus ja meie suhted teiste riikidega on suuremal või vähemal määral mõjutatud meie enda tegevusest. Samas on rohkelt ka tegureid, mida me muuta ei saa: neist peamistena geograafiline asukoht, naabrid ja riigi suhteline väiksus.

Eesti julgeolekukeskkonda mõjutavad enim ühest küljest läänemaailma julgeolekupoliitiline lõimumine ja teisalt Venemaa lühiajalises plaanis ettearvamatut ja sageli agressiivset tegevust oma naabrite suhtes. Eesti asend läänemaailma piiril ja Venemaa vahetus naabruses on keeruline ning paneb meie julgeolekupoliitika eriliselt proovile.

Alates Teise maailmasõja lõpust on läänemaailma julgeolekupoliitikat iseloomustanud lõimumine, mis ühendab nii Euroopa kui ka Põhja-Ameerika riike ja moodustab tervikuna nähtuse, mida tuntakse **euro-atlantilise julgeolekuarhitektuuri** nimetuse all. Selle kaks keskset komponenti on esiteks USA osalus Euroopa julgeoleku tagamises, mis väljendub eelkõige NATO toimimises, ning teiseks Euroopa riikide omavahelise koostöö süvenemine, eelkõige Euroopa Liidu raamides. 21. sajandi alguseks iseloomustasid läänemaailma julgeolekuarhitektuuri tugevad rahvusvahelised institutsioonid (eelkõige NATO ja Euroopa Liit), tihedate kaubandussuhete abil saavutatud suur majanduslik integreeritus ning tihedad poliitilised sidemed, mis põhinevad paljuski jagatud ideedel väärtustest: demokraatlik valitsemisvorm, inimõigused ja vaba turumajandus.

Alates taasiseseisvumisest tegi Eesti jõupingutusi euro-atlantilisse julgeolekuruumi sulandumiseks. Need jõupingutused olid paljuski kantud arusaamast, et väikeriigina peab Eesti võimalikult kiiresti tagama selle, et me poleks maailmas üksi. Selline üksiolek Teise maailmasõja alguses jättis meile vähe võimalusi oma julgeoleku kindlustamiseks, ning võimaluse avanedes püüdlas Eesti just nende kogemuste tõttu võimalikult kiiresti Euroopa Liidu ja NATO liikmesuse poole. 2004. aastal NATO ja Euroopa Liiduga liitunud Eesti on püüelnud nende organisatsioonide elujõulisuse ja tugevdamise suunas. Ka see on lähtunud arusaamast, et mida stabiilsem ja kindlam on läänemaailma julgeolekuarhitektuur, seda väiksem on tõenäosus, et meie võime oma julgeolekumuredega üksi jääda.

President Lennart Meri Euroopa Liiduga ühinemise rahvahääletusel Viimsis

Euro-atlantilise julgeolekuarhitektuuri kindlus pole kunagi isenesest mõistetav: selle püsimist ohustavad mitmesugused tegurid ning see eeldab kõigi lääneriikide pidevat ja sihikindlat tööd. Kui külma sõja ajal oli peamiseks probleemiks Nõukogude Liidust lähtuv sõjaline ja poliitiline oht, siis 1990ndatel vaevas läänemaailma identiteedikriis: Nõukogude Liit oli lagunenu, paljud kahtlesid Euroopa ja Põhja-Ameerika riikide liidusuhte jätkusuutlikkuses ning ühiselt otsiti võimalusi NATO edukaks kasutamiseks nn uute julgeolekuohtude vastu, näiteks stabiilsuse suurendamine NATO ja Euroopa Liidu naabruses ning terrorismivastane võitlus.

21. sajandi teise kümnendi alguseks on valdavaks saanud arusaam, et süvenevad julgeolekuprobleemid nõuavad läänemaailma jätkuvat koostööd. Venemaa tegevusest potentsiaalselt lähtuva ja Euroopa naabruses vohavast ebastabiilsusest tulenevate ohtude ärahoidmisel loodavad läänemaailma riigid üha enam NATO-le ja omavahelisele koostööle.

Teisalt on euro-atlantilise julgeolekuarhitektuuri aluseks olevad institutsioonid kasvava sisemise surve all: paljudes Euroopa riikides on kahanenud Euroopa Liidu liikmesuse populaarsus ning ka USA-s on poliitilises arutelus transatlantilisi majandus- ja sõjalisi suhteid mõnikord kahtluse alla seatud. Usalduskriis lääne julgeolekuarhitektuuri aluseks olevate institutsioonide suhtes väljendub näiteks aeg-ajalt esinevates raskustes kujundada NATO ja Euroopa Liidu riikide vahelisi ühiseid seisukohti, aga ka paljude riikide suure osa valijaskonna soovis mõnest organisatsioonist lahkuda. Viimase kõige tugevamaks näiteks on Ühendkuningriigi valijate 2016. aastal referendumil langetatud napi ülekaaluga otsus lahkuda Euroopa Liidust.

Kui euro-atlantilise julgeolekuarhitektuuri aluseks olevad institutsioonid peaksid lagunema või manduma ilma samaväärsete asenduste tekkimiseta, nõrgenevad paratamatult läänemaailma julgeolekupoliitiliselt kooshoidvad ja seeläbi ka Eestit läänemaailmas hoidvad sidemed. Eesti julgeolekule on niisugune areng ohtlik seetõttu, et asume läänemaailma piirialal, Venemaa vahetus naabruses.

Venemaa viimaste aastasadade ajalugu iseloomustab pidev laienemissoov. Venemaa juhid on seda sageli näinud kui oma julgeoleku tagamise olulist meetet – tohutut maa-ala katva impeeriumina on Venemaa tundnud end sageli ümberpiiratuna potentsiaalselt vaenulikest riikidest ning peamise või kohati ka ainsa vastumeetmena sellele näinud naabrite nõrgestamist, allutamist ja oma piiridele enda kontrollitavate puhvertsoonide tekitamist.

20. sajandi lõpuks Euroopas väljakujunenud julgeolekuolukord on Venemaa juhtkonnale vastumeelne. Läänemaailma ühtsus ja selle aluseks olnud institutsioonide laienemine Venemaa piirideni

võtab Moskvalt kerge laienemisvõimaluse, seevastu kui lõhestatud Euroopa ilma erilise USA toetuseta pakuks Venemaale paremaid võimalusi vastanduvatel huvidel mängides oma eesmärged saavutada. Et pikas perspektiivis jääb Venemaa nii majanduslikult kui ka sõjaliselt ühtsele läänemaailmale alla, näeb ta just selle ühtsuse õõnestamises üht oma poliitika olulist eesmärki.

Kui Balti riikide NATO-sse astumist pärast külma sõda märkimisväärselt nõrgenenud Venemaa takistada ei suutnud, siis hilisemaid sarnaseid võimalusi on püütud ära hoida ka sõjalise sekkumise teel. 2008. aastal tungis Venemaa Gruusiasse ning 2014. aastal Ukrainasse, kusjuures mõlema naabri territooriumile tungimise taustaks oli Moskva tajutud oht, et need riigid võivad läheneda läänemaailmale.

Venemaa selline tegutsemine on viinud ta süvenevasse rahvusvahelisse isolatsiooni – kehtestatud on majandussanktsioonid ja vähendatud poliitilist suhtlemist. Ka NATO on suurendanud jõupingutusi oma territooriumi kaitseks. Suhted läänemaailma juhtivate riikide ja Venemaa vahel on 21. sajandi teise kümnendi lõpuks jõudnud sedavõrd sügavasse madalseisu, kus need pole juba kümnendeid olnud.

Kõik see suurendab ka pingeid Eesti julgeolekuolukorras. On vähetõenäoline, et Venemaa või mõni teine riik võiks kavandada mõne NATO liikmesriigi otsest sõjalist ründamist juhul, kui ta usub, et NATO vastab sellele kohe ja kollektiivselt. Küll aga ei saa täielikult välistada seda, et keegi võib teha väärarvestuse NATO reaktsiooni kohta. Sellise väärarvestuse vältimiseks on NATO võtnud tarvitusele lisameetmeid, näiteks paigutanud Balti riikidesse liitlaste suhteliselt väikesearvulisi, kuid sõjaliselt võimekaid üksuseid, mille peamine ülesanne on anda kõigile mõista, et Balti riikide vastane rünnak oleks automaatselt ka rünnak teiste liitlaste vastu.

■ Ühendkuningriigi Walesi rügemendi sõdurid Tapal jaanuaris 2018. aastal

Eesti julgeolekupoliitika

Eesti julgeolekupoliitika eesmärk on kindlustada Eesti riigi iseseisvus ja sõltumatus, rahva ja riigi kestmine, territoriaalne terviklikkus, põhi-seaduslik kord ja elanike turvalisus – nii sõnastab julgeolekupoliitika eesmärgi Riigikogus 2017. aastal heakskiidetud dokument „Eesti julgeolekupoliitika alused“. Eesti julgeolekupoliitika on eelkõige suunatud võimalike ohtude ärahoidmisele. Loomulikult tähendab see ka vajadust olla valmis ohtude tõrjumiseks.

Kõige üldisemas plaanis jaguneb meie julgeolekupoliitika kaheks: sammud, mida me astume ise, ja sammud, mille astumiseks teeme koostööd liitlastega. Need kaks komponenti – iseseisva kaitsevõime arendamine ja rahvusvaheliste suhete edendamine – moodustavad Eesti julgeolekupoliitika terviku.

Iseseisvat kaitsevõimet arendab Eesti riigikaitse laiaast käsitusest lähtuvalt. Selle kohaselt on riigi kaitsmiseks tarvis rakendada nii sõjalise kaitse kui ka teiste valdkondade jõupingutusi ühiselt. Riik peab olema sõjaliselt maksimaalselt võimekas, kuid samuti peavad tegutsema tema sisejulgeolekuasutused, elutähtsate teenuste tagajad (näiteks vee, elektri ja muu eluks vajaliku pakkujad) ja toimima rahva turvalisuseks vajalikud elanikkonnakaitse meetmed. **Riigikaitse lai käsitus** tähendabki peamiselt seda, et kõiki neid julgeoleku tagamiseks olulisi valdkondi arendatakse vastastikusel kooskõlas.

Riigikaitse laia käsituse üks põhimõtteid on ülesannete jäävuse põhimõte, st kõik asutused ja isikud täidavad oma rahuaegseid ülesandeid ka kriisi- ja sõjaajal, et tagada riigi toimimine.

Riigikaitse lai käsitus – riigi kaitsmiseks valmistub kogu riik, mitte ainult Kaitseväge ja Kaitseliit.

Rahvusvahelistes suhetes on Eesti julgeolekupoliitika olulisim komponent NATO kollektiivkaitse tugevdamine. See eeldab nii kahe- kui ka mitmepoolset diplomaatiat, sealhulgas tihedaid suhteid oluliste liitlasriikidega: Ameerika Ühendriikide, Ühendkuningriigi, Prantsusmaa, Saksamaa ja teistega. Meie asukohta arvestades on Eestile tähtsad ka suhted meie lähimatest naabritest liitlaste ja partneritega – Balti ja Põhjala riikidega.

Eesti rahvusvahelise julgeolekupoliitilise tegevuse eesmärk on veenda kõiki võimalikke vastaseid selles, et Eesti ründamine poleks neile kasulik – meie ise ja koos liitlastega reageeriksime rünnakule kohe ja jõuliselt. Selle sõnumi veenvuses ongi NATO-l tähtis roll.

■ NATO lahingugrupi õppused Jägala-Kärvete maanteel 2017. aasta augustis

Sisemiselt peab Eesti julgeolekupoliitika kindlustama riigi vastupidavuse võimalikele rünnetele (ka näiteks küber- või propagandarünnetele); selleks on oluline ühiskonna stabiilsus ja sidusus ning rahva enesekindlus ja kaitsetahe.

Riigikaitse arendamine ja vajaduse korral rakendamine on täidesaatva võimu ülesanne. Eestis kannab täidesaatvat võimu Vabariigi Valitsus, mida juhib peaminister ja mille koosseisus töötavad eri vastutusaladega ministrid. Et riigikaitset terviklikuna arendada, langetatakse mõned – üldiselt kõige olulisemad – otsused Vabariigi Valitsuse tasemel. Üheks selliseks otsuseks on riigikaitse arengukava heakskiitmine.

Riigikaitse arengukava on dokument, millega otsustatakse riigikaitse panustavate asutuste ja ka Kaitseväe arendamise põhisuunad järgmiseks kümneks aastaks. Selleks koostatakse detailsed ohustenaariumid ning selgitatakse välja nende neutraliseerimiseks vajalikud võimed – nii sõjalised kui ka tsiviilsed. Seejärel vaadatakse riigi eeldatavaid rahalisi võimalusi, vajaminevate võimete maksumust ning lõpuks tehakse otsused selle kohta, millised võimed välja arendatakse. Ka kõige rikkamatel riikidel on vajadusi rohkem kui võimalusi ja seetõttu on selliste otsuste langetamine alati seotud teatud riskide võtmisega.

Riigikaitse arengukava uuendatakse iga nelja aasta tagant. Näiteks kiideti 2013. aasta alguses heaks riigikaitse arengukava, mis käsitles perioodi kuni aastani 2022. Seda dokumenti uuendati 2017. aastal ning see käsitleb juba perioodi kuni aastani 2026. Selline pikaajaline vaatega, kuid regulaarselt uuendatav protsess on oluline, kuna võimete arendamine võtab väga kaua aega: otsuse langetamisest reaalse võime saavutamiseni läheb üldjuhul aastaid.

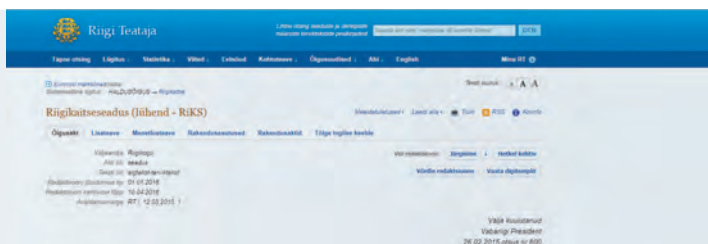
Vabariigi Valitsust toetab tema tegevuses Riigikantselei, mille koosseisus on ka otseselt julgeoleku ja riigikaitsega seotud küsimustega tegelev büroo. Nende töö on aidata eri ministeeriumite seisukohti koondades kujundada ühtne ja terviklik poliitika.

Nagu kõik eluvaldkonnad, nii tegutseb ka riigikaitsevaldkond kehtivate seaduste raamides. Seaduste vastuvõtmine on seadusandliku võimu ülesanne, Eestis teeb seda Riigikogu. Kõrvuti seadusloomega on Riigikogul teisigi tähtsaid riigikaitse ülesandeid. Näiteks peab just Riigikogu teatud juhtudel langetama sõjaseisukorra väljakuulutamise otsuse; samuti on Riigikogu see, kelle heakskiitu vajavad välislepingud ning kelle mandaat on oluline Eesti kaitseväelaste välismissioonide saatmiseks.

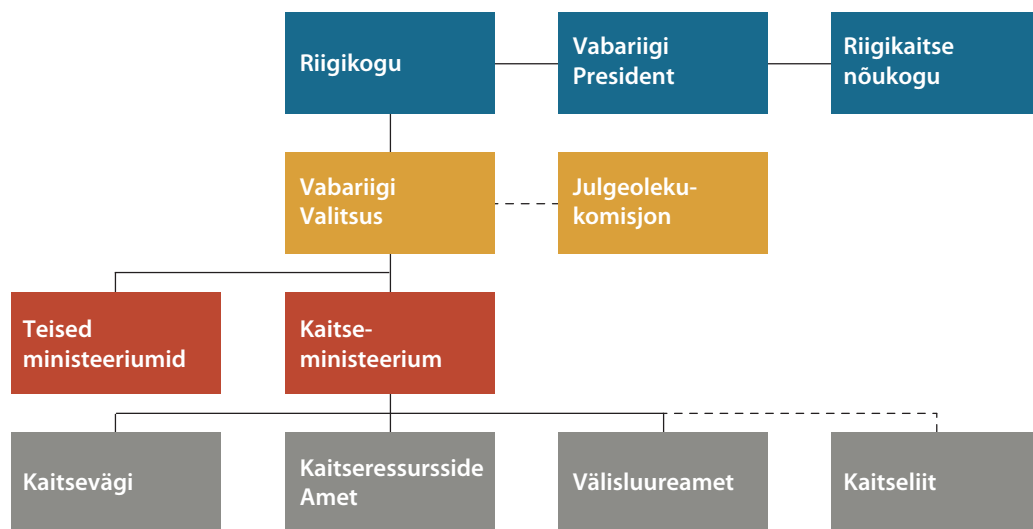
Eesti kasutab riigi sõjaliseks kaitseks vähemalt 2% sise-majanduse kogutoodangust, millele lisanduvad liitlaste vastuvõtmiseks vajalikud kulud ja kaitseinvesteeringute programm.

RIIGIKAITSET REGULEERIVAD SEADUSED

- ① riigikaitseseadus
- ② kaitseväe korralduse seadus
- ③ kaitseväeteenistuse seadus
- ④ riigikaitseliste sundkoormiste seadus
- ⑤ julgeolekuasutuste seadus
- ⑥ hädaolukorra seadus

Eesti on parlamentaarne riik ja seetõttu ei juhi Vabariigi President Eestis küll valitsust, kuid riigipeana on tal riigikaitse korraldamises siiski tähtis roll. Teatud eriti kaalukaid ja kiireloomulisi küsimusi saab otsustada vaid president: Eesti-vastase agressiooni korral on just president see, kes saab ainuisikuliselt kuulutada välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni. Kui aga valitsus soovib rahu ajal kasutada näiteks politsei abistamiseks koos jõu kasutamise õigusega Kaitseväge või Kaitseliitu, peab ta sellekski saama nõusoleku presidendilt. Riigikaitse kõrgeima juhina on presidendi ülesanne ka ohvitseridele sõjaväeliste auastmete andmine.

Sõjalise kaitsega seotud küsimuste korraldamiseks on loodud **Kaitseministeerium**. Kaitseministeeriumis töötavad eksperdid – peamiselt ametnikud, aga ka ohvitserid – eri valdkondades rahvusvahelisest suhtlemisest kaitseplaneerimiseni. Kaitseministeeriumi ülesanne on töötada välja Vabariigi Valitsusele ja Riigikogule esitatavate õigusaktide eelnõud, tegeleda kaitse- ja julgeolekualase rahvusvahelise suhtlemisega, viia ellu riigikaitsealast planeerimist, tegeleda kaitsevaldkonna eelarvega ja kindlustada kaitsevaldkonna toimimiseks vajaliku poliitika olemasolu. Nagu kõik ministeeriumid, teeb ka Kaitseministeerium kõrvuti poliitika väljatöötamisega oma valitsemisala asutuste üle järelevalvet.

Kaitseministeeriumi valitsemisala suurim asutus on **Kaitsevägi**, kus toimub sõjaliste võimete ettevalmistamine ja sõjaline planeerimine, aga vajaduse korral ka sõjaliste operatsioonide elluviimine. Kaitsevägi õpetab ajateenijate põhjal välja reservüksuseid. Kaitseväge juhib ainu-juhtimise põhimõttel Kaitseväge juhataja, kes omakorda allub vahetult kaitseministrile. Sellist demokraatlikule riigile omast alluvussuhet nimetatakse ka tsiviiljuhtimiseks – selle kohaselt alluvad relvajõud alati demokraatlikul teel ametisse nimetatud tsiviilisikule.

1993–1995	1996–2000	2000–2006	2006–2011	2011–2018	Al 2018 detsembrist
kindralmajor	kindralleitnant	viitseadmiral	kindral	kindral	kindralmajor
Aleksander Einseln	Johannes Kert	Tarmo Kõuts	Ants Laaneots	Riho Terras	Martin Herem

Kaitseministeeriumi valitsemisalas on ka **Kaitseliit** – vabatahtlik riigikaitseorganisatsioon, mis annab oma liikmetele (vabatahtlikele) sõjalist väljaõpet. Kaitseliidu ülesanne on tagada teatud hulga üksuste ettevalmistamine Kaitseväe tarbeks. Kaitseliit teeb aga peale selle palju muudki – korraldab noortetööd, abistab tsiviilstruktuure ja edendab isamaalisust.

Peale nimetatute on Kaitseministeeriumi valitsemisalas ka Välisluureamet, Kaitseressursside Amet, Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus ning Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseum.

Välisluureamet on üks kahest Eesti julgeolekuasutusest¹ ning tema peamine ülesanne on koguda ja töödelda Eesti julgeolekupoliitika kujundamiseks vajalikku informatsiooni välisriikidest. **Kaitseressursside Ameti** põhiülesanne on töö inimestega – see tegeleb ajateenistuse eel kutsealustega, värbab Kaitseväkke tegevvälasi ning peab üleval asjakohaseid info- ja arvestussüsteeme. Riigi **Kaitseinvesteeringute Keskus** vastutab suurema osa kaitse-eelarve kasutamise eest: korraldab enamiku kaitsevaldkonna hangetest ning kaitsevaldkonna kinnisvara rajamise ja hooldamise.

Eesti kaitsepoliitika oluline põhimõte on valmidus kaitsta sõjaliselt kohe ohu ilmnedes iga meetrit Eesti territooriumist. See tähendab, et Eesti sõjalised võimed tuleb välja arendada täielikult ja need peavad igal hetkel olema valmis tegutsema asuma.

Seetõttu on oluline arendada välja reaalset eksisteerivad väed, millel on peale väljaõpetatud isikkoosseisu olemas ka kogu lahingutegevuseks vajaminev varustus, relvastus ja laskemoon. Kuna meie Kaitsevägi on peamiselt reservvägi, peab reaalse võitlusvõime olemasoluks hästi töötama ka meie mobilisatsioonisüsteem. See tähendab, et vajaduse korral peab olema võimalik reservväelased kiiresti kokku kutsuda, nad relvastada ja oma üksuste vastutusaladesse saata. Seda tuleb pidevalt harjutada ning seetõttu korraldatakse Eestis alates 2017. aastast rutiinseid lisaõppekogunemisi – ilma ette teatamata õppuseid, kus mõni Kaitseväe üksus kutsutakse kokku, relvastatakse ja liigutatakse maastikule, et vastavaid protseduure kontrollida.

Eesti kaitseb end igal juhul ja kui tahes ülekaaluka vastase vastu.

¹ Julgeolekuasutusteks on Eestis Välisluureamet ja Kaitsepolitseiamet.

Eesti julgeolekupoliitika rahvusvahelisse tegevusse panustavad oma tööga ka Kaitseministeerium, Kaitsevägi ja teised eelnimetatud institutsioonid, kuid peamiselt seisab Eesti välispoliitilise tegevuse eest Välisministeerium.

VÄLISMINISTEERIUM

Välisministeeriumi koosseisus on Eesti välisesindused – saatkonnad teiste riikide pealinnades ning alalised esindused rahvusvaheliste organisatsioonide juures. Välisministeeriumi ülesanne on luua teiste riikidega võimalikult tihedad ja head suhted, et tagada nende riikide võimalikult suur toetus Eesti julgeolekupüüdlustele. Kõrvuti Välisministeeriumi töötajatest elukutseliste diplomaatidega töötab Eesti välisesindustes sageli ka erialadiplomaate: kaitseväelastest kaitseataseed, Kaitseministeeriumi ametnikest kaitsepoliitika nõunikud ja teistegi ministeeriumide esindajad.

SISEMINISTEERIUM

Eesti siseturvalisuse eest vastutab peamiselt **Siseministeerium** ning tema valitsemisala, kuhu kuuluvad muu hulgas Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet ja Kaitsepolitsei. Siseministeeriumi üks kõige olulisemaid ülesandeid on tagada elanike turvalisus ning luua süütegude kiireks, tõhusaks ja õiglaseks menetlemiseks demokraatlikule riigile kohane õiguskeskkond.

MAJANDUS- JA KOMMUNIKATSIOONI- MINISTEERIUM

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas on paljud elutähtsaid teenuseid osutavad asutused, samuti Riigi Infosüsteemi Amet, mis korraldab infoturbega seotud tegevust ja käsitleb Eesti arvutivõrkudes toimuvaid turvaintsidente.

SOTSIAALMINISTEERIUM

Sotsiaalministeerium vastutab Eesti tervishoiusüsteemi eest, seda ka kriisideks valmistumise mõttes.

MAAELUMINISTEERIUM

Maaeluministeeriumi vastutada on toiduohutus.

KESKKONNAMINISTEERIUM

Keskkonnaministeeriumi üks ülesandeid on kiirguskaitse.

KULTUURIMINISTEERIUM

Kultuuriministeeriumi vastutusalas on Eesti ringhäälingupoliitika.

Need on vaid mõned näited olulistest julgeolekupoliitikat tagavatest eluvaldkondadest, millega tegelevad eri ministeeriumid ja asutused.

Kogu julgeolekupoliitika terviklikuks toimimiseks on seega tähtis tõhus asutustevaheline koostöö ja seda aitavad muu hulgas tagada sagedased eri asutusi hõlmavad õppused.

Eesti riigikaitse juhtimine

Vabariigi President on Eesti Vabariigi põhiseaduse § 127 järgi riigikaitse kõrgeim juht, kes teeb Riigikogule ettepaneku sõjaseisukorra, mobilisatsiooni, demobilisatsiooni ja erakorralise seisukorra väljakuulutamiseks. Eesti Vabariigi vastu suunatud agressiooni korral on Vabariigi Presidendil õigus kuulutada välja sõjaseisukord ja mobilisatsioon, ootamata ära Riigikogu otsust. Vabariigi Presidendi juures on nõuandev organ **riigikaitse nõukogu**, mis arutab riigikaitse seisukohalt olulisi küsimusi ning kuhu kuuluvad Riigikogu esimees, peaminister, Riigikogu riigikaitsekomisjoni esimees, väliskomisjoni esimees, välisminister, kaitseminister, rahandusminister, siseminister, justiitsminister, majandus- ja taristuminister ning Kaitseväge juhataja.

Riigikogu kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja erakorralise seisukorra, sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni ning kiidab heaks sõjalise valmisoleku astme muutmise. Riigikogu kiidab Vabariigi Valitsuse ettepanekul heaks julgeolekupoliitika alused, mis on Eesti julgeoleku ja seega ka riigikaitse eesmärkide, põhimõtete ja tegevussuundade planeerimise alusdokument. Riigikogu kiidab heaks riigieelarve, sealhulgas Kaitseministeeriumi valitsemisala eelarve. Riigikogu otsustab Kaitseväge osalemise rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel. Riigikogu **riigikaitsekomisjon** menetleb riigi julgeolekut ja riigikaitset puudutavaid eelnõusid ning Riigikogu täiskogu võtab need vastu. Samuti annab riigikaitsekomisjon arvamusi teiste riigikaitse põhikavade ja Kaitseväge juhataja kandidatuuri kohta.

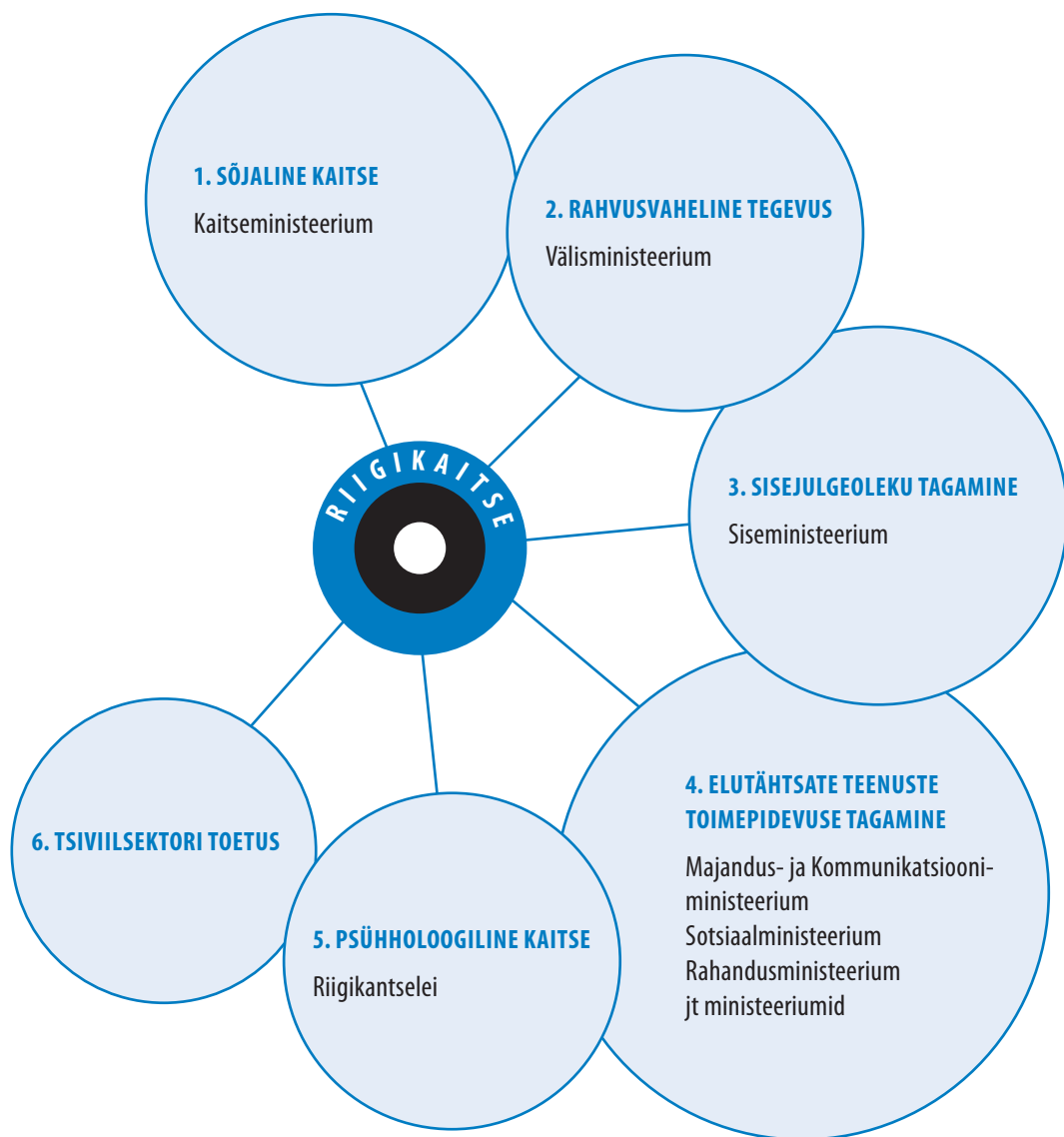
Vabariigi Valitsus koordineerib ja suunab riigikaitse tegevust, sealhulgas planeerib riigikaitse laia käsituse elluviimist. Valitsus kinnitab kaitseministri ettepanekul riigikaitse strateegia ja riigikaitse arengukava, mis on julgeolekupoliitika aluste järel teised olulisemad riigikaitse põhikavad. Vabariigi Valitsus nimetab ametisse ja vabastab ametist **Kaitseväge juhataja**. Riiki ähvardava ohu korral otsustab Vabariigi Valitsus kaitseministri ettepanekul sõjalise valmisoleku astme muutmise, kuid selle peab heaks kiitma ka Riigikogu. Valitsuse juures tegutseb julgeolekukomisjon (peaminister, kaitseminister, siseminister, välisminister, justiitsminister, rahandusminister, majandus- ja taristuminister ning ettevõtlus- ja info- tehnoloogiainister), mis analüüsib ja hindab riigi julgeoleku olukorda.

Kaitseministeerium vastutab sõjalise riigikaitse korraldamise eest ja tsiviilsektori toetuse eest sõjalisele kaitsele. Samuti valmistab Kaitseministeerium ette riigi julgeolekut ja riigikaitset puudutavate õigusaktide eelnõusid. Kaitseminister teeb Vabariigi Valitsusele ettepaneku Kaitseväge juhataja ametisse nimetamiseks ja ametist vabastamiseks.

Teiste ministeeriumide roll riigikaitstes on suurenenud seoses riigikaitse laia käsituse rakendamisega. Selle strateegia järgi on riigi vastupanuvõime tugevdamiseks ja sisemise stabiilsuse kindlustamiseks vajalik kuue üksteisega seotud valdkonna koostöö.

Et riigikaitse oleks edukas, peavad kõik eelloetletud valdkonnad toimima koordineeritult. Kõige ohtlikum on olukord, kus riigis üks käsi ei tea, mida teine teeb.

Ülesanded

1. Mõttele vähemalt neli põhjust, miks on vaja Eestile riigikaitset.
2. Kirjelda, millised on Eesti julgeolekut kõige enam mõjutavad ohud ja kuidas neid kõige paremini maandada. Sõnasta järeldused.
3. Nimeta Eesti kaitsepoliitika kaks suunda ja peamised tegevused nende raames.
4. Analüüsi, kas Eesti kaitsepoliitika on edukas ning kas see suudab toime tulla tänapäevaste julgeolekuohtudega. Sõnasta järeldused.
5. Kirjelda, kuidas Eesti riigikaitset juhitakse. Millised on Eesti riigikaitse juhtimises osalevate institutsioonide ja asutuste ülesanded ning vastutus?

Lugemissoovitus

- ★ Eesti julgeolekupoliitika alused
- ★ Riigikaitse strateegia
- ★ Riigikaitse arengukava 2017–2026
- ★ Välisluureameti iga-aastane raport „Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas“
- ★ Kaitsepolitsei aastaraamatud
- ★ Ajakiri Diplomaatia
- ★ Ivo Juurvee, „100 aastat luuret ja vastuluuret Eestis“ (Post Factum, 2018)

Filmisoovitus

- ★ „Kolmteist päeva“ (2000, režissöör Roger Donaldsson)
- ★ „Plekksepp, rätsep, sõdur, nuhk“ (2011, režissöör Tomas Alfredson)

Internet

- ★ Kaitseministeeriumi kontod Facebookis ja Twitteris
- ★ Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse kodulehekülg (www.icds.ee)

5. SISETURVALISUS

Sõjalise riigikaitse kõrval on oluline ka riigi sisemine kord ja rahu ehk siseturvalisus. Laiemas mõttes tähendabki siseturvalisus stabiilset ja ohutut elukeskkonda, kus on tagatud avalik kord, süütegude ja õnnestuste ennetamine ja lahendamine, riigipiiri valvamine, inimeste digitaalse identiteedi haldamine ja kaitsmine ning kus riigiasutuste kõrval tegutsevad ka vabatahtlikud.

Politsei, päästeasutuste, kohtute ja teiste riigiasutuste tööd ning ka turvalisuse ja ohutuse nimel tegutsevate eraettevõtete ja vabaühenduste tegevust nimetatakse **siseturvalisuse tagamiseks**. Seejuures on siseturvalisus sõjalist riigikaitset täiendav, mitte sellele vastanduv valdkond. Nii võivad näiteks vastase eriüksused ja -teenistused ära kasutada olukorda, kus riigipiir on halvasti valvatud ning õilmitseb salakaubandus – see pakub võimalusi smugeldada riiki relvi ja raha, imbuda üle piiri vastase luurajatel ja eriüksuslastel. Kui riigis lobbab kuritegevus ja korruptsioon ning inimeste turvatunne ja usk oma riiki mõranevad, võib see pakkuda vastasele soodsa võimaluse relvastatud mässu organiseerimiseks, mille eesmärk oleks põhiseadusliku korra vägivaldne muutmine. Kuna sellised kriisiolukorrad ei kujuta enesest veel ametlikku ega avalikku sõjalist rünnakut, lasub nendele vastuastumine esmajärjekorras just siseturvalisust tagavate ametkondade õlul.

■ Politsei- ja Piirivalveameti seirelend uue seirelennukiga (Tallinn, 22.11.2018)

Siseturvalisust mõjutavad tegurid

Praegu ja ka lähitulevikus mõjutavad Eesti siseturvalisust eelkõige:

- ❶ **JULGEOLEKUOLUKORD:** riikidevahelised suhted, rahvusvahelised kriisid, sõjalised konfliktid ja nende kaasmõju, sh massiline ränne.
- ❷ **ÕIGUSKORRA ÜLDINE SEISUND:** inimeste õiguskuulekus ning süütegude ja õnnetuste arv.
- ❸ **MAJANDUSLIK OLUKORD RIIGIS, SH INIMESTE HEAOLU:** ettevõtluse areng, inimeste tööhõive ja palgatase ning sotsiaalne ja majanduslik toimetulek.
- ❹ **TEHNIKA JA IT ARENG NING VÕIMALUSED:** uued tehnoloogialahendused, mis võimaldavad ennetada õnnetusi ja õigusrikkumisi ning neile reageerida, ent pakuvad samas ka kurjategijatele võimalusi oma tegude varjamiseks, tulude kasvatamiseks ning ühiskonna kahjustamiseks (näiteks interneti- ja arvutikuriteod, küberkiusamine jms).
- ❺ **ÜLEILMASTUMINE:** teiste riikide kogemustest on küll võimalik kiiremini õppida ja võimalused koostööks on avardunud, kuid samas võib veebi- ja sotsiaalmeedia kaudu leviv väärinfo või suisa pahatahtlik mõjutustegevus tekitada ühiskonnas aeg-ajalt ka hirmu- tunnet ning asjatut paanikat.
- ❻ **DEMOGRAAFILINE OLUKORD:** Eesti ühiskond vananeb ja lapsed sünnib vähem. Ühelt poolt on vähem tavalisest suurema riskikäitumisega noori, kes paneksid toime õigusrikkumisi, kuid teisalt on vähem ka neid noori inimesi, kes asuksid teenistusse politseis ja teistes siseturvalisust tagavates asutustes, ning varasemast enam eakaid, kes võivad langeda kuritegude, näiteks kelmuste ohvriks.

Eelnimetatud kuus tegurit näitlikustavad siseturvalisuse valdkonna peamist dilemma: kui palju tuleks suunata raha ja inimtööjõudu reageerimisele ehk tagajärgedega tegelemisele, ning kui palju panustada ennetustöösse.

Ainult reageerimisele üles ehitatud siseturvalisuse süsteem on ühiskonnale kulukas ning seepärast on oluline panustada ennetustöösse. Ennetustöö puhul tuleb kõigepealt välja selgitada, millistel põhjustel toimuvad õnnetused (nt tulekahjud, uppumised, liiklusavariidid) ning korraldada neid põhjuseid jõudumööda kõrvaldada. Selleks käivad nii politseinikud, päästametnikud kui ka lastekaitsetöötajad ja sotsiaaltöötajad kodudes, esinevad koolides, lasteaedades, külaseltsides ja korteriühistute koosolekutel. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja ka paljud vabaühendused korraldavad harivaid programme ja teavituskampaaniaid, näiteks liiklus-, vee- ja tuleohutuse ning kodu ja naabruskonna turvalisuse tagamiseks. Samuti otsustavad ametiasutused ja kohtud vajalike mõjutusviiside kasutamise üle (kas inimese suunamiseks seaduskuulekusele piisab vestlusest, tekitatud kahju hüvitamisest või on tarvis trahvida või isegi vangistust).

Siseturvalisust tagavad organisatsioonid

Traditsiooniliselt peetakse siseturvalisuse tagamist üksnes Politsei- ja Piirivalveameti, Päästeameti ning Kaitsepolitseiameti ülesandeks. Tegelikult töötavad siseturvalisuse tagamise nimel peale politsei ja päästjate ka kohtud, kohalikud omavalitsused, turvafirmad ning vabatahtlikud ja vabaühendused, kes on oma ülesandeks võtnud turvatunde loomise. Turvalisuse loomise ja hoidmise nimel peavad kõik eelnimetatud omavahel tegema tihedat koostööd.

Riigi tasandil vastutab sisejulgeoleku ja avaliku korra tagamise ning piirivalve, pääste ja hädaabi ning kodakondsuse ja rändega seotud tegevuse eest **Siseministeerium** koos valitsemisala asutustega, milleks on:

- Kaitsepolitseiamet;
- Politsei- ja Piirivalveamet;
- Häirekeskus;
- Päästeamet;
- Sisekaitseakadeemia;
- Siseministeeriumi infotehnoloogia ja arenduskeskus.

Tähtis roll on ka **Justiitsministeeriumi** valitsemisala asutustel, nagu prokuratuur, kohtud ja vanglateenistus.

Riigiasutustest panustavad siseturvalisuse tagamisse ka:

- Veterinaar- ja Toiduamet;
- Põllumajandusamet;
- Keskkonnaamet;
- Sotsiaalkindlustusamet;
- Riigi Infosüsteemi Amet;
- Terviseamet;
- Lennuamet;
- Maanteeamet;
- Veeteede Amet jmt asutused.

Kohaliku omavalitsuse ülesanne on turvalisuse tagamine nendes valdkondades, mis puudutavad inimeste igapäevaelu ja seeläbi ka turvatunnet, näiteks haridusasutuste pidamine, sotsiaalteenuste osutamine, ruumiline planeerimine, riiklik järelevalve avalikus kohas käitumise üle, piirkonna teede korrashoid ja valgustatus ning lastele ja noortele huvitegevuse ja vaba aja veetmise võimaluste pakkumine jpm. Kohaliku elu kujundamisel on olulisel kohal elanike harimine ja neile tegevusvõimaluste pakkumine. Näiteks noorte õigusrikkumiste ennetamisel on oluline pakkuda neile huvitegevusi, et noorte vaba aeg oleks võimalikult hästi sisustatud. Samuti saavad valla- ja linnavalitsused uute hoonete ja teede planeerimisel kontrollida, et ohutuse ja turvalisuse nõuded oleksid täidetud. Lisaks on linna- ja vallavalikogudel võimalus moodustada korrakaitseüksus või võtta tööle korrakaitseametnik, kes tegeleks ka avaliku korra tagamisega.

Riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste kõrval annavad turvalisuse tagamisel olulise panuse **vabaühendused**, mis koondavad inimesi, kes soovivad eesmärgipäraselt ja organiseeritult panustada oma kodukoha või terve Eesti turvalisusse. Kolm tuntuimat võimalust siseturvalisuse tagamises kaasa lüüa on hakata abipolitseinikuks, vabatahtlikuks päästjaks või merepäästjaks.

■ 2010. aastal asutatud Päästeliit ühendab ja esindab Eestis päästealal vabatahtlikult tegutsevad ühingu

■ Abipolitseinik Leili Kang Tapa konstaablijaoskonnas enne patrulli minekut (2015)

Tavaliselt osalevad abipolitseinikud oma kodukoha politseiametnike kõrval avaliku korra ja liiklusturvalisuse tagamisel, näiteks on nad koos politseiametnikuga patrullis või võtavad osa ennetustööst. Vabatahtlikud päästjad moodustavad kohalikke vabatahtlikke päästekomandosid, kes osalevad Päästeameti partnerina nii pääste- kui ka ennetustööl. Vabatahtlikud merepäästjad, kes on koondunud mere- ja järvepäästeühingutesse, aitavad leida ja päästa Eesti vetes ohtu sattunud või kaduma jäänud inimesi, laevu, lennukuid ja muid sõidukeid.

Vabaühenduste tegevust rahastavad riik ja kohalikud omavalitsused ning järjest enam sponsoritena ka ettevõtjad. Näiteks toetab vabatahtlike päästeseltside tegevust Päästeamet ning paljud vallad ja linnad. Politsei- ja Piirivalveamet tagab abipolitseinike koolituse, vormiriietuse ning varustuse. Samuti hüvitab politsei merepäästetöödega seotud side- ja kütusekulud ning toetab ühingu

Üle riigi on levinud naabrivalvepiirkonnad, mis võivad hõlmata üht küla või asumit, kortermaja või lähestikku asuvaid talusid. **Naabrivalve** on vabatahtlik kogukonna algatus, mille eesmärk on suurendada elanike turvalisust kodudes ja nende lähemas ümbruskonnas elanike endi aktiivse tegutsemise tulemusel. Naabrivalve piirkonna loovad koostöös kohalik kogukond, politseijaoskond, kohalik omavalitsus ja MTÜ Eesti Naabrivalve.

Peale riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja vabatahtlike tegevuse panustavad turvalisuse tagamisse ka **turvaettevõtted**, kes võivad olla kohaliku omavalitsuse koostööpartneriks avaliku korra tagamisel kohaliku omavalitsuse piirkonnas.

Samuti panustavad kodukoha turvalisusesse asumi- ja külaseltsid ning korteriühistud, korrastades ümbruskonda ning luues ja hoides alal kohalikke tavasid. Ühised projektid, mis tõstavad inimeste teadlikkust oma naabruse ohtudest ja nende eest kaitsmise võimalustest, või talgud, mille käigus korrastatakse lähiümbrust, loovad olulist väärtust – sisendavad inimestesse turvatunnet ja usku, et üheskoos on võimalik lahendada erinevaid probleeme ja ka neid eos ennetada.

Kohaliku algatuse toetamist ja probleemidele lähenemist kohalike vaa-tenurgast nimetatakse kogukonnakeskseks lähenemiseks. Siseturvalisuse tagamisel on igaühe panus ja selle toetamine valdkonna alusmüüriks.

Riigisisesed ohud ja kriisid

Hädaolukord on sündmus või sündmuste ahel või elutähtsa teenuse katkestus, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist, põhjustab suure varalise kahju, suure keskkonnakahju või tõsiseid ja ulatuslikke häireid elutähtsate teenuste toimimise- ja ohutuse ning mille lahendamiseks on vaja mitme asutuse või nende kaasatud isikute kiiret kooskõlastatud tegevust ja on vaja rakendada tavapärasest erinevat juhtimiskorraldust ning kaasata tavapärasest palju rohkem isikuid ja vahendeid.

Inimesed on kriiside, haiguste ja sõdadega kokku puutunud juba aastatuhandeid. Tänapäevase käsituse järgi on kriis alati seotud inimtegevusega. Kriisiga on tegemist juhul, kui sellel on otsene või kaudne negatiivne mõju inimestele. Näiteks igakevadine üleujutus Soomaa rahvusparkis, mille maksimaalne pindala võib suurvee ajal ulatuda üle 150 km², ei too tavaliselt inimestele kaasa suuri kannatusi. Kohalikud elanikud on harjunud elama äärmuslikes tingimustes ning kasutavad loodusnähtust (nn viies aastaaeg) pigem rahvusparki populariseerimiseks ja loodusturismi arendamiseks. Kui aga merevesi tungib Pärnu linna või Emajõgi Tartu linna elurajoonidesse, siis võib sündmus areneda tõsiseks kriisiks.

Üldiselt on kriiside defineerimine ja äratundmine keeruline, kuna inimesed tajuvad kriise erinevalt. Erakorralisi sündmusi, mis erinevad tavasündmustest suurema ulatuse ja raskemate tagajärgede poolest, nimetatakse väga erinevalt: kriis, suurõnnetus, hädaolukord, katastroof jne. Riigiasutused ja kohalikud omavalitsused kasutavad kõige sagedamini kriisi sünonüümina sõna „**hädaolukord**“. Seda, mis on hädaolukord, kuidas hädaolukorraks valmistuda ja kuidas hädaolukorda lahendada, reguleerib hädaolukorra seadus.

Rahvusvaheliselt tunnustatud organisatsioonid, nagu Leuveni Ülikooli Nakkushaiguste Uurimiskeskus (CRED), Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) ja USA Rahvusvaheline Arenguagentuur (USAID) on määratlenud hädaolukorra nii: ettenägematu ja sageli ootamatu sündmus, mis põhjustab inimkannatusi, suure varalise kahju, mille lahendamiseks ei jätku kohalikest ressurssidest ning vaja võib minna riiklikku või rahvusvahelist välisabi.

■ Massilised tänavarahutused Tallinnas, nn pronksiöö (2007)

LÄHIAJALOO SUUREMAD HÄDAOLUKORRAD (KRIISID) EESTIS

28. september 1994 • PARVLAEVA ESTONIA UPPUMINE
(hukkus 852 inimest)

11. september 1997 • KURKSE RÄNNAK
(hukkus 14 kaitseväelast)

9. september 2001 • MASSILINE METANOOMILÜRGISTUS PÄRNUMAAL
(hukkus 68 inimest)

9. jaanuar 2005 • ÜLEUJUTUS PÄRNU LINNAS
(hukkus üks inimene, alajahtumise tõttu sai kannatada 11, evakueeriti vähemalt 400 inimest)

10. august 2005 • COPTERLINE'I HELIKOPTERI ALLAKUKKUMINE
(hukkus 12 inimest)

26.–29. aprill 2007 • MASSILISED TÄNAVARAHUTUSED TALLINNAS

20. veebruar 2011 • VÄIKELASTEKODU TULEKAHJU HAAPSALUS
(hukkus 10 last)

■ 2005. a jaanuaritorm põhjustas erakordselt suure üleujutuse eriti Lääne-Eesti saartel ja läänerrannikul, sealhulgas Pärnus, Haapsalus ja Kuressaares. Majanduslik kahju ulatus 700 miljoni kroonini

■ 2010. a detsembri üle-eestilise lumetormi tagajärjel jäi Lääne-Virumaal Padaorus lumevangi u 600 inimest ja 200 autot

Kriisireguleerimine Eestis

Kriisireguleerimise mõiste võeti Eestis esimest korda kasutusele 1990ndate esimesel poolel. Selle tähelepanu oli suunatud süsteemselt rakendatud ennetavale ja ettevalmistavale tegevusele, mis võimaldaks kriise ära hoida, nendeks valmistuda ja neid kiiremini lahendada. Nüüdseks on hädaolukordadeks (kriisideks) valmistumisest saanud paljude riigiasutuste igapäevategevus ja kindlasti ka kohustus.

Hädaolukorra ennetamist, selleks valmistumist ja selle lahendamist nimetatakse **kriisireguleerimiseks**.

KRIISIREGULEERIMINE

▼ Hädaolukorra ennetamine

Tegevused, millega hoitakse ära või vähendatakse kriisi tekkimise tõenäosust.

Näiteks üleujutustõkete ehitamine üleujutusohuga aladele, elektrigeneraatori paigaldamine kohtadesse, kus on vajalik pidev elektritoide, ehitusnõuete ja piirangute kehtestamine, elanikele käitumisjuhiste jagamine jms.

▼ Hädaolukorras valmistumine

Tegevused, millega valmistutakse kriiside lahendamiseks ja vajalike ressursside loomiseks.

Näiteks juhendite koostamine, töövahendite ja tehnika soetamine, koolituste ja õppuste korraldamine, varude soetamine, hoiatussüsteemide kasutuselevõtmine jne.

▼ Hädaolukorra lahendamine ja selle järgne taastamine

Tegevused, mille eesmärk on vahetult kriisi eel, kriisi ajal või pärast kriisi elanikkonna abistamine ja nende esmaste vajaduste rahuldamine.

Näiteks elanike teavitamine ohtudest ja tegevustest, otsingu- ja päästetööde korraldamine, elanike evakueerimine, erakorralise meditsiiniabi andmine, ajutiste elamispindade pakkumine jne.

Kriisireguleerimise õiguslikud alused

Riigiasutuste tegutsemist erinevate kriiside korral reguleerib Eestis mitu seadust. Eesti Vabariigi põhiseadus seab kohustuse kaitsta sisemist ja välist rahu. Riigisesteks kriisideks valmistumist ja nende lahendamist reguleerib **hädaolukorra seadus**. Eesti põhiseaduslikku korda ähvardavate kriiside, näiteks valitsuse ja parlamendi vägivaldne kukutamise katse, terrorismiaktid, massilised vägivaldaaktsioonid jne, lahendamist reguleerib **erakorralise seisukorra seadus**. Riigi kaitsmiseks välise ohu eest ja sõja korral tegutseb riik kooskõlas riigikaitseseadusega.

Hädaolukorra seaduse ja erakorralise seisukorra seaduse alusel on hädaolukorra või muu kriisi lahendamiseks riigil võimalik välja kuulutada **eriolukord** või **erakorraline seisukord** (eriõiguslikud korrad). Eriõiguslike kordade väljakuulutamise võimaldab riigil kriisiolukorra lahendamiseks rakendada inimeste põhiõigusi ja vabadusi piiravaid meetmeid.

ERIÕIGUSLIKUD KORRAD RIIGISISESTE KRIISIDE LAHENDAMISEKS

	ERIOLOKORD	ERAKORRALINE SEISUKORD
Millal kuulutatakse välja?	Loodusõnnetuse, katastroofi või nakkushaiguse korral	Põhiseaduslikku korda ähvardava ohu korral – näiteks terrorism, Eesti Vabariigi mõne paikkonna vägivaldne isoleerimine või vägivaldaga seotud pikaajalised massilised korratused
Kes kuulutab välja?	Vabariigi Valitsus	Riigikogu (valitsuse või presidendi ettepanekul)
Kes juhib olukorra lahendamist?	Eriolukorra juht ehk valitsuse määratud minister	Erakorralise seisukorra juht ehk peaminister

Hädaolukorra seadus annab õiguslikud raamid kriisireguleerimise ülesehitusele ja korraldusele. Hädaolukorra seaduse alusel

- töötavad kriisikomisjonid;
- koostatakse hädaolukorra riskianalüüse;
- korraldatakse riskikommunikatsiooni ja kriisikommunikatsiooni;
- koostatakse plaanid hädaolukorra lahendamiseks;
- korraldatakse kriisireguleerimisõppusi;
- moodustatakse riigi tegevusvaru;
- kuulutatakse välja eriolukord;
- korraldatakse elutähtsaid teenuseid.

Kriisikomisjonid

Kriiside ennetamiseks ja lahendamiseks on vaja väga head asutustevahelist koostööd. Koostöö paremaks korraldamiseks on moodustatud eri kriisikomisjonid:

- Vabariigi Valitsuse kriisikomisjon,
- regionaalsed kriisikomisjonid,
- omavalitsuse kriisikomisjonid.

Vabariigi Valitsuse kriisikomisjon koordineerib riigiasutustevahelist tegevust kriiside ennetamisel ja nendeks valmistumisel. Komisjoni esimeheks on **siseminister**. Komisjoni kuuluvad eri ministeeriumite kantslerid, ametite peadirektorid, riigisekretär ja Kaitseväe peastaabi ülem.

Regionaalne kriisikomisjon koordineerib ja suunab piirkondlikku kriisireguleerimist. Eestis on moodustatud kokku neli alaliselt tegutsevat regionaalset kriisikomisjoni, mis paiknevad Jõhvis, Tartus, Pärnus ja Tallinnas. Regionaalsete komisjonide tööd juhivad Päästeameti **päästekeskuste juhid**. Päästeameti kõrval osalevad komisjoni töös eri riigiasutuste piirkondlikud juhid, näiteks Politsei ja Piirivalveameti, Häirekeskuse, Kaitseliidu, Kaitsepolitsei ameti, Keskkonnaameti, Keskkonnainspeksiooni, Maanteeameti juhid.

Omavalitsuse kriisikomisjoni peamine ülesanne on koordineerida kriisireguleerimist linna ja valla tasandil. Omavalitsuse kriisikomisjoni esimees on vallavanem või linnapea. Kohalikud omavalitsused võivad moodustada kokkuleppel ka ühiseid kriisikomisjone.

■ Tartu linnavalitsus koostöös jõu- ja päästestruktuuridega ning Eesti Raudteega korraldas kriisiõppuse, et testida linna võimekust tulla toime hädaolukorraga (2005)

Hädaolukorra riskianalüüs

Erinevate hädaolukorra ohtude ja riskide hindamiseks koostavad valitsuse määratud riigiasutused hädaolukorra riskianalüüsid, kus tuleb hinnata erinevate sündmuste võimalikku arengut ja asutuste valmisolekut sündmust lahendada. Riskianalüüsi koostamise käigus saadakse aru, millised olukorrad võivad Eestis üldse areneda hädaolukordadeks. Riskianalüüside alusel planeerivad asutused lühi- ja pikaajalist tegevust, kuidas hädaolukordasid ära hoida, nende tekkimise tõenäosust vähendada või tagajärgi leevendada.

Riskikommunikatsioon ja kriisikommunikatsioon

Selleks, et suurendada Eesti elanike teadlikkust ja valmisolekut hädaolukordades toime tulla, teevad asutused hädaolukorra riskikommunikatsiooni. Riskikommunikatsiooniga teavitatakse inimesi hädaolukorda põhjustavatest ohtudest ja nende tagajärgedest ning jagatakse juhiseid hädaolukorras käitumiseks.

Hädaolukorras võib abi kohale jõudmine võtta tavapärasest kauem aega, mistõttu on oluline, et inimesed saaksid abi saabumiseni hädaolukordades iseseisvalt hakkama. Seepärast on elanike ennetav teavitamine ja koolitamine tähtis kriisireguleerimise ülesanne, mis võimaldab vähendada hädaolukordadest tekkivaid kahjusid tulevikus.

Riskikommunikatsiooni viiakse läbi ainult enne hädaolukorra tekkimist eesmärgiga hoida ära või leevendada hädaolukorra tagajärgi.

Kriisikommunikatsioon toimub hädaolukorra vahetu ohu korral ja hädaolukorra ajal ning selle eesmärk on teavitada avalikkust olukorra lahendamise käigust ning anda elanikele ja asutustele juhiseid olukorras käitumiseks.

Hädaolukordade lahendamise plaanid

Hädaolukordasid lahendavad juhtasutused määratakse õigusaktidega. Juhtasutustel on kohustus valmistuda hädaolukorra lahendamiseks ning koostada selleks hädaolukorra lahendamise plaan, mis sisaldab:

- hädaolukorra staabi (juhtimiskeskus) moodustamist;
- osalevate asutuste või isikute ülesandeid;
- infovahetuse ja avalikkuse hädaolukorrast teavitamise korraldamist;
- rahvusvahelise koostöö korraldamist.

■ Leedu päästetöötajad rahvusvahelisel kriisiõppusel EU CREMEX 2011

Kriisireguleerimisõppuste eesmärk on valmistuda hädaolukorra kiireks ja tulemuslikuks lahendamiseks. Oluline on siinkohal, et õppus korraldatakse hädaolukorra lahendamiseks. Kriisireguleerimisõppusi korraldavad valitsuse määratud riigiasutused ja elutähtsat teenust korraldavad asutused. Kriisireguleerimisõppused võivad olla üleriigilised, regionaalsed või kohaliku omavalitsuse tasandil.

Üleriigiline õppus on ministeeriumi, tema valitsemisala asutuse, muu riigiasutuse või Eesti Panga korraldatav õppus, mille käigus mängitakse läbi üleriigilise mõjuga hädaolukord või selle episood või harjutatakse selle lahendamist.

Regionaalne õppus on riigiasutuse või selle allüksuse korraldatav õppus, mille käigus mängitakse läbi hädaolukord või selle osa, lähtudes piirkondlikest iseärasustest või riskidest. Näiteks on Lääne-Eesti piirkonnas tähtsam valmistuda üleujutusteks, Ida-Eestis aga tööstus- ja keemiaõnnetusteks.

Kohaliku omavalitsuse õppusega mängitakse läbi kohaliku omavalitsuse vastutusalas olev elutähtsa teenuse ulatuslik katkestus.

■ Tallinna Lastehaigla ja Põhja-Eesti Regionaalhaigla ühine kriisiõppus, mis puudutas peamiselt lastehaigla erakorralise meditsiini osakonda (EMO)

Varude loomine

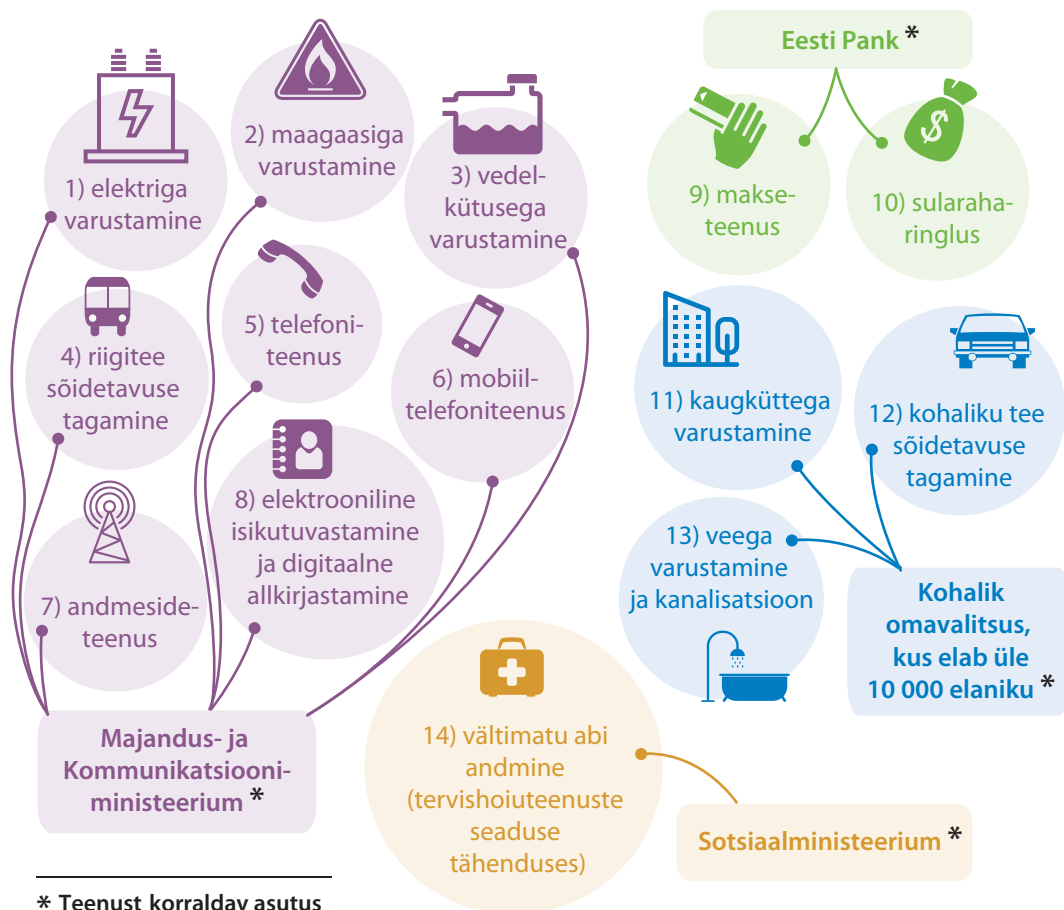
Riigi tegevusvaru on hädaolukorras kasutusele võetav riigi ressurss, mille eesmärk on toetada hädaolukorra lahendamist ja leevendada selle mõjusid. Peale riigi tegevusvaru on Eestis moodustatud ka muid varusid, mille eesmärk on abistada riiki kõikvõimalike kriiside leevendamisel.

Eestis on moodustatud järgmised varud:

- riigi tervishoiuvaru;
- riigi toiduvaru;
- vedelkütusevaru;
- tervishoiuteenuse osutaja varu;
- antidootide (vastumürk) varu;
- riigikaitseline varu.

Elutähtsad teenused on need teenused, millel on ülekaalukas mõju ühiskonna toimimisele ja mille katkemine ohustab vahetult inimeste elu või tervist või teise elutähtsa teenuse või üldhuviteenuse toimimist. Elutähtsat teenust võib nimetada ka alusteenuseks, mis on hädavajalik elanike esmavajaduste rahuldamiseks kriisi ajal ja mille toimimise korral on väiksem tõenäosus, et teiste teenuste osutamine saab häiritud.

ELUTÄHTSAD TEENUSED

Igapäevaelu turvalise ja ohutu elukeskkonna tagamisel on tähtis sujuv ja tõhus koostöö riigiasutuste, kohalike omavalitsuste, elanike, vabaühenduste ja turvaettevõtete vahel. Samas on oluline mõista, et turvaline ja ohutu elukeskkond algab igast inimesest endast ning sellest, kui inimesed hoolivad endast, oma lähedastest, kodust, riigist ja elukeskkonnast. Korrakaitse seaduse järgi on igaüks oma tegudega avaliku korra eest vastutav isik. See, kuidas inimesed tänaval või mujal avalikus kohas käituvad, mõjutab seda, kui turvaline seal on. Iga Eesti elanik peab seisma selle eest, et elu Eesti riigis oleks turvaline ja ohutu.

Ülesanded

1. Mis mõjutab sinu arvates kõige enam Eestis siseturvalisust? Mis põhjusel on siseturvalisuse tagamine riigis oluline?
2. Nimeta asutused, mille ülesanne on siseturvalisuse tagamine Eestis.
3. Nimeta turvalisuse ja ohutuskampaaniaid, mida oled näinud või mille kohta kuulnud.
4. Nimeta oma kodukoha vabatahtlikud organisatsioonid, kes tagavad siseturvalisuse.
5. Nimeta hädaolukorra tunnused.
6. Mis põhjustel on vaja koostada hädaolukorra riskianalüüs ja lahendamise plaan?
7. Nimeta elutähtsad teenused ja nende tagamise eest vastutajad.

Lugemissoovitus

- ★ Enno Tammer, „Raudse rusika looja. Lembit Kolk ja K-komando“ (Tammerraamat, 2016)
- ★ Küllo Arjakas, „Eesti politsei 100 aastat“ (Post Factum, 2018)
- ★ Kaitsepolitsei aastaraamatud
- ★ Elanikkonnakaitse kontseptsioon

Filmisoovitus

- ★ „Eesti luurajad“ (2014, dokumentaalsari, Kanal 2)
- ★ „Mehed mustade maskide taga“ (2015, dokumentaalfilm, Kanal 2)

Internet

- ★ Siseministeeriumi kontod sotsiaalmeedias
- ★ Siseministeeriumi kodulehekülg
- ★ Politsei- ja Piirivalveameti konto sotsiaalmeedias
- ★ Päästeameti kontod sotsiaalmeedias
- ★ Käitumisjuhised kriisiolukordadeks www.kriis.ee
- ★ Mobiilirakendus „Ole valmis!“

Külastamissoovitus

- ★ Eesti Politseimuuseum Rakveres
- ★ Politsei- ja Piirivalveameti lahtiste uste päevad
- ★ Päästeameti lahtiste uste päevad

6. KAITSEVÄGI

EESTI VABARIIGI PÕHI- SEADUSE PREAMBUL

*Kõikumatus usus ja vanku-
matus tahtes kindlustada
ja arendada riiki,*

*- mis on loodud Eesti rahva
riikliku enesemääramise
kustumatul õigusel ja välja
kuulutatud 1918. aasta
24. veebruaril,*

*- mis on rajatud vabaduse-
le, õiglusele ja õigusele,*

*- mis on kaitseks sise-
misele ja välisele rahule
ning pandiks praegustele
ja tulevastele põlvedele
nende ühiskondlikus edus
ja üldises kasus,*

*- mis peab tagama eesti
rahvuse ja kultuuri säilimi-
se läbi aegade ...*

Sõjalise riigikaitse põhimõtted

Kaitseväge põhiülesanne on kaitsta Eesti Vabariiki väliste sõjaliste ohude eest. Praegused ohuhinnangud ei näita ühtegi organisatsiooni ega riiki, mis võiks lähitulevikus Eestit sõjaliste vahenditega rünnata. Küll aga eksisteerib konkreetsete riikide ja organisatsioonide näol võimalus, et teatud tingimuste korral võib sõjaline kallaletung Eestile realiseeruda. Neid tingimusi on üsna palju ning need jagunevad mitme valdkonna vahel. Üheks tingimuseks võib olla Eesti oma kaitsevõime nõrkus – Kaitseväge vähene varustatus, ebapiisav elavjõuga komplekteeritus ja selle väljaõpe, elanikkonna nõrk valmidus kaitsta oma riiki ning liitlaste puudumine. Seevastu Kaitseväge tugevus ja valmidus astuda vastu sõjalisele kallaletungile toimib heidutusena. Iga kallaletungija peab arvestama, et isegi näilise sõjalise võidu korral tuleb selleks maksta vastuvõetamatult kallist hinda omapoolsete kaotuste kujul. Nii toimib see ka looduses, kus liiga palju kahju tekitav saakloom jäetakse murdmata. Seevastu nõrk või vigastatud loom valitakse saagiks. Riikidevahelistes suhetes on tähtis roll ka mainel: rahvusvahelisi leppeid rikkuvale riigile langevad osaks teiste riikide sanktsioonid või muu negatiivne suhtumine, mis mõjutab riigi ja selle elanike heaolu.

■ Kaitsejõudude paraad Vabaduse väljakul (24.02.2018)

Seepärast on Kaitsevägi üles ehitatud nii, et säiliks tasakaal riigi üldisele arengule (näiteks majandus, haridus, kultuur, sisejulgeolek, isikuvabadused) ja sõjalisele riigikaitsele tehtavate kulutuste vahel. Kui sõjalisele riigikaitsele ülemäära palju kulutada, saavutaksime oma riigis küll äärmiselt kõrge sõjalise taseme, kuid riigi ja selle elanike muu areng jääks seisma ning seetõttu ei täidaks me põhiseadusest tulenevat eesmärki ikkagi.

Pealegi ei suuda me üksi oma vahendite poolest mitte kuidagi olla üle kõigist sõjlastest ohtudest. Näiteks Vene Föderatsioon, mis on üks potentsiaalne ohuallikas, kulutab oma sõjalisele võimele aastas erinevatel andmetel 50–70 miljardit USA dollarit. Samal ajal jäävad Eesti Vabariigi kulutused suurusjärku 500 miljonit eurot, mis on umbes 75 korda väiksem summa. Isegi kui me kulutaks sõjalisele riigikaitsele kogu oma riigi eelarve, jääksime kulutuste poolest ikkagi umbes kolm korda alla. Seepärast on Eesti lahendanud sõjalise kaitse kahel vältimatul moel. Esiteks hoiame oma kaitsevõime tasemel, mis meie hinnangul on kallaletungijale liiga kulukas ületada. Teiseks on meil kokkulepped teiste riikidega kallaletungi korral abi saamiseks. Sõjaline koostöö teiste riikidega toimub peamiselt NATO liikmesuse kaudu, kuid riigikaitse laia käsituse mõistes on teine tähtis koostöövorm Euroopa Liit. Riikidega toimub ka kahepoolne koostöö, mis hõlmab ühiselt sõjaliste vahendite hankimist või informatsiooni ja kogemuste jagamist.

■ Kaitseväge vapiks on väike Eesti riigivapp

Reservvägi

Kaitsevägi on üles ehitatud reservväe põhimõttel. See tähendab, et suurema osa Kaitseväge võitlusvõimest moodustavad reservväelased – need on ajateenistuse vältel sõjalise väljaõppe saanud kodanikud, kes iga päev tegutsevad õpetajate, ehitajate, ettevõtjate, ametnike ja paljude teiste elualade esindajatena, kuid on vastava korralduse korral valmis teenistusse asuma.

Ühest küljest on see meie põhiseaduses kirjutatud kodanikukohus. Teisest küljest võimaldab reservväel ja ajateenistusel põhinev süsteem luua palju suurema ja lahinguvõimelisema Kaitseväge, kui oleks võimalik valdavalt elukutselistest sõduritest koosneva Kaitseväge puhul.

Reservväelaste ettevalmistus toimub peamiselt ajateenistuses. Eestis keskendub ajateenistus (nagu näiteks ka Soomes) peamiselt kodanikele sõjalise väljaõppe ja ettevalmistuse andmisele. Selle tulemusena õpetatakse välja terviklikud sõjaaja üksused. Kujundlikult kõneledes võiks ajateenistust võrrelda internatrežiimiga kutsekooliga, kus peale sõjalise eriala või ameti omandamise valmistatakse kodanikud ette ka konkreetse sõjalise üksusena tegutsemiseks. Seepärast nimetatakse ajateenistuse kõige tähtsamaks osaks hoopis ajateenistusele järgnevat reservteenistust ehk rahuaegset igapäevast elu, olles siiski alati valmis asuma sõjalisele riigikaitsele.

EESTI VABARIIGI PÕHISEADUS

§ 54. Eesti kodaniku kohus on olla ustav põhiseaduslikule korrale ning kaitsta Eesti iseseisvust.

Kui muid vahendeid ei leidu, on igaal Eesti kodanikul õigus osutada põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele omaalgatuslikku vastupanu.

■ Mereväe tuukrigrupi reserv-
õppekogunemine Alpha
(04.09.2017)

Selleks, et ajateenistuses omandatud teadmised ja oskused ei ununeks, korraldatakse **reservväelaste õppekogunemisi** ehk RÕK-e. RÕK-ide eesmärk on peamiselt ajateenistuses ettevalmistatud üksuste tegutsemisvõime värskendamine ning vajaduse korral uute varustuselementide või protsesside õpetamine. Samas täidavad RÕK-id ka kontrolli osa. Õppekogunemiste käigus selgitatakse välja muutused isikkoosseisus ning tehakse asjakohased muudatused. Nii näiteks võib mõni reservväelane oma tervise tõttu muutuda sõjaliste ülesannete täitmiseks sobimatuks. Samuti võivad kodanikud pärast ajateenistust asuda tööle ametikohtadele, kus nad peavad jätkama ka sõjalise ohu korral. Näiteks Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet, omavalitsused. Neid ametikohti nimetatakse **riigikaitselisteks ametikohtadeks** ning neid isikuid ei ole mõistlik sõjalise ohu korral oma kohustuste juurest ära võtta.

Õppekogunemisi võib korraldada nii ainult erialaspetsialistidele või üksuste ülematele kui ka korraga tervetele üksustele (kompanii, pataljon). Üldjuhul teatatakse õppekogunemistest reservväelastele vähemalt 120 päeva ette, et nii kodanik kui ka temaga seotud isikud saaksid oma elu vastavalt korraldada.

Teine ajateenistusejärgne väljaõppevorm on **lisaõppekogunemine** ehk LÕK. Selliste õppekogunemiste eesmärk on reservväelaste ja -üksuste värskendamise ning kontrolli kõrval harjutada ka kogu sõjalise riigikaitse valmidust ohule reageerimiseks. LÕK-i puhul on väljaõppesse kaasatud kogu riigikaitse otsustusahel alates õppekogunemise toimumiseks loa andvast Vabariigi Valitsusest kuni õppekogunemisele kutse saanud reservväelaseni.

■ Lisaõppekogunemine Okas. Formeerimine (02.11.2016)

Peale Kaitseväe valmistab sõjaaja üksuseid ette ka vabatahtlik riigikaitseorganisatsioon **Kaitseliit**. Ohu korral formeeritakse teatavast osast Kaitseliidu liikmetest sõjaaja üksused, mida me nimetame **maakaitseüksusteks**. Ka maakaitseüksustesse kuuluvad kodanikud on reservväelased, kes süsteemselt harjutavad sõjalist riigikaitset ning on lõimitud sõjalistesse tegevusplaanidesse. Kuid kohustuslikus korras sõjalisi ülesandeid täitvate kaitseliitlaste kõrval kuuluvad sellesse organisatsiooni ka tuhanded kodanikud, kes on riigikaitse ülesanded enese kanda võtnud vabatahtlikult. Ka nendest kaitseliitlastest formeeritavad sõjalised ja toetavad üksused on kaasatud sõjaaja tegevustesse.

Nii ajateenistust kui ka reservväelaste õppekogunemistel osalemist võibki kujundlikult võrrelda teiste kodanikuks olemisega kaasnevate kohustustega (näiteks maksude maksmisega) – need on põhiseaduse ja teiste õigusaktidega ühiskonnas kokkulepitud kohustused, mille eesmärk on tagada riigi säilimine ja areng. Vabatahtlikud kaitseliitlased on aga selle kohustuse võtnud lisaks seadusest tulenevatele ning on oma suure motivatsiooniga sõjalise riigikaitse süsteemi väga oluliseks tugisambaks.

Kaitseliitu kuuluvad ka need inimesed kellelt seadus seda tegelikult ei nõua.

■ Kaitseliitlased suurõppusel Siil 2015. aastal

■ 2018. aasta suurõppusel Siil osales kokku ligi 15 000 kaitseväelast, kaitseliitlast, naiskodukaitsjat, politseinikku, päästetöötajat ning liitlas- ja partnerriigi sõjaväelast

Eelhoiatus ja mobilisatsioon

Eesti Vabariigi sõjaline kaitsevõime on üles ehitatud, lähtudes eeldusest, et ohu korral näeme erinevaid märke ehk indikaatoreid, mis annavad aimu kavatsusest alustada Eesti-vastast sõjalist rünnakut. Võimaliku sõjalise kallaletungi kohta indikaatorite kogumist ja analüüsimist nimetatakse **eelhoiatuseks**. Ohu nägemisel ja mõistmisel tuginevad nii Eesti luureasutuste kui ka liitlaste tööle. Kaitseväge annab pideva ülevaate ohtudest Kaitseväge luurekeskus. Riiklikul tasandil töötab selle nimel veel kaks ametkonda: Kaitsepolitseiamet ja Välisluureamet.

Eesti-vastase sõjalise rünnaku tõenäosus on seejuures praegu väike. Värskeimad ohuhinnangud ei näita ühtegi organisatsiooni ega riiki, mis võiks lähitulevikus Eestit sõjaliste vahenditega rünnata.

Kui eelhoiatuse käigus on tuvastatud sõjalise rünnaku oht, siis kuulatakse välja **mobilisatsioon** – alustatakse reservüksuste formeerimist ning teiste riigi rahuaegsete vahendite ja protsesside suunamist sõjaliseks kaitseks. Mobilisatsiooni käigus on meil võimalik päevade jooksul koondada riigi kodanikud riiki kaitsvaks sõjaliseks jõuks ehk **sõjaaja üksusteks**.

Kuna mobilisatsioon on riigile äärmiselt kulukas, siis on sellise otsuse tegemine seotud väga suure vastutusega. Riigi igapäevaelu silmas pidades on tegemist kahjuliku otsusega, ning kui sõjalist ohtu hinnatakse valesti, siis kulutatakse riigi vahendeid ilmaaegu. Peale majandusliku kahju kaotaksime ka osa oma usaldusväärsest liitlaste silmis. Seepärast tuleb siingi leida tasakaal ohule reageerimise ja riigi normaalse eksisteerimise vahel. Seepärast võetakse selline otsus vastu ainult äärmisel juhul.

See omakorda nõuab sõjaaja üksuste väga **kiiret** formeerimist.

Sõjaaja üksuste formeerimiseks vajaliku kiiruse tagavad:

- 1 sõjaliselt ettevalmistatud ja hoiakute poolest riigikaitseks valmis olevad reservväelased, kes ilmuvad määratud kohtadesse määratud aja jooksul;
- 2 sõjaaja üksuste tegevuseks valmis olev varustus;
- 3 üksuseid formeerivad ja nende riigikaitsest tegevust juhtivad tegevväelased.

Maailma ajalugu teab seejuures piisavalt näiteid, mille puhul mobilisatsioonisüsteem seaduste tasandil ja dokumentides küll eksisteerib, kuid vähese või lausa olematu läbiharjutamise tõttu ei hakka süsteem reaalse ohu korral piisavalt hästi tööle. Seepärast ongi lisaõppekogunemised äärmiselt olulised – need hoiavad Eesti sõjalise kaitse süsteemi pidevalt vormis ning võimaldavad seda ka edasi arendada.

Sõjaaja üksused

Eesti sõjaaja üksuste suurus ja sisu ei ole üldpildis salajane. Küll on seda aga teatud detailid, võimed ja loomulikult tegevuskavad. Viimaseid arendatakse ja uuendatakse pidevalt, nii nagu areneb Kaitsevägi ja ohuga seotud asjaolud.

Eesti sõjaaja üksuseid võib vastavalt reageerimiskiirusele jagada üldiselt kolmeks:

1. Alalise valmiduse üksused

Koosnevad peamiselt tegevväelastest ja on mõne tunniga valmis sõjalisi ülesandeid täitma. Kõige paremini tuntud alalise valmiduse üksus on Scoutspataljon, kuid tegelikult kuuluvad nende hulka ka õhuvägi, suures osas merevägi, luurekeskus, erioperatsioonide väejuhatust ning mitu staapi, mis omakorda on baasiks järgmiste üksuste formeerimiseks.

2. Kiirreageerimisüksused

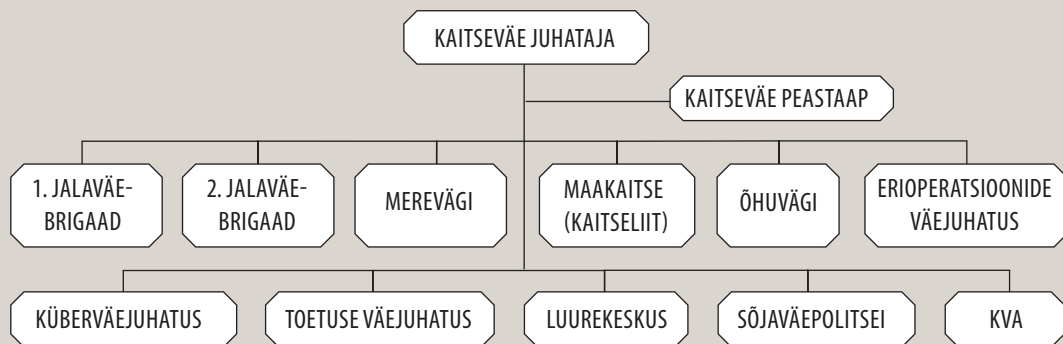
Koosnevad väiksemas osas tegevväelastest ja enamasti reservväelastest, kelle ajateenistusest ei ole üldjuhul möödunud rohkem kui viis aastat. Kõigil nendesse üksustesse kuuluvatel reservväelastel peab olema sõjaaja ametikoha teatis, mis väljastatakse ajateenistuse lõpus, õppekogunemistel või saadetakse reservis oleku jooksul postiga. Teatisel on peale kodaniku nime nimetatud tema ametikoht, üksuse number ja kogunemispunkt. Need andmed ja reservväelase valmidus nende järgi käituda on mobilisatsiooni kiiruse seisukohalt äärmiselt tähtsad. Need annavad võimaluse kasutada kõiki infokanaleid, et kutsuda reservväelased teenistusse. Sisuliselt piisab vaid rahvusringhäälingus teatamisest, et üksus numbriga X on kutsutud õppekogunemisele või mobilisatsiooni korras formeerimisele, ning reservväelasel on teada, kuhu ja millal ta peab minema.

3. Täiendusreservüksused

Koosnevad reservväelastest, kes on saanud väljaõppe mingil erialal ning on määratud konkreetsete sõjaaja üksuste juurde, et asendada puudusi ja kaotusi. Põhimõtteliselt kehtib nende kohta kõik see, mis kiirreageerimisüksuste kohta, kuid neid kutsutakse alles siis, kui esimesed on formeeritud, ja neid ennast formeeritakse kiirreageerimisüksustest eraldi. Üldjuhul määratakse täiendusreservüksustesse neid reservväelasi, kelle ajateenistusest on möödunud rohkem kui viis aastat ning kelle asemele on ajateenistuses ette valmistatud juba uued kodanikud ja üksused. Kindlasti jälgitakse selle juures konkreetsete reservväelaste võimeid ja hoiakuid, kasutades selleks nii ajateenistust kui ka õppekogunemisi.

Üldreserv – kodanikud, kes on saanud sõjalise ettevalmistuse ja sobivad terve poolest teenistuseks. Nende üle peetakse arvestust erialade põhjal. Nemad kutsutakse teenistusse kõige viimasena, peamiselt kaotuste korvamiseks. Samas võib juhtuda, et pärast kiirreageerimisüksuste formeerimist loobub potentsiaalne agressor ajutiselt oma kavatsustest, kuid mitte sel määral, mis võimaldaks riigil teenistusse kutsutud reservväelased täies mahus tagasi tsiviilellu saata. Selline olukord võib kesta nädalaid ja kuid ning siis tekib vajadus kiirreageerimisüksustesse kuuluvaid kodanikke järk-järgult välja vahetada üldreservis olevate kodanikega. Kui meie heidutus õnnestub, siis on üldreservi kaasamine sellisel moel üsna tõenäoline.

Kaitseväe ülesehitus

Kaitsevägi jaguneb väeliikideks ja keskalluvusega üksusteks.

MAAVÄGI – meie suurim ja võimekaim väeliik, millega viiakse läbi kõige otsustavamad kaitsetegevused. Sinna kuuluvad kaks jalaväebrigaadi, millest **1. jalaväebrigaad** paikneb rahuajal Tapal, Paldiskis ja Jõhvis, kus toimub ka väljaõpe. **2. jalaväebrigaad** paikneb Võrus ja Luunjas. 1. jalaväebrigaad kasutab oma ülesannete täitmiseks lahingumasinaid ja sotraid ning 2. jalaväebrigaad veoautosid.

MAAKAITSE – erineb maaväest peamiselt selle poolest, et see valmistatakse ette Kaitseliidu põhjal ja sõjalisi ülesandeid täidab üldjuhul territoriaalsel põhimõttel. Maakaitseüksuseid juhivad tegevvälased ning vajaduse korral liidetakse üksustele reservvälasi. Maakaitse alla kuuluvate kiirreageerimisüksuste varustus ei erine üldiselt näiteks 2. jalaväebrigaadi omast. Küll aga puuduvad neil suurtüki- ja õhutõrjeüksused. Maakaitseringkondade ülesanne on ka laiapiindse riigikaitse korraldamine, koordineerides Kaitseväge ja teiste riigiasutuste koostööd sõjaajal.

ERIOPERATSIOONIDE VÄEJUHATUS – isikkoosseisu arvult väike ja ainult tegevvälastest koosnev sõjaline jõud, mille väljaõpe võimaldab kõrgema raskusastmega sõjaliste ülesannete täitmist, sealhulgas vastase kontrollitud territooriumil. Samuti on erivälased võimelised kaasama lahinguülesannete täitmisesse nii vabatahtlikke kui ka oma üksustest eraldatud kaitsevälasi ning koordineerima nende tegevust.

ÕHUVÄGI – koosneb kahest peamisest üksusest: Ämari lennubaasist ja õhuseiredivisjonist. Õhuväe lennubahendite arv on suhteliselt piiratud, kuid õhuväel on väga oluline roll tagamaks ülevaadet meie õhuruumis toimuvast ja liitlaste toetuse koordineerimisel (sh liitlaste üksuste Eestisse saabumisel). Õhuseiredivisjoni seiresüsteemid ehk allüksused paiknevad üle kogu Eesti.

MEREVÄGI – jaguneb kaheks üksuseks: mereväebaas ja laevastik. Mereväel on suur roll liitlaste toetuse koordineerimisel ja toetamisel. Omades maailmatasemel miinitõrjevõimeid, on mereväe praegune ülesanne mereteede miinidest puhastamine. Merevägi paikneb peamiselt Tallinnas.

TOETUSE VÄEJUHATUS – rahuajal kõige märkamatum väeliik, kes tegelikkuses tagab kõigi teiste väeliikide toimimise. Selle väeliigi põhiülesanne on tagada teiste üksuste varustamine. Samuti on toetuse väejuhatuse ülesanne korraldada meditsiinitoetus väljaspool üksuste endi meditsiiniteenistusi ning viia läbi täiendusreservi formeerimine. Väejuhatuse allüksused paiknevad ladude ja teiste valdkondade kujul samuti üle Eesti, kuid üks olulisemaid üksuseid, logistikapataljon, asub Ämaris ja väejuhatuse staap paikneb Pärnus.

KÜBERVÄEJUHATUS – väeliik, mis on loomisjärgus ja mille peamiseks väeosaks on staabi- ja sidepataljon. Küberväejuhatuse sõjaaja ülesanneteks on eelkõige tagada staapide juhtimisvõime. Peale selle viib see väeliik läbi operatsioone küberruumis, sealhulgas teavitab elanikke Kaitseväge tegevusest.

SÕJAVÄEPOLITSEI – rahuajal on sõjaväepolitsei tuntud eelkõige vahipataljoni näol, mille sõdurid kuuluvad Vabariigi Presidendi vahtkonda ja tseremoniaalsetesse auvahtkondadesse. Sõjaaja ülesanne on vägede liikumise julgestamine ja toetamine ning sõjavangide haldamine.

LUUREKESKUS – Eesti sõjaväeluure ülesanne on koguda, töödelda ja analüüsida informatsiooni välisriikide sõjaliste võimete ja kaitsepoliitika kohta. See luureinformatsioon ja analüüsid on vajalikud Vabariigi Valitsusele ning Kaitseväge juhtkonnale otsuste langetamiseks, aga samuti Eesti eelhoiatussüsteemi toimimiseks.

Kõiki neid väeliike ja üksuseid juhib nii rahu- kui ka sõjaajal **Kaitseväge juhataja**, kes kasutab selleks **Kaitseväge peastaapi**. Kaitseväge peastaap on keskus, mis planeerib detailselt seda, kuidas viia praktikas ellu Kaitseväge juhataja otsuseid, töötleb informatsiooni ja koostab tegevuskavasid ning koordineerib Kaitseväge üksuste omavahelist tegevust.

■ Kaitseväge peastaap Tallinnas Juhkentali 58

Kaitseväge **sõjaaja struktuuri suuruseks** on 2019. aastal 21 000 inimest, kellest umbes 18 000 moodustavad reservväelased (sh kaitseliitlased). Aastaks 2026 suurendatakse Kaitseväge üksuste suurust umbes 25 000 inimeseni ja seda peamiselt reservväelastest koosnevate üksuste arvel. Selleks, et 25 000-pealine vägi saaks mobilisatsiooni korral võitlusvõimeliseks kiiresti ja tõrgeteta, on sõjaaja üksustesse määratud rohkem reservväelasi, kui selleks on üksustes ametikohti. Selle põhjuseks on teadmine, et erinevatel põhjustel ei saa kõik reservväelased oma üksustesse määratud ajaks kohale tulla. Mõned neist töötavad või elavad välismaal, osa tervislik seisund aga ei võimalda reservväelase ülesandeid täita. Seejärel on kõik sõjaaja üksused komplekteeritud teatud ulatuses n-ö ülekatteta, et vältida mobilisatsiooni korral aeganõudvat asjaajamist.

■ Kaitseväge üldlipp

Riigikaitse lai käsitus

Eesti riigikaitse ei põhine mitte ainult oma ja liitlaste sõjalistel võimel. Nagu tänapäeval ei saa ükski riiklik struktuur saavutada eesmäärke ainult oma vahenditega, nii ei saa kaitsta Eestit ainult Kaitseväge vahendite ja tegevusega. Rahuaegsetes hädaolukordades tuleb riigiasutustel tihti kasutada vahendeid, mida nende käsutuses kogu aeg ei ole. Nende pidev olemasolu asutustes ei oleks ka mõistlik, sest vajadus nende vahendite järele tekib väga harva ning sel juhul saab neid võtta teistest asutustest. Üheks näiteks on Kaitsevägi, mis on hädaolukordade lahendamiseks valmis ajutiselt toetama eritehnika või elavjõuga Politsei- ja Piirivalveametit või Päästeametit. Pealegi, nagu näitab maailma kogemus, saab enamik sõjalistest konfliktidest alguse mittesõjalistest kriisidest. Seepärast on nende kriiside kiire ja ühiskonna jaoks valutu lahendamine tihti ka sõjalise konflikti ärahoidmine.

Kriisis vaevlev riik on ühtaegu tülikaks naabriks ja ahvatlevaks võimaluseks tugevamale naabrile.

Sõjalise kriisi korral on kriisi lahendajaks Kaitsevägi, kuid ka Kaitsevägi ei suuda kõiki vajalikke vahendeid iga päev oma käsutuses hoida. See ei ole ressursside paiknemise optimaalsuse poolest mõistlik ega tõhus. Nii näiteks ei ole Kaitseväel võimeid ega valmidust, mille abil evakueerida elanikkonda ohtlikest piirkondadest, anda kõrgel tasemel arstiabi suurele arvule kannatanutele või ennustada ilma. Küll aga on need ülesanded teistel riiklikel ametitel ning olenevalt riigi võimalustest on neil ka asjakohased vahendid. Seepärast on enamikul riigiasutustest, kuid ka mitmel mitteriiklikul organisatsioonil oma roll sõjalises riigikaitstes.

Peale laiapindse riigikaitse põhimõtetest tulenevate riigiasutuste kohustuste on Kaitseväel võimalik kasutada ka eraettevõtetele kuuluvaid vahendeid. Selle üheks mooduseks on **sundkoormised**, mis tähendab ettevõtetele pandud kohustust eraldada teatud vahendid riigikaitseks juhul, kui selleks tekib vajadus. Selline vahendite määramine ja kasutuselevõtt reguleeritakse seadustega. Teiseks võimaluseks on vahendite kasutamine lepingute alusel. Selleks koostatakse juba rahuajal ettevõtete ja riigi vahel lepingud, mille alusel vahendite omanik osutab riigikaitsele eesmärkidel Kaitsevägele teatud teenuseid. Sellisteks teenusteks võivad olla mootorikütuse ladustamine, veoteenus või kaitserajatiste ehitamine.

Üldistatult võiks riigikaitse laia käsitust kirjeldada järgmiselt: kuni sõjalise kriisi puhkemiseni toetab Kaitsevägi vajaduse korral teisi ametkondi, kes langetavad ka kriisi lahendamiseks vajalikud otsused; sõjalise kriisi puhkemise korral valib meetodid kriisi lahendamiseks aga Kaitsevägi, keda omakorda toetavad tsiviilasutused. Seda, millal mittesõjaline kriis ja selle juhtimine läheb üle sõjaliseks kriisiks, otsustab Vabariigi Valitsus ettenähtud korras.

Liitlased

Esmasele ja riiklikule kaitsevõimele lisaks aitavad vajaduse korral Eesti riiki kaitsta ka meie liitlased oma üksustega. Neist suurim on liitlaste pataljoni lahingugrupp, mis paigutati Eestisse 2017. aastal pärast Ukraina sündmusi. Kõnealune lahingugrupp ja teisedki sõjalised jõud Eestis peavad eelkõige täitma usutava heidutuse eesmärki ning näitama, et meie liitlased ei kavatse meid jätta üksi. Kuid nende üksuste puhul ei ole tegemist ainult jõu näitamisega, vaid nad harjutavad iga päev koos meie üksustega Eesti kaitsmist ning neile on määratud ülesanded meie riigikaitse sõjalistes tegevustes.

Liitlaste suurendatud kohaloleku märkimiseks kasutatakse tihti lühendit **eFP**, mis tuleneb ingliskeelsest mõistest *enhanced forward presence*.

■ NATO lahingugrupi pidulik rivistus ja lepingu allkirjastamine 20.04.2017

Sõjalistes operatsioonides osalevate kaitseväelaste üheks ülesandeks on tsiviil-elanike julgeoleku tagamine.

■ Estcoy-14 kaitseväelased Afganistanis 2012. a suvel

■ Eesti kaitseväelased Kesk-Aafrika Vabariigis 2014. aastal

Nii nagu meie liitlased toetavad meid ja vajaduse korral ka suurendavad oma toetust, oleme meie neile abiks **rahvusvahelistes sõjalistes operatsioonides**. Tänapäeva maailmas mõjutavad paljude riikide julgeolekut ja elanike heaolu ka kriisid või konfliktid, mis asuvad meist kaugel, näiteks Aafrikas või Aasias.

Kuigi Eestit mõjutavad sellised protsessid palju vähem kui meie liitlasi, tuleb ka meil anda oma osa nende probleemide lahendamisse. Seepärast on Kaitsevägi osalenud minevikus ja osaleb ka praegu tegevväelastega mitmes rahvusvahelises sõjalises operatsioonis. Hoolimata rahvusvahelistele sõjalistele operatsioonidele saadetud Eesti kaitseväelaste väikesest arvust on meie liitlaste jaoks tegemist siiski märkimisväärse panusega. Eesti kaitseväelased on mitmes operatsioonis näidanud end professionaalsete ja tõhusate sõjameestena, kellel on nii külma verd, oskusi kui ka inimlikkust täitmaks sõjalisi ülesandeid ka kõige keerulisemates olukordades. See on omakorda loonud suurepäraseid alused koostööks ka meie riigi kaitsmisel, sest rahvusvaheliste operatsioonide käigus õlg öla kõrval tegutsedes tekib sõjaväelaste vahel usaldus ning ühtlustatakse sõjanduskultuuri. Nii näiteks on Kaitseväel suhteliselt lihtne teha koostööd Taani, Ühendkuningriigi, Prantsuse või USA üksustega, sest me oleme nendega koos tegutsenud juba välismissioonidel.

Kuigi praegu ei ole sõjaline oht Eestile käegakatsutav, peab riik selleks pidevalt valmis olema. Ohu ilmnedes ei saa sõjalist kaitset luua üleöö. See omakorda heidutab iga võimalikku kallaletungijat. Esiteks läheb sõjaline agressioon talle kalliks maksma. Teiseks peab arvestama, et Eesti ei kaitse end kunagi üksi, vaid koos liitlastega – alati ja lõpuni välja.

■ Eesti kaitseväelased 2018. a Lõuna-Liibanonis patrullimas

Ülesanded

1. Selgita mõne lausega, milles seisneb heidutus. Too võimaluse korral näiteid.
2. Kui oluline on tugev Kaitsevägi Eesti jaoks tänapäeva maailmas? Põhjenda oma seisukohta.
3. Nimeta tegurid, mis mõjutavad sõjaaja üksuste kiiret formeerimist.
4. Milles seisneb riigikaitse lai käsitus?
5. Miks on ajateenistus Eesti sõjalise riigikaitse jaoks oluline? Põhjenda oma seisukohta.
6. Uuri ajakirjandusest, millistel rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel on osalenud Eesti kaitseväelased.

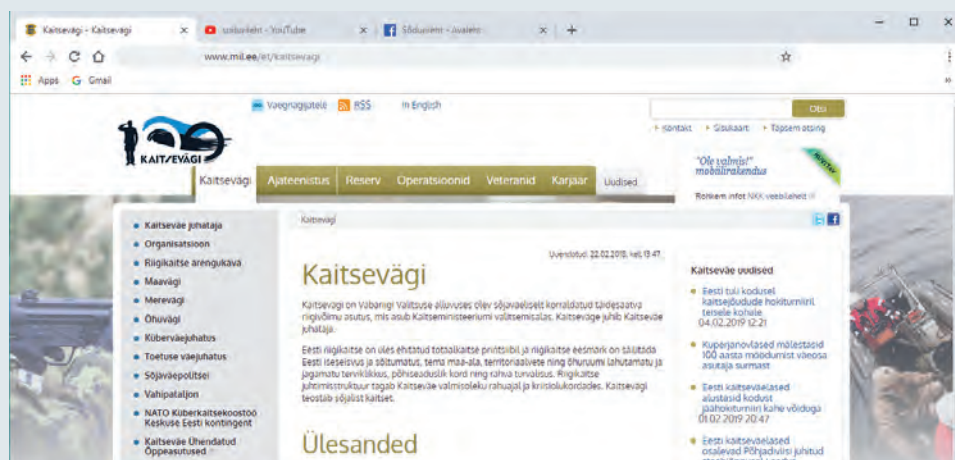
Lugemissoovitus

- ★ Kaitseväge aastaraamatud
- ★ Välisluureameti iga-aastased raportid „Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas“
- ★ Ajakiri Sõdur
- ★ Hellar Lill, „Eesti riigikaitse 100 aastat“ (Post Factum, 2018)

Internet

- ★ Kaitseväge kodulehekülj (www.mil.ee)
- ★ Sõdurileht Kaitseväge koduleheküljel, Facebookis ja Youtube'is

7. KAITSELIIT

■ Kaitseliidu vapp

Kütseltsid polnud toona mitte jahimehi koondavad ühendused, vaid laskesportlaste organisatsioonid. Kütt tähendas toonases kõnepruugis ka täpsuslaskurit.

Eesti on väikeriik, mille puhul tõsiselt võetavat ja toimivat riigikaitset ei saa üles ehitada kodanikke võimalikult laialdaselt kaasamata. Selleks on loodud Kaitseliit, mis peab rahvast kriisiaegadel ühendama, olgu siis vaja reageerida loodusõnnetusele, abistada sisejulgeoleku tagamisel või astuda otsesesse sõjategevusse Eesti kaitseks. Kaitseliidu liikmeskonnana moodustabki aktiivsem osa rahvast, kes kriitilistel hetkedel ei oota, et keegi teine appi tuleks, vaid aitab pigem ise abivajajaid enda ümber.

1918. aasta 11. novembril, kui lõppes Saksa okupatsioon, moodustati kodanike relvastatud liit – Eesti Kaitse Liit (EKL). Sõjaministrile allutatud EKL-i esimeseks ülemaks määrati kindralmajor Ernst Pödder ja juhatuse esimeheks valiti toona reservlipniku auastmes Johan Pitka. 1918. aasta novembri lõpus alanud enamlaste sissetungile astusid esimesena vastu just oma kodu kaitseks koondunud relvastatud kodanikud – kaitseliitlased.

Pärast Vabadussõda tegutses Kaitseliit peamiselt eraldiseisvate küti- ja spordiseltsidena, kuid organisatsiooni arengus sai murranguliseks enamlaste 1924. aasta 1. detsembri mäss Tallinnas.

Riigipöördekatse näitas selgelt, et riikliku julgeoleku kindlustamisel ei saa väheste ressurssidega riigis toetuda ainult rahuaegses valmisolekus jõustruktuuridele. Hääbuv vabatahtlik kaitseliitlik tegevus sai selge riikliku toe, kui valitsus kinnitas 1925. aastal Kaitseliidu uue põhikirja. Kaitseliit jaotati kogu riigi territooriumi hõlmavateks, maakondade piire järgivateks umbes rügemendisuurusteks malevateks, mis omakorda jagunesid umbes pataljonisuurusteks malevkondadeks ja edasi sarnaselt kaitsevägega kompaniideks, rühmadeks ja jagudeks. Nähti ette selge sõjaväeline käsuliin üksusepealikest ülevalt alla ja seltskondlikku omaalgatust toetav valitavate juhatuste süsteem alt üles. Samadel põhimõtetel on Kaitseliit üles ehitatud ka praegu.

27. juunil 1940 andis NSV Liidu võimuesindajate näpunäitel ametisse seatud valitsus välja Kaitseliidu likvideerimise seaduse, kusjuures Kaitseliidu varad läksid üle kommunistlikule parteile. Kaitseliidu liikmeks olemine sai NSV Liidus poliitiliste repressioonide puhul sageli peamiseks süüdistuseks.

■ Lipu õnnistamine Kaitseliidu Järva maleva I aastapäeval (1926)

Aastatel 1925–1940 kasvas Kaitseliit kindralmajor Johannes Orasmaa (Roska) juhtimisel kodanikuühiskonna tuntavaks jõuks. Aktiivselt arendati sõjaväelist väljaõpet ja laskeasjandust, edendati seltsitegevust ja tööd noortega. Asutati eriorganisatsioonid Naiskodukaitse, Noored Kotkad ja Kodutütred. Kaitseliidu ja selle eriorganisatsioonide tegevusega oli 1940. aastaks seotud üle 100 000 kodaniku. Kui Punaarmee 1940. aasta juunis Eesti okupeeris, alustasid okupatsioonivõimud kohe Kaitseliidu likvideerimist. Juba samal päeval anti võõrvõimu poolt kindral Johan Laidonerile käsk (**Narva diktaat**) korjata 48 tunni jooksul kokku kõik kaitseliitlaste käes olnud relvad. See näitab, millise tähenduse andis vaenlane meie Kaitseliidu olulisusele ja võimele Eestit kaitsta.

Nõukogude Liidu okupatsioon ei suutnud siiski rahva kaitsetahet murda ja juba 1980. aastate lõpul algas muutunud poliitilistes oludes isamaaliste vaadetega kodanike uus koondumine. Eesti Kaitseliit taastati rahva omaalgatuse korras 17. veebruaril 1990. aastal Järvakandis. Seega sai Kaitseliidust taastatava riigi esimene kaitseorganisatsioon. Eriti tähelepanuväärne on aga see, et kaitseorganisatsiooni ei taastatud mitte ülalt saabunud käsu peale ega keske tegevusplaani kohaselt, vaid lähtudes rohujuuretasandist ja kodanike endi initsiatiivist. 28. aprillil 1992. aastal arvati Kaitseliit Eesti kaitsejõudude koosseisu.

Kaitseliidu eripära ja ülesanded

Kaitseliit on tänapäeva maailmas üsnagi eriline organisatsioon, millesarnaseid on teistes NATO liikmesriikides või mujalgi raske leida. Esiteks on Kaitseliit vabatahtliku kodanikuühenduse sarnane. Teisalt on Kaitseliit ühtlasi sõjaväeline organisatsioon, kus kehtib sõjaväeline distsipliin ja käsuahel.

Selline kombinatsioon on näiliselt vastuoluline ja haruldane. Paljudes NATO riikides ja ka Eesti lähinaabrite riigikaitseüsteemides eksisteerivad vabatahtlikkusel põhinevad reservväelaste organisatsioonid, mille liikmed on igapäevaelus tavakodanikud ning tõmbavad vormi selga ja võtavad relva kätte vaid treeningutel ja välisõppustel. Kuid nii USA kui ka Leedu näite puhul on tegemist pigem regulaarmee reserviga, mille liikmed, erinevalt n-ö päris tegevväelastest käivad teenistuses osaajaga. Leedu KASP on integreeritud ka regulaarmee maaväe koosseisu.

Nii Ameerika Ühendriikides kui ka mitmes teises riigis, kus sarnased organisatsioonid eksisteerivad, on kodanike üheks motivaatoriks asjaolu, et organisatsioonide liikmed saavad riigilt rahalist tasu ja muid soodustusi (nt tasuta kõrgharidus, arstiabi). Nende organisatsioonide puhul ei ole tegemist kodanikuühendustega, vaid riiklike sõjaliste struktuuridega.

Kindralmajor Johannes Orasmaa

Kaitseliiduga sarnased organisatsioonid on näiteks USA rahvuskart (ingl *National Guard*), Leedu vabatahtlik riigikaitsevõim (lt *Krašto apsaugos savanorių pajėgos* – KASP) ja Läti vabatahtlik maakaitse (lt *Zemessardze*)

Kaitseliitlased saavad oma teadmisi ja oskusi proovile panna nii aja-teenijate lõpueksamil Kevadtorm kui ka reservüksuste õppusel Siil. Peale nende on kaitseliitlastel endil mitu kõlava nimega õppust, nagu Orkaan, Sibul, Põhjakonn.

■ Kaitseliidu õppus Hunt (24.04. 2016)

Kaitseliit on avalik-õiguslik juriidiline isik, mille tegevust reguleerib eraldi seadus. Kaitseliidu puhul on selleks Kaitseliidu seadus. Kaitseliitu rahastatakse valdavalt riigieelarvest.

Kaitseliitu juhib **Kaitseliidu ülem** ja kollegiaalsed juhtorganid. Kaitseväge juhataja annab Kaitseliidule sõjalisi ülesandeid, näiteks kehtestab Kaitseliidu sõjalise võime nõuded.

Sõjaväeline käsuliin koosneb Kaitseväge juhatajale alluvast Kaitseliidu ülemast, Kaitseliidu peastaabi ülemast, malevate, malevkondade ja nende koosseisu kuuluvate allüksuste pealikest. Selle käsuaehela kaudu juhitakse otseselt Kaitseliidu sõjaväelist väljaõpet ja sõjaliseks riigikaitseks valmistumist. Kehtib ainujuhtimise põhimõte nagu Kaitseväeski – käsk on täitmiseks. Samale käsuliinile allub ka iga kaitseliitlane alates hetkest, mil ta asub täitma teenistuskohustusi: paneb selga vormi, et osaleda õppustel või muude teenistuskohustuste täitmisel. Teisiti see ei saakski olla, pidades silmas asjaolu, et Kaitseliit on relvastatud ja sõjaväelise väljaõppega organisatsioon.

Kaitseliidu **kollegiaalsetes juhtorganites** otsustatakse organisatsiooni üldjuhtimise, arengu, rahastamise ja liikmesusega seotud küsimusi ning juhitakse Kaitseliidu mittesõjaliste ülesannete täitmist. Kollegiaalseteks organiteks on keskkogu, keskkjuhatuse, keskrevisjonikomisjon, vanematekogu, malevate esindajatekogud ja juhatused, malevkondade üldkoosolekud ja juhatused jne. Nende liikmed valitakse Kaitseliidu liikmete hulgast ja otsuseid tehakse demokraatliku hääletamise teel nagu igas teiseski kodanikuühenduses.

Kogu Kaitseliidu liikmeskonda esindab Kaitseliidu kõrgeim kollegiaalne juhtorgan **keskkogu**, mis koosneb valitud esindajatest. Keskkogu otsustab organisatsiooni jaoks olulisi küsimusi, näiteks kinnitab üldise tegevuskava ja eelarve. Keskkogu valib ka teiste üleriigilise tasandi kollegiaalsete organite liikmed.

Kaitseliidu ülesanded on kirja pandud **Kaitseliidu seaduses** ning nendest peamised on kodanike kaitsetahte suurendamine ja riigi sõjaliseks kaitseks valmistumine – sel eesmärgil antakse liikmetele ka sõjaväelist väljaõpet ja muud koolitust. Kaitseliidu olulisteks ülesanneteks on ka Eesti elanike turvalisuse tagamine ja turvatunde suurendamine.

Sõjaajal vastutab maakaitse eest Kaitseliit. Tallinna, Viru, Tartu ja Pärnumaa malevale on selle ülesande täitmiseks antud ringkonna maleva staatus, mis annab neile neljale malevale koordinaatsiooni õiguse maakaitse ülesande täitmise osas oma maakaitseringkonna territooriumil. Lisaks saavad nimetatud malevate pealikud õiguse esindada Kaitseliitu ringkondlikes kriisikomisjonides.

Tavapärasel olukorras keskendub kaitseliitlaste ja Kaitseliidu üksuste tegevus peamiselt väljaõppele, et olla valmis organisatsioonile seatud ülesannete täitmiseks.

Kaitseliitlased on tihti abiks ka hädaolukordade (loodusõnnetused, metsatulekahjud, inimeste metsa eksimine jms) lahendamisel. Samuti on kaitseliitlastest vajaduse korral komplekteeritud Kaitseväge üksusi välissmissioonidel osalemiseks.

Kaitseliidu liikmed on organisatsiooniga liitunud vabatahtlikult ega saa oma tegevuse eest üldjuhul tasu. Kaitseliidul on suhteliselt väikesearvuline palgaline personal (umbes 3% liikmeskonnast), mis koosneb Kaitseväge elukutselistest ohvitseridest ja allohvitseridest, aga ka tsiviilteenistujatest, kes täidavad juhtimis-, haldus- ja väljaõppeülesandeid. Kaitseliidu ülem, Kaitseliidu peastaabi ülem ja malevapealikud peavad seaduse kohaselt olema tegevväelastest ohvitserid. Lisaks on Kaitseliidu palgal valvurid, kelle ülesanne on valvata riigikaitseleli objektide, sh Kaitseministeeriumi.

Kaitseliidu liikmed jagunevad tegev-, au-, toetaja- ja noorliikmeteks ning kõiki liikmeid nimetatakse kaitseliitlasteks. Kaitseliidu liikmete vastuvõtmise otsuse teevad nende üksuste juhatused, kuhu isik soovib astuda, ja vastava otsuse kinnitab malevapealik.

KAITSELIIDU TEGEVLIIGE

on Kaitseliidu tegevliikmeks vastu võetud vähemalt 18-aastane Eesti kodanik, kes tunnistab Kaitseliidu eesmäärke ning osaleb Kaitseliidu tegevuses ja väljaõppes.

KAITSELIIDU AULIIGE

on Kaitseliidu eesilmapaistvate teenete eest kogu Kaitseliidu või maleva auliikmeks valitud Eesti või välisriigi kodanik.

KAITSELIIDU NOORLIIGE

on 7–18-aastane Eesti kodanik või samaealine Eestis alaliselt elav füüsiline isik, kes tunnistab Kaitseliidu eesmäärke ning osaleb Kaitseliidu tegevuses ja väljaõppes.

KAITSELIIDU TOETAJALIIGE

on Kaitseliidu toetajaliikmeks vastu võetud Eesti või välisriigi kodanik, kes tunnistab Kaitseliidu eesmäärke ja aitab oma tegevusega kaasa nende saavutamisele.

Kaitseliidu struktuuriüksused

Praegune Kaitseliit järgib oma ülesehituses ajaloolisi traditsioone. Kaitseliit jaguneb 15 malevaks, mille tegevuspiirkonnad kattuvad enamasti praeguste Eesti maakondadega. Erandiks on Lääne malev, mis tegutseb Lääne- ja Hiiumaal. Kuni 1940. aastateni oligi Hiiumaa Lääne maakonna osa. Teiseks erandiks on Tallinna malev, mis koos Harju malevaga tegutseb Harjumaal.

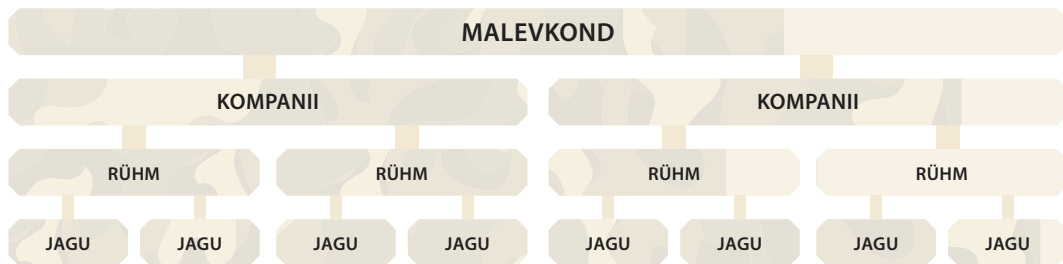
Malevat juhib malevapealik ja tema tegevust toetab juhatus, mille valivad maleva liikmed koos malevapealiku abiga, kes määratakse maleva liikmete seast. Maleva palgaline personal on koondatud maleva staapi, mis on malevapealiku tööorgan ja toetab vabatahtlikke pealikke nende eesmärkide saavutamisel.

Malevate põhiüksused on malevkonnad, mis jagunevad Kaitseväge eeskujul kompaniideks, need omakorda rühmadeks ning edasi jagudeks. Ka malevkonnad on territoriaalsed ja nende tegevuspiirkonnad katavad kogu maakonna. Eriüksustena võib malevatesse kuuluda divisjone ja patareisid, mis on võrdsustatud vastava taseme põhiüksusega. Olenevalt liikmete arvust ja/või maleva ülesandest võivad maleva koosseisus olla ka üksikkompaniid ja -rühmad.

Seejuures on ka igal malevkonnal ja üksikkompaniil valitud juhatus, mis toetab üksuse pealikkude juhtimistegevuses. Malevkonnast jagudeni on kõik organisatsiooni juhtimisse kaasatud isikud Kaitseliidu vabatahtlikud tegevliikmed.

MAAKAITSERINGKONNAD. Kaitseliidu malevate piirid ja vastutusala on haldusreformieelsetes omavalitsuste piirides

Sõjaaja üksustena valmistab Kaitseliit ette peamiselt lahingukompaniisid, sisekaitsekompaniisid (vastutavad oluliste objektide kaitse ja valve eest), tavatuks sõjapidamiseks mõeldud võitlusgruppe ning ka formeerimismeeskondi (toetavad mobilisatsiooni korraldamist ja reservüksuste moodustamist). Kriisi või sõja korral lähevad need üksused Kaitseväe sõjaaja operatiivstruktuuri koosseisu ja alluvad Kaitseväe ühtsele käsuliinile. Koostöös Politsei- ja Piirivalveametiga (PPA) valmistab Kaitseliit ette ka korrakaitseüksusi, mis vajaduse korral abistavad PPA-d sisejulgeoleku tagamisel.

Kaitseliidu nais- ja noorteorganisatsioonid

Naiskodukaitse (NKK), Noored Kotkad (NK) ja Kodutütred (KT) on Kaitseliidu täiendavad vabatahtlikud ühendused, mille eesmärk on aidata kaasa rahva kaitsetahte kasvatamisele sihtrühmades, mida tavapäraselt relvastatud riigikaitse korraldamisega ei seostata. Naiskodukaitse liikmed on Kaitseliidu liikmed, 7–16-aastased noorkotkad ja kodutütred aga noorliikmed. Noorteorganisatsioonid on riigikaitsehuvilise noore esmane võimalus osaleda riigikaitstes.

NKK liikmeks saab noorliikmena astuda alates 16. eluaastast. Alates 18. eluaastast võib taotleda relvaluba ja selles vanuses määratakse naiskodukaitse kindlale ametikohale NKK struktuuris. Kõik NKK liikmed saavad riigikaitseliste teadmiste ühtlustamise eesmärgil ja enne erialakoolitusi baasväljaõppe, kus saadakse alusteadmised organisatsioonist, esmaabist, välitingimustes toitlustamisest ja sõdurioskustest. Pärast baasväljaõpet tuleb valida sobilik eriala ning edasised koolitused toimuvad valitud erialal.

Naiskodukaitse (NKK) on Kaitseliidu tegevust ja eesmärgi toetav Eesti naiskodanike vabatahtlik ülemaaline organisatsioon, mis loodi 1927. aastal. NKK taasasutati 20. septembril 1991 Kaitseliidu suurogul. Kuni 1997. aastani tegutsesid naised väikeste rühmadena enamiku malevate juures. Sellest ajast peale on organisatsioon jõudsalt kasvanud ja oma liikmeskonda laiendanud.

Noorte Kotkaste ja
Kodutütarde juhtlause:
Isamaa auks – alati valmis!

■ Noored Kotkad Vabaduse väljakul (1930ndad)

Noored Kotkad (NK) on vabatahtlik skautlik poisteorganisatsioon, mis asutati 1930. aastal ja taastati 1989. aastal. **Kodutütred (KT)** on tütarlaste vabatahtlik noorteorganisatsioon, mis asutati 1932. aastal ja taastati samuti 1989. aastal.

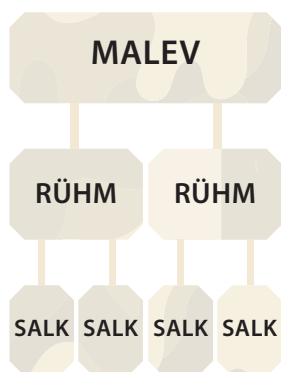

■ Noored Kotkad ja Kodutütred Võidupüha paraadil Võrus (23.06.2016)

Noored Kotkad ja Kodutütred arendavad noortes oskust olla iseisev ja tulla toime igasugustes keerulistes olukordades, samuti arendatakse noorte kehalisi võimeid, edendatakse tervislikke eluviise ning arendatakse noorte juhtimis- ja organiseerimisoskusi. Selleks pakuvad organisatsioonid noortele aktiivset ja seiklusrikast tegevust, mängulist õppimist, laagreid, matkasid ja võistlusi nii kodu- kui ka välismaal. Mis aga peamine – uusi sõpru ja tuttavaid.

Noorte Kotkaste väikseim üksus on salk, mida juhib salga liikmete hulgast valitud salgapealik. Salgad moodustavad rühma oma rühmapealikuga ja rühmadest omakorda moodustuvad malevad, mis tegutsevad Kaitseliidu malevate juures. Naiskodukaitse eeskujul jagunevad ka Kodutütred ringkondadeks, mis tegutsevad Kaitseliidu malevate juures.

Mõlema organisatsiooni väljaõpe on jaotatud järgu- ja erikatseteks, mille sisu ja raskusaste muutub vanusega. Eriksed annavad võimaluse ennast süvitsi mõnes valdkonnas arendada. Populaarsemad katsed on matkaja, esmaabi andja, laulja ja laskur.

Kaitseliidu kool alustas tegevust 2001. aastal. Kooli tegevusvaldkonnaks on kaitseliitlastest allüksusepealike ja instruktorite väljaõpe planeerimine ja korraldamine, erialakursuste ning täiendusõppe korraldamine. Alates 2003. aasta algusest toimub õppetöö kooli oma hoones Raplamaal, Taani Kodukaitse toel renoveeritud Alu mõisas. Kaitseliidu kooli instruktorid osalevad regulaarselt ka välismaiste partnerite, näiteks Gruusia rahvuskaardi koolitamisel ja Eesti reformikogemuste jagamisel.

Küberkaitse üksus (KKÜ). 21. sajand esitab Kaitseliidule kui arenevale riigikaitseorganisatsioonile uusi nõudmisi. 2007. aastal välja käidud ideest sai 2011. aastal küberkaitse üksus, mis on Kaitseliidu juures tegutsev ja selle liikmetest koosnev vabatahtlik organiseeritud ühendus Eesti küberruumi kaitseks. KKÜ põhiülesanne on kaitsta Eesti kõrgtehnoloogilist eluviisi, turvates teabetaristust ja toetades sedasi riigikaitse laia käsituse teisi eesmärke. KKÜ liikmeskonda kuuluvad küberkaitse seisukohalt olulistel positsioonidel olevad spetsialistid ja IT-oskustega inimesed, sealhulgas noored, kes on valmis oma vabast ajast andma panuse riigi küberkaitsesse.

■ Küberkaitse üksus paraadil (Urmas Nemvaltsi karikatuur)

Ülesanded

1. Mis muudab Kaitseliidu kui sõjalise organisatsiooni ainulaadseks?
2. Selgita, milline tähtsus on Kaitseliidul Eesti sõjalises riigikaitses. Millised on Kaitseliidu roll ja ülesanded rahuajal ning sõjaolukorras?
3. Millised Kaitseliidu üksused tegutsevad sinu kodukohas? Mida sa nende tegevusest tead?
4. Milline erinevus on Kaitseliidu noor-, tegev- ja toetajaliikmel?
Kuidas on võimalik Kaitseliidu liikmeks astuda?

Lugemissoovitus

- ★ Ajakiri Kaitse Kodu

Filmisoovitus

- ★ „Detsembrikuumus“ (2008, režissöör Asko Kase)

Internet

- ★ Kaitseliidu kodulehekülg (www.kaitseliit.ee)
- ★ Kaitseliidu kontod Facebookis ja Youtube'is

8. NATO JA LIITLASED

NATO liikmed

- 1949** asutajariigid: Belgia, Holland, Prantsusmaa (1949–1966 ja uuesti alates 2009), Luksemburg, Suurbritannia, USA, Kanada, Portugal, Itaalia, Norra, Taani, Island
- 1952** Kreeka, Türgi
- 1955** Saksamaa
(ühinemisel Lääne-Saksamaa)
- 1982** Hispaania
- 1999** Tšehhi, Ungari, Poola
- 2004** Bulgaaria, Eesti, Leedu, Läti, Rumeenia, Slovakkia, Sloveenia
- 2009** Albaania, Horvaatia
- 2017** Montenegro

NATO loomine

Maailma suurim sõjaline jõud – NATO ehk Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon – sai alguse Lääne-Euroopa ja Põhja-Ameerika demokraatlike riikide koostööst pärast Teist maailmasõda.

1949. aastal sõlmiti Washingtonis Põhja-Atlandi leping, millega loodi sõjalis-poliitiline organisatsioon. NATO asutajaliikmed olid USA, Kanada, Suurbritannia, Prantsusmaa, Belgia, Holland, Luksemburg, Portugal, Itaalia, Taani, Norra ja Island. NATO-sse kuulub 29 liitlast (ja NATO ukseid jäävad ka edaspidi uutele liitlastele avatuks).

NATO loomise taga oli kolm peamist eesmärki: heidutada Nõukogude Liitu, vältida natsionalistlike ja militaristlike režiimide kerkimist Euroopas ning toetada Euroopa poliitilist integratsiooni. Esimese eesmärgi täitmiseks ehk heidutuse tagamiseks oli ja on praeguseni olulisel kohal tihe koostöö USA-ga. Selleks, et NATO oleks sõjaliselt usutav jõud Nõukogude Liidu kõrval, oli peale Euroopa riikide panuse vaja ka USA panust ning usutava heidutuse jaoks tugevat USA sõjalist kohalolu Euroopa pinnal.

■ NATO liikmesriikide välisministrite esimene kohtumine 1949. aastal

Millega NATO tänapäeval tegeleb?

NATO peamine eesmärk on tagada liikmesriikide kollektiivne kaitse konfliktide korral. Külma sõja ajal oli NATO roll üsna selgelt piiritletud – tagada alliansi liikmete julgeolek vastasseisus Nõukogude Liiduga. Võib öelda, et NATO oli selles edukas, kuna hoolimata pidevatest pingetest ei eskaleerunud olukord Euroopas sõjalise konfliktini kahe bloki vahel. Kuid NATO tegevus ja ülesanded ei ole kivisse raiutud, vaid arenevad ja kohanduvad muutuva julgeolekuolukorra järgi.

Pärast külma sõja lõppu seisis NATO vastamisi täiesti uue olukorraga: algas periood, kus Venemaast sai koostööpartner, liberaalse demokraatia võidukäiguga tundus, et Euroopat ei ohustagi enam otsesed julgeolekuohud. Selle tulemusena hakkas NATO keskenduma operatsioonidele väljaspool enda territooriumi stabiilsuse tagamise eesmärgil. NATO-st oli saanud nn ülemaailmne rahuvalvur, kes sekkus seal, kus julgeolekuolukord seda nõudis, näiteks Bosnias, Kosovos, Iraagis, Afganistanis, Liibüas.

■ Nato lipp

Nüüdseks on NATO roll muutunud veelgi mitmekülgsemaks. 2010. aasta NATO strateegiline kontseptsioon defineeris alliansi jaoks kolm põhiülesannet:

Kollektiivkaitse

NATO toimib heidutuse ja kaitse- ja igasuguse agressiooni ohu ja tekkivate julgeolekuprobleemide vastu, kui need ohustavad üksikute liitlasriikide või alliansi kui terviku julgeolekut.

Kriisireguleerimine

NATO käsutuses on ainulaadne kogum poliitilisi ja sõjalisi vahendeid kriiside ohjamiseks. NATO rakendab neid vahendeid aktiivselt, et ohjata alliansi julgeolekut mõjutada võivaid kriise enne nende paisumist sõjalisteks konfliktideks, et lõpetada alliansi julgeolekut mõjutavaid juba puhkenud konflikte või aidata kindlustada konfliktijärgses olukorras stabiilsust.

Koostööne julgeolek

Allianssi mõjutavad ja allianss saab ka ise mõjutada tema piiridest välja jäävate riikide poliitilisi ja julgeolekusuundumusi. Partnerlussidemetega kaudu asjaomaste riikide ja teiste rahvusvaheliste organisatsioonidega kindlustab allianss aktiivselt rahvusvahelist julgeolekut, osaledes relvastuskontrollis, massihävitusrelvade leviku tõkestamises ja maharelvastamises ning hoides oma ust avatuna kõigile Euroopa demokraatlikele riikidele, kes vastavad NATO standarditele.

Viimane suur muudatus julgeolekuolukorras, mis tõi taas kaasa NATO ülesannete kohandamise, oli Krimmi annekteerimine ja Ukraina sõjaline ründamine Venemaa poolt 2014. aastal. See lõi segi kogu senise arusaama julgeolekust Euroopas, sest paljud riigid olid seni veendunud, et Euroopa on jõudnud konfliktidejärgsesse ajastusse, kus riigid saavad sõjaliste võimete arendamise asemel keskenduda teistele valdkondadele.

■ NATO ja Ukraina ühine pressikonverents 10.07.2017

NATO Walesi tippkohtumine septembris 2014 andis alliansile uue selge suuna: fookusesse pandi kollektiivkaitse ning heidutuse ja kaitse tugevdamine, et olla võimeline vajaduse korral seisma vastu Venemaalt tulenevale sõjalisele ohule. Tegemist oli kõige suurema ja Eesti jaoks olulisima NATO rolli kohandamisega pärast külma sõja lõppu. Kuigi ka teised kaks NATO põhiülesannet jätkuvalt kehtivad, st kriisireguleerimine ja koostööne julgeolek, siis Eesti jaoks on esmatähtis, et NATO-l oleksid vajalikud võimed ja valmidus tagada kollektiivkaitset. Kuna viimase 25 aasta jooksul on allianss ja liitlased keskendunud pigem kriisireguleerimise ülesannetele väljaspool NATO-t, siis Walesi tippkohtumisega sai alguse nn kollektiivkaitse taas õppimise periood, mis eeldab kõikidelt riikidelt ka senisest suuremaid panuseid ja pühendumist.

Praegu seisab NATO vastamisi kahe peamise ohuga: agressiivselt käituv Venemaa ja terrorism. Geograafiliste ja ajaloost tulenevate põhjuste tõttu on liitlaste ohutaju erinev. NATO idatiiva liitlased tunnevad peamist ohtu Venemaalt, kuna näevad iga päev piiri taga Venemaa jõulist sõjaliste võimete arendamist või naaberriikidele suunatud propaganda- ja küberrünnakuid. Samas lõunapoolsed liitlased seisavad silmitsi põgenikevoogudega ja ebastabiilsusega Vahemere lõunakaldal. Viimati mainitu on viljakaks kasvulavaks ekstremistidele, kelle rünnakute all on kannatanud paljud liitlased. NATO ülesanne on tegeleda kõigi peamiste ohtudega, pakkuda liitlastele turvatunnet ning hoida liitlaste ühtsust, sest esmatähtis on üksteise toetamine ning valmisolek panustada kõigi liitlaste julgeolekumurede lahendamisse.

NATO peab olema võimeline tegelema samal ajal erinevate ohtudega ja selleks on vaja, et kõik liitlased panustaksid pidevalt. NATO saab tegutseda ainult sõjaliste võimetega, mis liitlased tema käsutusse annavad, kuna NATO-l kui organisatsioonil ei ole enda sõjaväge.

Kasvavate vajaduste ja kulutuste tõttu on NATO-s üks päevakajaline teema **koormajagamine**. Ameerika Ühendriikide panus on ajalooliselt olnud väga suur. See on osaliselt ka arusaadav, kuna tegemist on maailma suurima sõjalise jõuga (USA kaitse-eelarve moodustas 2017. aastal 72% kõigi liitlaste poolt kaitsele kulutatud terviksummast). Pärast külma sõja lõppu asus mitu Euroopa liitlast kaitsekulutusi kärpima, kuna eeldati, et see ei ole enam prioriteetne valdkond. Sellele järgnes üldine kaitsekulutuste vähenemine ja seetõttu ka sõjaliste võimete nõrgenemine. Krimmi annekteerimine 2014. aastal oli kõigi jaoks justkui äratuskell – saadi aru, et isegi kui mingil perioodil on vähem sõjalisi kriise, siis ei saa lõpetada kaitsetesse investeerimist. Väga oluline on sõjalistesse võimetesse panustada pidevalt, sest võimete kaotamise korral on nende taasloomine väga pikaajaline ja kulukas protsess, mille jooksul ollakse haavatavad.

Seetõttu võeti 2014. aastal Walesi tippkohtumisel vastu kaitsekulutuste lepe (*Defence Investment Pledge* ehk DIP), millega riigid andsid lubaduse liikuda 2024. aastaks 2% SKP-st kaitsekulutuste eesmärgi poole, arendada enda sõjalisi võimeid kooskõlas NATO-s kokku lepitud võime-eesmärkidega ning panustada julgeoleku ja stabiilsuse tagamisse, osaledes operatsioonidel, sealhulgas panustades julgeolekusse ka alliansi territooriumil (nt NATO lahingugrupi kaudu Balti riikides ja Poolas või NATO Balti õhuturbe kaudu). Sellest ajast saadik on liitlaste kaitsekulutused hakanud kasvama, kuid sellegipoolest täitis 2017. aastal vaid kuus riiki 2% nõude. Need olid USA, Suurbritannia, Kreeka, Eesti, Rumeenia ja Poola.

Kuidas NATO töötab?

NATO eripära ja tugevus on aluslepinguga sätestatud **kollektiivkaitse** põhimõtte ehk artikkel 5, mis kohustab liitlasi ühiselt välja astuma mistahes agressori vastu. Ilukirjanduslikult väljendudes on tegemist põhimõttega „üks kõigi ja kõik ühe eest“. NATO alusleping määrab peale kollektiivkaitse kindlaks ka muud olulised põhimõtted: artikkel 2 seab eesmärgiks rahumeelsete ja sõbralike rahvusvaheliste suhete arendamise, artikkel 3-ga võtavad liitlased kohustuse arendada oma individuaalset ja kollektiivset kaitsevõimet, artikkel 4 loob liitlastevahelise konsultatsiooniformaadi juhaks, kui kellegi julgeolek on potentsiaalselt ohustatud.

Oluline põhimõtte NATO tegevuses on ühtsus ja solidaarsus. Otsuste tegemiseks on vaja kõigi 29 liitlase jah-sõna. Samuti peab NATO tegelema kõigi julgeolekuohtudega, millega liitlased vastamisi seisavad – allianss ei toimi, kui mõned liitlased tunnevad, et nende julgeolekumured ei ole olulised. Samuti on vajalik solidaarsus liitlaste vahel, et panustataks vastastikku julgeoleku tagamisse.

■ Prantsusmaa president Francois Hollande, Ukraina president Petro Poroshenko, Ameerika Ühendriikide president Barack Obama, Briti peaminister David Cameron, Saksamaa liidukantsler Angela Merkel ja Itaalia peaminister Matteo Renzi Walesis NATO tippkohtumise eel 2014. aastal

Kuna kõik otsused sünnivad konsensuslikult, on otsustusprotsessi aluseks liitlastevahelised konsultatsioonid. Põhja-Atlandi lepingu artikkel 4 julgustab liitlasi küsima Põhja-Atlandi Nõukogus konsultatsioone, kui nende või mõne teise liitlase territoriaalne terviklikkus, poliitiline iseseisvus või julgeolek on ohus. Alates NATO loomisest on artikkel 4 käivitatud mitmel korral, viimati tegi seda Poola 2014. aastal pärast Venemaa agressiooni Ukrainas. Liitlastevahelised konsultatsioonid toimuvad NATO-s iga päev poliitilistes ja sõjalistes töörühmades ja komiteedes.

Otsustusprotsess NATO-s

Kõik otsused võetakse NATO-s vastu **konsensususe põhimõttel**. See tähendab, et ei toimu hääletust, vaid alates poliitilistest ja sõjalistest töörühmadest ning komiteedest kuni Põhja-Atlandi Nõukoguni välja sünnivad kõik otsused liitlaste ühise arutelu tulemusena. NATO peasekretäri ülesanne on hõlbustada neid arutelusid ja otsuste vastuvõtmist.

Kõrgeim otsustuskogu on **Põhja-Atlandi Nõukogu** (ingl *North Atlantic Council* – NAC), mis koosneb NATO peakorteri juures töötavate riikide esinduste juhtidest ehk suursaadikutest ja mida juhib NATO peasekretär. Põhja-Atlandi Nõukogu võtab vastu strateegilisi poliitilisi otsuseid, mis põhinevad sõjalisel nõuandel ja julgeolekupoliitilistel kaalutlustel.

Iga kahe aasta tagant, kui toimub **NATO tippkohtumine** (ingl *NATO Summit*), koguneb Põhja-Atlandi Nõukogu riigi- ja valitsusjuhtide ehk presidentide ja peaministrite tasemel. Tippkohtumistel võetakse vastu alliansi tegevust suunavad otsused pikemaks ajaks. Peale selle koguneb Põhja-Atlandi Nõukogu kolm korda aastas kaitseministrite ja kaks korda aastas välisministrite tasemel. Kaitseministrite kohtumisel ehk **kaitseministeriaalil** võetakse vastu ja kinnitatakse olulisi pikaajalisi otsuseid, millest omakorda kujunevad NATO järgmise tippkohtumise teemad.

Ühtki poliitilist otsust ei tehta NATO-s ilma sõjalise hinnanguta. Selle eest vastutab NATO peakorteriis töötav **sõjaline komitee** (ingl *Military Committee* – MC), mida juhib sõjalise komitee esimees ja kuhu kuuluvad NATO peakorteri juures riikide esindustes töötavad sõjalised esindajad. Sõjalise hinnangu kujundamine eelneb poliitilise seisukoha kujundamisele. Näiteks selleks, et otsustada liitlaste kohalolu suurendamise üle Balti riikides, oli vaja sõjalist analüüsi vägede suuruse ja paiknemise kohta. Selleks andis Põhja-Atlandi Nõukogu juhise töötada välja sõjalis-poliitiline hinnang. See omakorda tähendas, et sõjaline komitee, kes tugines strateegiliste väejuhatuste hinnangule, esitas oma seisukoha, millele tuginedes kujundas poliitilise poole vastav komitee välja sõjalis-poliitilise nõuande, mis läks Põhja-Atlandi Nõukokku kinnitamiseks, ning selle otsuse tulemusena paigutati Balti riikidesse ja Poola pataljoni suurused NATO lahingugrupid.

NATO kõrgeim ametnik ja tegevjuht on **peasekretär**, kelle määravad liikmesriigid. Talle allub NATO rahvusvaheline sekretariaat, mis teenindab komiteesid, valmistab ette dokumente ning toetab peasekretäri tööd.

■ NATO peasekretär Jens Stoltenberg (13.11.2018)

NATO sõjalise struktuuri kõrgeimad organid on kaks strateegilist väejuhatust.

1) NATO operatsioonide väejuhatust (ingl *Allied Command Operations – ACO*), mida juhatab traditsiooniliselt USA päritolu NATO Euroopa vägede kõrgeim ülemjuhataja (ingl *Supreme Allied Commander Europe – SACEUR*). ACO vastutab NATO operatsioonide, missioonide ja teiste ülesannete planeerimise ja läbiviimise eest, et tagada alliansi strateegiliste eesmärkide saavutamine. See töö panustab otseselt NATO heidutuse ja kaitse tagamisse. ACO alluvuses on veel mitu täiendavat staapi.

2) NATO arenduse väejuhatust (ingl *Allied Command Transformation – ACT*), mille ülem on traditsiooniliselt Euroopa kõrge sõjaväelane (ingl *Supreme Allied Commander Transformation – SACT*), tegeleb võimeplaneerimisega ning tulevikku suunatud arendusküsimustega, et allianss suudaks ka pikas perspektiivis oma ülesannetega toime tulla.

Igal liitlasel on NATO peakorteri juures oma alaline esindus, näiteks Eesti Vabariigi alaline esindus NATO juures. Esindust juhib suursaadik, kes esindab riiki Põhja-Atlandi Nõukogus, teda asendab esinduse asejuht. Kaitsepoliitika küsimuste eest vastutab kaitsenõunik, kelle alluvuses töötavad kaitsesektiooni nõunikud. Sõjalises komitees esindab riiki sõjaline esindaja, kelle alluvuses töötavad kaitseväelased esindavad riiki sõjalistes tööühendustes ja komiteedes.

Artikkel 5 käivitamine

NATO ajaloos on artikkel 5 käivitatud ühel korral, pärast terrorirünnakuid USA vastu 11. septembril 2001. Artikkel 5 käivitamist küsib riik või riigid, keda on sõjaliselt rünnatud, misjärel koguneb NAC seda arutama ning võtab vastu otsuse tegevusplaani käivitamiseks. Seejärel on kogu NATO sõjas selle riigi või riikidega, kes NATO liitlast ründas. Pole kahtlust, et mistahes sõjalise rünnaku korral ükskõik millise liitlase vastu reageerib NATO ühtsena, sest kollektiivkaitse tugineb heidutusele, solidaarsusele ja NATO ühtsusele. See on kogu NATO toimimise alus ning selle põhimõtte eiramine või kahtluse alla seadmine oleks NATO lõpp. Tõestus selle kohta, kui tõsiselt NATO oma liitlaste julgeolekut võtab, on viimasel neljal aastal toimunud areng ja NATO kohandumine pärast Venemaa agressiooni Ukrainas: septembris 2014 Walesis ja juulis 2016 Varssavis toimunud NATO tippkohtumistel otsustati suurendada NATO kohalolu nende liitlaste juures, keda ohustab agressiivselt käituv Venemaa, ning juulis 2018 Brüsselis toimunud tippkohtumisel kinnitati üle NATO jätkutegevused heidutuse suunal.

■ NACi kohtumine NATO peakorteri uues hoones 2018. a suvel

NATO igapäevane tegevus

Selleks, et NATO oleks võimeline täitma oma peamisi eesmärke – heidutada võimalikke vastaseid ja kaitsma liitlasi –, toimub pidev rahu- aegne tegevus. Iga päev jälgib NATO näiteks ohupilti ja luureinfot, et olla varakult teadlik arenevatest kriisidest ning olla valmis kiiresti tegutsema. Regulaarselt korraldatakse sõjalisi õppusi, et liitlaste väed saaksid koostegutsemist ja erinevate ülesannete läbiviimist harjutada. Palju toimub ka staabiõppusi, kus kõik sammud mängitakse läbi kaardi peal, sest sõjalise operatsiooni läbiviimine nõuab palju planeerimist ja koordineerimist. Koostatakse kaitseplaan, et planeerida detailselt NATO tegevust erinevatele ohtudele vastamiseks. Toimub pikaajaline kaitseplaneerimine, kus ohuhinnangu kohaselt defineeritakse, milliseid sõjalisi võimeid on alliansil tervikuna vaja, ning seejärel jagatakse võime-eesmärgid liitlaste vahel nende võimete järgi laiali (sõjalised võimed kuuluvad riikidele, kes neid ka arendavad). Toimub pidev töö sõjalistes ja poliitilistes komiteedes, kus kujundatakse NATO poliitikat: arendatakse näiteks sobivaid õppuseid ja võimeid, võttes arvesse praegust julgeolekuolukorda, analüüsitakse potentsiaalseid ohte ning nende mõju alliansi tegevusele jne. Selle protsessi kaudu toimub NATO pidev kohandamine vastavalt muutuva olukorrale.

Õppused on üks põhilisi NATO tööriistu, et hoida end vormis ja olla valmis vajaduse korral erinevatele ohtudele reageerima.

■ Estcoy-7 väljaõpe Camp Bastionis sügisel 2008. a

Balti riikide NATO-sse saamise lugu

Eesti Vabariigi iseseisvuse algusaastatel puudus üks selge visioon riigikaitse ja selle rahvusvahelise dimensiooni arengust. Muu hulgas arutati ka neutraalse riigi staatust, kuid ajalooline kogemus seda ideed ei toetanud. Lõpuks jõuti järeldusele, et julgeoleku saab tagada ainult täielik integratsioon lääne eluliselt tähtsatesse organisatsioonidesse, eelkõige Euroopa Liitu ja NATO-sse. Esimest korda fikseeriti Eesti NATO-ga liitumise eesmärk 1996. aastal. Kaitseväe rahvusvaheline koostöö sai osaks NATO rahupartnerlusprogrammist, mis oli mõeldud Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega poliitilise ja sõjalise koostöö arendamiseks. Rahupartnerlus ja alates 1995. aastast rahvusvahelistel operatsioonidel osalemine oli tol ajal Kaitseväele oluliseks rahvusvaheliste kogemuste saamise võimaluseks. 1999. aastast hakkas Eesti täitma NATO liikmesuse tegevuskava – see tähendas selliste teatud eeltin-gimuste täitmist, mis olid vajalikud täieõiguslikuks liitlaseks saamiseks. Balti riikide lõplik NATO liikmeks saamine oli segu järsult muutunud julgeolekukeskkonnast ja meie enda valmisolekust. Eestis tagati kaitsejõudude tehniline valmidus, aga ka laiemalt ühiskonna valmisolek, demokraatia ja majanduse kiire areng. Paralleelselt oli rahvusvahelisel tasandil tähtsaks teguriks USA poliitika. USA president George W. Bush ajas toona piisavalt jõulist väärtuspõhist välispoliitikat, rääkides vabaduse võidukäigust ja ühtsest Euroopast. Taoline väärtuspõhine käsitlusviis oli eelduseks, et üldse riskida suure arvu Ida-Euroopa riikide (ja eriti Venemaa mõjupiirkonnaks peetud alas olevate Balti riikide) võtmisega NATO-sse. 11. septembri 2001. aasta terrorirünnakud lõid tavalise julgeolekupoliitilise malelaua segi. Võitlus terrorismi vastu muutis USA ja Venemaa tol ajal liitlasteks ning ühe või teise riigi organisatoorne kuuluvus muutus vähem oluliseks. Lisaks ei olnud Venemaa uue presidendi Vladimir Putini välispoliitiline käekiri jõudnud selleks ajaks veel täiesti välja areneda ja tal oli George W. Bushiga parajasti vastastikuse mõistmise ja sõpruse periood (mis küll kaua ei kestnud). 2002. aasta novembris NATO Praha tippkohtumisel esitati Eestile koos Läti, Leedu, Slovakkia, Sloveenia, Bulgaaria ja Rumeeniaga kutse liitumisläbirääkimistele NATO-ga ühinemiseks. Liitumisläbirääkimised algasid 2003. aasta jaanuaris ning sama aasta märtsis allkirjastasid NATO liitlased Eesti Põhja-Atlandi lepinguga liitumise protokolli. Eestist sai NATO täieõiguslik liige 29. märtsil 2004.

Uute liikmete vastuvõtmisele pühendatud liputsere-moonia NATO peakorteri ees

2. aprillil 2004. aastal toimus Põhja-Atlandi Nõukogu istung, kus esimest korda osalesid seitsme uue liikmes-riigi esindajad

Liitlaste kohalolek Eestis

2016. aasta NATO Varssavi tippkohtumise otsus luua liitlaste kohalolek (ingl *enhanced forward presence* – eFP) Balti riikides ja Poolas ehk paigutada siia püsivalt pataljoni suurused lahingugrupid, oli ajalooline. Eesti jaoks oli liitlaste kohalolek pikaajaline eesmärk. Ligi kümme aastat tehti selle nimel tööd ning üritati veenda liitlasi selle otsuse vajalikkuses. Otsustavaks kujunes muutunud julgeolekuolukord pärast Krimmi okupeerimist 2014. aastal ning sellest tulenev mõttemaailma muutus NATO-s ehk keskendumine kollektiivkaitsesele.

Miks on liitlaste kohalolek oluline? Lähtudes Eesti geograafilisest asukohast ja vägede tasakaalust meie regioonis (ka kõik Balti riikide kaitseväed kokku on väiksemad kui Venemaa sõjalised jõud riigi lääneosas), on liitlaste kohalolek tähtis, et tagada usutav heidutus ehk demonstreerida, et kõik liitlased on valmis viivitamata tegutsema, kui mõni riik satub rünnaku alla, ja kaitse – liitlasväed on võitlusvõimelised, valmis kriisi puhkedes kiiresti tegutsema ning on seotud lisajõududega, mis vajaduse korral siia piirkonda tuuakse.

Kuidas liitlaste kohalolek töötab?

Igas Balti riigis ja Poolas paikneb pataljoni suurune (umbes 1100–1300 sõdurit) liitlaste üksus eFP. Igal pataljonil on raamriik, kes panustab kõige suurema hulga inimesi ja varustust ning kes vastutab lisapanuste leidmise eest, et kokku tekiks üks toimiv liitlaste pataljon. Peale raamriigi on panustajariigid. Eestis on raamriik Suurbritannia, Lätis Kanada, Leedus Saksamaa ja Poolas Ameerika Ühendriigid. Kokku panustab eFP-sse ligi 20 liitlast.

Liitlaste pataljon on integreeritud kohaliku kaitsevähga (Eestis tegutseb eFP 1. jalaväebrigaadi osana), et tagada sujuv koostöö ja ühtse eesmärgi nimel töötamine.

Kuigi kohaloleku tagavad individuaalsed liitlasriigid, siis on eFP NATO meede, mis on kriisi korral NATO vägede ülemjuhataja käsutuses ühe võimaliku vahendina olukorra kiireks stabiliseerimiseks.

Liitlaste kasarmu avamine
Tapal (27.06.2016)

Eesti ülesanne on tagada vajalikud tingimused liitlaste vastuvõtuks. Eesti riik on teinud märkimisväärsed investeeringuid kasarmute ja muu vajaliku taristu ehitamiseks Tapal ning väljaõppealade laiendamiseks, et pakkuda korralikke elamis- ja väljaõppetingimusi. Sõdurite igapäevane heaolu mõjutab olulisel määral nende moraali ja motivatsiooni, mistõttu on tähtis, et nad jääksid oma siinse kogemusega rahule.

Milline näeb välja liitlaste argipäev Eestis?

- eFP fookus on väljaõppel, et tagada võimed tõhusaks tegutsemiseks kriisiolukorras, st õppida tundma kohalikke tingimusi, saavutada väga hea koostegutsemisvõime Kaitsevägega ning olla vajaduse korral valmis Eestit kaitsma.
- eFP puhul on olulisel kohal ka strateegiline kommunikatsioon. Eesmärk on oma tegevuse kaudu olla nähtav kohalike elanike jaoks, saavutada nende toetus ning seeläbi luua liitlaste kohalolekust positiivne kuvand nii Eesti kui ka panustavate riikide ühiskonnas.

eFP on väga nähtav NATO tegevus ja seetõttu käivad selle tööga tutvumas paljud kõrged külalised. Eesti jaoks on see hea võimalus tutvustada meie julgeolekukorda ning näidata meie enda riigi panust liitlaste kohaloleku tagamiseks.

■ Theresa May ja Emmanuel Macron Tapa sõjaväelinnakus

NATO Balti õhutorve

NATO igapäevase töö osa on muu hulgas jälgida oma õhuruumis toimuvat ja tagada selle terviklikkus. See tähendab õhuseiresüsteeme, radareid ja õhus patrullivaid hävitajaid, mis vajaduse korral õhuruumis toimuvatele korrarikumistele ja ohtlikele olukordadele reageerivad. Õhuturbemissiooni juhib NATO õhuoperatsioonide juhtimiskeskus, kust antakse operatiivselt õhutorbe hävitajatele korraldusi näiteks tuvastuslennu tegemiseks. Vajaduse korral suunavad õhutorbe hävitajad ilma loata teise riigi õhuruumi sisenenud lennubahendi sealt välja või saadavad näiteks lennujuhtimiskeskusega mitte raadiosides olevaid lennubahendeid.

2004. aastal, kui Balti riigid liitusid NATO-ga, käivitati kohe ka NATO Balti õhutorbe missioon, et tagada alliansi õhuruumi terviklikkus Balti riikide kohal. Tavaliselt teeb iga liitlane oma õhuruumis õhutorvet ise, aga et Eesti, Läti ja Leedu jaoks on see üle jõu käiv võime (kaitseelarve ei võimalda hävituslennukeid hankida, ilma et teised olulised võimed kannataksid), saadavad liitlased oma hävitajaid siia vabatahtliku panusena. Kuna 2004. aastal paiknes ainuke õhuturbemissiooni jaoks sobiv lennubaas Leedus Šiauliais, asusid liitlased sealt neljakuu-liste rotatsioonide kaupa oma hävitajatega Balti õhuruumi valvama.

■ Itaalia hävitaja Eurofighter Typhoon

■ Ameerika Ühendriikide ründelennuk A-10

■ NATO hävitajate rotatsiooni algus
Ämari lennubaasis (30.04.2014)

2014. aasta veebruari lõpus, pärast Venemaa agressiooni Ukrainas, algasid arutelud NATO kohalolu suurendamise üle Ida-Euroopa liitlaste territooriumil. Üks esimesi ja kiiremini rakendatavaid vahendeid selleks oli täiendavate hävituslennukite saatmine Balti õhuturbesse. Ämari lennubaasi, mis veel 2004. aastal oli kõlbmatu hävitajate vastuvõtmi-seks, oli kümne aasta jooksul arendatud vastamaks NATO nõuetele, mis tingis otsuse võtta see kasutusele NATO Balti õhuturbe missiooni teise lennubaasina. Alates 1. maist 2014 on Balti õhuturvet tehtud samal ajal Ämari ja Šiauliai lennubaasist.

NATO staabielement

NATO staabielemendi (ingl *NATO Force Integration Unit* – NFIU) loomine sai samuti alguse muutunud julgeolekuolukorrast. 2014. aastal võeti NATO Walesi tippkohtumisel vastu otsus NFIU-de loomise kohta Eesti, Läti, Leedu, Poola, Rumeenia ja Bulgaaria territooriumile, et hõlbusta-da kriisi puhkedes NATO üksuste siirmist. NFIU ülesanne on toetada NATO üksuste vastuvõtmist ja rahvusvaheliste õppuste korraldamist Eesti territooriumil. NATO kiirreageerimisväe ja teiste liitlaste üksuste vastuvõtmine tähendab palju sõjalist planeerimist, infovahetust vastuvõtva ja panustava riigi vahel, logistilise toe pakkumist (mh saada infot sadamate, lennujaamade, teedevõrgustiku, sildade kandevõime jms kohta), koostööd tsiviil- ja militaarvaldkonna vahel ning suhtlemist ministeeriumite ja ametitega. NFIU on kui ühenduslüli ja esmane kontakt NATO-le, kes aitab planeerida iga väiksemat detaili sõjalise operatsiooni ja vägede siirmise ettevalmistuseks ning aitab luua kontakte enne riiki sisenemist. NFIU-s töötavad nii liitlaste kui ka Eesti kaitseväge ohvitserid ja allohvitserid.

NATO küberkaitsekoostöö keskus

Tallinnas paiknev 2008. aastal loodud NATO küberkaitsekoostöö keskus (ingl *NATO Cooperative Cyber Defence Centre Of Excellence* – CCDCOE) on NATO poolt akrediteeritud rahvusvaheline mõttekoda ja väljaõppeasutus. Praeguseks on keskusest saanud olulisim küberkaitse valdkonna teadmiste allikas NATO-s. Iseseisva rahvusvahelise organisatsioonina keskendub NATO küberkaitsekeskus rakendusuuringutele, analüüside-le, info jagamisele ning koolitustele ja küberkaitse õppustele. Näiteks on keskuse juhtimisel koostatud tähtsaim küberkaitse valdkonna käsi-raamat rahvusvahelises õiguses „The Tallinn Manual“ ja selle järg „Tallinn Manual 2.0“, mis keskendub rahvusvahelise sõjaõiguse rakendamisele elektroonsete rünnete korral ning käsitleb vastumeetmeid rahuajal toimepandud küberrünnete. Keskus korraldab iga-aastast maailma suurimat rahvusvahelist tehnilist arvutivõrkude kaitsele keskendunud õppust Locked Shields.

Igal kevadel toob küberkaitse-keskuse aastakonverents CyCon Tallinnasse kogu maailmast üle 500 küberkaitse valdkonna eksperdi, kes esindavad valitsusi, kaitsevägesid, ettevõtteid, ülikoole ja teisi teadusasutusi.

■ CyCon 2017 avas Vabariigi President Kersti Kaljulaid

Ülesanded

1. Mida tähendab NATO kollektiivkaitse põhimõte? Leia sellele põhimõttele sarnaseid näiteid ilukirjandusest.
2. Kuidas ja millal käivitatakse artikkel 5?
3. Kirjelda NATO koormajagamise põhimõtet. Sõnasta järeltus.
4. Uuri ajaloost ja ajakirjandusest, kuidas põhjendati NATO laienemist 1999. aastal, kui alliansiga ühinesid Tšehhi, Poola ja Ungari, ning 2004. aastal, kui liikmeks said Eesti, Läti, Leedu, Bulgaaria, Rumeenia, Slovakkia ja Sloveenia.
5. Otsi ajakirjandusest artikleid eFP teemal ja võrdle, kuidas Eesti ajakirjandus kajastab liitlaste kohalolekut ning mida arvavad Suurbritannia, Prantsusmaa ja Taani üksuste esindajad ise oma kohalolekust.

Lugemissoovitus

- ★ Ülevaade alliansi ajaloost NATO kodulehel
https://www.nato.int/cps/su/natohq/declassified_139339.htm
- ★ NATO aluslepingu ehk Põhja-Atlandi lepingu tekst Välisministeeriumi kodulehel
<http://vm.ee/et/pohja-atlandi-leping>
- ★ Ronald D. Asmus, „NATO avanemine. Kuidas allianss end uue ajastu jaoks ümber korraldas“ (Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2005)

Internet

- ★ Liitlaste Eestis paiknev lahingugrupp Facebookis – NATO Battlegroup Estonia

9. KAITSEVÄETEENISTUS JA VÄLJAÕPE

TÄISKUTSELISE SÕJAVÄE eelisteks peetakse üldjuhul võimalust komplekteerida relvajõud rohkem motiveeritud vabatahtlikest, kellele on tänu pikemale teenistusajale võimalik anda põhjalikum väljaõpe ning kasutada neid vajaduse korral ka väljaspool riigi enda territooriumit toimuvatel sõjalistel operatsioonidel. Samas on täiskutselised sõjaväed üldjuhul väiksemad ja kallimad, kuna vabatahtlikult sõjaväeteenistusse astujate võimalik hulk on piiratud ning samas tuleb kõikidele sõduritele maksta konkurentsivõimelist palka.

KOHUSTUSLIKU AJATEENISTUSE eelisteks peetakse võimalust luua suhteliselt odavalt suurem reservväelastest koosnev vägi, samuti on relvajõudude side ühiskonnaga tugevam ja laiapõhjalisem, kuna teenistuses on kaasatud mitte väike hulk vabatahtlikke, vaid ühiskonna kõik kihid.

Kaitseväeteenistuse mudelid

Vana traditsiooni kohaselt, millel on sügav sisu, ei nimetata ajateenija, reservväelase ega elukutselise kaitseväelase tegevust Kaitseväes tööks, treeninguks ega hobiks, vaid **teenistuseks**. Kui minevikus teenisid sõdurid valitsejat ning vandusid talle truudust, siis nüüd teenitakse oma rahvast ja maad.

Olenevalt riigi elanikkonna suurusest, geopoliitilisest asukohast või ka ajaloolistest traditsioonidest võib eri riikidel olla erinev lähenemine sellele, kuidas nad oma relvajõude sõjaväelastega mehitavad. Paljud Euroopa riigid on pärast külma sõja lõppu läinud üle täielikult vabatahtlikest moodustatud **täiskutselistele relvajõududele**, samas on mitu keerulisemas julgeolekupoliitilises olukorras olevat väiksemat riiki (nt Norra, Soome, Iisrael) säilitanud kohustuslikul **ajateenistusel põhineva reservarmee** mudeli.

Eesti vajab **esmase iseseisva kaitsevõime** tagamiseks arvestatava suurusega relvajõude, mille mehitamiseks ei piisa Eesti suhteliselt väikese rahvaarvu juures vaid vabatahtlikest elukutselistest kaitseväelastest. Seetõttu põhineb Eesti Kaitsevägi ja kaitseväeteenistus **reservarmee mudelil**, kus suurem osa kriisi või sõja korral loodavaid üksuseid mehitatakse **reservväelastega**, kes on juba rahuajal saanud väljaõppe ajateenistuses või Kaitseliidus. Rahuajal on peale **ajateenijate** kaitseväeteenistuses suhteliselt väikene hulk **elukutselisi kaitseväelasi**, kes viivad läbi ajateenijate väljaõpet ning teenivad staapides või täielikult elukutselistest koosnevates üksustes.

Kaitseväeteenistus on teenistus sõjaväelise auastmega ametikohal Kaitseväes või Kaitseliidus ja tähendab aktiivset tegevust riigikaitse ülesannete täitmisel. Vabatahtlikud kaitseliitlased võivad küll vormi kanda, kuid nemad ei ole kaitseväeteenistuses. Kaitseväeteenistuses olevat isikut nimetatakse kaitseväelaseks.

■ Allohvitserid vannet andmas

Kaitseväeteenistus jaguneb Eestis **kaitseväeteenistuskohustus** (kohustuslik teenistus, nt ajateenistus, reservteenistus, asendusteenistus) ja **tegevteenistuseks** (vabatahtlik teenistus elukutselise kaitseväelasena). Sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni ajal muutuvad ka kõik teenistusse kutsutud reservväelased tegevväelasteks ühesuguste kohustuste, ülesannete, palgakorralduse ja sotsiaalsete tagatistega. Kogu kaitseväeteenistuse korraldust reguleerib **kaitseväeteenistuse seadus**, samuti **riigikaitseseadus**.

Ajateenistuse eesmärk on sõjaväelise väljaõppe saamine. **Reservteenistus** tähendab pärast ajateenistuse läbitegemist reservi kuulumist ja õppekogunemistel osalemist.

Tegevteenistuses on need ohvitserid, allohvitserid ja sõdurid, kes on vabatahtlikult otsustanud siduda oma elukutse Kaitseväega.

Kaitseväeteenistuskohustus tähendab, et meestel on kohustus läbi teha ajateenistus ja osaleda reservteenistuses. Naised saavad ajateenistuse läbida vabatahtlikult. Naistel on siiski õigus loobuda ajateenistusest 90 päeva jooksul alates ajateenistuse alustamisest. Pärast seda on naistel sarnaselt meestega kaitseväekohustus, mis tähendab reservi kuulumist ja õppekogunemistel osalemist.

Ajateenistusse kutsumine

Eestis kutsutakse aega teenima kõik tervisenõuetele ja teistele seaduses sätestatud nõuetele vastavad meeskodanikud ja vabatahtlikult kaitseväeteenistuskohustuse võtnud naisterahvad.

Ajateenistuseks sobilike kodanike valimist ja teenistusse suunamist korraldab **Kaitseressursside Amet**, kes võtab arvele kõik 17-aastaseks saanud meessoost kodanikud ning kannab nende isikuandmed kaitseväekohustuslaste registrisse ja saadab neile vastava teatise. **Kutsealuseks** olemine kestab 28-aastaseks saamiseni, st selle aja jooksul otsustab Kaitseressursside Amet, kas kutsealune saadetakse ajateenistusse või mitte.

Pärast arvelevõtmist kutsutakse kutsealune Kaitseressursside Ameti **arstlikku komisjoni**, kus hinnatakse kutsealuse tervise seisundit ja otsustatakse, kas ta on võimeline ajateenistuse läbi tegema.

Arstlik komisjon lähtub otsustamisel tervisenõuetest, mille eesmärk on välistada raskemate tervisehädadega kutsealuste sattumine ajateenistusse. Teisalt tasub arvestada, et kuigi kaitseväeteenistusega kaasneb keskmiselt suurem füüsiline koormus, peaks ajateenistuse läbimine olema jõukohane kõigile, kes ka tsiviilelus iseseisvalt hakkama saavad.

■ Ülevaatus arstlikus komisjonis 1920ndatel

Arstliku komisjoni koosseisu kuuluvad tavaliselt ühe liikmena sisehaiguste, töötervishoiu või erakorralise meditsiini arst või perearst, teise liikmena üldkirurg või ortopeed ning kolmanda liikmena psühhiaater.

Ajateenistusse kutsumine võidakse mõjuvatel põhjustel määratud ajaks edasi lükata – sellist edasilükkamist nimetatakse **ajapikenduseks**. Ajapikendust antakse määratud ajaks või teatud tingimustel. Ajapikendus lõpeb, kui ajapikenduse tähtaeg on möödas või kui ajapikenduse andmise asjaolud muutuvad – näiteks lõpetatakse kool või ter-
visehäire paraneb.

Arstlik komisjon võib kutsealuse saata ka raviuasutusse täiendavatele terviseuuringutele. Kui kutsealune ei ole nõus Kaitseressursside Ameti arstliku komisjoni otsusega, võib ta otsuse edasi kaevata Kaitseministeeriumi **arstlikule vaidekomisjonile**.

Peale tervisenõuetele mittevastavate kutsealuste ei kutsuta ajateenistusse neid, kes ei ole lõpetanud põhikooli II astet, kannavad parajasti vabaduskaotuslikku karistust või on seda kandnud raskete kuritegude eest, kes on olnud teenistuses välisriigi relvajõududes või elanud vähemalt seitse aastat välismaal. Samuti ei kutsuta ajateenistusse arsti või meditsiiniõe erialal õppima asunud kutsealuseid, kuid viimased peavad läbima õpingute käigus lühendatud sõjalise väljaõppe ning neid võidakse endiselt määrata reservüksuste koosseisu.

Kutsealusel, kes peab ülal väikest last või puudega isikut või kes soovib kandideerida kutseõppeasutusse või kõrgkooli Eestis või välismaal, on võimalik taotleda **ajapikendust**.

Ajapikendust antakse vaid seaduses määratud ajaks ja tingimustel ning üldjuhul tuleb selleks Kaitseressursside Ametile esitada taotlus. Pärast ajapikenduse lõppu või ajapikenduse põhjuse äralangemist saadetakse kutsealune ajateenistusse. Seejuures on reservväelaste seas tehtud uuringud näidanud, et üldjuhul peetakse sobivaimaks ajaks ajateenistusse asumiseks gümnaasiumi lõpetamise järgset aega, kuna siis ei ole kutsealune ennast veel sidunud poolelijäävate õpingute, töökoha, pereelu ega laenudega.

Vahetult pärast keskariduse omandamist KÕRGKOO LIS ÕPPIMA asunud kutsealune peab teatama Kaitseressursside Ametile enne sama aasta 15. SEPTEMBRIT talle sobiva aja ajateenistuse alustamiseks kolme aasta jooksul õppeasutusse vastuvõtmisest arvates. Kui kutsealune seda ei tee, on Kaitseressursside Ametil õigus kutsuda noormees teenistusse olevalt Kaitseväge vajadustest.

Ajateenistusse kutsumisest annab Kaitseressursside Amet kutsealusele teada üldjuhul üks aasta enne ajateenistuse algust, mis on piisav selleks, et kutsealune saaks oma elu aegsasti ümber korraldada. Juba tööl käivale kutsealusele on tööandja kohustatud säilitama ajateenistuse ajaks tema senise töökoha. Seejuures on nii-öelda **omal soovil ajateenistusse** tulla soovijatel võimalik teenistust alustada varem ning üldjuhul ka enda eelistatud väeosas. Selleks tuleb Kaitseressursside Ametile esitada taotlus ning seejärel kutsutakse kutsealune esimesel võimalusel arstlikku komisjoni.

Tasub silmas pidada, et kõik Kaitseressursside Ameti saadetud kutsed ja tehtud otsused tulenevad seadustest ning seega on nende täitmine kutsealuste jaoks KOHUSTUSLIK. Kutsete ja otsuste eiramise korral võidakse kutsealuseid karistada rahatrahviga või vangistusega, kusjuures need ei vabasta ajateenistusse asumisest. Kui kutsealune ei nõustu tema kohta tehtud arstliku komisjoni hinnanguga või Kaitseressursside Ameti otsusega, on tal võimalus 30 päeva jooksul esitada VAIE KAITSEMINISTEERIUMILE.

Naiste vabatahtlik ajateenistus

Kuigi ajateenistus on Eestis kohustuslik vaid meeskodanikele, on ka naissoost kodanikel võimalik vabatahtlikult ajateenistus läbida ja seejärel teenida reservis või astuda teenistusse tegevväelastena.

Vabatahtlikult ajateenistuse läbida sooviv naine, kes on 18–27-aastane, vähemalt põhiharidusega ja Eesti kodanik, esitab Kaitseressursside Ametile **kirjaliku taotluse** ajateenistusse asumiseks. Samamoodi nagu meessoost kutsealused, läbivad ka naised Kaitseressursside Ameti arstliku komisjoni, kes hindab nende tervises seisundi vastavust ettenähtud tervisenõuetele.

Meeles tasuks pidada, et ajateenistuse läbimine tähendab kaitseväekohustuse võtmist ja see on kohustus kogu eluks, sest valmis tuleb olla õppekogunemistel osalemiseks kuni 60. eluaastani.

Ajateenistusse ilmumise aja ja ajateenistuskoha teatab Kaitseressursside Amet naissoost isikule vähemalt 90 päeva enne ajateenistuse algust. Kui ajateenistusse asuda sooviv naine ei ilmu ajateenistuskoh-ta õigeks ajaks, loetakse ta ajateenistusest loobunuks ning ta kaotab võimaluse edaspidi ajateenistusse asuda.

Ajateenistusse asunud naisele laienevad ajateenija õigused ja kohustused, lisaks on tal õigus loobuda ajateenistusest 90 päeva jooksul ajateenistusse asumisest arvates. Sellisel juhul vabastatakse ta ajateenistusest ja tal ei teki edaspidist kaitseväekohustust.

Ajateenistusest loobumise soovist tuleb kirjalikult teavitada oma ajateenistuskoha ülemat, kes vabastab vabatahtlikult ajateenistusse asunud naise ajateenistusest, teavitades sellest Kaitseressursside Ametit. Kui naine ei teata 90 päeva jooksul oma soovist ajateenistusest loobuda, loetakse ta kaitseväekohustuslaseks ja ta andmed märgitakse kaitseväekohustuslaste registris ajateenija andmetena.

Naised saavad Kaitseväes aega teenida kõikides väeosades.

Eriala ja ametikoha valikul hinnatakse sarnaselt meessoost ajateenijatega isiku füüsilist ja vaimset võimekust ning motivatsiooni.

Asendusteenistus

Eesti Vabariigi põhiseaduse kohaselt võivad kodanikud usulistel või kõlbelistel põhjustel keelduda kaitseväeteenistusse asumisest, kuid peavad sellisel juhul läbima asendusteenistuse. Sellisel juhul tuleb kutsealusel esitada Kaitseressursside Ametile taotlus ja põhjendada, miks ta ei soovi ajateenistusse minna. Pärast taotluse kontrollimist saadab Kaitseressursside Amet kutsealuse 12 kuud kestvasse asendusteenistusse, mis toimub üldjuhul mõne sotsiaalhoolekandeasutuse, erivajadustega laste kooli või Päästeameti juures.

Ajateenistus ja reservteenistus

Eestis on kaitseväeteenistuskohustuse peamine eesmärk kriisi ja sõja ajaks vajalike reservväelaste ja reservüksuste väljaõpetamine ja ettevalmistamine. Kohustuslik reservteenistus võib kaitseväeteenistuse seaduse kohaselt kesta kuni **60. eluaastani** ning olemuslikult on ajateenistus vaid edasise reservteenistuse esimene etapp, millele järgnevad aeg-ajalt reservväelaste **õppekogunemised** ajateenistuses õpitu värskendamiseks ja reservüksuste lahinguvõime alalhoidmiseks.

Kaitseväeteenistuskohustus tuleneb Eesti rahva poolt referendumil heaks kiidetud Eesti Vabariigi põhiseadusest, mis sätestab kõigi kodanike kohustuse osaleda riigikaitstes. Tegemist on riigikaitsemudeliga, millel on läbi aastate olnud laialdane ühiskondlik ja poliitiline toetus. Aja- ja reservteenistust võib käsitleda nii üldise osana kodanikuks olemisest, riigi pakutava võimalusena omandada oskused oma kodu ja lähedaste kaitsmiseks kui ka võimalusena isiklikuks enesetäiendamiseks ja proovilepanemiseks.

Kuna Eesti sõjaline riigikaitse toetub suurel määral reservis olevate isikute teadmiste, oskuste ja väljaõppele, on ajateenistus riigikaitse seisukohalt oluline, sest siin saadakse esimesed teadmised sõjaväelisest tegevusest ja kogemused sõjalise üksuse toimimisest.

Ajateenistust võib vaadelda osana haridusest, mille jooksul saadakse teadmisi, oskusi ja kogemusi, mis tulevad kasuks ka tavaelus. Nende hulka kuuluvad näiteks tegutsemine meeskonnas; iseenda füüsiline, vaimne ja emotsionaalne proovilepanek; ajaplaneerimine; esmaabivõtted; teadmised topograafiast, sidest ja infotehnoloogiast ning keskkonna- ja elanikkonnakaitsest.

■ Ajateenijate olmetingimused ja õppeklass

■ Kutsealustena ajateenistusse ja ...

... ajateenijatena väljaõppel

Eestis on olenevalt väeliigist, erialast ja ametikohast ajateenistuse pikkus **8 või 11 kuud**. Pikem on ajateenistus mereväes, allohvitseriks või autojuhiks õppida soovijatel, samuti neil ajateenijatel, kes soovivad saada tehniliselt keerukamate ja põhjalikumate väljaõpet nõudvate erialade spetsialistideks – näiteks side- ja infotehnoloogia, sõjaväepolitsei, soomusjalaväelase või kommunikatsiooni erialal.

Kaitseväelaste, sh ajateenijate igapäevane teenistus ja omavahe-
lised suhted on selgelt reguleeritud seaduste, määruste ja ülemate käskudega, moodustades kokkuvõttes kaitsevälise **distsipliini**. Olemuslikult on kaitseväelaste teenistus reguleeritud ja hierarhilisem kui tavaelus esinevad töösuhted ning sellisena esmapilgul ka harjumatum. Samas ei tulene kaitseväeline distsipliin mitte ainult ajaloolistest traditsioonidest, vaid on ka vajalik suure hulga inimeste üheaegseks juhtimiseks ning lahinguolukorras ülesannete kiireks lahendamiseks.

Teenistuse ajal on ajateenija Kaitseväe ülalpidamisel, st tema toit, majutus ja riietus on tasuta. Lisaks makstakse ajateenijale igakuist toetust ajateenistusse saabumise päevast kuni ajateenistuse lõpuni. Olenevalt auastmest ja ajateenistuse pikkusest võib toetus olla 100 eurost (sõdur, madrus) kuni 200 euroni (seersant).

■ Arstabi osutamine õppusel
Kevadtorm 2017

■ Kalevi jalaväepataljoni aja-
teenijate baaskursuse lõpurän-
nak 10.03–11.03.2015

■ Vanemparamedikute välja-
õpe logistikakeskuse meditsiini-
väljaõppekeskuses

Üldjuhul toimub Kaitseväes väljaõpe tööpäevadel ning nädalava-
hetuseti võidakse ajateenijaid lubada väljaloale. Ajateenistuse jooksul
on ette nähtud ka korraline puhkus, mille pikkus oleneb teenistusaja
pikkusest.

Igas väeosas on meditsiinikeskus, kuhu on võimalik pöörduda
arstiabi saamiseks ning mis tagab vajaliku abi osutamise ka väli-
laagrites, õppustel jm. Väeosa arst saab vajaduse korral ette näha ka
mitmesuguseid piiranguid ja eritingimusi (nn režiimid), mis võimal-
davad teenistust jätkata ka erinevate terviseprobleemide ilmnemise
korral. Vajaduse korral on Kaitseväe poolt tagatud ka hambaravi ja
taastusravi.

Ajateenija väljaõpe on loogilise ülesehitusega – lihtsamast keeru-
kamani. Üksiksõduri oskuste omandamise järel õpitakse üksuse koos-
tegutsemist. Väljaõpe jaguneb üksteisele järgnevateks kursusteks.

Sõduri baaskursus

Ajateenistus algab sõduri baaskursusega, mille kestel omandatakse
üksiksõduri põhioskused ja -teadmised. Õpitakse tundma ja käsitsemä
relvi, tutvutakse topograafia ja esmaabiga, saadakse ettekujutus rivis
või maastikul liikumisest nii päeval kui ka öisel ajal, samuti tähtsamatest
teenistust reguleerivatest õigusaktidest. Oluline on ka füüsilise vormi
parandamine. Kursus lõpeb kõiki teemasid hõlmava, teoreetilisest ja
praktilisest osast koosneva eksamiga.

Erialakursus

Pärast sõduri baaskursust toimub spetsialiseerumine ning oma ameti-
kohal vajalike teadmiste ja oskuste omandamine erialakursusel. Eriala-
kursusel omandatakse tulevase ametikoha (nt kuulipilduri, tankitõrje-
granaadiheituri, parameediku, sõidukijuhi, tulejuhi jne) põhioskused,
et jätkata õpinguid allüksuse koosseisus. Erialakursused on erineva
pikkusega ja seetõttu teenivad keerukamate erialade õppijad 11 ning
lihtsamate erialade õppijad 8 kuud.

Nooremallohvitseride ja reservohvitseride väljaõpe

Osa juuli- ja jaanuarikuus teenistust alustavatest ajateenijatest suuna-
takse pärast sõduri baaskursust nooremallohvitseride kursusele, kus
nad läbivad põhjalikuma juhtimis- ja erialaväljaõppe. Kursuse eduka
läbimise korral antakse nendele ajateenijatele nooremseersandi auaste
ning neist saavad teiste ajateenijate **meeskonna- või jaoülemad** ehk
kuni kümme-konna alluvaga juhid.

Parimad nooremallohvitseride kursuse lõpetajad saadetakse õp-
pima reservrühmaülema kursusele, kus neist koolitatakse tulevaste
rühmade (kuni 40 kaitseväelast) **ülemad**. Pärast edukat juhtimisprak-
tikat annab Vabariigi President nendele ajateenijatele teenistuse lõpus
lipniku auastme.

JAN	VEB	MAR	APR	MAI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DET	JAN	VEB	MAR	APR	MAI							
Baaskursus 10 n		MSJK 12 n				Teenistusülesannete täitmine (allüksuse kursus) 24 n																	
		Noorem-allohviteri baaskursus 6 n		Noorem-allohviteri erialakursus 6 n																			
Jaauarikutse						Baaskursus 10 n		MSJK 12 n				Reservrühma-ülema kursus 8 n		Teenistusülesannete täitmine (allüksuse kursus)				Õ	P	P	U	S	
								Noorem-allohviteri baaskursus 6 n		Noorem-allohviteri erialakursus 6 n													
						Juuli- ehk eelkutse		Baaskursus 10 n		Erialakursus 3–6 n													
												Oktoobri- ehk põhikutse											
																		■ AJATEENISTUSE VÄLJAÕPPETSÜKKE					

Allüksuse kursus

Pärast erialakursust jätkub teenistus **allüksuse kursusega**, mis on kursustest kõige pikem. Siin õpitakse ja harjutatakse tegutsemist jao (meeskonna), rühma, kompanii (patarei) ja pataljoni koosseisus. Allüksuse kursuse jooksul harjutatakse tegutsemist ühtse meeskonnana ning koostööd teiste relvaliidide ja allüksustega. Allüksuse kursuse lõpul korraldatakse õppus, kus toimub eri väeosades välja õpetatud allüksuste kokkuharjutamine ühtse juhtimise all reaalsele lahingutegevusele võimalikult lähedastes tingimustes ning ühtlasi üksuse lahinguvõime hindamine.

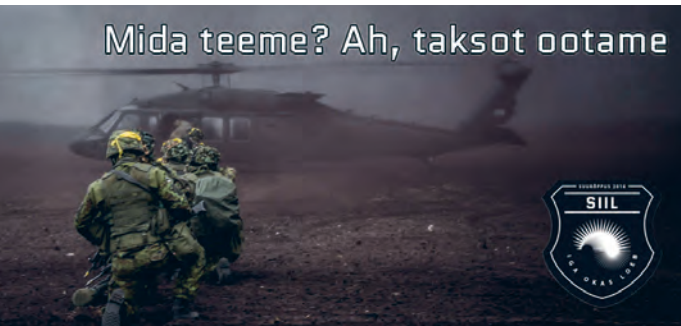
Maikuus toimuva Kaitseväge kevadise suurõppuse Kevadtorm peamine eesmärk on harjutada teenistust lõpetavatest ajateenijatest koosneva üksuse koostööd jalaväebrigaadi koosseisus. Pärast ajateenistuse lõppu arvatakse üksus reservi ning kutsutakse mõne aasta möödudes teadmiste ja oskuste värskendamiseks õppekogunemisele.

Pärast ajateenistust algab **teenistus reservis**, mis võib kesta kuni 61. sünnipäevani. Esimesel kümmeaastasel reservteenistuse aastal hoitakse reservväelasi koos selles samas **kiirreageerimisüksuses**, kus nad ühiselt ajateenistuse läbisid. Sedamööda, kuidas ajateenistuse käigus valmistatakse igal aastal ette uusi reservüksusi, võivad n-ö vanemad üksused kiirreageerimisstruktuurist välja langeda, kuid Kaitsevägi võib vajaduse korral ka eraldiseisvaid ja n-ö vanemate aastakäikude reservväelasi määrata tagasi kiirreageerimisüksustesse.

Reservteenistus on Eesti riigikaitse seisukohalt kõige olulisem osa, sest reservis olivad moodustavad ohu korral Eesti kaitseväge selgroo. Reservteenistuse tähtsaim osa on osalemine õppekogunemistel, kus uuendatakse ajateenistuses õpitud teadmisi ja oskusi ning harjutatakse üksuse koostegutsemist.

Selleks, et reservväelaste teadmisi ja oskusi värskendada või tutvustada neile uut tehnikat ja relvastust, korraldatakse teatud aja järel reservväelaste õppekogunemisi. Õppekogunemised kestavad üldjuhul 1–2 nädalat ning õppekogunemisel osalemise kutse edastab Kaitsevägi reservis olijatele vähemalt 120 päeva enne õppekogunemise toimumist.

Mida teeme? Ah, taksot ootame

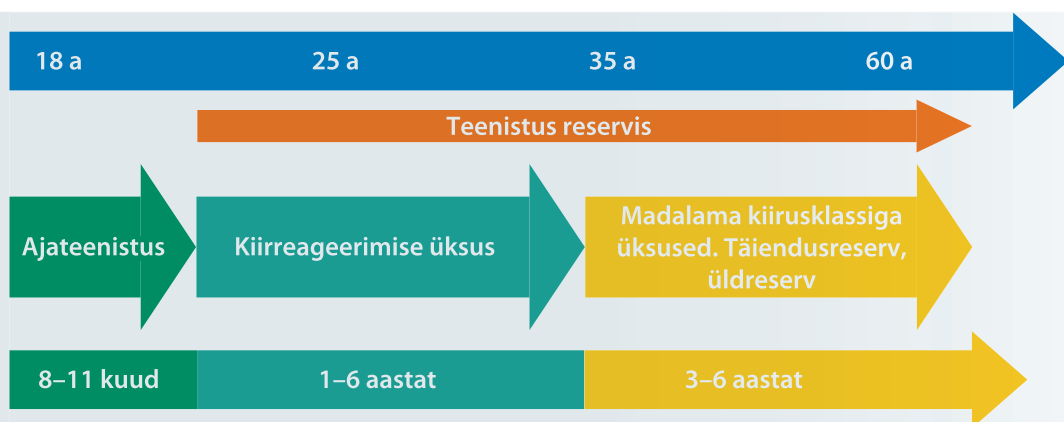

Peale tavapärase õppekogunemiste võidakse reservväelasi kutsuda ka nn lisaõppekogunemistele, mida on vaja Kaitseväe mobilisatsioonisüsteemi järeleproovimiseks või kriisi korral reservüksuste kiireks kokkukutsumiseks. Lisaõppekogunemistele võidakse kutsuda vaid 12-tunnise etteteatamisega, samuti võidakse kutse esitada mitte ametliku kirja või teatisena, vaid vajaduse korral ajakirjanduse või elektrooniliste kanalite kaudu.

Samamoodi nagu ajateenistuses, tagab Kaitsevägi õppekogunemistel osalejatele tasuta toitlustuse, majutuse, riietuse ja tervishoiu, samuti on õppekogunemisele kutsutud reservväelase tööandja kohustatud säilitama talle tema senise töökoha. Kaitsevägi maksab õppekogunemisel osalejatele toetust olenevalt reservväelase ametikohast 37–50 eurot päevas.

Teenistusega reservis kaasneb kohustus teavitada riiki oma elukoha ja kontaktandmete muutumisest, et Kaitsevägi saaks vajaduse korral reservis olijaga õigel ajal ühendust võtta, ning samuti olulisematest muutustest tervises, hariduses jms.

Mobilisatsiooni või sõjaseisukorra puhul muutuvad kõik teenistusse kutsutud reservväelased tegevväelasteks koos samade kohustuste, õiguste ja tagatistega.

Ajateenistuse lõppemisega algab teenistus reservis

Tegevteenistus

Tegevteenistus on võrreldes ajateenistusega pikemaajalisem, vaba-
tahtlik ja elukutseline teenistus Kaitseväes. **Tegevväelase** teenistus-
suhe Kaitseväega on paljuski samasugune nagu ametniku töösuhe
riigiasutusega, st et isik asub Kaitseväes tööle, nagu ta asuks tööle
ükskõik millise teise tööandja juures. Teisalt on tegevteenistuse pu-
hul Kaitseväes tegemist avaliku teenistuse eriliigiga, kuhu astujatele
kehtivad rangemad nõudmised tervise, füüsilise võimekuse, hariduse
ja väljaõppe kohta.

Kaitseväes täidavad tegevväelased neid funktsioone, milleks pole
rahuajal otstarbekas või võimalik kasutada ajateenijaid või reservväe-
lasi. Tegevväelased korraldavad ja viivad läbi ajateenijate väljaõpet
ning on reservüksuste mobiliseerimise korral üksuste juhtideks üld-
juhul alates kompaniiülema ja kompaniiveebli tasemest. Samuti tee-
nivad tegevväelased staapides ning mehitavad väeliike ja üksusi, mis
peavad juba rahuajal olema pidevas reageerimisvalmiduses või kus
ajateenijate kasutamine pole nende suhteliselt lühikese teenistusa-
jaga tõttu otstarbekas, nagu nt õhuvägi, suurem osa mereväest, Kaitseväe
luurekeskus ja eriooperatsioonide väejuhatas, samuti maaväe kiirrea-
geerimisüksus Scoutspataljon.

Kuna tegevväelase elukutse on keskmisest füüsiliselt raskem ja ko-
hati ka ohtlikum, on tegevväelastele tagatud ka põhjalik sotsiaalsete
tagatiste pakett **veteranipoliitika** kujul. Teenistusülesannete täitmisel
vigastada saanud kaitseväelastele on ette nähtud mitmesugused ra-
halsed hüvitised ning põhjalikud ravi- ja taastusravimeetmed, mille
Kaitsevägi tagab kuni surma või täieliku paranemiseni.

Tegevväelasena on võimalik teenida sõdurina, allohvitserina või
ohvitserina. Selleks tuleb sõduril saada asjakohane ettevalmistus, all-
ohvitseril omandada kutseharidus ja ohvitseril rakenduskõrgharidus
ning läbi teha sõjaväeline väljaõpe.

Allohvitseri või ohvitseri elukutse valinutel tuleb asuda õppima
Kaitseväe Akadeemias.

Allohvitseride õppehoone
avamine Võrus Taara sõjaväelin-
nakus 2014. aastal

Vanemallohvitseride põhikursusel omandatakse rahuaja jao-
instruktori ja sõjaaja rühmavanema kvalifikatsioon. Koostöös
relvaliikide erialakoolidega toimub ka spetsialiseerumine, näi-
teks jalavägi, logistika, side, pioneer jne. Õppekava läbimine
annab kutsehariduse sõjaväelise juhtimise erialal. Kursuse lõ-
petanutele antakse nooremveebli auaste. Pärast mõneaastast
edukat teenistust on allohvitseridel võimalik oma kutseoskusi
täiendada esmalt vanemallohvitseride keskastmekursusel ja
hiljem vanemstaabiallohvitseride kursusel.

■ Eesti Lennuakadeemia tudeng Kristiina Kärt otsib boroskoobi-ga tähtmootorist (AN-2) sisemi-si mõrasid

■ Kaitseväge Akadeemia hoone Tartus

Ohvitserikarjääri kasuks otsustanu peab läbi tegema ohvitseri sõja-väelise väljaõppe esimese astme. Selleks tuleb kandideerida **Kaitseväge Akadeemia** põhikursusele, kus on võimalik valida maaväe, õhuväe ja mereväe suuna vahel. Nominaalne õppeaeg nendel kursustel on kolm aastat ning õppekava maht 180 EAP-d. Lõpetajad saavad nooremlait-nanti auastme ning neile on tagatud teenistukoht Kaitseväes. Õhuväe erialadel toimub õpe koostöös Eesti Lennuakadeemiaga ja mereväe erialadel TalTechi Eesti Mereakadeemiaga.

■ TalTechi Eesti Mereakadeemia hoone Tallinnas

Põhikursuse lõpetamise järel on ohvitseridel pärast mõneaastast edukat teenistust väeosas võimalus jätkata õpinguid Kaitseväge Aka-deemia kaheaastasel **keskastmekursusel**, kus omandatakse teadmised pataljoni ja brigaadi staabis teenimiseks. Keskastmekursuse lõpetanud saavad sõjateaduse ja -tehnoloogia magistrikraadi.

Pärast keskastmekursuse lõpetamist ja eeskujulikku teenistust Kaitseväes on ohvitseril võimalik jätkata õpinguid Tartus asuvas Balti Kaitsekolledžis, mis annab vanemstaabiohvitseri ettevalmistuse. Bal-ti Kaitsekolledžis toimub õpe inglise keeles ning õppejõududeks on NATO riikide ja teiste Eestile oluliste partnerriikide sõjaväelastest õp-pejõud. Samuti on võimalik jätkata õpinguid välisriikide sõjakoolides.

Kuid eespool loetletuga ohvitseri ja allohvitseri haridustee ja väljaõpe ei lõpe, sest tegeväelasel tuleb regulaarselt omandada uusi teadmisi ja oskusi ning selle kõrval ei ole vähem tähtis ka füüsilise vormi treenimine. Ohvitseriks ja allohvitseriks kandideerijal peab olema soov ja tahe tegelda teenistuse kõrval ka pideva enesetäiendamisega, mille-ta väikeriigi Kaitsevägi kiiresti muutuvas julgeolekukeskkonnas hakka-ma ei saa.

■ Balti Kaitsekolledži (BALTDEFCOL) lõpuaktus Tartus 19.06.2013

Ülesanded

1. Milline on ajateenistuse ja milline reservteenistuse eesmärk?
2. Nimeta kaitseväeteenistuse seaduse alusel, millistel põhjustel võidakse ajateenistusse asumiseks anda ajapikendust.
3. Tutvu internetis õigusaktidega ja uuri, mida võib ajateenistusse kaasa võtta.
4. Palu vanematel, sugulastel või sõpradel rääkida oma ajateenistuskogemusest. Kas ja kui palju nemad olid omal ajal ajateenistuseks valmis? Kui pikalt kestis nende ajateenistus? Mis neid ajateenistuse juures positiivselt üllatas, mis oli aga negatiivne?

Lugemissoovitus

- ★ Sergo Selder, „Ajateenija tasuta kiri“ (Eesti Päevaleht, 2009)
- ★ Timo Porval ja Tarvi Tiits, „Just nii, härra seersant!“ (Lifedive OÜ, 2014)

Internet

- ★ Kaitseressursside Ameti kodulehekülg (www.kra.ee)
- ★ Kaitseväe reservteenistuse kodulehekülg (www.mil.ee/et/reserv)
- ★ Sõdurileht Facebookis ja Youtube'is

10. RIVIÕPE

Kaks korda aastas – Eesti Vabariigi aastapäeval ja võidupühal – on igal soovijal võimalik vaadata Kaitseväge ja Kaitseliidu paraadi. Paljud kogunevad Tallinna või mõne teise Eesti linna südamesse, et jälgida paraadi vahetult kohapeal. Enamik Eesti elanikest peab siiski leppima ülesrivistatud viirgude ja marssivate kolonnide jälgimisega televiisorist.

Need suured üleriigilise tähtsusega paraadid ongi peamine sündmus, mille puhul laiem avalikkus näeb **rivikorda** ja saab tutvust teha **riviõppe** tulemustega.

Pealtvaatajaile paeluva sõjalise vaatamängu pakkumine pole siiski riviõppe peamine eesmärk. Avalikkuse ees peetavad paraadid, rivistused jms on muidugi olulised, sest nagu enamikus maailma relvajõududes, on ka Kaitseväes traditsioonid kõrgelt hinnatud, kuid tegemist on kõigest riviõppe pidulikuma osaga.

Kuigi tänapäeval võib ka üks olla lahinguväljal sõdur, võitlevad ja võidavad lahinguid endiselt siiski mitte üksikisikute hulgad, vaid üksused: rühmad, kompaniid, pataljonid, brigaadid jne. Kui võtta 30–40 inimest, anda neile selga vorm ja lahingurakmed ning kätte relvad, siis ilma koostegutsemisoskusega, oskusega mõista ja täita käske ning võidelda ühtse tervikuna, on endiselt tegemist 30–40 relvastatud üksikisikuga, mitte sõjaväelise üksuse – rühmaga.

Sõjaväeline üksus saab neist inimestest alles siis, kui kõik nad õpivad täpselt täitma käske, korraldusi ja juhiseid, tegutsema üheskoos kiiresti ja ennustatavalt nii tavaolukorras kui ka ränga psühholoogilise stressi tingimustes ning mõtlema ja käituma suurema terviku – oma allüksuse ja üksuse osana. Edukat sõjaväelist üksust võib võrrelda ühtse organismiga. Selle organismi vormimine ja üksikelementidest terviku loomine ongi üks riviõppe funktsioonidest.

Peale selle, et riviõppe paneb aluse ülemate käskude korrektsele ja täpsele täitmisele, on see ka tähtis vahend meie-tunde, kollektiivse identiteedi loomisel. See kollektiivne identiteet, meie-tunne, on läbi ajaloo olnud oluline osa võitlusraskest ning on seda ka tänapäeval. Võitlusraske, motivatsioon ja usk oma võimetesse on aga asendamatud, et konfliktiolukorrast ja kriisist võitjana väljuda.

Kuigi tänapäeval on tehnika osakaal sõjategevuses ehk suurem kui kunagi varem inimkonna ajaloos, on relvad, masinad ja arvutid endiselt siiski vaid instrumendid, tööriistad. Lahingute võitmisel või kaotamisel on ikkagi kesksel kohal inimesed oma oskuste, eeliste ja nõrkustega, mille hulka kuulub ka motivatsiooni ja tahtekindluse olemasolu või puudumine.

Riviõppe põhieesmärk on luua üksikisikute kogumist ühtselt ja sujuvalt tegutsev sõjaväeline üksus.

Rivikorra kujunemise ajalugu

Rivikorral on ajalooliselt väga praktiline ja oluline tähendus. Sajandeid on armeed lahingusse marssinud kindlates formeeringutes. Võit või kaotus – ning enamasti ka lahingusse läinud meeste elu või surm – sõltus sellest, millised olid konkreetse lahingurivistuse head ja vead, kuidas väejuhid oskasid lahingurivistuse pakutud eeliseid ära kasutada ning kui hästi olid sõdurid drillitud lahingurivistuses liikuma.

Üks esimesi laiemalt tuntud lahingurivistusi on 8.–7. sajandil eKr kujunenud Vana-Kreeka **faalanks**.

Faalanksis seisis sõdurid tihedas ravis üksteise kõrval, nii et nende suured ümmargused kilbid – hoplonid – moodustasid tiheda, katkematu kaitsevali. Selle kilbivalli tagant tungis esile mitmerealine odade mets, vaenlase vibuküttide rünnaku puhul moodustasid võitlejad aga faalanksi kohale kilpidest „katuse“.

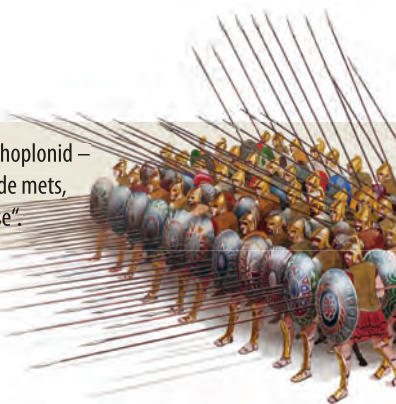
Sellises lahingurivistuses sõdimine nõudis üksuselt head väljaõpet, koordineeritud liikumist, kätteõpitud liigutuste kiiret, täpset ja üheaegset kordamist. Faalanks pidi liikuma, hingama ja liigutama ühes rütmis või riskis kaotusega. See lahingurivistus oli omas ajas märkimisväärselt edukas ning võimaldas näiteks mõnel tuhandel kreeka sõjamehel edukalt vastu panna vähemalt kümme korda suurema Pärsia armee rünnakule Termopüülide lahingus aastal 480 eKr.

Tänapäevase rivikorra alged on varauusajas: käsituli relvade kasutuselevõtt mõjutas märkimisväärselt sõjapidamist ja tekkis vajadus üksuste järele, mis suudaksid koordineeritult tuld anda. Siledaraudsed musketid olid nimelt üsna ebatäpsed relvad, millega märkitabamine polnud kindel ka 50–60 meetri kauguselt. Sestap andsidki terved üksused lahingus tuld kogupaukudena, kihutades vastase poole lähidistantsilt korraka sadadest kuulidest koosneva pilve. Laskeulatusse jõudmiseks marsiti vastase vägede poole üle lahinguvälja rivikorras ning marsimuusika saatel.

Relvasüsteemide arenguga muutusid ka nõuded lahingurivistusele. 19. sajandi teisel poolel kasutusele võetud tagantlaetavad vintpüssid ületasid oma laskeulatuselt ja tulekiiruselt varasemaid musketeid mitu korda. See, nagu ka kiirlaskesuurtükkide ja hiljem kuulipildujate kasutuselevõtmine, muutis jalaväele hädavajalikuks maastikul varjumise. Tagantlaetavad relvad ja unitaarlaskemoona leiutamine tegid varjumise ka võimalikuks, sest lamades musketi laadimine oli juba puhttehniliselt väga keeruline ettevõtmine. Nii asendus varasema formeeringu aluseks olnud kompaktne koondrivi lahkriviga, milles vahed sõdurite vahel on tunduvalt suuremad. Samasugusest riviloogikast lähtuvad tänapäeval ka soomusüksused, lennuvahendid ja sõjalaevad.

Rivi liigid on **koondrivi** ja **lahkrivi**. Koondravis paiknevad kaitsevähelased rinde suunas viirgudes üksteisest väljasirutatud käe vahedel ja kaugusel (1,1 m mõõdetuna vasaku jala kannast kõrval või taga seisva kaitsevähelase vasaku jala kannani), lahkrivis üksteisest ülema määratud vahedel ja kaugusel.

Formeering on ühe ülema juhtimisele alluva kahe või enama laeva, üksuse või õhusõiduki korrastatud paigutus.

Unitaarlaskemoon on laske-moon, kus padrunikest on püsi-valt kinnitatud mürsu külge.

Üksiksõduri riviõpe

Ülem juhhib üksiksõdurit või allüksust käskluste, leppemärkide ja signaalide abil või isikliku eeskujuga. Oma tahte selgemaks väljendamiseks võib ülem mõningaid häälkäsklusi dubleerida käemärkidega ja vastupidi, näiteks „Jagu, joonele kogu!“.

Käsklus on ettenähtud viisil sõnastatud ja öeldud ning määrustikus määratud korras täitmisele kuuluv käsk. Käsklusi antakse kõigil juhtudel, kui nende abil juhtimine on võimalik, ning sealjuures peab sõdur või allüksus tegutsema otsekohe. Käskluse andmisel kaitseväelane seisab, liigub ja käitub alati määrustiku nõuete kohaselt, võtab enne käskluse andmist valvelseisangu ning näitab ise eeskju käskluse täpseks täitmiseks. Vahetuks täitmiseks antav käsklus koosneb harilikult eelkäsklusest ja täitekäsklusest.

Eelkäsklusega määratakse toiming, mida on vaja täita. Vajaduse korral sisaldab eelkäsklus selle isiku nime (nt „Õpilane Kuusk, kaks sammu ette ...“) või allüksuse nimetust (nt „11.A klass, taktsammu ...“ või „Esimene rühm, joonele ...“), kellelt toimingu täitmist nõutakse. Eelkäskluses hääldatakse sõnu venitatult, selgesti ja valjult.

Täitekäsklusega määratakse toimingu täitmise algus-
hetk (nt „Marss!“ või „Paigale!“). Täitekäsklust hääldatakse pärast lühikest, hästi märgatavat pausi kõlavalt, järsult ja energiliselt.

Näiteks:

- „Õpilane Kuusk, kaks sammu ette – marss!“
- „Esimene rühm, taktsammu – marss!“
- „11.A klass – paigale!“
- „12.B klass, joonele – kogu!“

Seisang ja tegevus koondravis

Sirge rüht on kaitseväelase väärika esinemise ja sõjameheliku välimuse peamine tunnus. Kaitseväelase põhiseisang on valvelseisang, mis võetakse pärast käsklust „VALVEL!“.

Valvelseisangus peab seisma

- 1) sirgelt ja täiesti liikumatult;
- 2) kannad koos, põiad ühel joonel ja ühtemoodi, umbes 40° väljapoole pööratud;
- 3) jalad põlvist sirged ja pingeta;
- 4) keha sirge, jalad pahkludest painutamata, keharaskus ühtlaselt kandadel ja põidadel, kõht ette lükkamata, õlad ühtemoodi alla lastud ja veidi tahapoole tõmmatud, rind ees;
- 5) käed all, sõrmed koos ja veidi kõverdatud, käelabad puudutamas reit;
- 6) pea püsti, lõug kergelt tagasi tõmmatud, suu kinni, vaade suunatud ette.

Käskluse „VABALT!“ peale astutakse vasaku jalaga vasemale nii, et jalad jäävad õlgade laiuselt. Keha hoitakse vabalt. Käed viiakse selja taha, parem käelaba asetatakse vasaku käe alla, käesalg vastu selga, ja hoitakse kinni vasaku käe randmest.

Käsklusele „KOHENDU!“ eelneb vabaltseisang. Pärast käsklust „KOHENDU!“ tohib kohalt lahkumata kohendada riideid ja rakmeid ning pöörduda vahetu ülema poole.

Kohendumise lõpetamiseks antakse käsklus „KOHENDUMINE LÖPETADA!“, seejärel jäädakse vabaltseisangusse.

Käskluse „RIVITULT!“ järel lahkutakse kiiresti oma kohalt rivis. Eemaldutakse nii kaugele, et ülema käskluse või signaali peale oleks võimalik kiiresti koguneda.

Käskluse „PAIGALE!“ järel asutakse kiiresti endisele kohale, joondutakse iseseisvalt ning jäädakse vabaltseisangusse.

Liikumine ja peatumine ning pöörded

Koondravis käiakse vabasammu ja taktsammu ning tervitamisel valvelsammu.

Vabasamm nõuab kõige vähem pingutust, sest taktipidamine ei ole nõutav, kuid tuleb püsida oma kohal rivis. Vabasammu kasutatakse rännakutel, halbadel teedel, kohendumise võimaldamiseks liikumisel, sildade ületamisel ja liikumisel lahkrivis maastikul. Vabasammu pikkus ja sagedus ei ole täpselt kindlaks määratud. Liikumiskiirus teedel peab olema vähemalt 4 km/h. Liikumise alustamiseks vabasammul antakse käsklus „VABASAMMU – MARSS!“.

Kaitseväge rivisamm järgib Lääne-Euroopa rivisammu traditsiooni, eristudes näiteks Nõukogude armees ja Saksa Wehrmachtis kasutusel olnud Preisi rivisammust. Kui Lääne-Euroopa rivisamm sarnaneb kõige enam taktilise, rütmistatud käimisega – sõna otseses mõttes sammumisega –, siis Preisi rivisammu puhul on kohasem mõiste „marssimine“.

Liikumisel koondravis kasutatakse peamiselt **taktsammu**. Käskluse „TAKTSAMMU – MARSS!“ järel alustatakse liikumist vasaku jalaga, rõhutades esimest sammu. Keha hoitakse sirge, pea püsti, lõug kergelt tagasi tõmmatud, suu kinni ja vaade suunatud ette. Käed liiguvad hoogsalt ja pingeta sammu taktis vöökõrguseni ette ja väljasirutatult taha, sõrmed on koos ja kergelt kõverdatud. Sammu pikkus on ligikaudu 80 cm, sagedus 120 sammu minutis.

Tervitamisel koondravis kasutatakse lühikestel vahemaadel **valvelsammu**, mis nõuab kõige suuremat pingutust. Pärast käsklust „VALVELSAMMU – MARSS!“ alustatakse liikumist vasaku jalaga, rõhutades esimest sammu. Keha hoitakse sirge, pea püsti, lõug kergelt tagasi tõmmatud, suu kinni ja vaade suunatud ette. Käed liiguvad hoogsalt ja pingeta sammu taktis vöö kõrgusest käelaba võrra kõrgemale ette ja väljasirutatult taha, sõrmed on koos ja kergelt kõverdatud, etteliikumisel on käed rusikakaugusel kehast. Sammu pikkus on ligikaudu 80 cm, sagedus 120 sammu minutis.

Paigal püsimiseks, kuid liikumiserütmi säilitamiseks antakse käsklus „PAIGAL – MARSS!“. Jalgu tõstetakse ja pannakse maha sama sagedusega kui taktsammu puhul – 120 korda minutis. Tõusva jala kand tõstetakse maasoleva jala poole sääre kõrgusele ja selle kõrvale, kallutades saapanina tõstmisel veidi allapoole. Liikumisel antakse käsklus vasaku jala mahapanekul, seejärel tehakse parema jalaga veel üks samm ja alustatakse vasaku jalaga paigalsammu. Liikumise jätkamiseks antakse käsklus „OTSE – MARSS!“. Täitekäsklus antakse vasaku jala mahapanekul, pärast seda tehakse parema jalaga veel üks samm paigal ja jätkatakse liikumist vasaku jalaga taktsammul.

Liikumine peatatakse käskluse „SEIS!“ järel. Pärast täitekäsklust tuleb teha veel üks samm, panna tagapool olev jalg sammu taktis eesmise kõrvale ja jääda valvelseisangusse.

Sõdur nagu ka allüksus **pöörab** end nii paigal kui ka liikumisel pärast käsklust „PAREM (VASAK) – POOL!“. Paigal pööratakse parema (vasaku) jala kannal ja vasaku (parema) jala päkal 90° paremale (vasakule), pärast pööret tuuakse tagapool olev jalg järsult lühimat teed mööda eespool oleva jala kõrvale. Pärast pööret jäädakse valvelseisangusse. Kogu pööre tehakse kahe võttega ja pöörde ajal jäävad käed liikumatuks.

Taktsammul antakse täitekäsklus selle jala mahapanekul, kuhu poole pööre tehakse. Koos järgmise sammu astumisega pööratakse vasaku (parema) jala päkal 90° paremale (vasakule), pöördega samal ajal sirutatakse parem (vasak) jalg välja sammuks uues suunas ja jätkatakse liikumist. Pöörde tegemisel jalad põlvist ei kõverdu, käte liikumine jätkub endiselt.

Vabasammul tehakse pöörded vabalt. Valvelsammul ja paigalsammul pöörded ei tehta.

Tervitamine

Tervitamine on üks osa viisakusest ja lugupidamisest teise kaitseväelase ning oma ameti vastu. Kaitseväelased tervitavad vastastikku alati. Alluv (auastmelt madalam) tervitab esimesena.

Tervitamine algab 3 m kauguselt. Tervitus lõpeb vastutervitusega või möödumisega tervitatavast.

Väljaspool rivi paigal tervitamiseks pööratakse tervitatava isiku poole ja võetakse valvelseisang. Samal ajal tõstetakse parem käsi, mille sõrmed on sirgelt koos ja põial esimese sõrme vastas, järsu liigutusega peopesa pööramata meelekohta juurde. Käsi jääb randmest sirgeks, küünarnukk öla kõrgusele. Tervitamise lõpetamiseks lastakse käsi järsu liigutusega alla.

Liikumisel väljaspool rivi tõstetakse parem käsi meelekohta juurde ja vasak käsi jäetakse liikumatult alla.

Tervitamiseks ravis paigal rühma koosseisus antakse käsklus „RÜHM – VALVEL!“. Pärast käsklust võetakse valvelseisang ja käskluse „PAREMALE (VASAKULE, KESKELE) – VAAT!“ järel pööratakse pea kästud suunas. Tervitatava liikumisel saadetakse teda vaate ja peapöördega. Tervitamise lõpetamiseks ravis antakse käsklus „OTSE – VAAT!“; pea pööratakse järsu liigutusega otseks ja jäädakse valvelseisangusse.

Tervitamiseks koondravis antakse käsklus „VALVELSAMMU – MARSS!“ ja „PAREMALE (VASAKULE) – VAAT!“. Tervitamine lõpeb käsklusega „TAKTSAMMU – MARSS!“, mille peale pööratakse pea otseks ja jätkatakse liikumist taktsammul. Kõik tervitamiskäsklused koondravis antakse vasaku jala mahapanemisel. Käskluse täitmiseks astutakse parema jalaga üks lisasamm ning käsklus täidetakse vasaku jala mahapanemisel.

Rivikord väljaõppe korraldamisel

Igapäevases väljaõppes on mitu rivelementi, nagu väliharjutusel allüksuse joonele rivistamine, ettekandega esinemine ja tervitamine. Õppekohtade vahel liigutakse peamiselt kolonnis olenevalt vahe- maast kas jalgsi või sõidukitel.

Jaos koosseisus sõdurite paigutumine joonel ja rühma koosseisus avatud nelinurgana tagab kõikide sõdurite hea silmside õppetöö korraldajaga, kelle võimalus näha korraga kogu allüksuse sõdureid aitab tugevdada distsipliini.

■ Riviõpe Kuperjanovi jalaväepataljonis

Ülesanded

1. Selgita, milles seisneb riviõppe tähtsus. Loetle rivi liigid. Milles seisneb nende erinevus?
2. Milles seisneb eelkäskluse ja täitekäskluse erinevus?
3. Milliseid riviõppe elemente kasutatakse igapäevases väljaõppes?
4. Millised on ülemate ja alluvate kohustused rivistumise ajal?
5. Millal ja kuidas kaitseväelased tervitavad?

Lugemissoovitus

- ★ Sergo Selder, „Ajateenija tasuta kiri“ (Eesti Päevaleht, 2009)
- ★ Timo Porval ja Tarvi Tiits, „Just nii, härra seersant!“ (Lifedive OÜ, 2014)

11. RELVAÕPE

Kui üksikud kaitserelvad (nt kilp või kiiver) välja arvata, siis võib öelda, et kõik relvad on elule ohtlikud, neisse tuleb alati suhtuda ettevaatusega ja järgida täpselt ohutusnõudeid.

Relva mõiste

Igal täiskasvanud Eesti kodanikul ja alalise elamisloaga isikul on õigus omada relva, kui temalt ei ole seda õigust seaduse alusel ära võetud. Kuid relv peab olema seaduse teenistuses – see tähendab, et selle kasutamine ja hoidmine peab olema seadusega kooskõlas – ning relva omanik peab peale relva käsitlemise tundma ka relvakandmise kultuuri.

Relvi võib liigitada erinevalt, näiteks kuuluvuse, tööpõhimõtte, omaduste, otstarbe, kaliibri või toime järgi. Nii võib relvi liigitada

- tsiviil- ja ametirelvadeks;
- teenistus- ja sõjaväerelvadeks;
- sõjarelvadeks ja mittesõjarelvadeks;
- tuli- ja külmrelvadeks;
- laske-, viske-, löögi- ja torkerelvadeks;
- automaat-, poolautomaat- ja mitteautomaatrelvadeks;
- revolvrteks ja püstoliteks;
- sile- ja vintraudseteks;
- ründe- ja kaitserelvadeks;
- massihävitus- ja tavarelvadeks ning mitmel muul moel.

TSIVIILRELVAD

AMETIRELVAD

Tsiviilrelvadeks peetakse Eestis põhiliselt jahipidamiseks, laskespordiga tegelemiseks või turvalisuse tagamiseks mõeldud relvi. Tsiviilrelvade ostmiseks, hoidmiseks ja kandmiseks võib luba taotleda iga isik, kes vastab seaduses kehtestatud nõuetele. Enne relva soetamist tuleb aga läbi teha kursused ja sooritada relvaeksam. Tsiviilrelvad on näiteks püstol, revolver, vintpüss, sileraudne jahipüss.

Ametirelvad on ette nähtud avalikku võimu teostavatele valitsusasutuste ametnikele (nt politseinikud, vanglaametnikud, kaitseväelased), kohaliku omavalitsuse asutustele ja kohtutele teenistusülesannete täitmise tagamiseks, samuti sisekaitsele rakenduskõrgkoolile õppetööks ja teenistusülesannete täitmiseks ning Kaitseliidule teenistuskohustuste täitmiseks. Ametirelvad on katusmõiste, mis käib nii teenistusrelvade kui ka sõjaväerelvade kohta.

Teenistusrelvad on ette nähtud avalikku võimu teostavatele valitsusasutustele, kohaliku omavalitsuse organitele ja asutustele ning kohtutele teenistusülesannete täitmiseks, sisekaitsealise rakenduskõrgkoolile õppetööks ja teenistusülesannete täitmiseks. Asutused, kelle relvi nimetatakse teenistusrelvadeks, on näiteks Politsei- ja Piirivalveamet, Maksu- ja Tolliamet, Keskkonnainspeksioon, Kaitsepolitsei, vanglateenistus.

TEENISTUSRELVAD

Sõjaväerelvad on ette nähtud Kaitseväele, Kaitseväe ja Välisluureametile teenistusülesannete või -kohustuste täitmiseks, sh lahingutegevuseks. Tsiviil- ja teenistusrelvadest eristab sõjaväerelvi asjaolu, et sõjaväerelvade kasutamist reguleerib kaitseministri määrus ning sõjaväerelvad on kantud eraldi registrisse. **Sõjaväerelvade hulka** kuuluvad peamiselt sõjarelvad, kuid on ka tsiviilkäibes lubatud relvi.

SÕJAVÄERELVAD

Sõjarelv on sõjalisel otstarbel kasutatav või sõjalisel otstarbel kasutamiseks konstrueeritud, valmistatud, määratud või kohandatud relv. Sõjarelvad ei ole **üldjuhul** tsiviilkäibes lubatud. Sõjarelvad on näiteks automaattulirelv, snaipripüss, püstolkuulipilduja, kuulipilduja, haubits, tankitõrjeraketisüsteem, õhutõrjekahur, liikursuurtükk.

Sõjarelvad jagunevad järgmiselt:

1) käsitulelrelvad (nt automaattulirelv, püstolkuulipilduja, snaipripüss, kuulipilduja, granaadiheitja, raskekuulipilduja);

2) raketisüsteemid (nt tankitõrjeraketisüsteemid MAPAT-s, Milan ja Javelin, õhutõrjeraketisüsteem Mistral);

3) raskerelvad (nt miinipilduja, haubits, õhutõrjekahur, tankitõrjekahur, liikursuurtükk);

4) muud relvad, mis ei ole tulirelvad (nt leegiheitjad, relvad, mis kasutavad laskmiseks elektromagnetvälja või lasevad mürsu või raketi asemel laserkiirega).

Sõjarelvade liigitamise aluseks võib võtta ka selle, mis väeliik (maa-, mere- või õhuvägi) või relvaliik (jalavägi, suurtükivägi vm) neid põhiliselt kasutab, või liigitada neid vahetu otstarbe järgi (nt tanki- või õhutõrjerelvad). Põhiliselt jalaväele mõeldud relvad jagunevad laskurrelvadeks (individuaalrelvadeks) ja jalaväe meeskonnarelvadeks (kasutamiseks on vaja rohkem kui ühte sõdurit). Jalaväerelvi kasutavad vajadust mööda ka teiste relvaliikide sõdurid.

Inimesed on igal ajal ja igas kultuuris suhtunud relvadesse aupaklikult ning ümbritsenud need mitmesuguste, sageli poolreligioossete keeruliste uskumuste, nõuete, keeldude, käskude ja traditsioonidega. Relvadele on omistatud maagilist jõudu, neid on peetud peaaegu elusolendeiks ja antud neile nimesid. Näiteks nimetati kuningas Arthuri mõõka Excaliburiks.

Kuid ka ilma uskumuste ja maagiata on hulk **relvakäsitsemisnõudeid**, mis on lihtsalt pragmaatilised. Lastele õpetatakse maast madalast, et isegi mängurelvaga ei tohi niisama naljapärast sihtida inimest. Laetud ja kaitseriivist vabastatud automaadiga ei kõnnita inimeste seas ringi, näpp päästikul. Teravat pistoda või mõõka ei heideta hooletult käest, vaid asetatakse ta selleks ette nähtud kohta – seinale, tuppe vm. Relvaga inimene ei saa endale lubada hajameelsust, ta peab olema erk ja oma relvast pidevalt teadlik.

Peale relvast tuleneva ohu tuleb silmas pidada ka ohte, mis võivad relva kahjustada. Need omakorda võivad pöörduda relva kasutaja vastu. Relva eest tuleb hoolitseda, näiteks tulirelva regulaarselt puhastada ja õlitada.

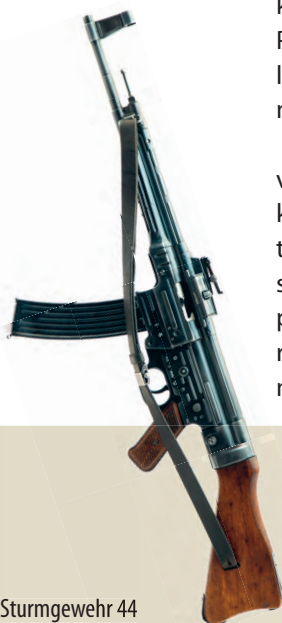
Automaattulirelv, miinipilduja, granaadiheitja

Kolm eeskätt jalaväe jaoks ülitähtsat leitust, mille suuraeg algas Teises maailmasõjas ning kestab tänini, olid automaattulirelv (lühemalt automaat), nüüdisaegne miinipilduja ja kumulatiivlaeng.

Automaat

Kuni Teise maailmasõjani oli jalaväelase põhirelvaks eriti võimas ja suure laskekaugusega, kuid samas tugeva tagasilöögi ja väikese laskekiirusega vintpüss. Teises maailmasõjas kasutati massiliselt püstolkuulipildujaid, näiteks Briti Sten, Saksa MP 38/40, Soome Suomi, Vene PPŠ-1941. Kuid nende laskemoon – püstolipadrunid – oli liiga nõrk ja laskekaugus väike, et asendada kohmakaid, kuid mitu korda võimsamaid vintpüsse, ning seetõttu kasutati mõlemaid paralleelselt.

Põhimõtteliselt uudeks lahenduseks sai uus, vahepealse suuruse ja võimsusega automaadipadrund, mis oli väiksem ja 1,5–2 korda nõrgem kui senised vintpüssipadrunid, kuid samas kolm korda võimsam kui püstolkuulipildujate püstolipadrunid. Kvalitatiivselt uuele tasandile ei viinud seekord mitte püüe veel suurema-võimsama padrundi poole, vaid n-ö pool sammu tagasi. Hoopis nii suudeti optimaalselt täita mitmesugused relvale esitatavad nõuded, nagu rahuldav laskekaugus ja -täpsus, automaattuli, mahukas salv, töökindlus ning käepärased mõõtmed ja kaal.

■ Sturmgewehr 44

Esimene tänapäevane automaat loodi 1942. aastal Saksa maal (tuntud nimede MP43, MP44 ja *Sturmgewehr 44* all) ning jõudis rindeväeosadesse alates 1943. aasta sügisest. Neid relvi toodeti sõja ajal ligemale pool miljonit. Pärast sõda konstrueeriti sama liiki relv, 7,62 mm kaliibriga Kalašnikovi automaat ehk AK¹ Nõukogude Liidus ning see relv leidis kasutamist suuremas osas maailmast. Lääne-Euroopas ja Põhja-Ameerikas jõuti vahepealse võimsusega padrundi ja vastava automaadini hiljem. Inglise keeles on automaadi üldlevinud nimetuseks *assault rifle*.

1 AK – lühend tuleneb venekeelsest nimetusest „avtomat Kalašnikova“, kirillitsas автомат Калашникова.

Miinipilduja

Primitiivseid lõhkekehade heiteseadmeid tunti juba ammu ja Esimeses maailmasõjas kasutati taolisi kaevikurelvi massiliselt. Kuid moodsa liikuvõõja vajadustele need ei vastanud. Tänapäevase ehitusega miinipilduja vahetu eelkäija leiutas inglase Wilfred Stokes 1915. aastal ja seda arendas edasi prantslane Edgar Brandt. 1930. aastatel levis see relv kiiresti üle maailma ning on tänini jalaväe üheks peamiseks tuletoetusvahendiks. Kuigi täiustatud, on selle põhimõtteline ehitus ja lahinguotstarve jäänud samaks.

Miinipilduja väljaarendamise tingis vajadus luua jalaväerelv, mis oleks kaliibri kohta võimalikult kerge, lihtne ja odav, kuid samas miini tugeva lõhkejõuga ning vastaks väiksemate jalaväeüksuste liikumise ja tulejuhtimise võimalustele. Miinipilduja jääb sama kaliibriga kahurile ja haubitsale laskekauguses mitu korda ja miini või mürsu kaalus kuni kaks korda alla, kuid on samas 10–20 korda kergem ning tunduvalt odavam ja lihtsam käsitseda.

Miinipildujast tulistatakse püsttulega ehk raua tõstenurgaga üle 45°, et relva tagasilöögi võtaks vastu maapind ning miinipilduja ei vajaks laskmisel paigalpüsimiseks massiivset alust ega taandurmehhanismi nagu välisuurtükid. Miinipilduja raud toetub vaid kergele ja lihtsale tugiplaadile ning harkjalale. Tänu püsttulele saab miinipildujast tabada ka otsetulerelvadele kättesaamatuid sihtmärke hoone, metsa või mäe taga.

■ Kuperjanovi jalaväepataljoni ajateenijad harjutavad laskmist 120 mm miinipildujast

Miinipildujad on enamasti eestlaetavad sileraudsed relvad. Eri-nevalt teistest tulirelvadest on miinipildujamiini läbimõõt natuke (0,4–0,7 mm) väiksem kui relva raua kaliiber. Tänu sellele langeb püstjast rauasuudmest sisse pandud miin vabalt raua põhja. Seal plahvatanud suhteliselt väike paiskelaeng ei tekita rauas liiga suurt gaaside survet ning seetõttu saab raua valmistada õhukeseseinalise ja kerge. Miini stabiliseerib lennul enamasti mitte kiire pöörlemine nagu kuulil, vaid stabilisaator miini „sabas“. Tänapäeva miinipildujate kaliiber on valdavalt kas 60 või 81,4 mm (Vene tüüpidel 82 mm) või 120 mm.

Kumulatiivlaeng ja granaadiheitja

Teises maailmasõjas kasutatud paksu soomusega tankide tõrjumine muutus üha raskemaks ja jalaväe tankitõrjepüssid kaotasid siin üldse tähtsuse. Et 100 mm paksusest tankisoomusest suuremalt kauguselt läbi lüüa, pidi terasmürsul olema kineetilist energiat juba miljoneid džaule ning selline tankitõrjekahur kaalus tonne. Lahenduseks sai siin **kumulatiivlaeng**.

Lõhkelaengu kumulatiiv efekt oli teada ammu, kuid esimest korda võeti see kasutusele Teises maailmasõjas põhimõtteliselt uut tüüpi mürskudes ja granaadiheitjates, nagu USA *Bazooka* ning Saksa *Panzerfaust* ja *Panzerschreck*. Kumulatiivlaengu sisuks on erilise kujuga lõhkeaine (nn kujundlaeng). Selle laengu esiosas on koonusekujuline seest tühi süvend, mis on vooderdatud õhukese pehme metallikihiga (enamasti vasega). Lõhkeaine plahvatus surub selle vaskkoonuse kokku ja paiskab ettepoole. Sellest kõige ees moodustuv peenike, isegi ainult mõnekümnegrammine kumulatiivjuga tabab soomust kiirusega 6000–10 000 m/s, tungides terasesse nagu mudasse suunatud veejuga. Tanki sisemusse jõudnud juga ja selle kaasnähud tabavad meeskonnaliikmeid ja seadmeid ning võivad süüdata kütuse ja laskemoona.

Tänapäevaste õlaltlastavate granaadiheitjate kumulatiivlaengu lõhkeaine kaalub 0,5 kg ringis ja vaskkoonus 0,1–0,2 kg, kuid raskest tankitõrjeraketil MAPAT-s juba vastavalt ligemale 3 ja 0,5 kg. Kumulatiivlaengutes kasutatakse eriti tugevajõulisi lõhkeaineid, nagu oktogeen või PETN (nitropenta), ja nende soomuseläbivus ulatub 500–1000 mm-ni.

■ Tankitõrje granaadiheitja

Kumulatiivlaeng on praeguseni jäänud jalaväe peamiseks tankitõrjevahendiks ning seda kasutatakse ka kahurite ja haubitsate soomusemürskudes.

Teise maailmasõja ajal tõi kumulatiiv efekti kasutuselevõtt laske moonas kaasa tegelikult kaks põhimõtteliselt uut lahendust: kumulatiivlaengu enda ja teisena selle laengu sihtmärgini toimetamise vahendi – **granaadiheitja** – kasutuselevõtmise.

Kumulatiivlaengu soomuseläbivus ei olene seda laengut sisaldava mürsu või granaadi lennukiirusest. Laeng plahvatab lööksütikust alles hetkel, kui mürsk tanki tabab. Tänu sellele, et granaat ei vaja suurt lennukiirust, sai luua jalaväele kaalult jõukohaseid relvi – granaadiheitjaid, tagasilöögita kahureid ja juhitavaid rakette –, mille laeng on samas ohtlik igale soomusmasinale.

Tüüpiline granaadiheitja kujutab endast seest tühja, mõlemast otsast avatud, 5–15 kg kaaluvat lasketoru (relva), milles paikneb kumulatiivlaenguga granaat – enamasti 2–3 kg kaaluva kerge mürsu või väikese püssirohuraketi kujul.

Lasu hetkel lennutavad paiskelaengu või raketimootori püssirohugaasid granaadi ettepoole välja (olenevalt relvast kiirusega 150–300 m/s) ja paiskuvad samal ajal välja ka lasketoru avatud tagaotsast, tasakaalustades nii tagasilöögi, mis muidu oleks laskurile vastuvõtmatult tugev. Samas tingib granaadiheitja taoline tööpõhimõte püssirohu kasuliku töö märkimisväärse kao.

Laskemoon

Tulirelva lask (lasukomplekt) koosneb mitmest koostisosast: paiskelaengust (püssirohust), selle süütamisvahendist (kapslist) ning rauast välja lendavast laskekehast (kuulist, mürsust). Olenevalt tulirelva ehitusest ja suurusest kasutatakse selles kas unitaar- või lahuslaskemoona.

Unitaarlaskemoonal on lasu kõik koostisosad kesta abil liidetud üheks tervikuks – padruniks. Padrunlaskemoon on tänapäeval tüüpiline kõigile laskurelvadele, samuti alla 100 mm kaliibriga suurtükidele ja tankikahuritele.

Lahuslaskemoona puhul hoitakse ja laetakse lasu osi (mürsku ja kesta paiskelaenguga) eraldi. Lahuslaske kasutatakse eeskätt haubitsates. See võimaldab laadida relva eri suurusega paiskelaengutega varieerimaks laskekaugust ja tabatavat ala. Suurte ja raskete mürskude ning paiskelaengute ladustamine ja käsitsemine eraldi on ka kergem ja ohutum. Suurekaliibrilisel lahuslasul võib metallkest puududa ning mürsu järel rauda lükatavad paiskelaengud on ärapõlevates plastümbristes või riidest kottides (kartuuslaeng).

■ 155 mm mürsud M107

■ 125 mm tankimürsk BK-14M

Laskurelva padrun

Padrun (unitaarlask) on koost, milles **kuul**, **paiskelaeng** ja **kapsel** on metallkesta abil ühendatud jäigalt üheks tervikuks juba valmistamisel (enamasti tehases) ning see ei ole mõeldud lahtivõtmiseks.

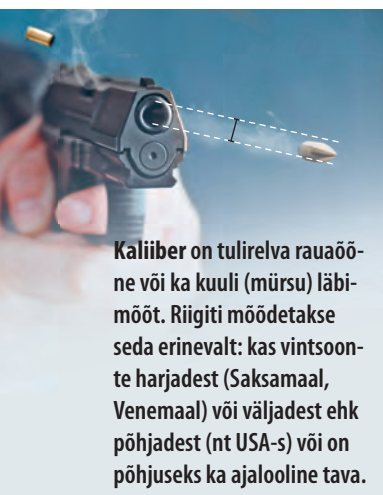
Padruni kest valmistatakse enamasti messingist, kuid odavuse nimel toodetakse ka raudkestadega padruneid. Kest kaitseb püssirohtu rikenemise eest ning on seni ainuke töökindel lahendus, mis võimaldab relva automaatset ümberlaadimist.

Kuul on laskurelva või muu kergema tulirelva laskekeha kaliibriga kuni 20 mm. Kuuli materjalina on alati eelistatud pliidi selle suure tiheduse (erikaalu) ning sellest tulenevalt kuuli suure ristkoormuse (džauli mm² kohta) ja hea välisballistika pärast. Kuid kõrge rõhu ja temperatuuri tõttu rauas ning vintsoontes püsimiseks tuleb kuul katta vastupidavamast ainest kesta ehk mantliga. Sõjaväerelvade kuulid on enamasti täismantelkuulid, mis on eest ja küljelt täielikult mantliga kaetud.

Paiskelaeng on püssirohulaeng, mille põlemisgaaside surve laskekeha (kuul, mürsk, miin) paisatakse rauaõõnest välja ettenähtud algkiirusega. Püssirohu tähtsaks eriomaduseks on võime põleda õhuta (anaeroobses) keskkonnas, sh tihedalt suletud padrunikestas. Õigete valmistamis- ja hoiutingimuste korral säilib püssirohi padrunikestas kõlblikuna aastakümneid.

Süütekapsel on kausikesekujuline väike metallplekist „anum“ läbimõõduga 4–6 mm väikese koguse löögitundliku süüteainega paiskelaengu süütamiseks. Süüteainena kasutati vanasti paukelavhõbedat ja tänapäeval enamasti pliiühendeid, nagu pliiasiid, pliiistünaat jt. Kapsel paikneb tavaliselt kesta põhjas asuvas süvendis (kesktulepadrun). Ainult ääretulepadrunitel puudub eraldi kapsel ning süüteaine paikneb äärisega kesta põhja äärikus. Ainsaks tänapäeval üldlevinud ääretulepadruniks on 5,6 mm väikesekaliibriline spordirelvade padrun.

Kaliiber on tulirelva rauaõõne või ka kuuli (mürsu) läbimõõt. Riigiti mõõdetakse seda erinevalt: kas vintsoonte harjadest (Saksamaal, Venemaal) või väljadest ehk põhjadest (nt USA-s) või on põhjuseks ka ajalooline tava.

Padrunitüübid

Maailmas leidub sadu erinevaid, omavahel sobimatuid püstoli-, revolvri- ja püssipadrunitüüpe. Need võivad olla väga erineva kuju ja mõõtmetega ning kaliibriga 4,6–12,7 mm, mõnel juhul kuni 20 mm, ning kuuli kineetilise energiaga 70 džaulist kuni 15 000 džaulini ja enamgi. Samas ulatub padrunite ja eriti nende kestade mõõtmete lubatav hälve tootmises 0,025 mm-ni. Väikegi ebakõla võib põhjustada tõrke või isegi õnnetuse. Kuidas neid tüüpe eristada?

Ameerika Ühendriikides on tavaks märkida kaliibrit sajandiktollides. Näiteks USA püstolite ja revolvrite tuntud kaliiber .45 (0,45 tolli, kõnekeeles ka 45-kaliibrine) peaks vastama kaliibrile 11,43 mm. Sellele lisatakse sageli veel loojafirma nimi või muu täpsustus, näiteks Win(chester), Rem(ington), Magnum. Ainult kaliibrist padrunitüüpide eristamiseks ei piisa.

Kõige universaalsema padrunite määrajana on kasutusel euroopalik **kahenumbriline kood**, mille esimene number näitab kuuli või raua kaliibrit (läbimõõtu) ning teine number padrunikesta pikkust millimeetrites. Sobimiseks peab numbrikombinatsioon täpselt kattuma. Näiteks on omavahel täiesti sobimatud sellised 7,62 mm kaliibriga padrunid nagu 7,62 × 25 (vanem püstolipadrun), 7,62 × 51 (NATO) ja 7,62 × 39 (Kalašnikovi automaadi laialt levinud padrun).

Sõjarelvade padrunid

Enamik relva- ja padrunitüüpidest on mõeldud jahiks, spordiks, enesekaitseks või muuks tsiviilotstarbeks ega ole kasutusel ühegi riigi sõjaväes.

Sõjarelvade padruneid seevastu on aja jooksul ja riigiti oluliselt ühtlustatud ning koondatud lähedaste näitajatega rühmadeks. Erinevalt suurest hulgast tsiviilkasutuses olevatest padrunitest leidub sõjaväe laskurelvade põhilisi padrunitüüpe tänapäeval ainult kümnekond ning need ei eristu võimsuse, laskekauguse ega täpsuse poolest tsiviilkasutuses olevast laskemoonast, vaid jäävad pigem keskmiste hulka. Võimsusest tähtsamaks loetakse siin ühetaolisust ja sobivust automaattuleks, kergust ning teisi omadusi, mida liiga suurte ja võimsate padrunitega oleks raske saavutada.

Sõjarelvade padrunite maailm on jagunenud kaheks: ida- ja läänepoolseks. Esimene hõlmab Venemaa (endise Nõukogude Liidu) padrunitüüpe, mida kasutavad ka Hiina, mitu Ida-Euroopa riiki ja paljud arengumaad. Lääne padrunitüübid valitsevad Lääne-Euroopas, Ameerika Ühendriikides, Jaapanis, Iisraelis jm, samuti Eestis.

NATO standardpadrunid

NATO riikidel puudub ühine automaadi- või muu jalaväerelva tüüp. Iga riik valib selle ise ning kasutusel on hulk täiesti erinevaid püsto- leid, automaate, granaadiheitjaid jm. NATO standardimislepetega on ühtlustatud ainult tähtsamad padrunitüübid erinevatele relvadele (samuti nagu väike arv bensiinimarke paljudele erinevatele automarkidele). Nendeks on 9 × 19 mm püstolipadrun, kaks automaadi- ja kuulipildujapadrunit – 5,56 × 45 mm ja 7,62 × 51 mm – ning 12,7 × 99 mm raskekuulipilduja padrun. Kaitseväes on kõik neli nimetatud NATO padrunit põhilaskemoonaks.

1994.–1995. aastal Kaitseväe relvastusse võetud 5,56 mm automaadid Galil ja kuulipildujad Negev vastavad täielikult uuele NATO padrunistandardile, mille kasutuselevõtmiseni jõudis Eesti esimese riigina kogu endises sotsialismileeris. Isegi mõned vanad NATO liikmesriigid, sh Saksamaa, võtsid uudse, 5,56 × 45 mm padruni relvastusse hiljem.

Belgias, Saksamaal jm on välja arendatud ka uusi väikesekaliibrilisi, kerge kuuli ja suure algkiirusega (kuni 800 m/s) 4,6 × 30; 5,7 × 28 ja 6,5 × 25 mm padruneid. Kuuli algenergialt jäävad need siiski püstolipadrunite klassi ega saa asendada automaadis kasutatavat moonat.

■ NATO-s kasutatavad padrunid: 7,62 × 51 mm, 5,56 × 45 mm ja 9 × 19 mm

Venemaa ühtseks automaadipadrunik on juba aastakümneid oma, samuti väikesekaliibriline 5,45 × 39 mm padrun. Hiinas, kümnetes arengumaades jm valitseb aga endiselt Vene vanem, 7,62 × 39 mm automaadipadrun.

■ NATO 5,56 X 45 mm
paukpadrun ja õppepadrun

Paukpadrun ja õppepadrun

Paukpadrun ja õppepadrun on padrunitest eriliigid. Paukpadrun on mõeldud eeskätt tulistamise ohutuks matkimiseks õppustel ja sellel puudub kuul või on see kergmaterjalist ning laguneb juba relvaraua suudmele kinnitatud paukpadruniotsikus.

Õppepadrun on väljaõppevahend, mida kasutatakse näidisenähtena relva ja selle laskemoona ohutu käsitsemise õpetamisel ning mis ei sisalda üldse püssirohtu ega muid plahvatavaid osi.

Kaitseväge relvad

Tegevväelased, ajateenijad ja õppekogunemistel osalevad reservis olevad isikud ning Kaitseliidu liikmed kasutavad olenevalt relvaliigist, oma teenistusülesannetest jms väga erinevaid sõjarelvi.

■ 9 mm püstol HK USP

Püstol USP sai Vene PMi jt vanemate relvade asemel Kaitseväge uueks põhipüstoliks 2006.–2007. aastal. Saksa päritolu USP on mitmes riigis laialt kasutusel.

■ 9 mm püstolkuulipilduja m/45 B

Püstolkuulipildujatest on Kaitseväge relvastuses 9 mm Rootsi püstolkuulipilduja m/45 B ja vähemal arvul teisigi, näiteks Norras litsentsi alusel toodetud Saksa püstolkuulipilduja MP5. Püstolkuulipildujad ei ole jalaväe põhirelvaks automaadipadrunist 3–5 korda nõrgema püstolipadrunitõttu, kuid on odavamad ning sobivad näiteks tagala- ja erialaüksustele.

Rootsi m/45 jm lihtsamad püstolkuulipildujad töötavad nn vabaluku põhimõttel, kus padrunitipesa sulgemine tagatakse ainult lukumassi ja taandurvedru jõuga. Vabaluku puhul jõuab kuul relvarauast väljuda enne luku avanemist (tagasipaiskumist), kuid see moodus kõlbab ainult nõrgematele püstolitele ja püstolkuulipildujatele, kuuli kineetilise väljundenergiaga vastavalt kuni u 400 ja 600 džauli. Võimsamate automaatide puhul tuleb padrunitipesa kindlamalt lukustada.

Automaadid

Kaitseväe ja Kaitseliidu põhilisteks sõdurirelvadeks on Iisraeli **Galili** ja **Rootsi AK 4** automaadid. Osa nendest on hiljem Šveitsis moderniseeritud (kuvarsihikud, kinnitusliistud ja laesääred, kokkukäivad pärad, 40 mm granaadiheitjad) või hangitud Norrast (AG-3).

Iisraeli automaadid Galil jõudsid Kaitseväkke aastatel 1994–1995 ning nende variante oli kolm: põhimudel AR, selle lühema rauaga mudel SAR ja harkjalaga, ka kergekuulipildujana kasutatav ARM. Galil loodi Soome automaadi RK62 ja Vene Kalašnikovi AK järgi ning kõik kolm on põhiehituselt sarnased. Eesti Galili nähtavateks erisusteks on töötamine NATO 5,56 mm padruniga 178 mm pikkusele vindisammule, dioptersihik ja triitiumitäpid hämaras sihtimiseks, tuleviisi ümberseadja relva mõlemal küljel, gaasitoru teistsugune asetus ja küljele kokkumurtav metallpära. Galili relvaraua 22 mm läbimõõduga suudmeotsik võimaldab lasta moodsaate lääne, sh Iisraeli kuul-kinni-tüüpi (ingl *bullet drop*) püssigranaatidega, kasutades tavalisi lahingupadruneid.

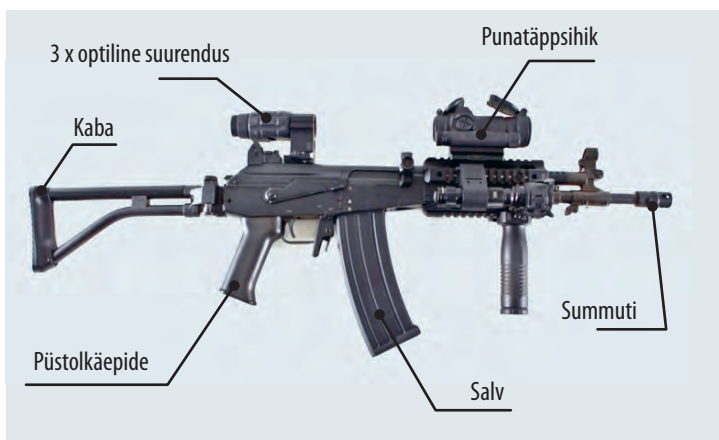
■ Galil AR

■ Galil ARM

■ Galil on täpne, stabiilne ja töökindel relv nii kuumas kui ka külmas kliimas

■ Galil SAR

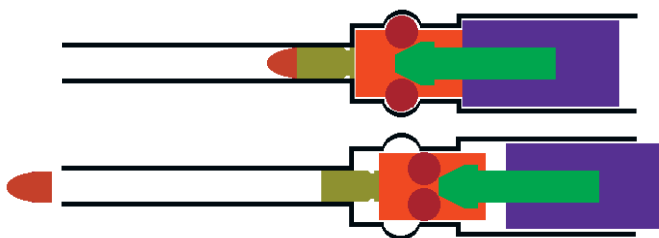
Automaat AK 4 (rts Automatkarabin 4) on Saksa automaadi G3 Rootsi variant ja sealsete jalaväelaste tüüprelv kuni 1990. aastateni. Eesti sai suurel arvul AK 4-sid Rootsist 21. sajandi algusaastatel. G3 ja selle otsesed arendid olid 1970.–1980. aastatel lääne levinumad automaadid. G3 ja AK 4 töötavad NATO 7,62 mm padrunitega, mis on samatüübilistest jahipadrunitest natuke (5–10% võrra) nõrgemad, kuid Vene jt 7,62 × 39 mm automaadipadrunitest 1,5 korda võimsamad.

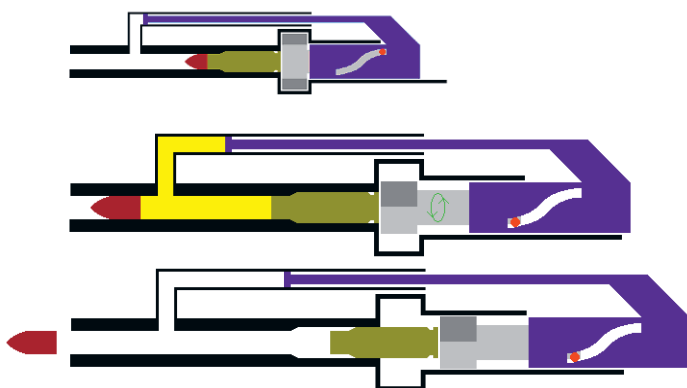
■ Automaat AK 4 koos vintraualuse granaadiheitjaga HK79N

Automaat AK 4 töötab pidurluku (nn poolvaba luku) põhimõttel. Keskseks osaks on siin luku enda ja teiste liikuvate osade vahel toimiv eriline seadis – lukurullikud ja juhtplaat, mis panevad lukumehhanismi eri osad hetkeks liikuma erineva kiirusega, pidurdades ehk aeglustades sellega padrunipesa avanemist. Lisaks suurendatakse padrunikesta hõõret selle tagasilikumise ajal padrunikambris.

Püssirohugaaside kõrge rõhk rauas sunnib kuuli samal ajal edasi ja padrunikesta tagasi liikuma. Kui lukk alustab kesta surve tagasilikumist, suruvad lukurullikud juhtplaadi koos lukuraami ja taandurvedruga kiirenevalt tagasi: kui lukk liigub tagasi umbes 1 mm, siis ülejäänud osad 4 mm. See pidurdab hetkeks luku tagasilikumist ning kuul ja põlemisgaasid jõuavad relvarauast väljuda enne padrunipesa avanemist. Edasi paiskub kogu lukumehhanism tagasi juba ühesuguse kiirusega nagu lihtne vabalukk.

Automaat Galil töötab gaasimehhanismiga. Üldpõhimõttena on see relvades kasutusel juba üle saja aasta. Lasu hetkel on padrunipesa kindlalt suletud pöördlukuga, mille lukustustapid asuvad vastavates õnarates. Alles siis, kui kuul möödub gaasiavast rauaõõnes, väljub osa põlemisgaase sealtkaudu ning need paiskavad gaasikolvi koos lukuraamiga tagasi samal ajal taandurvedru kokku surudes. Lukuraam paneb tagasi liikudes luku kõigepealt pöörlema, nii et see vabaneb lukustusest, ning seejärel tõmbab vabanenud luku endaga koos tagasi, avades padrunipesa ja vinnastades kuke.

Kuulipildujad

Kaitseväe relvastuses on 5,56 mm kergekuulipilduja Negev, 7,62 mm kuulipildujad MG3 ja Ksp 58 ning 12,7 mm raskekuulipildujad Browning M2.

Negev

Kaitsevägi kasutab NATO 5,56 mm automaadipadruniga töötavat, kuid automaadist suurema tulejõuga israeli kuulipildujat Negev. Relval on kiirvahetatav raud ja söötmine kas padrunilindist või automaadisalvest. Negev võeti Eesti relvastusse varem kui tootjamaal Israelis ning selle siinset kasutamist võib tõlgendada ka kui katsetamist selgitamaks välja nn lastehaigusi. Hiljem moderniseeriti Eesti Negevit kooskõlas Kaitseväe nõuetega.

■ Kergekuulipilduja Negev

MG3

Kuulipilduja MG3 (lühend saksakeelsest nimestusest Maschinengewehr) on Teise maailmasõja aegse Saksa 7,92 mm kuulipilduja MG42 vahetu järglane, mis on ümber ehitatud NATO 7,62 mm padrunile ning paari muu viimistlusega. MG3 kuulub Saksamaa ja mitme teise riigi põhirelvastusse praeguseni. Kaitsevägi sai need relvad Saksamaalt 1998. aastal. Kuulipilduja on suure laskekiirusega, stabiilne ja täpne ning seda on lihtne käsitseda.

■ Kuulipilduja MG3

Ksp 58

Kuulipilduja Ksp 58 (lühend rootsikeelsest nimetusest Kulspruta) on Rootsis toodetud variant Belgia kuulipildujast FN MAG. Viimane on üle maailma tuntud ja kuulub praegugi paljude riikide relvastusse. Eesti sai kuulipildujaid Ksp 58 Rootsist relvaabina 2000. aastate alguses.

■ Kuulipilduja Ksp 58

■ Raskekuulipilduja Browning M2

Raskekuulipilduja Browning M2

Selle harukordselt pikaalalise, USA 12,7 mm relva ajalugu sai alguse juba enne Teist maailmasõda ning seda kuulipildujat kasutab praeguseni peaaegu kogu läänemaailm nii jalaväes, soomusmasinatel, kopteritel kui ka laevadel. Tänu võimsale NATO 12,7 mm padrunile sobib see relv ka kergemate soomusmasinate tõrjeks.

Eesti ostis kuulipildujad M2 Norra sõjaväe varudest 2005. aastal ning moderniseeris neist osa uute kiirvahetusraudade, sihikute ja tagasilöögi-leevendiga aluste abil ja pani Soomest ostetud ratassoomukitele XA-180.

■ Snaiper väljaõppel

Snaipripüssid

Kaitseväe eriväljaõppega snaiprid kasutavad mitmesuguseid täpsus- ja snaipripüsse. Esimene spetsiaalne täpsusrelv Kaitseväes oli 7,62 mm Galil-Sniper. Hiljem lisandusid USA laadurpüssidest M14 Eestis edasi arendatud täpsuspüssid uue lae, kvaliteetse optilise sihiku ja harkjalaga.

Eesti kõrgeima tasandi snaipirelvadeks on Soome 8,6 mm kaliibriga Sako TRG-42 ja Prantsuse 12,7 mm kaliibriga Hecate II snaipirelvad, millest viimati mainitu laskeulatus on 1500 ja enamgi meetrit. Relva juurde kuuluvad võimsad optilised öösihikud, summutid ja muu varustus. Mõlemad püssid on padrunisalvega, kuid maksimaalse lasketäpsuse huvides mitteautomaatsed, vaid tavalise käsikäitamise ja poltlukuga.

■ Snaipripüss Sako TRG-42 optilise ja öösihikuga

Tankitõrjerelvad

Eesti tankitõrjerelvastus on mitmekesine, hõlmates vastavaid püssi-granaate, granaadiheitjaid, tagasilöögita kahureid ja raketiseadmeid.

Ühekordsed tankitõrje-granaadiheitjad

Ühekordse kasutusega granaadiheitja (tankitõrjelask) on mõeldud ainult ühe lasu sooritamiseks. Selle lasketoru ja granaat koostatakse juba tehases ning pärast lasku heidetakse tühi toru lihtsalt kõrvale. Ühekordne granaadiheitja on käepärane ja kerge vahend igale sõdurile võitluses kergemate soomusmasinate, laskepesade jt sihtmärkide vastu 200–300 meetri ulatuses.

Granaadiheitja Carl-Gustaf

Eesti jalaväe arvukaim tankitõrjerelv on Rootsi 84 mm kaliibriga Carl-Gustaf. Selle relva eelisteks on võimsus ja mitmekesine laskemoon alates kumulatiivsetest granaatidest ning lõpetades kild-, suitsu-, valgustuse- jt granaaditüüpidega.

Varasemast ajast leidub Eestil veel Hiina ja Iisraeli granaadiheitjaid M69 ja B300 ning Ameerika Ühendriikide ja Rootsi tagasilöögita tankitõrjekahureid 106,7 mm M40 ja Pv-1110. Neid arvatakse relvastusest välja järk-järgult, sedamööda, kuidas laskemoon lõppeb.

Granaadiheitja granaat on tehnilises mõttes enamasti väike mittejuhitav rakett, mille esiosas on sütikuga kumulatiivlaeng soomuse läbistamiseks vm lõhkelaeng ja tagaosas rakettmootor, mille kütus põleb plahvatuslikult ära juba lasketorus. Kumulatiivlaeng plahvatab alles kokkupuutel sihtmärgiga. Mõnel juhul, sh osal Carl-Gustafi laskemoonal, on granaadi rakettmootor kaheastmeline ning selle teine aste käivitub alles lennul, lisades granaadile kiirust ja laskeulatust.

■ 84 mm tankitõrjegranaadiheitja Carl-Gustaf M3

Juhitavad tankitõrjeraketid

Juhitavad tankitõrjesüsteemid moodustavad tankitõrjerelvade seas omaette kõrgema klassi. Vastavad raketid ületavad granaadiheitjate granaate laskeulatusele mitu korda ning on märksa täpsemad ja võimsama kumulatiivlaenguga, kuid ka palju keerukamad ja kallimad. Raketite hinnast suurema osa moodustabki nende juhtimissüsteem. Eesti relvastuses on teise põlvkonna Prantsuse-Saksa Milan 2 ja viimase ajani ka Iisraeli MAPATS² ning nüüd kolmanda põlvkonna USA raketisüsteem Javelin. MAPATS püsis Eesti relvastuses kaks aastakümnet ja oli taasiseseisvumise järel meie esimene kõrgtehnoloogiline relvasüsteem, kuid on nüüd kaitseväärt väljaarvamisel.

■ Tankitõrjeraketikompleks Milan 2

² Akronüüm MAPATS tähistab ingliskeelset nimetust *Man Portable Anti-Tank System*.

TEISE PÕLVKONNA TANKITÖRJERAKETISÜSTEEMID

MILAN

Raketi kaal lennul: 6,7 kg lõhkepeas lõhkeainet 1,8 kg

Laskeseadme kaal: 16,4 kg

Lennuaeg 2 km kaugusele: 13 sek

Juhtimis põhimõte: luuakse automaatne kohamääramisside lendava raketi ja sihtmisseadme vahel raketi tagaosas vilkuva signaallambi tulukese abil ning lennusuuna korrigeerimise käsklused edastatakse raketile traadi teel samuti automaatselt. Raketi õigele lennukursile sättimine ja sellel hoidmine ning signaallambi ja sihtmisseadme omavaheline side on automaatjuhtimise keerukas pool ning raketile korrigeerimiskäskluste edastamine traadi teel võrdlemisi lihtne.

Rakettmootorite töö: mootor peab töötama kogu lennuaja, sest raketti juhitakse töötavast mootorist väljuva gaasijoa suunamisega grafiitlabade (tüüride) abil ja koos raketikütuse ammendumisega 2 km kaugusel lõpeb ka juhtimine.

MAPATS

Raketi kaal lennul: 16 kg lõhkepeas lõhkeainet 3,3 kg

Laskeseadme kaal: 74 kg

Lennuaeg 2 km kaugusele: 8 sek

Juhtimis põhimõte: juhtimine toimub laserikiire vahendusel: rakett järgib laserikiirt, lennates n-ö selle sees. Laserikiire tugevust, suunda ja käsklusi võtab vastu „vigurpeegel“ raketi tagaotsas. Rakettmootori düüsid asuvad raketi külgedel.

Rakettmootorite töö: põhirakettmootor töötab ainult esimesed paar lennusekundit, mil rakett saavutab rekordilise kiiruse üle 300 m/s ning lendab edasi inertse kehana nagu mürsk, kaotades 5 km jooksul üle poole oma kiirusest; kursihoidmine ja suunamuutused toimuvad surulämmastiku jõul pööratavate eraldi juhtiibadega, mis ei vaja töötavat mootorit. MAPATS-i soojussihik (öösihik) äratas 1990. aastatel Eestiski huvi kui uus kõrgtehnoloogiline asi.

Kolmanda põlvkonna automaatne „lase-ja-unusta“ (ingl *fire-and-forget*), raketisüsteem Javelin jõudis Eesti relvastusse 2015. aastal. Javelini puhul määrab inimene enne küll sihtmärgi ja „lukustab“ viimasele raketi ning annab stardikäsu, kuid seejärel lendab rakett sihtmärgini iseseisvalt. Raketi ja laskeseadme hinnasuhe on aja jooksul muutunud üha väiksemaks ning tänapäeval ei erine raketi maksumus laskeseadme omast enam märkimisväärselt. Selle peamiseks põhjuseks on süsteemi kõige kallima osa, isesihtumisseadmestiku arendamine ning paigutamine raketi enda sisse. Kuid sellest hoolimata maksab Javelini rakett praegu, hoolimata targa laskemoona üldisest hinnatõusust, endiselt kümme või isegi kümneid kordi vähem kui jalaväe lahingumasin või tank.

■ Keskmaa tankitõrjeraketikompleks Javelin

Javelini peamootor töötab viis sekundit ja sellest vaid esimese poole maksimumvõimsusel ning edasi hääbuvalt. Lennu algul kasutatakse raketi juhtimiseks sarnaselt Milaniga mootorist väljuva gaasijoa suunamist. Esimese 4 sekundiga jõuab rakett 370 meetri kaugusele ja 90 meetri kõrgusele ning saavutab kiiruse 185 m/s. Seal edasi tõuseb rakett ettenähtud kõrguseni (umbes 125 meetrit) ja säilitab selle kõrguse edasisel lennul, hoolimata lennukiiruse pidevast vähenemisest, mis 2 km kaugusel kahaneb umbes 90 meetrini sekundis.

Javelini rakett lendab 120–125 m kõrgusel täiesti passiivsena, töötamise lõpetanud mootori ja passiivanduritega ega erita mingeid signaale ka otsustava ründe, umbes ühe sekundi vältava ülalt pikeerimise ajal sihtmärgile. Juhtimine toimub sel ajal ainult raketi tiivakeste abil. Nii väikese (diameeter 130 mm), kiirelt liikuva ja „tumma“ taevast läheneva objekti avastamine ning tõrjumine pole tänapäeval reaalne. Uudse passiivse kaitse (erilise suitsukatte vm) loomine on küll tõenäolisem, kuid selle tõhusus ja kuluefektiivsus on praegu veel küsitavad.

■ Javelini rakett lennus

Javelini tandemlõhkepea (kokku ligi 3 kg lõhkeainet) esimene kumulatiivkoonus on molübdeenist ja teise, peamise lõhkepea koonus traditsiooniliselt vasest. Olenevalt taktikalistest kaalutlustest on Javelini puhul võimalik kasutada kahte tulistamisrežiimi. Esimese, n-ö otsetabamisrežiimi³ puhul saavutab rakett madalama lennukõrguse ning tabab sihtmärgi esiosa. Teise, sagedamini kasutatava laskmisviisi puhul tõuseb rakett kõrgemale, pikeerib sihtmärgini jõudes ning tabab tanki vms sihtmärgi ülevalt järsu nurga alt. Tankide ja muu soomustehnika tornide ning korpuse soomuskaitse on ülaosas tavaliselt palju nõrgem.

Automaatne süsteem vabastab inimese sihiku hoidmisest märgil raketi lennu ajal, mis võib kesta ligi pool minutit; sihtur/laskur võib sel ajal muuta oma asukohta või valida järgmist sihtmärki. Kolmanda põlvkonna süsteemi lasu ettevalmistamisele läheb siiski rohkem aega kui teise põlvkonna puhul. Javelini laskeseadme soojussihiku mahajahutamiseks võib kuluda 2–3 minutit ja selle patareide eluiga on Eesti oludes umbes 2–3 tundi. Ajaline piirang lasub ka raketi isesihtumissüsteemi jahutamisel. Esimese põhimudeli, Block 0 efektiivset laskekaugust kuni 2,5 km ei piiranud mitte raketi füüsiline lennuulatuse, vaid soojussihiku ja selle „otsija“ eristamisvõime. Lisaks eristuvad päikesetõusu ja loojangu ajal soomusmasinad looduses kehvemini kui päeval ja öösel.

3 Inglise keeles *direct attack flight path*.

■ 120 mm miinipilduja m/41D, meeskonnas kuus liiget

■ 81 mm miinipilduja M252, meeskonnas 3–5 liiget

Miinipildujad

Kaitseväge põhilised miinipildujad on kaliibriga 81 ja 120 mm. Iisraeli 81 mm miinipilduja B-455 on relvastuses 1995. aastast ja USA M252 aastast 2010 ning enamik 120 mm relvadest (m/41D) pärineb Rootsist. Lahtivõetud 81 mm miinipildujaid suudab meeskond ka kanda, kuid 120 mm relvad on veetavad või pukseeritavad.

Suurtükid

Kaitsevägi sai aastatel 1997–2008 Soomest ja Saksamaalt kokku üle saja välihaubitsa. Nüüdse Eesti esimesed, 105 mm haubitsad H61-37, on asendatud moodsamate ja võimsamate relvadega. 122 mm H63 ehk Vene päritolu kergehaubits D-30 1960. aastatest on praegugi maailmas laialt levinud. 155 mm haubits FH70 (FH 155-1) on lääne tuntumaid, rauapikkusega 39 kaliibrit (u 6 meetrit) ja NATO laskemoonaga töötav suurtükk, tänapäevase ja omanäolise ehitusega ning kümme-kümne riigi relvastuses. Eesti ostis need soodsalt 2003.–2004. aastal koos rohke lisavarustusega Saksamaalt. Võrdväärsete laskenäitajatega väli- ja M109-tüüpi liikurhaubitsaid (sh USA Paladin) kasutatakse praegugi üle maailma.

1. jalaväebrigaadi plaanitakse järgmisena relvastada Korea 155 mm liikurhaubitsatega K9, relvaraua pikkusega 52 kaliibrit. Senisest pikem relvaraud koos suurema paiskelaenguga on oluline relvatehniline uuendus. Lisaks võimaldab roomiksõiduk süsteemil kiiresti manööverdada ning masina soomus kaitseb kildude ja kuulide eest.

Suurtükkide praktilist laskekiirust piirab juba sadakond aastat enim relvaraua ülekuumenemine. FH70 jõudis selles osas klassikalise piirini: 3 kiirlasku 8–15 sekundiga olenevalt lisavarustusest ja väljaõppest ning seejärel pikka aega 2–3 lasku minutis.

■ Liikurhaubitsad K9 saabuvad Eestisse aastatel 2021–2026

■ Suurtükiväepataljon harjutab laskmist 155 mm haubitsast

FH70 on praegu Kaitseväe võimsaim relv, selle mürisk võib saavutada kõigest 6-meetrise „hoojooksuga“ relvarauas kineetilise energia kuni 14–15 miljonit džauli ehk sama palju, kui on 100 km/h kihutaval 40-tonnisel raskeveokil, ning võib lennata enam kui 20 km ja uue erilaskemoonaga isegi 30 km kaugusele. Uutel liikurhaubitsatel K9 on need näitajad veelgi paremad: mürsu kineetiline algenergia kuni 19 miljonit džauli, tavalaskeulatus 30 km ning erilaskemoonaga üle 40 ja 50 km.

Õhutõrjeraketisüsteemid

Maaväe õhutõrje peaülesanne on üksuste kaitse ründe vastu õhust. Selleks kasutatakse 23 mm kahureid ZU-23-2 ning raketisüsteemi Mistral, praktilise laskeulatusega vastavalt 1,5 ja 6/3 km (kaugus/kõrgus).

Mistrali raketid M2 ja M3 on infrapuna-isesihtuvad raketid, mis järgivad oma lennutrajektoril lennuki soojuskiirguse signatuuri. Kõige üldisemalt on tegemist samuti „lase-ja-unusta“ süsteemiga – nagu ka tankitõrjeks mõeldud Javelin –, kuid õhutõrjerakett on kiirem, keerukama ehitusega ja kallim. Õhutõrjeraketi Mistral puhul valib inimene vaid sihtmärgi, n-ö lukustab selle raketi juhtimisseadmesse ning annab stardikäsu. Edasi järgib rakett sihtmärki ning lendab selleni iseseisvalt. Keskseks isesihitumisseadmeks on samuti soojussihik, mille abil eristab rakett lennumasinat külma taeva taustal.

Õhumärkide tõrjumise muudavad keerukaks nende kõrgus ja suur kiirus, lennukitel on selleks enamasti 650–950 ja kopteril 250–300 km/h. Hävituslennuk on Mistrali tabamisulatuses heal juhul 10–15 sekundit. Täpse sihitamise teeb võimalikuks eelteave kaugemal asuvatelt radaritelt (sh Rootsi päritolu 3D-radaritelt AMB Giraffe) läheneva lennumasina kiiruse, kõrguse ja suuna kohta koos juhtimiskeskuse ja sidesüsteemi tööga. See andmestik võimaldab Mistrali raketi varakult n-ö välja sihtida ja isegi eeltulistada, tõrjumaks sellistki märki, mis viibib raketi tabamisulatuses vaid mõne sekundi.

Mistrali süsteemi käivitamine (raketi güroskoobi käitamine, IR-soojussihiku jahutamine, sihtmärgi lukustamine jm) peab toimuma loetud sekunditega ehk palju kiiremini kui tankitõrjerelvadel. Väljalastud rakett saavutab kiiruse 800–900 m/s juba peamootori töötamise esimese 2,5 sekundiga ning jõuab 4 km kaugusele 6 sekundiga, mil näiteks vaenulik kopter ei jõua tõrje- ega varjumisotsuseid teoks teha.

Kogu lühimaa õhutõrjesüsteemi Mistral (sh raketide M2 ja M3, radarite, sidesüsteemi jm) ostmiseks on aastatel 2007–2017 kulunud 90 miljonit eurot. Investeeringud uute raketide soetamiseks on planeeritud ka ajaperioodiks pärast seda. Kaitsevägi kasutab õhutõrjeraketisüsteemi Mistral alates 2011. aastast

■ Õhutõrjeradar AMB Giraffe

■ Õhutõrjepataljoni õhutõrjeraketikompleksi MISTRAL lahinglaskmised Lätis

■ Pasi soomustransportöör Eesti jalaväerühma kasutuses operatsioonil Barkhane Malis (2018)

Jalaväe soomusmasinad

Esimeste ja eri viisil Eestisse sattunud BTR- ja BRDM-tüüpi soomusveokite tähtsus Kaitseväe relvastumisel jäi piiratuks. Sisuline murrang saabus alles aastatel 2005–2010 ligemale 150 Patria ratassoomuki XA-180 ja XA-188 ostudega Soomest ja Hollandist. 2014.–2017. aastal sõlmiti ostu- ja hoolduslepingud järgmise soomusmasinate põlvkonna, 44 jalaväe lahingumasina CV9035, 6 pioneeritanki ja eelnimetatute toetusmasinaiks mõeldud 35 CV9030 šassiil põhineva soomuki, samuti vajaliku laskemoona ja varuosade kohta. Tänapäevaste jalaväe lahingumasinatega saavutab Kaitsevägi suurema võitlusvõime, sest CV9035 on tõhusa soomuskaitse, maastikuläbivuse, moodsama ja mitmekesisema varustuse ning varasemast palju võimsama pearelvaga.

Kuna CV9035 hind on mitukümmend korda kõrgem kui sinna mahtuva u 10 sõduri kogu relvastus ja muu varustus, siis on Kaitseväe mitmeaastase soomuseprojekti kogumaksumus koos hoolduse, varuosade ja laskemoonaga 170–180 miljonit eurot.

■ Jalaväe lahingumasin CV9035

■ Keskmaaradar GM 403 Muhu saarel

Õhuvägi

Õhuvägi jaguneb praegu funktsioonilt ja alluvuselt kaheks: õhukaitseks ja maaväe õhutõrjeks.

Ämaris paikneva keskusega õhukaitse tähtsam ülesanne on õhuruumi seire radaritega nii Eesti kui ka Baltimaade ja NATO huvides ning asjakohane teenindamine ja hooldus. Õhukaitsele alluvad uued üldotstarbelised radarid TPS 77 Kellaveres, Vera E ja GM 403 Muhu saarel ning Lõuna-Eestis. Need loovad tervikpildi Eesti ja ümbruskonna õhuruumist. Radarite ostmiseks ja ülesseadmiseks kulutati möödunud aastakümnel 50 miljonit eurot. Õhukaitse korraldab ka väljaõpet, teenindab NATO lennuüksust ning Ämari lennuvälja ja selle radareid. Tulevikku on plaanitud keskmää õhutõrjesüsteemi allutamine õhukaitsele.

Lahingulennuväe loomine ja pidamine ületavad Eesti võimalusi. Siin tuleb toetuda meie liitlaste lahingulennukitele ning endal piirduda abistavate ülesannete täitmisega.

■ Meie liitlaste hävituslennukid valvavad Eesti õhuruumi

Mereväe laevad

1992.–2018. aastal jõudis Eesti lipu alla 22 alust veeväljasurvega kokku 7600 tonni. Eesti laevastik on mõeldud meremiinitörjeks kooskõlas NATO peaülesandega ega sisalda suuri üldotstarbelisi aluseid.

Eesti sõlmis 2006. aastal lepingu Suurbritanniaga kolme 450-tonnise Sandown-klassi miinijahtija ostmiseks ja eraldi lepingud Saksa firmaga Atlas Elektronik laevade moodsate miinihävitusseadmete Seafox kohta ning USA firmaga L3 Communications Klein veetavate külgsonarite kohta. Kogu projekt läks maksma 57 miljonit eurot. Sandown-klassi alused olid senistest ligi 30 aastat nooremad ning täiustatult suutelised peale põhjamiinide hävitama ka ujuvaid lõhkekehi.

■ Miinijahtija Sakala jõudmas NATO miinitörjegrupist tagasi koju (24.10.2017)

Eesti mereväe teenistuses on viis alust: kolm Suurbritannia Sandown-klassi miinijahtijat Admiral Cowan, Sakala ja Ugandi, üks nende Lindormen-klassi toetuslaev Wambola ning väike tuukrilaev Lood.

Kolme Sandown-tüüpi miinijahtijat tuli kümme aastat hiljem moderniseerida ning need saavad lähiajal Suurbritannias 25 miljoni euro eest uued töökindlad põhjasonarid 2193 ning juhtimis- ja sideseadmed.

Eestis kasutatakse meremiinide törjeks kõrgtehnoloogilist süsteemi nimega Seafox, mis on eelkäijast palju väiksem, kergem ja mitmekülgsem ning suudab hävitada sisuliselt kõiki, nii põhja- kui ka ujuvmiine Lääne- ja Põhjamerel ning Briti saarte ümbruses.

Seafoxi liikuril on täpseks manööverdamiseks neli väikest propelleritega elektrimootorit, valgustus, sonar (veealune radar) jt seadmed ning seda juhitakse laevalt fiiberoptilise kaabli kaudu. Seafoxi juhtimise raskuspunkt asub laeval käsi- ja püsijuhtimispuldil. Ühekordse kasutusega liikuri Seafox C esitsas on 1,5 kg kumulatiivlaeng ning liikur hävib ka ise meremiini vms likvideerimisel. Selle maksumus on samas hinnaklassis teise põlvkonna uue tankitörjeraketiga.

■ Seafox (kaal 40 kg, pikkus 1300 mm, tegutsemisügavus 300 meetrit, kiirus vee all 2–3 m/s)

■ Miinijahtija Admiral Cowan liitus NATO 1. alalise miinitörjegrupiga (06.01.2017)

■ Tuletörje kompleksharjutus Ugandi pardal (15.05.2013)

Relvastuse hinda mõjutavad tootmistäpsus ja -keerukus ning materjali maksumus, samuti loomistöö ja toodangu maht. Masstootmises automaadipadrin maksab sama palju kui odav pastapliiats, kuigi selle valmistamine nõuab suurt täpsust ja värvilisi metalle. Hind tõuseb järsult keerukuse kasvades. Lihtsa miinipildujamiiniga võrreldes maksab sama suur granaadiheitja kumulatiivgranaat umbes kümme korda ja juhitud tankitõrjerakett vähemalt sada korda rohkem.

Moodsa tehnoloogia puhul on seadme suurus ja hind sageli pöördvõrdelised. Moodne kuvarsihik koos lisadega automaadile Galil maksab umbes sama palju, kui Eestil tuli kunagi tasuda selle relva enda eest. Kiivriale kinnituv hea öövaatlusseade on sellest veel mitu korda ja võimas soojussihik kümneid kordi kallim. Ühe sõduri nüüdisaegse varustuse (relv, eri sihikud, side- ja vaatlusvahendid, soomusvest jm) hinnast moodustab automaat heal juhul kümnendiku. Kümnele sõdurile mõeldud soomusveoki maksumus omakorda vähemalt kümnekordistab kõigi nende sõdurite varustuse maksumust. Juba ühetunnise intensiivsema tulistamisega ühest relvast kulub laskemoona nii palju, et selle maksumus võib mitu korda ületada relva enda hinna. Mõõdupuuks ei ole enam püssiga meeste arv, vaid iga sõduri varustuse ja väljaõppe kvaliteet.

Riigi ja rahva jaoks on ülekaalukalt ökonoomsem variant see, kui ostetud relvi ja laskemoona ei tulegi sõjas kasutada ning need saab vananenult lihtsalt maha kanda.

Sihtimine

Täpne laskmine eeldab teadmisi sellest, miks ja kuidas kuul lendab. Sihtmärgi tabamiseks peab laskur teadma oma relva taktikalis-tehnilisi näitajaid ning seda, kuidas relva asend ja ilmaolud mõjutavad laskestäpsust, ning oskama kõike seda arvestades valida õige sihtimispunkti.

SIHTIMINE

Sihtimine on relvarauale sellise asendi ehk laskenurga andmine, mille all rauast välja lendav kuul tabaks sihtmärki. Sihtmärgi tabamiseks kasutatakse otsesihtimist ja kaudsihtimist.

OTSESIHTIMINE

Otsesihtimine ja **otsetuli** on sihtimine vahetult nähtava sihtmärgi pihta. See sihtimisviis on valdav laskurelvade (püstol, vintpüss, automaat) ja tankitõrjerelvade puhul.

KAUDSIHTIMINE

Kaudsihtimine ja **kaudtuli** on sihtimine mittevaadeldava (varjatud) sihtmärgi pihta kaudsete andmete ja arvutuste abil. Kaudsihtimist kasutatakse välisuurtükkide ja miinipildujate puhul.

OTSELASK

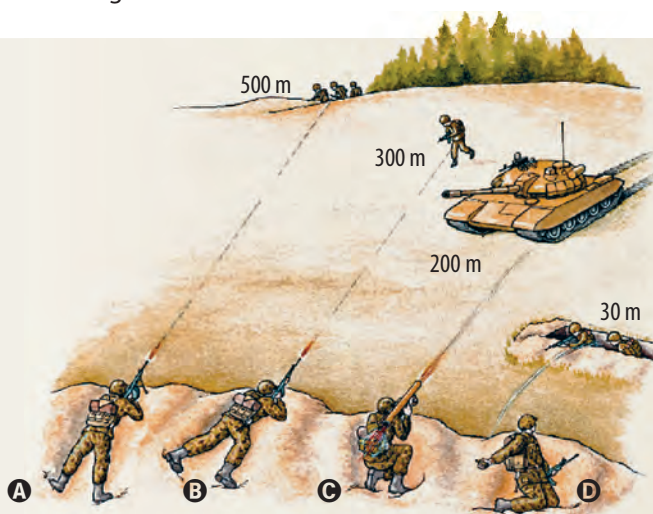
Otselask on lask, mille puhul kuuli (mürsu) lennujoon ei tõuse kõrgemale sihtmärgi kõrgusest. Otselasku kaugus sõltub sihtmärgi kõrgusest ja kuuli lennujoone kujust. Otselasku ulatus on kaugus, milleni ulatub kuuli lennujoon otselasku korral. Erinevate automaadikuulide otselasku ulatus 0,5–1,5 m kõrguse märgi puhul on 350–600 m, mis vastab tavalaskekaugusele lahingus.

Otselask võimaldab nähtava märgi alaossa sihtides anda rahuldavalt tabavat tuld kogu otselasu ulatuses, ilma et oleks vaja täpselt kaugust määrata ja vastavalt sihikut ümber seada. Lahingus pole viimati nimetatud tegevusteks sageli vahendeid ega aega.

Tulistades sihtmärgi pihta, mis on kaugemal kui otselasu ulatus, tõuseb kuuli lennujoon vahepeal sihtmärgi kõrgusest kõrgemale ning sel lennujoone lõigul ei ole sihtmärk otselasuga tabatav.

EFEKTIIVNE TULEULATUS

- A) kuulipilduja
- B) automaat
- C) granaadiheitja
- D) käsigranaat

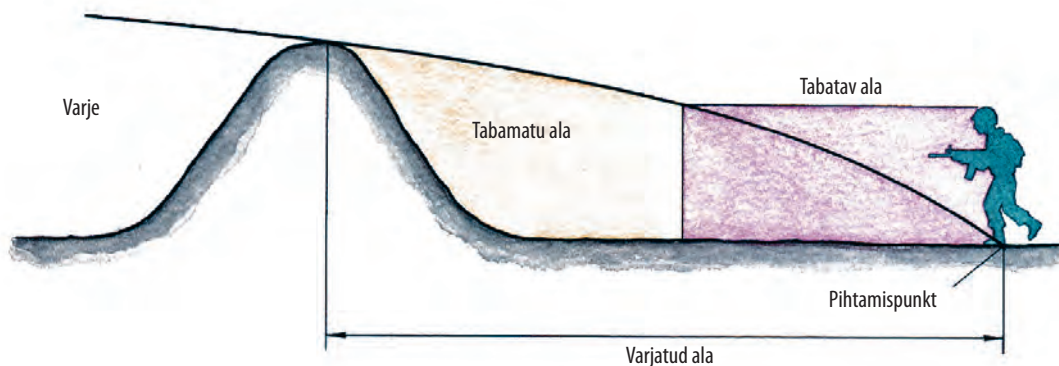

Varjatud, tabatav ja tabamatu ala

Sihtmärk võib asuda varje taga ehk varjatud alal. Varjatud ala on ala, mida ei ole sihtimisel näha või mis asub sellise varje taga, mida kuul ei läbi. Varjatud ala on seda suurem, mida kõrgem on varje ning mida lamedam on kuuli lennujoon. Mingi osa varjatud alast võib olla tabatav ning ülejäänud osa on tabamatu ala.

Tabamatu ala on maa-ala mingi relva laskeulatuses, kus olemasolevalt tulepositsioonilt tulistades ei ole võimalik sihtmärki tabada.

Lameda lennujoonega laskurelvadele tabamatu ala on sageli tabatav kaartulerelvadega, näiteks miinipilduja ja haubitsaga.

Kuulide hajumine

Tulistades samades lasketingimustes ühest ja samast relvast, on igal kuulil juhuslikel põhjustel siiski oma, teistest veidi erinev lennujoon ja tabamispunkt, st laskekehad (kuulid, granaadid, mürsud) hajuvad lennul.

Hajumine on laskekehade (kuulide, mürskude) langepunktide laialipaiskumine, kui tulistatakse ühest ja samast relvast samades oludes.

Hajumist põhjustavad

- 1) iga kuuli teistest veidi erinev kuju, algkiirus ja mass, mis sõltuvad padruni tootmistäpsusest, snaiirilaskemoon on tavapärasest täpsemini valmistatud, kuid ka mitu korda kallim;
- 2) laskjast tingitud hajumine, näiteks laskja asendimuutuste ja sihtimisvigade tõttu;
- 3) relvaraua kuumenemine ja kulumine;
- 4) relva ja laskemoona korrashoid;
- 5) meteoroloogilised põhjused: kuuli suurim mõjutaja lennul on külgtuul, eriti kui see puhub otse küljelt; külgtuul võib kuuli sihtpunktist mitukümmend sentimeetrit kõrvale viia juba mõnesaja meetri kaugusel.

Tuule tugevus jaotatakse järgmiselt:

- 1) nõrk tuul (kuni 1 m/s) – puude lehed ja väiksemad oksad liiguvad veidi, suits tõuseb peaaegu otse üles

- 2) keskmine tuul (1–5 m/s) – puude oksad liiguvad, hein kaardub ja lahtine lumi liigub

- 3) tugev tuul (5–10 m/s) – suuremate puude ladvad kaarduvad, tolmu ja peenikest liiva keerutab laiali

Kuulide hajumise põhjusi ei ole võimalik täielikult kõrvaldada, küll aga saab vähendada nende mõju

- 1) laskuri hea väljaõppega;
- 2) relvade ja laskemoona korraliku hooldamise ning laskmiseks ette valmistamisega;
- 3) õige laskeasendi, relva õlgapaneku, täpse sihtimise ja sujuva päästmisega.

Ohutusnõuded

Relva käsitlemisel on ohutus alati esmatähtis. Ohutusnõuete eiramine võib viia raske õnnetuseni ning saada saatuslikuks nii selle põhjustajale kui ka kõrvalistele isikutele. Enamik õnnetusi relvade ja laskemoonaga on tingitud nende käsitseja hooletusest ja tähelepanematusesest.

Üldnõuded tulirelvaga ümberkäimisel

1. Relvi ja laskemoona ning nende osi on keelatud iseseisvalt käsitseda, kui seda pole enne õpetatud.
2. Saanud käsu käsitseda relva, mida ei tunta, tuleb sellest kohe käsuandjale ette kanda.
3. Keelatud on omada relvi ja laskemoona ilma vastava loata.
4. Oma relva ei tohi teistele anda.
5. Keelatud on jätta oma relva järelevalveta.
6. Oma relva ja laskemoona tuleb hoida pörutuste, löökide ja muljumise eest.
7. Oma relva ja laskemoona tuleb hoida puhtana.
8. Laskmisel peab igal osalejal olema kaasas meditsiiniline sidemepakk.

Relva ja laskemoona käsitlemise nõuded

1. Relva on keelatud suunata inimese poole.
2. Relva peab kogu aeg käsitlema kui laetut.
3. Relva laadimine ilma käsuta on keelatud.
4. Relva on keelatud laadida siis, kui relvaraua ees on inimene.
5. Kui relva parasjagu ei käsitleta, peab see olema kaitseriivis, salv eraldatud.
6. Enne laskmist tuleb kontrollida, kas relv on õigesti kokku pandud ja puhastatud.
7. Enne relva märgile suunamist ning tule avamist on keelatud hoida sõrme päästikul.
8. Relva käsitlemisel on esmatähtis ohutus ja selle kontrollimine.
9. Relva kontrollimine toimub järgmiselt:
 - eralda salv;
 - veendu, et padrunipesas pole padrunit;
 - soorita kontroll-lask ohutus suunas;
 - kaitseriivista relv.
10. Keelatud on vahetada omavahel samatüübiliste relvade osi.
11. Keelatud on muuta lahingupadrunit, kuulide ja paukpadrunite konstruktsiooni või padruneid ise koostada (laadida).
12. Kasutamata jäänud laskemoon tuleb kohe tagastada õppuse korraldajale.

Tegutsemine ohtlikus olukorras

1. Igaüks, kes näeb, et on tekkimas ohtlik olukord, on kohustatud peatama laskmise, õppetunni või muu tegevuse käsklusega „SEIS!“ (laskmisel „**TULI SEIS!**“).
2. Laskja on kohustatud andma käskluse „TULI SEIS!“ juhul, kui
 - 1) laskesektorisse ilmub keegi või miski;
 - 2) keegi laskjatest teeb ohtliku vea;
 - 3) süttib mets või kulu;
 - 4) katkeb side tunnimehega või mehitatud punkriga märklaudade lähedal.
3. Pärast käsklust „TULI SEIS!“ (või „SEIS!“):
 - 1) peatatakse kohe laskmine ja muu tegevus;
 - 2) korraldatakse kuulnud korraldust valju häälega;
 - 3) kaitseriivistatakse relv.

Paukpadrunite käsitsemine

1. Paukpadruneid tuleb käsitseda sama ettevaatlikult kui lahingupadruneid.
2. Keelatud on lasta paukpadrunitega relvast, mille rauasuudme otsa pole kinnitatud vastavat paukpadrunitega laskmise otsikut.
3. Enne õppust tuleb kontrollida, kas paukpadrunite hulka pole sattunud lahingupadruneid.
4. Paukpadrunitega on keelatud lasta inimese suunas, kes on lähemal kui 30 meetrit.

■ Laskmine Tsiatsungõlmaa harjutusalal (04.12.2016)

Praktiline laskmine

Kaitseväes korraldatakse laskmist lasketiirus, laskepaigas ja harjutusväljal.

Lasketiir on laskeharjutusteks ja -võistlusteks alaliselt kasutatav ehitis, ruum või territoorium.

Laskepaik on koht, mis sobib või on kohandatud laskeharjutuste ajutiseks korraldamiseks.

Harjutusväli on Kaitseväes ja Kaitseliidus vastavalt kohandatud maa-ala, kus korraldatakse üksuste taktikalisi harjutusi, õppusi, laskmisi ja lõhketöid ning katsetatakse relvi.

Laskmistehnika

Laskmine toimub olenevalt olukorrast kas käelt või toelt, lamades, põlvel- või püstiasendis ning paigalt, käigult või lühipeatustelt.

Üldnõuded

- 1) relva tuleb sihtimisel hoida võimalikult liikumatult ja kindlalt, kuid mitte kramplikult;
- 2) relva sihitakse vastavalt sihikutüübile (sektor-, diopter-, kuvarsihik);
- 3) dioptersihiku puhul peab sihtjoon ühendama laskuri silma, dioptriava keskpunkti, kirbu tipu ja sihtpunkti;
- 4) sihtimisel hingatakse rahulikult ja hingamine peatatakse väljahingamisel ning ainult päästikule vajutamise ajaks kuni viieks sekundiks; kui laskur tunneb, et ta ei suuda kauem hinge kinni hoida, tuleb hingamine taastada ja korrata eelnenud tegevust;
- 5) sihtimisel ja lasu päästmisel tuleb keskenduda ainult sihtimisele, mitte lasu ootamisele;
- 6) päästikule tuleb vajutada sujuvalt, nii et relva asend ei muutu, kuni toimub lask.

Ohutusnõuded laskeasendi sissevõtmisel

- 1) peab olema tagatud pideva vaatluse võimalus;
- 2) pära peab olema täielikult vastu õlga;
- 3) seni, kuni tuld ei avata, peab nimetissõrm olema väljaspool päästikukaitset (vastu selle välisserva);
- 4) sõrm asetatakse päästikule alles siis, kui relv on suunatud märgile ja ollakse valmis kohe märgi pihta tulistama;
- 5) parem käsi peab hoidma kinni püstolkäepidemest;
- 6) vasak (teine) käsi peab hoidma kas laesäärest või salvest.

Laskeasendid

Kaitseväe väljaõppes kasutatakse laskmiseks lamavat, põlvel- ja püsti-asendit. Laskeasend peab olema tasakaalustatud nii, et selle hoidmiseks kuluks võimalikult vähe lihasjõudu.

Lamavas laskeasendis

- toetuvad keha ja küünarnukid liikumatult maapinnale;
- võib keha olla otse laskesuunas või sellega väikese nurga all.

Põlvel laskeasendis

- toetub laskja kolmele punktile: vasakule jalalabale, paremale põlvele ja paremale jalalabale;
- istub laskja parema jala kannale, lükkab vasaku jala sääre ette püsti ja toetab vasaku käe küünarnuki üle vasaku jala põlve;
- tuleb keha ja pea hoida võimalikult püsti.

Püsti laskeasendis

- peab keharaskus toetuma veidi rohkem vasakule jalale;
- tehakse vasaku jalaga samm ette ja pööratakse keha paremale, nii et vasak külg jääb laskesuuna suhtes 35–45° nurga alla;
- hoitakse jalad otse ja õlgade laiuselt harkis.

12. ELANIKKONNAKAITSE

Ajaloost

Liivakotid Londoni tänavatel
Teise maailmasõja ajal

Teise maailmasõja ajal jagati
elanikele infot plakatite abil

Elanikkonnakaitsele kui iseseisvale julgeolekuvaldkonnale hakati esimest korda mõtlema pärast Esimest maailmasõda. Sellel oli kaks peamist põhjust.

Esimeseks põhjuseks olid vaenlase õhurünnakud linnade ja rahuliku elanikkonna vastu. Neist tuntuimad on Saksa õhujõudude rünnakud Suurbritannia linnadele Esimese maailmasõja ajal.

Teiseks põhjuseks oli keemiarelvade laialdane kasutamine Esimeses maailmasõjas. Mürkgaasid lasti käiku läänerinde veristes lahingutes, kuid teataval määral ka idarindel ja Lähis-Idas. Kuigi kõigist Esimese maailmasõja lahinguis hukkunuist suri vaid 4% keemiarelvade tõttu, oli hirm nn gaasisõja ees 1920.–1930. aastatel avalikus teadvuses tugevasti juurdunud. Toonase mõtteviisi kohaselt olid laiaulatuslikud õhurünnakud vaenlase tsiviilelanike vastu koos keemiarelvade kasutamise osa tulevikusõja ohtudest.

Nii hakati 1920. aastate algupoolal arutlema elanike kaitsmise üle ja osaliselt realiseerusid kavandatud plaanid enne Teist maailmasõda. Ka Eestis saab süsteemsemast ja ulatuslikumast elanike kaitsmisest rääkida alates 1930. aastatest, mil loodi õhukaitse.

Suurema hoo sai selle valdkonna areng sisse aga pärast Teist maailmasõda. Keemiarelvi tsiviilelanike ründamiseks Teises maailmasõjas küll ei kasutatud, kuid ka tavarelvadega põhjustatud purustused olid seninägematud. Pommirünnakutes hävisid terved linnad ja hukkusid sajad tuhanded tsiviilisikud. Sõda oli võtnud totaalse iseloomu: enam ei kehtinud varasemad piirid sõduri ja tsiviilelaniku, rinde ja tagala vahel.

Kui külma sõja perioodil oli keskne eesmärk kaitse massihävitusrelvade mõju eest, siis julgeolekupildi muutuse järel 1990ndate lõpus näis paljudele riikidele Euroopas, et senisel kujul elanikkonnakaitse ei ole enam vajalik ning loodud võimete hoidmine või jätkuv investeerimine neisse ei ole mõistlik. Oluliseks sündmuseks tsiviilkaitse muutumisel oli ka 1986. aasta Tšernobõli tuumakatastroof, mis näitas, et sõjaajaks loodud süsteem ei suuda adekvaatselt reageerida rahuaegsete suurõnnetuste korral.

Muutuste elluviimine on olnud riigiti erinev. Vähesed riigid säilitasid loodud struktuurid ja kaitsemeetmed võimaluste piires ning kohandasid neid loodus- ja tehnoloogiliste katastroofidega toimetulekuks. Teised riigid jätsid osa varasemast süsteemist unarusse ning keskendusid vaid rahuaegsetele kriisidele. Tänu sellele loodi võrreldes varasemaga märgatavalt tugevam kriisireguleerimise võime ning panustati rohkem sellesse, kuidas oma elanikke suurõnnetuste korral kaitsta ning riike katastroofide korral rahvusvahelises koostöös abistada.

Taasiseseisvunud Eestis loobuti tsiviilkaitse mõistest ja võeti kasutusele **kodanikukaitse** termin. 1992. aasta suvel jõustunud kodanikukaitse seaduse alusel oli kodanikukaitse üleriigiline süsteem, mille abil korraldatakse riigi territooriumil asuvate inimeste kaitset ja neile abi andmist tehnogeensetest protsessidest, loodusnähtustest või relvakonfliktidest tulenevates erakorralistes olukordades ning ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide ettevalmistamist erakorralistes olukordades tegutsemiseks. 2001. aastal jõustunud hädaolukorraks valmisoleku seadusega võeti kasutusele **kriisireguleerimise** termin, mis on kasutuses ka käesoleval ajal ning tähendab meetmete süsteemi, mis hõlmab hädaolukorra ennetamist, hädaolukorraks valmistumist ja hädaolukorra lahendamist. Seejuures on oluline teada, et kriisireguleerimise õiguslikke aluseid sätestav hädaolukorra seadus ei reguleeri riigi julgeolekut ega põhiseaduslikku korda ähvardava ohu tõrjumiseks valmistumist.

Elanikkonnakaitse tänapäevane käsitus

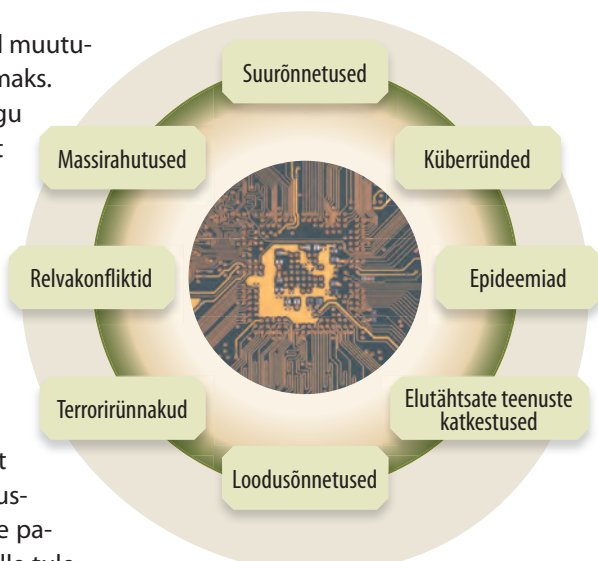
Elanikkonnakaitse on meetmete süsteem, mille eesmärk on kaitsta inimesi hädaolukordade ja riigi julgeolekut või põhiseaduslikku korda ähvardavate ohtude korral.

Tänapäevane elanikkonnakaitse on ühiskonna eri poolte – inimeste, kogukondade, kohalike omavalitsuste, ettevõtjate ja riigiasutuste – ühine jõupingutus. Kriisides toimetulek algab iga inimese enda ettevalmistusest – teadlikkusest ohtudest ja nende mõjust igapäevaelule, oskusest kriisi ajal õigesti käituda ning vajalike vahendite koju varumisest.

Ohud on seejuures viimastel kümnenditel muutunud keerukamaks ja ohuallikad mitmekesisemaks.

Ka inimeste igapäevane elukorraldus ja kogu ühiskonna toimimine sõltub seejuures järjest enam elutähtsatest teenustest, nagu näiteks elekter, andmeside, kaugküte. Ulatuslikud elutähtsate teenuste katkestused võivad tuua kaasa keerulisi kriisiolukordi, mille tagajärjel ei ole inimestele tagatud sooja elukeskkonda, joogivett, toidu kättesaadavust ega muud eluks esmavajalikku ning on vaja luua alternatiivsed lahendused elanike majutamiseks ja varud nende toitlustamiseks. Järjest suuremaks probleemiks on muutumas nakkushaiguste kiire levik, mida soodustab inimeste paranenud liikumisvõimalused üle maailma. Selle tulemusena levivad epideemiad kiiremini kui kunagi varem ning selle peatamiseks jookseb meditsiinisüsteem ajaga võidu.

■ Elanikkonnakaitse märk, mis on rahvusvahelise humanitaarõiguse järgi sõjalise ründe eest kaitsev märk. Seda märki kasutavad oma vappidel elanikkonnakaitse eest vastutavad ametkonnad paljudes riikides, sealhulgas Eesti Päästeamet

Ühiskonda ja inimesi mõjutavad ohud on muutumises

Üks oluline tulevikku mõjutav oht on ka kliimamuutustega kaasnevad mõjud meie elukeskkonnale. Üldine kliima soojenemine toob kaasa senisest äärmuslikumaid ilmaolusid, mille tulemusena suureneb tormide, üleujutuste, erakordselt kuumade ilmade, aga ka tugevate sademete oht. Üle maailma muudab kliimasoojenemine paljud piirkonnad elamiskõlbmatuks. See toob omakorda kaasa senisest suuremaid massimigratsiooni laineid.

Viimaste kümnendite jooksul on inimeste elu ja ühiskondade rahumeelset toimetis tõsiselt ohustanud paljud tahtlikult tekitatud kriisid, näiteks terrorirünnakud, küberründed ja ka rahvusvahelised relvakonfliktid. Tähtsat rolli on selle kõige juures mänginud muutunud julgeolekuolukord, kus piiri tõmbamine rahu- ja sõjaaja vahele on üha keerukam.

■ Süüria sõjapõgenikud saabumas kummipaadiga Kreekasse 2015. a oktoobris

ÕPETAMINE

RISKIKOMMUNIKATSIOON

OHUTEAVITUS

KRIISIKOMMUNIKATSIOON

ELANIKE ISESEISEV KAITSE

EVAKUATSIOON

VARJUMINE

KIIRSEKKUMINE

JÄTKUABI

VARUD

■ Elanikkonnakaitse meetmed. Kollased on suunatud ühiskonna teadlikkuse suurendamisele enne kriisiolukorra tekkimist, punased peavad kriisiolukorra ajal inimesi ohu eest kaitsma, sinised on mõeldud kriisidest juba mõjutatud inimestele abi osutamiseks.

Järjest enam kasutatakse sõjaliste eesmärkide saavutamiseks vahendeid, mille osakaal sõjapidamises oli varem väiksem – näiteks võidakse häirida elutähtsate teenuste toimimist, korraldada massiivseid propaganda- ja inforünnakuid jne. Nii nõuavadki relvakonfliktidega kaasnevad ohud järjest enam ka valmisolekut algselt rahuaegsete kriisiolukordadega toimetulekuks loodud kaitsemeetmete kasutamiseks. Nendeks on näiteks vajadus elanikke ohu korral hoiatada, valmistumine ulatuslikuks evakuatsiooniks, elanikele oluliste teenuste või esmavajalike vahendite tagamine jne.

Kuidas elanikke kaitstakse?

Elanikkonnakaitse keskendub ennekõike neile teguritele, millega kaasneb otsene või kaudne oht inimeste elule ja tervisele. Inimeste elu mõjutavad kriisiolukordades ühelt poolt igasugused välised ohud (ohtlikud ilmaolud, mürgine keskkond, plahvatus, kiirgus jmt) ja teiselt poolt eluks vajalike vahendite puudumine elutähtsate teenuste katkemisel (soe keskkond, jook, toit jmt). Seega peavad inimeste elu ja tervise kaitseks olema loodud meetmed, mis on mõeldud nii **kaitseks ohtude eest** (näiteks ohuteavitus, evakuatsioon, varjumine) kui ka tagama **esmavajaduste** (elutähtsate teenuste toimimine, kodused varud, vältimatu sotsiajalabi, varud) katmise.

Inimeste endi teadlikkus sellest, kuidas kriisiolukordades õigesti käituda, ja oskused neid teadmisi kasutada võivad seejuures olla võtmetähtsusega. Neis kriisiolukordades, mis tekivad ootamatult ja arenevad kiiresti (terrorirünnak, tulekahju jmt), peavad inimesed aja ja teabe puudumise korral tegema iseseisvalt otsuseid ega saa jääda ootama käitumisjuhiste saabumist ametkondadelt. Elanike

teadlikkuse suurendamine on kriitilise tähtsusega ka nende kaitsemeetmete puhul, mis vajavad kaitsva mõju saavutamiseks inimeste õigeaegset, sihipärast ja teadlikku tegutsemist (eelnev vaktsineerimine epideemiaohu korral, siseruumidesse varjumine kiirgus- ja keemiaõnnetuse puhul, koduste varude soetamine pikaajaliseks kriisiolukorraks valmistumisel jmt).

Elanike vahetu ohu eest kaitsmiseks mõeldud meetmete eesmärk on pakkuda eri kriisiolukordades inimestele piisavat kaitset, et hoida ära nende elu ja tervise kahjustamine või leevendada märgatavalt kriisi mõju. Neist meetmetest sõltub juba tekkinud kriisiolukordades, kui rasked on kaasnevad tagajärjed.

Esmalt hõlmavad need kaitsemeetmed lahendusi, millega **hoiata** inimesi neid ohustava kriisiolukorra tekkimisest ja antakse vajalikke käitumisjuhiseid. Selleks peab riik looma ja kasutama erinevaid kanaleid ja vahendeid, mis võimaldavad õigel ajal ohu eest hoiatada võimalikult paljusid inimesi (tekstsõnumid, sireenid, massimeedia, sotsiaalmeedia jmt). Selleks, et kaitsta ohtlikus piirkonnas viibivaid inimesi, on vaja luua võimekus neid evakueerida või teadlikkus ja tingimused, kuidas ennast ohtliku väliskeskkonna eest varjumise abil kaitsta.

Elanikele **abi osutamiseks** mõeldud elanikkonnakaitse meetmete eesmärk on tagada inimeste elu ja tervise kaitseks vajalik abi olukordades, kus eelneva hoiatuse puudumine, sellele ebapiisav reageerimine, puudulik valmisolek või kaitsemeetmete ebapiisavus on juba mõjutanud inimeste elu ja tervist ning see mõju võib jätkuda. See hõlmab ka tegevusi, mis tugevdavad kogu ühiskonna vastupanuvõimet kriisides elanikkonda abistada.

Valmistumine kriisiolukordadeks

Kriisides hakkamasaamiseks on oluline teada, mis meid ohustab. On suur hulk ohte, mis varitsevad meid iga päev ja kõikjal maailmas ning milleks peab alati valmis olema. Need on tulekahjud, rasked liiklusõnnetused, erakordsed ilmastikuolud, tahtlikud ründed jmt. Lisaks peame endale põhjalikumalt selgeks tegema need ohud, mis ohustavad meid kohtades, kus me enim viibime, näiteks kodukohas, koolis, töökohas, samuti piirkondades, kus ringi liigume. On oluline välja selgitada, kas elame või võime muul põhjusel sattuda piirkonda, mida võib teatud tingimustel ohustada üleujutus, suurõnnetus ohtlikke kemikaale käitlevas ettevõttes, raudteel toimuv õnnetus vmt. Ka erakordsed ilmastikuolud mõjutavad väikeses Eestis piirkondi erinevalt. Mereäärsetel aladel on vähem äärmuslikke temperatuuri kõikumisi, kuid tavaliselt on seal just tugevamad tormituuled ja üleujutuse oht. Kuumalained jällegi mõjutavad rohkem tihedalt täis ehitatud linnasid sisemaal, kus tekivad nn kuumasaared.

Kriisiolukorras tuleb toime inimene, kes

- teab, mis teda ohustab;
- oskab tegutseda ohu tekkimisel ja kriisiolukorras;
- ei sõltu ainult elutähtsate teenuste toimimisest;
- on koju varunud esmased varud ja hädapärased vahendid vähemalt ühe nädalaseks iseseisvaks hakkamasaamiseks;
- abistab oma lähedasi;
- teab, kust vajaduse korral abi kutsuda;
- on valmis vabatahtlikuna teisi abistama.

Erinevad kanalid elanikkonna hoiatamiseks

Kriisiolukordades toimetulek algab iga inimese ettevalmistusest. Esmane vastutus iseenda ja oma pere turvalisuse eest lasub igaühel endal. Seda vastutust tuleb ennekõike vaadata võimalusena. Iga inimene teab ise kõige paremini enda ja lähedaste vajadusi ning võimeid. Just neist lähtuvalt tuleb kavandada vajalik iseseisev valmisolek. Mitmesuguste kriisiolukordade puhul ei ole vajadust mingite spetsiifiliste teadmiste ja erivahendite järele, vaid piisab kõige elementaarsematest igapäevastest asjadest, et hakkama saada. Mida suurem on kriisiolukordadeks iseseisvalt valmistunud elanike osakaal, seda kergemad on kriiside tagajärjed kogu ühiskonnale. Seeläbi on paremini tagatud abi kättesaadavus haavatavamatele sihtrühmadele ning olemasolevatest ressurssidest jätkub paljude inimeste vajadusteks pikemaks ajaks.

Kuigi ohud meie ümber on muutunud, siis inimeste esmavajadused kriisiolukordades on jätkuvalt sarnased. Inimesed vajavad ennekõike sooja keskkonda, eluspüsimiseks vajalikus koguses juua ja süüa ning hügieenivõimalusi. Sellele võivad lisanduda ka ravimite ja kõrvalise abi vajadus. Samuti vajatakse enda heaolu ja turvatunde säilitamiseks infot.

Üheks tänapäeva suurimaks probleemiks kriisiolukordades on ühiskonna järjest suurenev sõltuvus erinevatest teenustest. Põhiolemuselt ei ole inimesed ju muutunud, kuid ümbritseva tehis- ja sotsiaalse keskkonna muutused on sidunud meid järjest enam mitmesuguste teenusvõrgustikega ning vähendanud vajadust iseseisva hakkama saamise järele. Oleme oma ühiskonnas harjunud, et esmavajaduste rahuldamiseks on vaja elektrit, gaasi, raha, kütust, sidet jmt. Nimetame neid seetõttu **elutähtsateks teenusteks**. Erinevates kriisiolukordades tekib aga suur oht, et need teenused katkevad, ning selleks peame ühiskonnas suutma luua mitmekülgse valmisoleku.

Elutähtsad teenused võivad katkeda eri põhjustel, näiteks tehnilised rikked elutähtsate teenuste osutajate töös, erakordsed ilmastikuolud, tulekahju, küberrünne, relvakonflikt jms. Elutähtsad teenused on omavahel sõltuvuses ning ühe teenuse katkemine võib põhjustada mitme muu teenuse katkemise, näiteks elektrikatkestuse korral on häiritud ka sideteenus, pangaautomaatide, toidupoodide ja tanklate töö. Ulatuslikud kriisiolukorrad võivad kesta päevi ja nädalaid. Paljud elutähtsad teenused võivad katkeda ning probleeme võib pikema aja jooksul esineda elektri-, gaasi-, veevarustuse, sideteenuse ning toidu, joogivee, esmatarbevahendite ja ravimite kättesaadavusega. Kuni abi saabumiseni sõltub inimeste elu, tervis ja heaolu suurel määral neist endist.

Ennast ja oma lähedasi saab ise mõne teenuse katkemise korral kaitsta, kui koju on varustatud kõik vajalik pere ühenädalaseks iseseisvaks hakkama saamiseks.

Kodused varud ja abivahendid on vajalikud selleks, et saaksid hakkama sellistes kriisiolukordades, kus tekib probleeme toidu, joogi ja esmatarbevahendite, aga ka teabe kättesaadavusega. Niisuguste olukordade lahendamine võib olla aeganõudev, seepärast on **oluline valmis-tuda ühenädalaseks iseseisvaks hakkamasaamiseks**.

Koduste varude soovitusel

- joogivesi (kaks liitrit inimese kohta ööpäevas);
- toit (ühe nädala varu kogu perele);
- esmaabitarbed ja ravimid;
- hügieenivahendid;
- patareitoitel raadio;
- taskulamp ja varupatareid;
- akupank mobiilsete seadmete laadimiseks;
- tikud ja küünlad;
- töö- ja söögiriistad;
- muud (tolmumask, sularaha, sõidukis kütus, prügikotid, tulekustuti jmt).

Kui ollakse kriisideks korralikult valmistunud, siis ei pruugi kriisiolukorras kõrvalist abi üldse vaja minna. Selleks on väga oluline, et iga inimene mõtleks läbi, milliste teenuste katkemine ohustab tema elu ja tervist ning milliseid alternatiivseid lahendusi saaks kasutada teenuste katkemise puhul.

Varude loomisel tuleb läbi mõelda, milliseid vahendeid ja varusid sinu pere vajab, et iseseisvalt ühe nädala jooksul hakkama saada. Seejuures tuleb arvestada võimalusega, et kriisiolukorra tõttu ei ole võimalik kodust lahkuda, kaubad ei ole kauplustest kättesaadavad või elutähtsad teenused (elekter, veevarustus, kanalisatsioon jm) ei toimi. Läbi peab mõtlema selle, kus ja kuidas varusid hoida, et need oleksid lihtsasti leitavad ja kättesaadavad. See on siiski igaühe enda otsustada ja vastutada, kas, kuidas ja kui palju varusid koju tekitada, et kriisiolukorras valmis olla.

Inimeste iseseisev hakkamasaamine ei sõltu ainult nende individuaalsest tegevusest ja toimetuleku määrast, vaid ka kogukondlikust turvalisusest. Tähtis roll on kriisiolukordades inimeste omavahelisel koostööl. Esmane, mida kogukonnas ühiselt saab teha, on selgitada välja piirkonna ohud ja elutähtsate teenuste katkemise mõjud. Selle info põhjal on võimalik läbi mõelda, kuidas nendeks ühiselt paremini valmis olla. Paljusid ohtlikke olukordi on otstarbekam lahendada ühiselt, sest nii võib kaitse olla tõhusam ja odavam. Kogukondadel (korterühistud, külad, asumiseltsid jne) on mõistlik teha koostööd kriisideks valmistumisel ning mõelda ühiselt läbi, mida saaks koos ära teha kriiside ajal paremaks hakkamasaamiseks ja nõrgemate abistamiseks. Ühes majas elades ja samast taristust sõltuvatena on otstarbekas leida koos lahendused paremaks hakkamasaamiseks elektri-, kütte-, vee- või kanalisatsioonisüsteemi mittetoimimise korral (näiteks elektrigeneraator majasisesele veepumbale, aga ka muude abivahendite ühine soetamine vms). Samuti on muudes kogukondades vaja ühiselt selgeks teha alternatiivsed lahendused näiteks joogivee saamiseks ning võimaluse korral nende loomine koos korraldada.

Tegutsemine kriisiolukorras

Kriisiolukordades antakse inimeste hoiatamiseks **ohuteavitus**. Ohuteavituse eesmärk on avalikkust õigel ajal teavitada peagi saabuva ohu eest või juba tekkinud sündmusest ning anda juhiseid, et kaitsta inimese elu ja tervist. See on eriti oluline neis kriisiolukordades, kus täiendavate kaitsemeetmete toimimiseks on vaja õigel ajal tegutseda (õiged käitumispõhimõtted ohu korral, varjumine, evakuatsioon). Eestis puudub üks ja ainuke kanal ohust teavitamiseks. Eri olukordades kasutatakse erinevaid kanaleid ja vahendeid, mis võimaldavad õigel ajal ohu eest hoiatada võimalikult paljusid inimesi (massimeedia, sotsiaalmeedia, sireenid, asutuste veebilehed, tekstisõnumid, valjuhääldid jmt).

Kriisi ajal on oluline anda inimestele adekvaatset infot sündmuse lahendamise käigu, ohu suuruse ja võimaliku kestuse kohta, et esmase ohuteavituse vahendusel edastatud teabe tõsiseltvõetavus ei väheneks. Erinevalt eelnevast õpetamisest ja standardsetest käitumisjuhistest peab sündmuse ajal antavate juhiste juures arvestama konkreetset olukorda (oht ja käitumisjuhised). Oluline on, et inimesed kasutaksid enda kaitsmiseks kõige sobivamaid võimalusi ning väldiks enda ohtu seadmist. Tähtis on ka võimaliku eksliku käitumise eest hoiatamine (nt teiste riikide meedias antud soovitusel, mis on asjakohased vaid lokaalselt; aegunud teadmiste tugineva käitumise vältimine; leviva valeinfo ümberlükkamine). Kui kriisiolukordades inimestele teavet ei edastata, siis kaob nende turvatunne ning see võib tuua kaasa vale tegutsemise ja paanika.

Tegutsemine ohuteavituse saamisel

- Võta hoiatusi alati tõsiselt ja järgi ametlikke juhiseid. Need põhinevad alati reaalsel ohul.
- Kui kuuled väljas käivitunud hoiatussireeni, mine siseruumidesse või ära välju siseruumidest.
- Jälgi meediat ja muid usaldusväärseid infokanaleid (näiteks kriisiolukorda lahendavate asutuste ja ettevõtete veebilehti ning sotsiaalmeediakanaleid).
- Hoones käivituva häire korral välju hoonest või täida kohapeal antavaid juhiseid.

Evakuatsioon on inimeste elu ja tervise kaitseks nende ohtlikust kohast turvalisemas-
se paika saatmine või ümber-
paigutamine.

Kui kriisiolukordades ei ole võimalik ohtlikus piirkonnas olevatele elanikele piisavat kaitset tagada, siis võidakse otsustada nende **evakueerimise** kasuks, et vähendada ohtu nende elule.

Evakuatsiooniga suudetakse elanikele kõige parem kaitse tagada sellistes kriisiolukordades, millel on piisav eelhoiatuse aeg ning ennetav evakuatsioon on võimalik ellu viia oludes, mis ei ole veel inimeste elule ja tervisele vahetult ohtlikud (näiteks üleujutuse hoiatus, sõjalise ründe oht). Eelhoiatuseeta sündmuste korral võib tekkida vajadus alustada evakuatsiooni ka sündmuse ajal (tulekahju, keemiaõnnetus, plahvatus jmt). Relvastatud konflikti korral võib elanike evakuatsioon (ümberpaigutamine) olla vajalik ka selleks, et tagada

Kaitseväele sõjalise kaitse eesmärkide elluviimiseks vaba ala ja hoida seeläbi ära tsiviilelanike ohtu sattumine.

Kõige kiiremini saab evakuatsiooni korraldada ja inimeste heaolu tagada siis, kui osa inimesi leiab ise lähedaste juures ajutise majutuskoha ning liigub sinna iseseisvalt. Üldjuhul antaksegi inimestele soovitus ohtlikust piirkonnast iseseisvalt evakueeruda. Siis saavad ametkonnad pöörata enam tähelepanu inimestele, kes vajavad rohkem kõrvalist abi. Mõtle koos lähedastega läbi, kuidas saate pikalt kestva sündmuse korral üksteisele ajutist peavarju pakkuda. Olenemata sellest, kas evakueerud iseseisvalt või vajad selleks kõrvalist abi, on vaja järgida evakuatsiooni läbi viivate ametkondade juhiseid ohtlikust piirkonnast lahkumiseks ning kogunemisalale ja evakuatsioonikohtadesse jõudmiseks.

Paljude ohtude puhul on vaja evakueeruda väga kiiresti, mistõttu pole piisavalt aega pakkida kõiki vajalikke asju kodust eemal viibimiseks. Seepärast on oluline läbi mõelda, mida sina ja su pereliikmed kõige rohkem vajavad, et kodust eemal hakkama saada. Selle alusel saad endale koostada meelepea, mis aitab vajalikud asjad kiiresti kaasa pakkida. Soovitav on komplekteerida endale meelepea abil **evakuatsioonikott** asjadest, mida iga päev vaja ei ole ning mis ei rike.

Evakuatsioonikoti soovituslik sisu

- toit ja joogivesi – hästi säiliv ja valmistamist mittevajav toit (konservid, kuivikud, pähklid, maiustused jmt) ning vesi vähemalt üheks ööpäevaks;
- suu- ja kehahügieeni tarbed;
- esmaabivahendid ja ravimid;
- taskulamp ja varupatareid;
- kaasaskantav raadio, varupatareid, akupank või muu laadimisseade;
- magamiskott või tekk;
- muud olulised vahendid (taskunuga, konserviavaja, tikud, toidunõud, söögiriistad jmt).

Kui kriisilukorra tõttu on ümbritsev keskkond ohtlik, siis on paljudel juhtudel parim viis enda kaitsmiseks siseruumidesse **varjumine**. Varjumisega tagatakse inimeste elu ja tervise kaitse kriisilukordades, kus vajatakse isoleeritust saastunud väliskeskkonnast või füüsilist eraldatust lööklaine, kuumuse ja lendavate esemete eest või leevendust läbistava kiirguse kahjustava mõju eest. Siseruumidesse varjumine koos ventilatsiooni väljalülitamise, kõigi avade sulgemisega ja võimaluse korral akendeta seismises ruumis püsimisega on peamine kaitsemeede, mis kaitseb inimeste elu ja tervist põlengusuitsust tekkinud, keemilise või radioaktiivse saastumise, aga ka plahvatuse mõjude eest. Sellist kaitsvat tegutsemist peetakse tõhusaks, et kaitsta elanikke ka relvakonflikti ajal toimuva õhurünnaku korral ja võimaliku kiirguskeemiaohu eest.

Saastunud väliskeskkonna eest siseruumidesse varjumiseks sobib kõige enam

- ilma akendeta ruum hoone siseosas;
- ruum, mis mahutab kõik pereliikmed;
- ruum, mis asub kõrgemal korrusel (paljud kemikaalid on õhust raskemad ja vajuvad alla);
- ruum, milles on võimalikult vähe tihendamist vajavaid avasid.

Varjumine on inimeste elu päästmiseks eriti oluline olukorras, kus piisavalt varajase hoiatuse puudumise tõttu ei ole inimeste ohtlikust piirkonnast lahkumine (või evakueerimine) nende elu ja tervist ohtu seadmata võimalik või pakub varjumine piisavalt kaitset ning lahkumine pole otstarbekas.

Kui oled saanud korralduse varjuda siseruumidesse (seda tähendab ka keemiaettevõtte territooriumil käivitatud sireen), siis mine või jää siseruumidesse. Blokeeri välisõhu juurdevool ruumi, kuhu oled varjunud. Selleks sulge ja vajaduse korral tihenda uksed, aknad, ventilatsioon, korstnasiibrid jmt. Jälgi ametkondade edastatud teavet ja järgi käitumisjuhiseid. Püsi siseruumis, kuni oled kindel, et oht on möödas.

Kui relvakonflikti ajal ei ole elanikke võimalikust ohtlikust piirkonnast evakueeritud, siis on ründe korral kriitilise tähtsusega kaitselahenduseks varjumine. Enim on ohustatud tiheasustusaladel väljaspool hooneid viibivad inimesed. Varjumine pakub inimestele kaitset vaid eeldusel, et ohuteavituse kaudu on tagatud õigeaegne elanike hoiatamine, mis võimaldab neil varjuda enne ohtu sattumist. Kui varjumiseks puuduvad piisava kaitsetasemega hooned, siis tagab ka muudesse hoonetesse varjumine ja olulisemad tegutsemisoskused elanikele üldjuhul vajaliku esmase kaitse lõhkekehade vahetu ohu eest, kuid see võib olla ebapiisav kaasnevate lisaohude eest, milleks võivad olla näiteks varing, tulekahju ja muud avariid.

Õhurünnaku korral varju lähimasse siseruumi või mujale kaitset pakkuvasse kohta, milleks sobib ka kraav, süvend maapinnas, betoonkonstruktsioon, näiteks kõnnitee äärekivi. Kui oled siseruumis, kus on olemas kelder, mine sinna. Kui keldrit ei ole, mine esimesele korrusele ning leia võimaluse korral akendeta ruum. Varjumisel istu põrandal ning püsi kandvate seinte ääres. Hoiu eemale akendest. Kui varjud aknaga ruumi, püsi akendega sama seina ääres, kuid mitte akna all, et vältida kildudest saadavaid vigastusi. Võimaluse korral kaitse end mööbli taha või tugeva laua alla varjudes. Kui hoone süttib või muutub varisemisohtlikuks, välju sellest ning leia kohe mõni teine sobiv hoone.

Kriisides toimetulek algab iga inimese enda ettevalmistusest – teadlikkusest ohtudest ja nende mõjust igapäevaelule, oskusest kriisi ajal õigesti käituda ning vajalike vahendite koju varumisest. Ettevalmistus aitab oma elu, tervise ja heaolu eest iseseisvalt hoolitseda olukorras, kus reageerivatel jõududel ei ole võimalik ulatusliku kriisilukorra puhul kiiresti appi tulla. Kui inimene on kriisiks korralikult valmistunud, siis ei pruugi tal kriisilukorras kõrvalist abi üldse vaja minna.

Elanikkonnakaitse eesmärk on valmistada ette tugev ühiskond, mis suudaks vajaduse korral vastu seista mistahes kriisile. Kriiside tagajärjed sõltuvad olulisel määral sellest, kui hästi kogu ühiskond, üksikisikust kuni riigini tervikuna, nendeks valmis on.

Ülesanded

1. Tutvu ohtlike ettevõtete kaardiga (<http://geoportaal.maaamet.ee/est/Kaardiserver-p2.html>) ja vaata, kas sinu kodu, kool või vanemate töökoht asub mõnes ohualas.
2. Tutvu Maa-ameti geoportaaalis üleujutuste kaardiga (geoportaal.maaamet.ee/est/Kaardiserver/Uleujutuste-rakendus-p466.html) ning vaata, kas sinu kodu asub piirkonnas, kus võib tekkida üleujutus. Millise veetaseme korral on sinu kodu või kool ohus?
3. Järgmist koolivaheaja reisi planeerides tutvu välisriiki reisimisega seotud info ja soovitusetega Välisministeeriumi veebilehel reisitargalt.vm.ee või mobiilirakenduse „Reisi targalt!“ kaudu. Milliseid soovitusi sulle seal antakse?
4. Millised kriisilukorrad võivad sind ja sinu peret ohustada? Milline on nende mõju pere igapäevaelule ning kuidas nendeks ühiselt valmistuda? Pereliikmete tegutsemist arutades võtke arvesse igaühe (lapsed, eakad, erivajadustega pereliikmed) teadmisi, oskusi ja võimeid kriisilukorras hakkama saada.
5. Hinda, millised iseseisvaks hakkamasaamiseks vajalikud vahendid on sul kodus olemas ja kui kaua peaksite vastu ilma võimaluseta poodi minna.
6. Analüüsi, millised elutähtsate teenuste katkestused ohustavad teie elu, tervist ja heaolu kodus ning kas teil on nende leevendamiseks muid võimalusi. Näiteks analüüsi, kuidas saate elektri- või veekatkestuse korral kodus lahendatud toiduvalmistamise, tualetis käimise, kütmise, pesemise ja muud igapäevased vajalikud tegevused.
7. Milline on sinu kodus kõige turvalisem ruum, kuhu varjuda keemiaõnnetuse või plahvatusohu korral?
8. Uuri, kas sinu koolil on koostatud hädaolukorra lahendamise plaan ja kas oskad selle järgi koolis tegutseda.

Mitte keegi meist ei ole päriselt kaitstud õnnetuste eest: ükskõik kui hoolsad me ka oleme, võime ennast siiski leida ootamatust ja ohtlikust olukorrast. Meie lähedasi võib tabada äkiline ja raske haigushoog. Kui ka meie eneste ja meie pereliikmetega on kõik korras, võib ometigi juhtuda, et meie abi vajab võõras inimene koolis, tänaval, kaubanduskeskuses või mõnes muus avalikus kohas.

Loomulikult ei ole võimalik elada oma igapäevaelu pidevas hirmus õnnetuste, traumade või äkkhaigestumise ees. Kõige mustemad stsenaariumid tegelikus elus enamasti ei realiseeru. Kui aga inimese elu ja tervis on õnnetuse või ootamatu haigestumise tõttu ohtu sattunud, pole tegutsemisjuhiste otsimiseks enam aega. Sellistel puhkudel võivad minutid olla otsustava tähtsusega ja oskus anda esmaabi võib päästa elusid.

Õnnetuskohal õigesti antud elupäästev esmaabi võib aidata päästa kannatanu elu ja vältida lisakahjustuste tekkimist!

Võib juhtuda, et kiirabi jõuab sündmuskohale näiteks alles 30 minuti pärast ning seni tuleb meil endil anda kiireloomulist abi, et taastada või säilitada kannatanu elutähtsaid funktsioone kuni professionaalse abi saabumiseni. Sellist tegevust nimetatakse **elupäästvaks esmaabiks**. Oluline on märkida, et mitte igasugune esmaabi osutamine – näiteks plaastri asetamine ohutule pindmisele nahahaavale – ei ole elupäästev esmaabi.

Elupäästva esmaabi andmiseks tuleb esiteks teada, mida on vaja teha, ning teiseks osata vajalikke toiminguid õigesti sooritada.

Tegutsemine õnnetuse korral

Õnnetuse korral on abiandja tegevuse aluseks kindlal loogikal põhinev tegutsemise järjekord. Sellist järjekorda nimetatakse **päästeahelaks**.

Päästeahel koosneb kindlatest tegevusfaasidest ehk lülidest ning üks nendest faasidest ongi esmaabi osutamine.

PÄÄSTEACHELA LÜLID

- 1 ohu hindamine ja ohutuse tagamine sündmuskohal
- 2 päästmine otsesest ohust, sündmuskoha märgistamine
- 3 kannatanu seisundi hindamine
- 4 elupäästev esmaabi
- 5 112 – abikutse
- 6 jätkuv esmaabi
- 7 kiirabi
- 8 haigla

Ohu hindamine ja ohutuse tagamine

Enne appitõttamist tuleb alati hinnata, kui ohtlik võib olukord olla esiteks abiandja jaoks ning teiseks kannatanu ehk abisaaja jaoks.

Abiandja ja kannatanu elu ning tervis võivad ohtu sattuda mitmesugustes olukordades, näiteks autoavarii, põleng, ohtlike ainete lekkimine, kannatanu enese ohtlik käitumine (nt enesetapukalduvus), varisemisoht, uppumine jmt välised tegurid.

Päästmise eesmärk on **eemaldada kannatanu otsesest ohust**, pidades seejuures silmas teatud reegleid.

- Liiguta kannatanut ainult siis, kui ta elu on ohus (nt auto süttimise oht, varinguoht) või kui esmaabi andmisest sõltub tema elu (elupäästev esmaabi).
- Kui kannatanu suudab ise kõndida, toeta teda õnnetuskohast eemaldumisel, sest kukkumise või teadvusekaotuse korral on oht saada uusi vigastusi.
- Liiklusõnnetuse korral tähistage sündmuskoht võimaliku otsasõidu ärahoidmiseks vähemalt 50–100 meetrit enne ja pärast avariikohta (ohukolmnurgad, stopptuled).
- Metsas ja maastikul tähistage sündmuskoht sel viisil, et oleksid nähtav ohust.

Ära torma teist inimest päästma oma elu ohtu seades!

Kui ohtu pole, siis üldjuhul kehtib reegel Ära liiguta kannatanut!

Kannatanu seisundi hindamine

Oluline on kiiresti välja selgitada **eluohtlikud seisundid ja vigastused**, mis nõuavad kiiret reageerimist ehk elupäästva esmaabi andmist.

Nendeks on

- **südame ja/või hingamise seiskumine;**
- **teadvusetus,**
- **suur väline verejooks,**
- **šokk.**

Kannatanu seisundi hindamine algab juba õnnetuskohale lähenedes.

Selleks tuleb leida vastused järgmistele küsimustele:

- Kas kannatanu liigutab?
- Kas ta on ebaloomulikus asendis?
- Millisele võimalikule õnnetusele viitab kannatanu ümbrus ehk sündmuskoht?
- Milline on kannatanu näovärv?

Näide 1. Näed kaugelt, et kannatanu liigutab ja kuuled teda nutmas.

Järeldus: kannatanu on elus ja teadvusel.

Näide 2. Kannatanu istub ettepoole kumardudes, näovärv ebaloomulikult valge (veretu) või sinakas.

Järeldus: tõenäoliselt on kannatanu hingamine raskendatud.

Võimalikud on kaks olukorda, mis tingivad ka erineva tegevuse kannatanu seisundi hindamisel:

- kannatanu on teadvuseta;
- kannatanu on teadvusel ja räägib.

Kui kannatanu ei liiguta ja on välisel vaatlusel teadvuseta, tuleb kõigepealt kiiresti välja selgitada elustamisvajadus: tuvastada, kas kannatanu on tõesti teadvuseta ja kas ta hingab normaalselt või mitte.

Teadvusoleku uurimise eesmärk on tuvastada, kas inimest on võimalik n-ö üles äratada või mitte. Kannatanu on teadvusel, kui ta suudab hoida silmi avatuna ja rääkida. Kõik muu, näiteks tahtmatud liigutused ärrituse (tavaliselt valu) peale, ebamäärased häälsused või silmade vaid korraks avamine, vihjab teadvusehäirele ning sellisel juhul ei ole inimene täiesti teadvusel.

Teadvusoleku kontrollimine

- 1 Esmalt kõneta kannatanut valju häälega. Kui ta vastab küsimustele ja avab silmad, siis on ta teadvusel.
- 2 Kui kannatanu kõnetamisele ei reageeri, siis raputa teda õlgadest.
- 3 Kui kannatanu ei reageeri raputamisele, siis kontrolli tema valureaktsiooni, tekitades talle valu näpistamisega. Enda turvalisuse huvides kontrolli valureaktsiooni kindlasti alles pärast kõnetamist ja raputamist.

Hingamise kontrollimine

Selle kohta, kas kannatanu hingab või mitte, saad infot juba kannatanule lähenedes ja tema teadvusolekut kontrollides.

- 1 Vaata, kas kannatanu rindkere liigub. Kui tema riided (nt talvejope) takistavad rindkere jälgimist, võid pärast teadvusetuse tuvastamist proovida käega katsuda rindkere liikumist. Selleks aseta käsi riiete all rinnakorvi alla ülakõhule või rinnakorvi peale.
- 2 Vaata kannatanu näovärvi: ebaloomulikult valge või sinakas/lillakas toon vihjab õhupuudusele.
- 3 Kuula, kas inimene hingab.
- 4 Kui rindkere liikumist ei ole näha ja hingamist ei ole kuulda, katsu käega, kas kannatanu suust ja ninast tuleb hingeõhku.
- 5 Kui rindkere liikumist ei ole näha ega tunda, hingamist ei ole kuulda ja hingeõhu liikumist ei ole tunda, siis kannatanu ei hingab normaalselt.

Arvesta, et täiskasvanu hingab rahulikus olekus umbes 12–16 korda minutis, ent vältimaks elustamisvõtete alustamise hilinemist ära hinda hingamise olemasolu rohkem kui 10 sekundi jooksul.

Esimestel südameseiskusejärgsetel minutitel võib kannatanul esineda agonaalne hingamine – üksikud, korisevad, ebaefektiivsed ja nõrgad hingetõmbed. See ei ole normaalne hingamine ja **tuleb alustada elustamist**.

Vereringe kontrollimine

Hingamise seiskumise korral lakkab südametegevus üsna kiiresti ning isegi siis, kui mingisugune südametegevus säilib, pole käega katsudes pulssi tunda.

Seetõttu ei ole tavaabistajal vaja kannatanu pulssi hinnata, ent kui abistaja tegutseb kiiresti või kui abiandjaid on mitu või kui pulsi hindamiseks on mingi muu põhjus, siis

- tuleb pulssi katsuda unearterilt (kaela pealt kõrisõlme kõrguselt kaks sentimeetrit kõrisõlmest paremale või vasakule);
- pulssi tuleb katsuda ainult ühelt poolt korraga nime-tissõrme ja sellest järgmise sõrmega, mitte pöidlaga, sest pöidlal võid tunda omaenese pulssi.

Täiskasvanud inimese pulsi kiirus on 60–100 lööki minutis.

Teadvusetu inimese randmelt pulsi katsumine ei anna üldiselt tulemust, sest vererõhk on langenud ja selle tõttu pole randmel enam võimalik pulssi tunda.

Teadvusel kannatanu abistamine

- 1 Kui kannatanu on teadvusel, siis räägi temaga rahulikult ja viisakalt, näiteks alusta enda tutvustamisest ning küsi, kas ta vajab abi.
- 2 Kui abivajadus on ilmne, püüa kohe kannatanut rahulikult aidata, selgitades talle samal ajal oma tegevust:
 - jätta kannatanu samasse asendisse (kui tema ohutus on tagatud ja puudub vajadus elupäästvaks esmaabiks), seejärel hinda tema seisundit;
 - kutsu abi;
 - anna jätkuvalt esmaabi ja jälgi kannatanu seisundit abi saabumiseni.

112 – abikutse

Pärast kannatanu seisundi hindamist ja elupäästva esmaabi andmist helista numbril 112, kust saad kiirabi saabumiseni juhiseid kannatanu abistamiseks.

Abikutse tuleb edastada võimalikult kiiresti, eriti juhul, kui on oht uute vigastuste tekkimiseks või kui abi pole võimalik anda. Alati, kui on rohkem kui üks abiandja, tuleb hädaabikutse teha kohe, kui olukord ja kannatanu seisund on hinnatud.

Kui õnnetuse piirkonnas puudub mobiiltelefoni levi, siis võta mobiiltelefonist kaart välja, vali number 112 ja saad ühenduse häirekeskusega.

Püüa jääda rahulikuks ja vastata häirekeskuse päästekorraldaja küsimustele.

Ära katkesta kõnet enne, kui oled selleks päästekorraldajalt loa saanud!

Elupäästev esmaabi

Elupäästva esmaabi andmist kirjeldatakse tavaliselt elustamise ABC valemi abil.

A (*airway*) – hingamisteede avamine
B (*breathing*) – kunstlik hingamine
C (*circulation*) – kaudne südamemassaaž

A. Hingamisteede avamine

Kui pärast hingamisteede avamist ei ole võimalik tuvastada normaalset hingamist, alusta kohe südamemassaaži, ja kui võimalik, siis ka kunstlikku hingamist.

- 1 Pööra kannatanu selili.
- 2 Eemalda suust võõrkehad (nt hambaproteesid, okse, toit). Toidumasside ja okse eemaldamiseks keera kannatanu korraks küllili, et massid valguksid välja, sealjuures aita sõrmedega kaasa; seejärel keera kannatanu uuesti selili.
- 3 Painuta kannatanu pea kuklasse: aseta oma käsi kannatanu otsmikule ja teise käega tõsta kannatanu alalõuga ette ja üles.

Kui abistajaid on vähemalt kaks, siis tuleb kindlasti hoida hingamisteed avatuna, st kannatanu pead kuklas terve elustamise, sh südamemassaaži vältel. See tagab teatud koguse õhu pääsemise kannatanu hingamisteedesse. Näiteks kui üks abistaja teeb suust suhu hingamist, siis sel ajal, kui teine abistaja masseerib, hoiab esimene abistaja kannatanu pead kuklas. Kui kunstlikku hingamist ei tehta, siis üks abistaja hoiab kogu aeg kannatanu pead kuklas ja teine samal ajal katkestamata masseerib.

B. Kunstlik hingamine

Kui kardad piisknakkusega levivaid haigusi, ära tee kunstlikku hingamist, vaid ainult südamemassaaži. Kindla kaitse tagab vaid spetsiaalne filtritega kaitsemask. Kannatanu suule pandud taskurätt või riie vähendab lihtsalt ebamugavust, kuid ei kaitse võimalike haigusetekitajate ülekandumise eest.

Suust suhu hingamine

- 1 Pigista sõrmedega kannatanu nina kinni.
- 2 Hinga sügavalt sisse, pane oma suu tihedalt kannatanu suule, jälgides, et huuled kataks kannatanu suunurgad, ja puhu õhk 1–2 sekundi jooksul kannatanu kopsudesse.
- 3 Puhu kaks korda järjest.

Kui puhud väga kiiresti ja palju, siis õhk läheb küll sisse, aga rindkere ei liigu puhumise ajal üles ning suurem osa õhku ei satu mitte kopsudesse, vaid hoopis söögitorru ja makku.

Suust suhu hingamisel

- väldi liiga järsult ja kiiresti puhumist;
- ära lase sissepuhumise ajal kannatanu ninasõõrmeid lahti.

C. Südamemassaaž

- 1 Kannatanu peab lamama kõval liikumatul alusel.
- 2 Lasku põlvili kannatanu kõrvale ja eemalda ta rindkerelt riided.
- 3 Aseta oma käed kannatanu rinnaku keskele, pannes ühe käe teise käe selja peale.
- 4 Vajuta labakäe päkaga.
- 5 Hoia käevarred küünarliigestest sirged ja suru oma keha raskust kasutades rinnakule nii, et vajutusjõud oleks kannatanu rinnaku suhtes vertikaalne (ole oma õlgadega kannatanu kohal).
- 6 Vajuta sirgete kätega, nii et rindkere vajuks vähemalt 5 cm (aga mitte üle 6 cm).
- 7 Vajuta **30 korda** järjest surumissagedusega **2 korda sekundis**.

Šokk

Šokk on eluohtlik vereringehäire, mis avaldub vererõhu kiires langemises.

Šoki põhjused

- väline verejooks
- sisemine verejooks
- põletus
- südameinfarkt
- insult
- allergia mao- või putukahammustusest

Šoki tunnused

- kahvatu (lubivalge) nahk
- külm higi
- sinakad huuled
- kiire ja nõrk pulss, või vastupidi, aeglustunud pulss
- kiire hingamine
- rahutus
- võimalikud teadvusehäired

Tegutsemine šokis kannatanu puhul

- 1 Aseta kannatanu lamama.
- 2 Tõsta kannatanu jalad ja võimaluse korral ka käed kehast kõrgemale.
- 3 Kata kannatanu soojalt, kuna ta võib maha jahtuda.
- 4 Rahusta kannatanut.

Suure välise verejooksu peatamine

HIV-nakkuse tõenäosus on nahka läbistava vigastuse korral väike (0,3%), B-hepatiidi puhul aga 23–62%.

Kõigepealt hinda olukorda: kas saad kannatanut aidata nii, et see on sulle enesele ohutu.

Vere kaudu levivate nakkushaiguste (HIV, B- või C-hepatiit) ohu tõttu peab abiandja ennast võimaluse korral alati kaitsma. Kaitsta tuleb eelkõige silmi ja limaskesti (suu, nina), samuti käsi, kui abiandja kätel on nahka läbistavaid vigastusi. Kui abiandja kätel on nahka läbistavaid vigastusi, peab ta oma tervise kaitseks alati kaitsevahendina kasutama kummikindaid või kilekotte.

Suure välise verejooksu põhjusteks võivad olla terava või nüri esemega tekitatud sügavad või ulatuslikud vigastused, luumurrud, muljumine, jäsene osaline või täielik amputatsioon.

Eluohtliku verejooksu tunnused

- tugev ja kiire verejooks haavast (võib olla pulseeriv)
- kannatanul avalduvad kiiresti šoki tunnused

Tegutsemisjuhised verejooksu sulgemiseks

- 1 Suru tugevalt veritsev haav kohe (kaitstud) käega kinni, kasutades võimaluse korral riidetükki.
- 2 Pane kannatanu lamama.
- 3 Kui verejooks on jäsemest, tõsta jäse üles, välja arvatud luumurru korral, sest siis tohib jäset võimalikult vähe liigutada.
- 4 Eemalda vajaduse korral haavalt verejooksu peatamist takistavad riided.
- 5 Tee haavale esimesel võimalusel rõhkside käepärastest vahenditest. Selleks
 - voldi või rulli riidetükk kokku ja aseta surve tekitamiseks haavale. Kasutada võib mitteteravate äärtega eset;
 - võta pikem riidetükk või riideese ja seo haav sellega kõvasti kinni;
 - kahe suurema sidemerulli olemasolul tee sidemelukk, asetades ühe sidemerulli otse haavale ning sidudes teise sidemerulliga haava tugevalt kinni;
- 6 Aseta kannatanu šokiasendisse, kui tema vigastus seda võimaldab.

Žgutti tuleb kasutada siis, kui tegemist on eluohtliku verejooksuga, mille põhjuseks võib olla

- amputatsioon (rõhksideme kasutamine on keeruline);
- lahtine luumurd (luumurru kohale ei tohi survet avaldada);
- võõrkeha haavas (sama põhimõte, mis luumurru puhul);
- väga suure pinnaga haav, mida rõhksidemega ei saa siduda.

Käepärastest vahenditest žguti tegemine

- 1 Kasuta kindlasti laiemat riidetükki või -eset, et vältida soonimist sidumisel.
- 2 Seo riideriba ümber vigasaanud jäseme ja tee kaks sõlme ülestikku.
- 3 Aseta sõlmede vahele ese, millest saad sõrmedega kinni haarata (puupulk, pastakas vms).
- 4 Keera ettevaatlikult kuni verejooksu lakkamiseni (väldi liigset survet).

Esmaabi vigastuste ja haigestumise korral

Ajukolju trauma

Peapiirkonna traumaga võib sageli kaasneda ka ajukolju trauma. Ajukolju traumad on koljusisene verevalum, koljulumurd, ajupõrutus ja ajuvapustus. Koljusisese verejooksu puhul koguneb veri mingisse aju piirkonda ja pressib ajukoele. See kahjustab aju ja võib lõppeda surmaga. Ajukolju traumaga võib kaasneda ka selgroo kaelaosa vigastus.

Ajukolju trauma põhjuseid

- löök pähe
- kukumine
- pea ees madalasse vette hüppamine
- liiklusõnnetus

Tegutsemisjuhised ajukolju traumaga kannatanu puhul

- 1 Võimaluse korral tõsta kannatanu pea koos ülakehaga veidi kõrgemale, et väheneks verevool pähe.
- 2 Kui kannatanu on teadvuseta, aga hingab, keera ta stabiilsesse külili asendisse.
- 3 Kui kannatanu on teadvuseta ega hinga, aseta ta selili ja alusta elustamist.

Ajukolju trauma tunnused

- iiveldus, oksendamine
- peavalu, pearinglus
- nägemis- ja tasakaaluhäired
- krambid
- käitumishäired, agressiivsus
- teadvusehäired:
 - lühiajaline teadvusekaotus, st inimene ei mäleta juhtunut
 - hilisem, järsku tekkiv teadvusekaotus
 - süvenev teadvusehäire kuni teadvusekaotuseni
- verevalumid silmade ümber (prilliverevalum)
- ühe kehapoole nõrkus, halvatus
- erineva suurusega pupillid (pupillidiferents)
- suust, ninast või kõrvast jookseb verd, veresegust või läbipaistvat vedelikku
- kliiniline surm

Rindkere- ja kõhuõõneorganite vigastused

Rindkere- ja kõhuõõneorganite vigastuste puhul on üks ohte suure sisemise verejooksu tekkimine.

Rindkere- ja kõhuõõneorganite vigastuste põhjuseid

- vigastamine noa või tulirelvaga
- rindkere piirkonda või kõhtu saadud löök, mis toob kaasa maksa- või põrnarebendi või sooltevigastuse
- kõrgelt kukumine
- liiklusõnnetus

Rindkereorganite vigastuste tunnused

- hingamisraskused, hingeldus, abilihaste kasutamine, mis on nähtav kaelal
- nägu, eriti aga huuled, kõrvanibud ja küünealused muutuvad sinakaks, mis näitab suurt hapnikupuudust
- õhupuudusest tingitud sundasend: istuv, võimalikult püstine
- šokitunnused
- rahutus
- valu rindkere piirkonnas
- kliiniline surm

Kõhuõõneorganite vigastuste tunnused

- kõhuvalu
- sundasend: kannatanu hoiab ennast kägaras
- valulikkus kõhu katsumisel
- iiveldus, oksendamine
- pinges kõhulihased
- šokitunnused
- rahutus
- kliiniline surm

Lüüsisambavigastused

Lüüsisamba trauma korral võib tekkida seljaajuvigastus. Lüüsisamba kaelaosa murru puhul peab esmaabi andja olema eriti ettevaatlik ja oskuslik, et esmaabi andmine ei põhjustaks kannatanule lisakahjustusi.

Lüüsisambavigastuse põhjuseid

- pea ees madalasse vette hüppamine
- liiklusõnnetus
- kõrgelt kukkumine
- löök pea- või kaelapiirkonda

Olenevalt seljaajuvigastuse ulatusest ja kõrgusest võivad esineda järgmised tunnused:

- mõne kehaosa tundlikkuse nõrgenemine või tundetus (nt jalgadel, käsivartel, õlgadel)
- surin, torked, põletustunne jäsemetes
- jäsemete nõrkus või täielik halvatus
- valu selgroo piirkonnas
- hingamishäired
- kliiniline surm

Mida kõrgemal on seljaajuvigastus, seda suuremat osa kehast võib haarata halvatus!

Luumurrud

Luumurrud jagunevad lahtisteks ja kinnisteks. Suurte luude murdude korral võivad vigastada saada suured veresooned, mis asuvad luude kõrval, ning võivad tekkida eluohtlikud verejooksud. Lahtise luumurru korral on verejooks nähtav, kinnise luumurru korral mitte. Eluohtlikuks võivad kujuneda eelkõige vaagna- ja reieluumurd.

Luumurdude põhjuseid

- kukkumine
- liiklustrauma
- tugev löök

Luumurru tunnused

- valu
- turse vigastatud piirkonnas
- jäseme liikumisvõime vähenemine
- jäseme väärasend
- šokitunnused
- lahtise luumurruga kaasnev verejooks

Põletused

Põletused moodustavad 50% laste ja 5% täiskasvanute traumadest. Ohtlikuks muudab põletuse suur vedelikukadu põletuspinnalt (nt villid).

Põletuste põhjuseid

- kõrge temperatuur
- kuumad vedelikud
- lahtine tuli
- kemikaalid
- elekter
- päike

Põletuse astmed ja tunnused

- **Kerge ehk I astme põletus**
punetav kuiv nahk, tugev valu põletatud piirkonnas
- **Keskmine ehk II astme põletus**
suured vedelikuga täidetud villid, mis on tihti lõhkenud ja valulikud
- **Raske ehk III astme põletus**
valget või musta värvi kärbunud kude ning valutundlikkuse puudumine

Raskete ja suuremaid kehapiindu katvate põletuste korral esinevad kannatanul šokitunnused.

Tegutsemisjuhised põletusega kannatanu puhul

- 1 I astme põletushaava jahuta jaheda voolava kraaniveega. Jahutamise kestus võib olla 15–20 minutit. Kui puhast vett ei ole käepärast, võib jahutamiseks kasutada jääd, mis tuleb enne kasutamist mässida puhta riide sisse.
- 2 Pärast jahutamist kata haav puhta sidemega. Kui spetsiaalset sidet käepärast ei ole, sobib ka pesupuhas lina või käterätik.
- 3 Pärast haavade jahutamist ja sidumist kata kannatanu soojalt, et vältida tema maha-jahutumist.

Põletushaavadega kannatanu puhul

- ära aseta haiget pikaks ajaks külma vanni ega veekogusse, see võib põhjustada organismi mahaajutamise;
- ära eemalda naha küljes kinni olevaid riideid;
- ära kasuta haava jahutamiseks paljast jääd ega jääkülma vett, sest see võib kahjustust veelgi süvendada;
- ära aseta lahtisele põletushaavale mingeid rahvameditsiinis tuntud vahendeid, nagu nt või, õli, hapukoor, mesi, vaseliin. Kasuta ainult põletuse raviks ette nähtud spetsiaalseid vahendeid;
- ära kunagi püüa hapest põhjustatud söövitust leelisega neutraliseerida ja vastupidi.

Kudede kiire jahutamine peatab kuumuse toime ja väldib haava süvenemist. Jahutamine vähendab turse teket ja leevendab valu.

Kuumarabandus

Kuumarabandus tekib palavas keskkonnas, kui higistamine on häiritud või takistatud. Kuumarabanduse algus on järsk, kannatanu kaotab kiiresti teadvuse, enne seda võib esineda lühike segaduse periood. Ülekuumenemine võib põhjustada raske, surmaga lõppeva seisundi.

Kuumarabanduse põhjused

- raske füüsiline töö kinnises soojas ja niiskes ruumis: inimene higistab, kuid välise niiskuse tõttu ei saa higi organismist erituda
- väikesel lapsel viibimine suletud autos päikese käes
- väikesel lapsel kõrge kehatemperatuur paksu teki all
- saunas leiliga liialdamine
- pikaajaline viibimine kõrge temperatuuriga ruumis ja välisõhus

Kuumarabanduse tunnused

- eelnähud, nagu peavalu, peapööritus, väsimus
- punetav, kuum ja kuiv nahk
- oksendamine
- kiire pulss (160–180 lööki minutis)
- sage hingamine
- teadvusehäired või teadvusekaotus
- krampid
- kliiniline surm

Tegutsemisjuhised kuumarabandusega kannatanu puhul

- 1 Vii kannatanu jahedasse keskkonda ja eemalda tema pealisriided.
- 2 Aseta kannatanu otsmikule külma veega niisutatud rätik, jahuta ja niisuta kannatanu nahka märja rätikuga.
- 3 Kui kannatanu on teadvuseta, aga hingab, keera ta lamama stabiilsesse küliliasendisse.
- 4 Kui kannatanu on teadvuseta ega hinga, asetä selili ja alusta elustamist.

Kuumakurnatuse põhjuseks on rohkest higistamisest põhjustatud vedelikukadu. Koos vedelikuga kaotab kannatanu ka organismile hädavajalikke soolasid, eriti naatriumsoolasid. Kuumakurnatuse kõige levinumaks põhjuseks on füüsiline töö kõrge temperatuuriga keskkonnas, millega kaasneb rohke higistamine.

Kuumakurnatuse esmaseks tunnuseks on süvenev väsimus ja nõrkus.

Tegutsemisjuhised kuumakurnatusega kannatanu puhul

- 1 Vii kannatanu jahedasse keskkonda ning asetä ta lamavasse asendisse.
- 2 Teadvusel kannatanule võib anda lonksaaval juua kergelt soolast vett.
- 3 Vajaduse korral kata kannatanu soojalt.
- 4 Kui kannatanu on teadvuseta, aga hingab, keera ta lamama stabiilsesse küliliasendisse.

Päikesepiste

Päikesepiste tekib katmata peaga pikaajalisel päikese käes viibimisel. Päikese toimel veresooned laienevad, tekib ajuvereverustuse langus ning inimene kaotab teadvuse.

Päikesepiste tunnused

- teadvusekaotus
- punetav ja kuumav pea
- peavalu
- iiveldus, oksendamine
- tasakaaluhäired

Tegutsemisjuhised päikesepistega kannatanu puhul

- 1 Aseta kannatanu varjulisse kohta lamama, võimaluse korral tõsta tema ülakeha pisut kõrgemale.
- 2 Kui kannatanu on teadvuseta, aga hingab, keera ta lamama stabiilsesse küliliasendisse.
- 3 Jahuta kannatanu pead niisutatud rätikuga.

Hüpotermia ehk alajahtumine

Hüpotermia ehk **alajahtumine** on kogu organismi temperatuuri langemine allapoole normaalset kehatemperatuuri. Normaalne temperatuur on kehapinnal 36,0–37,5 kraadi, hüpotermiaks loetakse kehatüve ehk kehasisese temperatuuri langust alla 35 kraadi. Kui kehatemperatuur langeb 30 kraadini, kaotab inimene teadvuse.

Alajahtumise võib põhjustada külma ilmaga väljas istuma või lamama jäämine, näiteks haigushoo, joobe või trauma tagajärjel ning metsa eksimisel, samuti külma vette kukkumine.

Alajahtumise tunnused

- kahvatu, külm nahk
- lihasvärinad
- jäsemete jäikus
- kannatanu segasus, võivad esineda hallutsinatsioonid
- unisus, uimasus
- teadvusetus
- vaevalt tajutav pulss ja hingamine
- elumärkide puudumine

Tegutsemisjuhised hüpotermiaga kannatanu puhul

- 1 Anna kannatanule sooja magusat jooki.
- 2 Kata ta soojalt.
- 3 Võimaluse korral aseta käed kehatüvest eraldi.
- 4 Kui võimalik, eemalda kannatanult ettevaatlikult märjad ja külmad riided.

Külmumine

Tavaliselt külmuvad väljaulatuvad kehaosad, nt nina, kõrvad, põsesarnad, labakäed, labajalad.

Külmumise tunnused

- punetav, kuiv nahk ning tugev valu selles piirkonnas
- valget või musta värvi kärbunud nahk ning valutundlikkuse kadu selles piirkonnas

Tegutsemisjuhis külmumise puhul

- 1 Külmunud piirkonda tuleb soojendada passiivselt kehasoojusega, äärmisel juhul leige veega. Külmunud kohta ei tohi mingil juhul hõõruda ega asetada külmunud jäset sooja ega kuumu vette.

Kui alajahtumine võib tekkida ka plusskraadide juures, siis külmuda saab ainult miinuskraadide juures.

Elektriõnnetused

Elektrivool kahjustab otseselt inimese kudesid, tekitab nahapõletust ning võib põhjustada südame rütmihäireid või koguni südameseiskuse.

Elektriõnnetusi põhjustavad enamasti katkised elektrilised majapidamismasinad, elektrikontaktid ning voolu all olevad juhtmed. Samuti võib elektriõnnetuse põhjustada inimese kokkupuude kõrgepingeliinidega või kõrgepinge all olevate seadmetega alajaamas.

Elektriõnnetuse tunnused

• põletuskahjustused	• ebaregulaarne pulss
• villid	• teadvusekadu
• valget või musta värvi kärbunud kude	• hingamishäired
• lihaste krampplik kokkutõmbumine	• šokitunnused
	• kliiniline surm

Tegutsemisjuhis elektriõnnetuse korral

- 1 Lülita välja elektrivool.
- 2 Isoleeri ennast elektrit juhtivast aluspinnast. Selleks sobivad kummitallaga jalanõud, kuiv laud, raamatud jms.
- 3 Vabasta kannatanu vooluringist puust esemega, nagu nt kepp, oks, teivas.
- 4 Kui elektrit ei õnnestu välja lülitada, siis ära püüa kannatanut elektrijuhtmetest lahti rebida, vaid oota abi saabumist.
- 5 Kui kannatanu on teadvuseta, aga hingab, keera ta lamama stabiilsesse küliliasendisse.
- 6 Kui kannatanu on teadvuseta ega hinga ning pulssi ei ole tunda, aseta ta selili ja alusta elustamist.

Mürgistused

Esmaabi andjal puudub sageli võimalus hinnata, milline aine on mürgistuse põhjustanud. Kõige lihtsam on ära tunda alkoholimürgistust, sest alkoholi tarvitanud inimene levitab tavaliselt alkoholilõhna. Siiski võib mürgistuse põhjuse mõnikord leida kannatanu lähedalt, eriti laste puhul – tähelepanu tuleb pöörata tabletkarpidele, alkoholi- või olmekeemiapudelitele jmt.

Mürgistuse põhjuseid

- ravimid
- alkohol
- narkootikumid
- vingugaas
- mürgised taimed ja seemned
- olmekeemia: söövitavad ained (happed ja leelised) ja orgaanilised lahustid (bensiin, tärpentin, petrooleum)
- muud mürgised ained, nt elavhõbe, arseen, fosfor

Mürgistuse tunnused

- teadvusetus;
- unisus, uimasus;
- agressiivsus;
- segasus;
- tasakaaluhäired;
- iiveldus, oksendamine;
- kõhuvalu, -krambid;
- hingamishäired;
- nahavärvi muutus;
- jäsemete tundetus, halvatus jms.

Mürgistuse korral ei tohi anda kannatanule juua ega kutsuda esile oksendamist.

Maohammustus

Maohammustus võib põhjustada mürgistust, aga lisaks ka allergilisi reaktsioone kuni anafülaktilise šokini välja.

Maomürgist tingitud mürgistust klassifitseeritakse kolme raskusastme järgi:

- kerge – puuduvad üldised sümptomid, näha on ühe või mitme hamba jälge, turse ja valulikkus hammustuse kohal;
- keskmine – näha on ühe või mitme hamba jälge, turse ja valulikkus on levinud hammustuskohast kaugemale, üldised nähud on nõrkus, higistamine, iiveldus ja oksendamine, kõhulahtisus;
- raske – näha on ühe või mitme hamba jälge, massiivne turse, nahaalused verevalumid, raske mürgistuse nähud, šokk.

Tegutsemisjuhised maohammustuse korral

- 1 Vabasta jäse riietest, kettidest, kellast jms, mis võivad turse tekke korral põhjustada survet kudede ja neid kahjustada.
- 2 Pane hammustuskohale puhas side.
- 3 Anna hammustuskohaga jäsemele võimalikult stabiilne asend, soovitatav on jäse lahastada.
- 4 Hoia jäset südame kõrgusest allpool.

Maohammustuse puhul ei tohi

- ❶ asetada žgutti;
- ❷ püüda mürki välja imeda;
- ❸ teha hammustuskohale löiget;
- ❹ teha rõhksidet;
- ❺ asetada hammustuskohale jääkotti, sest see võib süvendada kudede edasist kahjustust.

Rästik on ainuke looduses elav mürkmadu Eestis

- Esmaabi tuleb anda seal, kus õnnetus juhtus.
- Õnnetuspaigal on kõige tähtsam isik abivajaja ehk kannatanu.
- Kui sa ei oska abi anda, siis kutsu abi, helistades 112.
- Julge tegutseda, kui näed, et keegi on õnnetusse sattunud ja vajab abi.

Lähtu põhimõttest Märka! Hooli! Julge tegutseda!

Ülesanded

1. Mida peab õnnetuskohal kannatanu abistamiseks tegema?
2. Kuidas kontrollida, kas kannatanu on teadvusel?
3. Kuidas sulgeda verejooksu?
4. Kuidas eristada alajahtumist külmumisest?
5. Millised on maohammustuse tunnused?
6. Millised vigastused võivad kaasneda pea ees madalasse vette hüppamisega?

14. TOPOGRAAFIA JA ORIENTEERUMINE

Orienteerumisega selle sõna kõige lihtsam ja üldisemas tähenduses on tegelikult kokku puutunud kõik inimesed, kui nad on oma elus vähemalt korra liikunud punktist A punkti B.

Oma põhiolemuselt pole orienteerumine midagi muud kui tegevus, mille puhul inimene kõigepealt määrab kindlaks oma asukoha geograafilises ruumis (punkt A), seejärel määrab kindlaks oma teekonna lõpp-punkti (ehk punkti B), koostab täpse plaani selle teekonna läbimiseks ning seejärel viib selle plaani ka ellu. Argielus kordame seda protsessi iga päev mitu korda – kas või lahkudes hommikul kodust, et jõuda kooli või tööle. Muidugi ei tegele me sellega mõtestatult ja analüütiliselt, sest argitoimetustes vajalikud teekonnad on meile harjumuspärased. Kuid ka nende harjumuspäraste, väikeste teekondade aluseks on ettekujutus sellest, kus me geograafilises ruumis – linnas, külas, tänaval – parasjagu asume, kuhu me tahame jõuda ning kuidas täpselt, st mis tänavaid või mis teid pidi me sinna kohale jõuame.

Igapäevaste käikude tarbeks ei vaja me tavaliselt abimaterjale, sest ettekujutus geograafilisest ruumist, võimalikest marsruutidest ja transpordivahenditest on meil vaimusilmas juba olemas.

Kui tegemist on aga võõra piirkonnaga või olukorraga, kus teekonna plaanimine vajab rohkem ja spetsiifilisemat informatsiooni, on meil juba vaja abivahendeid. Selliseks abivahendiks on aastatuhandeid olnud joonised, skeemid ja hiljem kaardid, kuhu on kantud geograafilise ruumi kujutis teekonna plaanimiseks ja ettetulevate ülesannete lahendamiseks vajaliku lisainformatsiooniga.

Esimesed lihtsad, väiksemaid piirkondi kujutavad skeemid ja joonised valmistati juba aastatuhandete eest ning tekkisid koos oskusega anda reaalses füüsilises maailmas eksisteerivat edasi abstraktsete kujutiste – jooniste, piltide, skeemide – abil.

Papüürus- ja paberkaartide kasutusele võtmine ning arenev navigatsioonioskus – alguses taevatähtede ja hiljem kompassi abil – tegid võimalikuks pikad mere- ja maadeavastusretked, mis omakorda viisid ajalooliste sündmuste ahelreaktsiooni tulemusel meie tänapäevase maailmapildi tekkimiseni üleilmastunud maailmast.

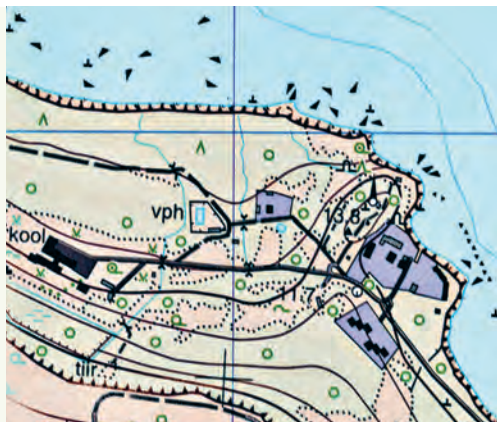
Vanimad teadaolevad maailmakaardid pärinevad muistselt Babüloonias 9. sajandist eKr ning neile oli jäädvustatud maailmatervik, nagu muistsed babüloomlased seda tundsid ja ette kujutasid: see maailm koosnes Babülonist ja naabertsivilisatsioonidest.

Nüüdisaegne maastiku ja maapinna kujutamine kaardil on keeruline, täpsust ja aega nõudev ülesanne. Viimasel aastakümnel on üha laialdasemalt kasutusel ka satelliitnavigatsioonil põhinevad ning digitaalset kaarti või ortofotot (geomeetriliselt koordineeritud, ühtsele määtkavale vastav aerofoto või õhuülesvõte) kasutavad infosüsteemid ning erinevad nutilahendustel põhinevad navigatsiooniäpid.

Topograafilised kaardid ja plaanid on lisaks geograafilises ruumis orienteerumisele hädavajalik alusmaterjal planeerimiseks ja ehitamiseks, infosüsteemides kasutamiseks, turismis ja riigikaitstes, katastroofide tagajärgede kõrvaldamisel ning endiselt ka lihtsalt maastikul liikumisel. Viimasel paaril aastakümnel on kaartide tootmine muutunud digitaalseks. Ka alusandmed kogutakse Eestis enamasti digitaalsete ortofotode põhjal.

Topograafiline kaart (ka topokaart) on maastiku üldistatud kujutis, mis kajastab maastikuobjekte ja nähtusi, mis märgitakse kaardile leppemärkidega. Kaardilugemise hõlbustamiseks on need tavaliselt tähistatud eri värvidega, mis kattuvad kujutatavate objektide looduselise esinevate toonidega.

■ Kaart ja maastikujoonis

Kaarti ei ole võimalik valmistada nii, et sellel oleksid kujutatud kõik objektid ja nähtused. Seetõttu tuleb vastavalt kaardi kasutaja eesmärkidele kaarti üldistada, tuues esile olulisema. Erineva otstarbega kaartidele kantakse ka erinev informatsioon. Infotehnoloogia annab seejuures võrratult suuremaid võimalusi esitada kaardil või andmebaasides rohkem infot ning võimaldab kogutud teavet kasutada üheaegselt mitmes eluvaldkonnas. Kuna maastik meie ümber muutub pidevalt nii looduslike protsesside kui ka inimtegevuse tagajärjel, tuleb kaarte regulaarselt uuendada. Kaardi järgi maastikul liikumist kavandades tuleb sestap eelnevalt kontrollida, et kaart ei oleks vananenud.

Kaitseväes kasutatakse kaarti ja digitaalseid andmebaase väljajätmiseks ja planeerimise eri tasandil, jaoülemast Kaitseväe juhatajani. Kaarti ja kompassi peab oskama kasutada iga sõdur, kuna taktikalise tasandi ülesanded on paljuski seotud maastikul liikumisega. Kaartide järgi õpitakse tundma maastiku olemust, plaanitakse sõjalisi manöövreid ja määratakse kindlaks lennuväe marsruudid. Samuti on kaardid asendamatu kaudtule sihtmärkide kindlaksmääramisel.

Kõige detailsema, kogu Eestit katva digitaalse põhikaardi leiab Maa-ameti geoportaalist <http://geoportaal.maaamet.ee/>.

Kaart ise on sageli trükitud õhukesele paberile, seepärast tuleb seda hoolikalt hoida ja ilmamõjude eest kaitsta. Paarim viis kaarti ilmaolude eest kaitsta on see kiletada.

Õeldakse, et kaart on armee silm. Sõjategevuse maastikuga seotud põhiolemus pole nimelt ajaloo vältel tegelikult kuigivõrd muutunud, ning nii nagu antiikajal, peavad ka 21. sajandi sõdur ja väejuht oma tegevuse plaanimiseks teadma vastuseid lihtsatele küsimustele, kus asun ma ise, kus asuvad mu liitlased (naaberüksused) ning kus asub vaenlane.

Kaartidele kantakse sõbralike jõudude ja vaenlase väed ning kaardil saab infot vägede kohta pidevalt uuendada, mis tunduvalt hõlbustab ülemal lahingusituatsioonis otsuste langetamist. Vaatamata sellele, et sõjanduses kasutatakse plaanimisel ja navigeerimisel järjest rohkem digitaalseid kaarte, ei asenda need täielikult paberkaarte ning endiselt on digitaalsete kaartidega paralleelselt alati kasutusel ka topograafilised paberkaardid.

KAITSEVÄES KASUTATAVATE PABERKAARTIDE STANDARDMÕÕTKAVAD

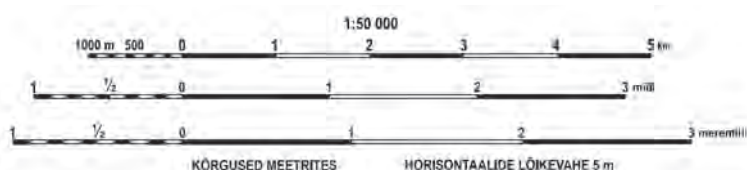
Kaardi mõõtkava	Mõõtkava väärtus	Kaardi nimetus	Kaardi kasutamine
1 : 20 000	1 cm kaardil vastab 200 m-le looduses	Eesti põhikaart	maastikul liikumine, detailplaanimine, kaitseväelaste väljaõpe
1 : 50 000	1 cm kaardil vastab 500 m-le looduses	kaitseväekaart	kaitseväelaste väljaõpe, maastikul liikumine, maastikuanalüüs, taktikaline plaanimine
1 : 100 000	1 cm kaardil vastab 1 km-le looduses	kaitseväekaart	operatiivplaanimine, maastikuanalüüs, üldine logistika
1 : 250 000	1 cm kaardil vastab 2,5 km-le looduses	ühendoperatsioonide kaart õhuväele ja maaväele	strateegiline plaanimine, madallend

Kaardi mõõtkava

Kui suhte paremal poolel kriiputada läbi kaks viimast nulli, siis järelejäänud arv näitab, mitmele meetrile maastikul vastab 1 cm kaardil.

Maastiku kujutamise üksikasjalikkus ja täpsus kaardil sõltuvad **kaardi mõõtkavast** ja kaardi kasutajale püstitatud ülesannetest. Kaardi mõõtkava näitab, mitu korda on joone pikkus kaardil väiksem sellele vastavast vahemaast maastikul. Seda väljendatakse kahe arvu suhtena, millest esimene on enamasti 1. Mõõtkava 1 : 50 000 näitab, et mingi joone pikkus maastikul on kaardil 50 000 korda vähendatud, mis tähendab, et 1 cm kaardil vastab 50 000 cm-le ehk 500 m-le maastikul.

Tavaliselt esitatakse kaardi mõõtkava kaardiraami allservas arv- ja/või joonmõõtkavana.

Mida suurem on kaardi mõõtkava, seda üksikasjalikumalt on kujutatud maastikku; mida väiksem on kaardi mõõtkava, seda väiksem on ka kaardile kantud objektide hulk ning seda üldistatum on kaart. Topokaart erineb tavalistest maakaartidest suurema mõõtkava ja kaardistatud objektide ning nähtuste suurema hulga poolest.

Leppemärgid

Kaardil kajastatavate objektide ja nähtuste kujutamiseks kasutatakse leppemärke. Leppemärgid on esitatud kaardi legendis. Seetõttu peab enne kaardiga maastikule minemist endale selgeks tegema leppemärkide tähenduse. Kaardil kujutatakse maastikul esinevaid objekte ja nähtusi joonte, pindade, märkide, teksti ja värvidega. Leppemärgid on jagatud kolme gruppi.

❶ **Joonleppemärgid**, millega kujutatakse joonekujulisi objekte (teed, raudteed, kraavid, ojad, elektriliinid jms), mille pikkus väljendub kaardi mõõtkavas. Nende täpne asend kaardil on määratud objekti pikiteljega

❷ **Mõõtkavatud leppemärgid** ehk **punktleppemärgid**, millega kujutatakse niisuguseid objekte ja reljeefide taile, mida ei ole kaardi mõõtkavas võimalik väljendada nende väikeste mõõtmete tõttu, kuid millel on maastikul selge orientiirina tähtsus (korsten, mobiilimast, kirikutorn, üksik puu jms)

❸ **Pindleppemärgid** (kontuurilised leppemärgid, mõõtkavalised leppemärgid), mis näitavad kaardi mõõtkavas väljenduvate objektide pinda

Leppemärkide lugemist hõlbustavad selgitavad kirjed, mis annavad lisainfot objekti või nähtuse kohta ja aitavad esile tõsta objekti tähtsust kaardil. Kaitseväes kasutatavatel kaartidel on kirjed eesti ja inglise keeles, et kaarte saaks peale Kaitseväe kasutada ka teiste NATO riikide relvajõud.

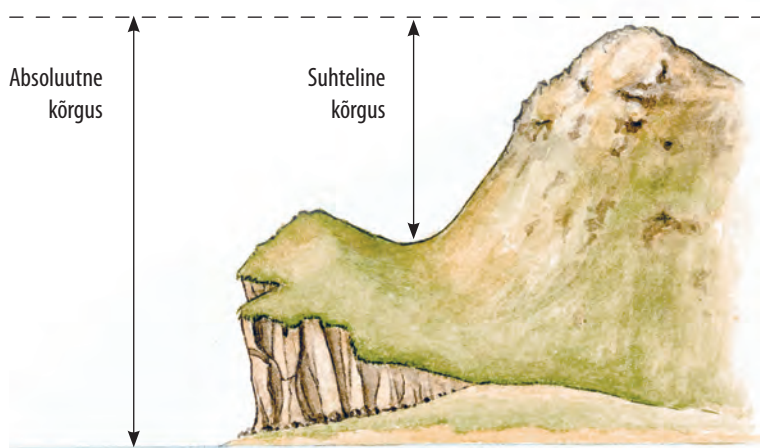
Maastiku näitlikumaks kujutamiseks trükitakse iga leppemärkide grupp, mis hõlmab ühetüübilisi maastikuelemente, topokaardile teatud värviga:

- **sinine** – vesi, märgalad;
- **valge** (Kaitseväe kaardid) või kollane (Eesti põhikaart) – lage, haritav maa;
- **roheline** – mets jm nähtavust piirava taimestikuga alad;
- **pruun** – reljeef, teed;
- **must** ja **punane** – enamik inimtegevusega seotud objekte.

Reljeef

Maa pinnamoodi ehk reljeefi kujutatakse kaardil **samakõrgusjoonte** ehk horisontaalidega. Horisontaalidele lisatakse kõrgusarvud, mis näitavad maapinna punktide kõrgust ja toovad esile maastiku detailid. Kõrgusarvud esitatakse kaardil nii, et arvu n-ö jalad jäävad languse suunas. Eesti kaartidel kasutatavate kõrgusandmete lähtekoht (null) on Läänemere pinna pikaajalise mõõdistamise (1825–1839) keskmine Kroonlinnas (Kroonlinna null).

Maastikupunkti absoluutkõrgus on punkti kõrgus merepinnast meetrites. Ühe maastikupunkti kõrguskasvu teise suhtes ehk kõrgust künka lamalt (oru põhjast) künka tippu nimetatakse (künka) suhteliseks kõrguseks.

■ Absoluutne ja suhteline kõrgus

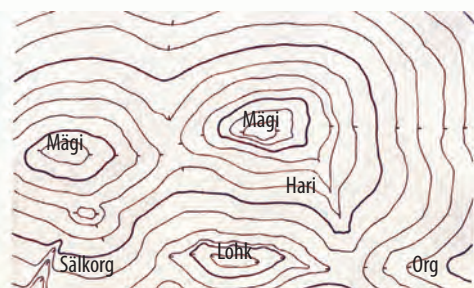
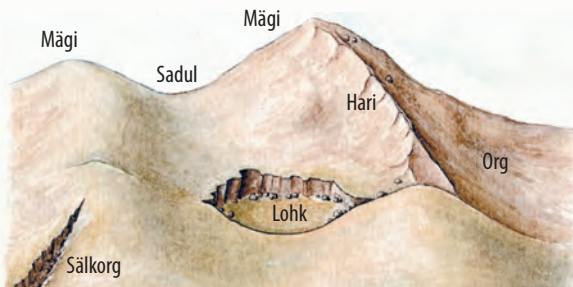

■ Orienteerumiskaart

Mida tihedamalt paiknevad horisontaalid kaardil, seda järsem on vastav nõlv looduses. Sestap on teekonda plaanides soovitatav vältida tihedalt esitatud horisontaalidega ala, et säästa jõudu. Enamasti on optimaalsem järskude nõlvade ümbert ringi minna.

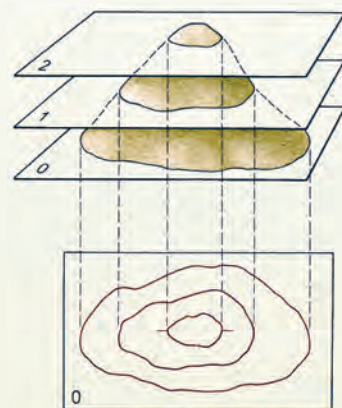
Samakõrgusjooni, mis vastavad reljeefi põhilisele löikevahele, nimetatakse põhihorisontaalideks. Need joonistatakse peene pruuni pidevjoonega ja lugemise hõlbustamiseks märgitakse iga viies horisontaal jämedama joonega. Olulisemate tippude, lohku, sadulate jm pinnavormide kujutamiseks, mida põhihorisontaalid täpselt välja ei too, kasutatakse täiend- ehk poolhorisontaale. Täiendhorisontaalid joonistatakse kriipsjoontega.

Kumerate pinnavormide (mägi, seljandik) eraldamiseks nõgusatest (hail, nõgu, org) ning kallaku suuna kiireks määramiseks joonistatakse horisontaalidele ristsuunas nn langukriipsud, mille vaba ots on kalde poole. Kumeraid ja nõgusaid pinnavorme võib rühmitada vee voolamise suuna järgi.

Pinnavormid

- **mägi** või **küngas** – vesi voolab kõige kõrgemast punktist kõigisse nelja külge; mäel või künkal eristatakse harja, nõlva ja jalamit
- **sadul** – vesi voolab kahest küljest juurde, kuid samas jälle kahest küljest ära; sadul asub kahe mäetipu vahel
- **nõgu, häil** või **lohk** – vesi voolab kõigist neljast küljest kõige madalamasse punkti; eristatakse põhja, veerusid ja perve
- **lõhang-, sälk-, uht-, mold-, lammorg** – vesi voolab kolmest küljest juurde ja neljandast ära; avalohul eristatakse kahte veeru ja voolunõlva, s.o joont avalohu põhjas, mida mööda voolab vesi
- **seljandik, künnis, vall** või **hari** – vesi voolab juurde ühest küljest ja ära kolmest ülejäänud küljest; seljandik koosneb kahest nõlvast ja kahest harjast; nõlvad võivad olla kas järsud või lauged

■ Mäe mudel

Kaartide jaotus

Et vajalikke kaarte kiiresti leida ja nende kohta esmast infot saada, on kaartide ülemises paremas servas kaardilehe viite-, seeria- ja trükinumber.

Kaardi ülanurgas olev arv näitab, mitmes trükk on selle seeria kaardist tehtud. Mida suurem see arv on, seda hilisema trükiga on tegemist.

Kaardi seerianumber näitab, missuguse NATO kaardiseeria nõuete järgi kaart on koostatud. Näiteks on seeria N757 kaardid koostatud NATO topograafiliste kaartide nõuete järgi mõõtkavas 1 : 50 000.

TRÜKK
EDITION

3

83

SEERIA
SERIES

N757

84

KAARDILEHT
SHEET

0-35-14-CD

85 5385 555 386

Viitenumber näitab kaardi-
lehe paiknemist teatud
maa-alal.

Lisaks iseloomustab kaardilehe paiknemist kaardilehe nimi, mis määratakse enamasti kaardilehel oleva suurema asula järgi.

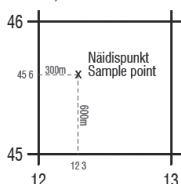
Kaardi koordinaadid

Täpset asukohta kaardil aitavad määrata tasapinnalised ehk rist- ja geograafilised koordinaadid. Taktikalisel tasandil kasutatavatel topo-kaartidel esitatakse ristkoordinaadid tavaliselt ühekilomeetrise sammuga, v.a 1 : 100 000 Eesti Kaitseväge kaardil, kus ristkoordinaadid on esitatud kahekilomeetrise sammuga. Koordinaatide täisväärtused on kirjas kaardi nurkades raamijoonel.

Koordinaate määratakse samamoodi kui matemaatilisi koordinaate ning olenevalt asukoha täpsusest esitatakse need tavaliselt kas nelja-, kuue- või kaheksakohalisena.

KOORDINAATIDE MÄÄRAMINE KAARDIL

NÄIDE KILOMEETRIVÕRGU RUUDUST
SAMPLE 1,000 METER GRID SQUARE

100 KM VÕRGURUUDU TUNNUS
100,000 M SQUARE IDENTIFICATION

LF

UTM TSOONI TUNNUS
GRID ZONE DESIGNATION

35V

KOORDINAATIDE MÄÄRAMINE 100 M TÄPSUSEGA

1. Loe määratavast punktist vasakule jääva vertikaaljoone kilomeetriarv
Lisa sellele punkti kaugus sellest joonest täis sadades meetrites: 12 3
2. Loe määratavast punktist allapoole jääva horisontaaljoone kilomeetriarv
Lisa sellele punkti kaugus sellest joonest täis sadades meetrites: 45 6

Näide: 123456

EDASTADES KOORDINAATE TEISES 100 KM RUUDUS ASUVASSE
SIHTPUNKTI TULEB KOORDINAATIDELE LISADA NENDE 100 KM
RUUDU TUNNUS

Näide: LF123456

EDASTADES KOORDINAATE TEISES UTM TSOONIS ASUVASSE
SIHTPUNKTI, TULEB TÄIENDAVALT LISADA KA MÄÄRATAVA
PUNKTI UTM TSOONI TUNNUS

Näide: 35VLF123456

100 METER GRID REFERENCE

1. Read large numbers labeling the VERTICAL grid line left of point
and estimate tenths 100 meters from grid line to point: 12 3
2. Read large numbers labeling the HORIZONTAL grid line below point
and estimate tenths 100 meters from grid line to point: 45 6

Example: 123456

WHEN REPORTING ACROSS A 100,000 METER LINE,
PREFIX THE 100,000 METER SQUARE IDENTIFICATION
IN WHICH THE POINT LIES.

Example: LF123456

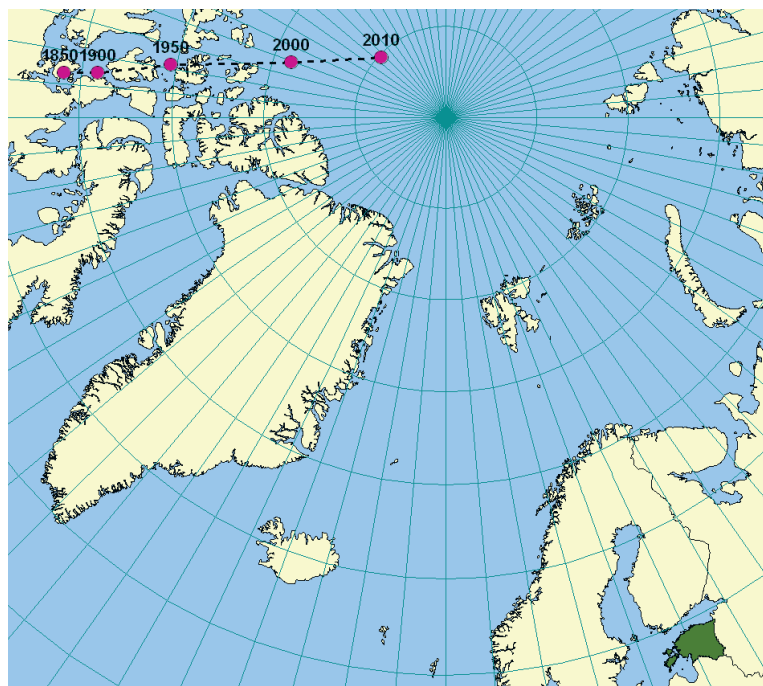
WHEN REPORTING OUTSIDE THE GRID ZONE DESIGNATION
AREA, PREFIX THE GRID ZONE DESIGNATION.

Example: 35VLF123456

Magnetiline asimuut ja direktsiooninurk

Topokaardilt võime leida või arvutada kolm põhjasuunda.

- ① Geograafiline ehk tõeline põhjasuund on suund vaatluskohast põhjapooluseni või mingit kaardipunkti läbiva meridiaani põhjasuund põhjapooluseni.
- ② Kilomeetrivõrgu põhjasuund on telgmeridiaani põhjasuunaga paralleelne nurk- ehk tasapinnaliste koordinaatide süsteemi põhjasuunaline telg.
- ③ Magnetiline põhjasuund on kompassi või bussooli magnetnõela N-otsaga määratav geomagnetvälja horisontaalvektori põhjasuund, mis üldjuhul ei lange kokku geograafilise põhjasuunaga.

■ Maa magnetilise pooluse liikumine ajaliselt

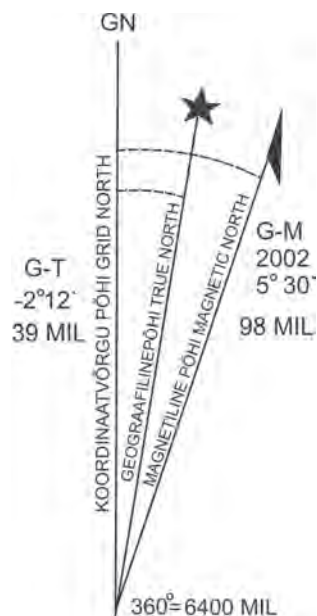
Magnetiliseks deklinatsiooniks (magnetnõela käändeiks) nimetatakse magnetilise ja geograafilise meridiaani põhjasuuna vahelist nurka, mida mõõdetakse päripäeva. Eesti alal on see praegusel ajal üldiselt idapoolne ehk positiivne ($5-7^\circ$).

Magnetilise asimuudi saamiseks mõõdetakse kompassi või bussooliga looduses nurk magnetilise põhjasuuna ja maastikul asuva objekti vahel. Magnetilist asimuuti direktsiooninurgaks teisendades tuleb Eesti oludes liita magnetilisele asimuudile suunaparand (vt joonis).

Suunaparand on horisontaalne nurk magnetilise põhjasuuna G-M ja kaardivõrgu põhjasuuna GN vahel.

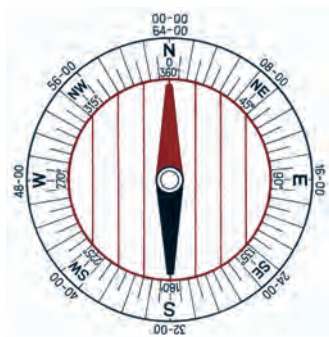
Direktsiooninurga saamiseks mõõdetakse malliga kaardil nurk objekti ja kilomeetrivõrgu suunal. Direktsiooninurka magnetiliseks asimuudiks teisendades tuleb direktsiooninurgast lahutada magnetiline direktsiooninurk G-M. NATO riigid kasutavad nurga mõõtühikutena tuhandiksüsteemi, kus ring on jaotatud 6400 tuhandikuks (MIL).

Mõnes kohas (Jõhvi, Mõisaküla ümbrus) võib esineda magnetilist anomaaliat, mille puhul deklinatsioon erineb tunduvalt ümbritsevast foonist. See on tingitud maakoorest leitudavatest, erisuguste magnetiliste omadustega kivimitest, ent ka raudteede, elektrikõrgepingeliinide jt tehisobjektide põhjustatud magnetilisest toimest. Seega on kompassiga asimuudi määramisel oluline eemalduda ohutusse kaugusse metall- jm magnetilistest esemetest ja objektidest (nt metallist pandlaga püksirihm).

■ Suunaparand

Kompass

■ Kompas

Kompassiga orienteeritakse maastikul kaarti, määratakse ilmakaari ja liigutakse asimuudi järgi vajalikus suunas. Kompas koosneb kapslis asetsevast kompassinõelast ja alusplaadist, millel võivad olla liikumissuuna nooled, et kompassi oleks kergem orienteerida

Kompassinõel on magnetiseeritud ja näitab alati põhjasuunda. Tavaliselt on põhjasuunda näitava kompassinõela ots punane. Asendamatu on kompass pimedas, halva nähtavuse korral ja merel, kuigi tänapäeval on ka GPS-seadmed, radarid ja raadiolokatsioon piisavalt töökindlad ning kasutajasõbralikud.

Orienteeritud kompassil on kompassinõela ots nõelavärvavas, kusjuures liikumissuuna nooled näitavad õiget liikumissuunda.

Kaardi orienteerimine

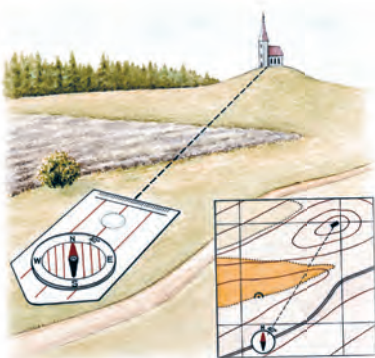
Oma asukoha määramist maastikul tuleb alustada kaardi orienteerimisest, st kaarti peab võrdlema maastikuga. Selleks kasutatakse lähemaid orientiire, et määrata nende järgi oma asukoht. Seejärel võrreldakse kaarti maastikuga ja veendutakse esialgse orienteerimise õigsuses. Samal ajal tuleb jälgida, et kaardiraami ülemine (põhjapoolne) külg oleks pööratud põhja poole. Selles asendis vastab kohapealsete esemete ja pinnavormide asend maastikul nende leppemärkide asendile kaardil.

Kaarti **joonorientiiri järgi** orienteerides tuleb see pöörata nii, et mõttes seisupunktist mööda joonorientiiri (nt tee) leppemärgini tõmmatud joon kaardil ühtiks selle orientiiri suunaga looduses. Joonorientiiri järgi orienteeritakse kaarti kõige sagedamini rännakul, kui kaarti on vaja maastikuga võrrelda liikumise ajal, ning varem välja valitud orientiiride, nt ristteede, teelahkmete, sildade, asulate ja teiste iseloomulike objektide läbimise kontrollimiseks. Sel juhul määratakse asukoht kaardil silma järgi.

Punktorientiiri järgi orienteeritakse kaarti samamoodi nagu joonorientiiri järgi. Orienteerimise erinevus seisneb selles, et joonorientiiri asemel kasutatakse suunda seisupunktist mingi objektini (üksik torn, kirik, puu, sild vms), mis looduses ja kaardil on äratuntav. Sel viisil orienteerides pööratakse kaart horisontaalasendis nii, et mõttes seisupunktist objekti leppemärgini tõmmatud joon kaardil ühtiks enam-vähem selle joone suunaga looduses.

Kaarti **kompassi järgi** orienteerides määratakse esialgu põhjasuund, võetakse sellel suunal mingi orientiir ja seejärel pööratakse kaarti nii, et kaardiraami ülemine (põhjapoolne) külg oleks pööratud selle orientiiri poole. Kompassi järgi orienteeritakse kaarti siis, kui enda asend sellel ei ole määratud või kui määratud seisupunktist ei ole orientiire näha.

Kaarti **taevakehade järgi** orienteerides määratakse kõigepealt kindlaks põhjasuund (Põhjanael) ning leitakse sellel suunal mingi orientiir. Seejärel pööratakse kaarti nii, et kaardiraami ülemine (põhjapoolne) külg oleks pööratud selle orientiiri poole.

■ Orienteeritud kompass maastikul ja kaart

Kaardi järgi liikumine maastikul

Ettevalmistus hõlmab olenevalt olukorrast kas täielikult või osaliselt järgmisi tegevusi:

- teekonna valik ja tundmaõppimine ning selle märkimine kaardile;
- teekonna pikkuse määramine ja selle jaotamine vaheetappideks;
- liikumissuundade magnetiliste asimuutide määramine lõikudes, kus kaardi järgi on raske orienteeruda;
- kaardi ettevalmistamine välitingimustes kasutamiseks (kiletamine ja sobivalt kokkuvoltimine).

Liikumise marsruut valitakse kaardi järgi, arvestades ettevalmistust, olukorda ja maastikku. Eelistada tuleks objekte, mida mööda jõuab kiiresti edasi, näiteks kõvakattega teid.

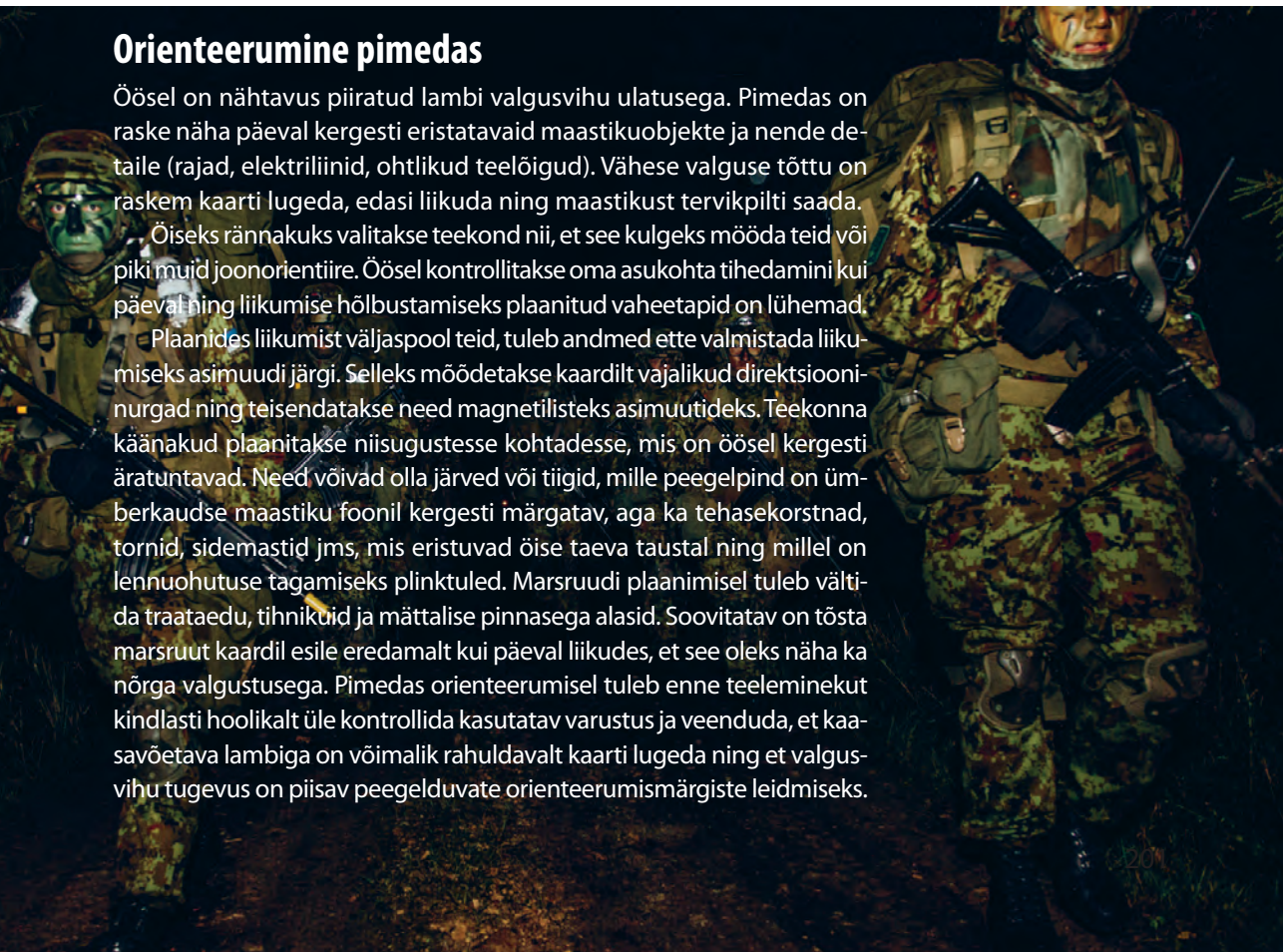
Väga tähtis on teekonnavalikul arvesse võtta võimalikke takistusi. Mõni suvel raskesti läbitav objekt võib olla talvel kergemini läbitav, nt külmunud jõed, järved, rabad, sood. Teekonda valides tuleks hoiduda suurematest takistustest ja püüda võimaluse korral nende ümbert ringi minna. Maastikul on keskmine liikumiskiirus kerge kandamiga 5 km/h, kuid künklikul maastikul tuleb aja arvestamisel liikumiskiirusele lisada üks minut iga kaardil teekonnale jääva horisontaali kohta. Ligi poole aeglasemalt liigutakse metsas, kus nähtavus on piiratud ja orientiirid raskemini märgatavad. Eestis on kõige aeganõudvam ja raskem liikuda soodes, rabades ja tihnikutes.

Orienteerumine pimedas

Öösel on nähtavus piiratud lambi valgusvihi ulatusega. Pimedas on raske näha päeval kergesti eristatavaid maastikuobjekte ja nende detaile (rajad, elektriliinid, ohtlikud teelõigud). Vähesese valguse tõttu on raskem kaarti lugeda, edasi liikuda ning maastikust tervikpilti saada.

Öiseks rännakuks valitakse teekond nii, et see kulgeks mööda teid või piki muid joonorientiire. Öösel kontrollitakse oma asukohta tihedamini kui päeval ning liikumise hõlbustamiseks plaanitud vaheetapid on lühemad.

Plaanides liikumist väljaspool teid, tuleb andmed ette valmistada liikumiseks asimuudi järgi. Selleks mõõdetakse kaardilt vajalikud direktsiooninurgad ning teisendatakse need magnetilisteks asimuutideks. Teekonna käänakud plaanitakse niisugustesse kohtadesse, mis on öösel kergesti äratuntavad. Need võivad olla järved või tiigid, mille peegelpind on ümberkaudse maastiku foonil kergesti märgatav, aga ka tehasekorstnad, tornid, sidemastid jms, mis eristuvad öise taeva taustal ning millel on lennuohutuse tagamiseks plinktuled. Marsruudi plaanimisel tuleb vältida traataedu, tihnikuid ja mättilise pinnasega alasid. Soovitatav on tõsta marsruut kaardil esile eredamalt kui päeval liikudes, et see oleks näha ka nõrga valgustusega. Pimedas orienteerumisel tuleb enne teele minekut kindlasti hoolikalt üle kontrollida kasutatav varustus ja veenduda, et kaasavõetava lambiga on võimalik rahuldavalt kaarti lugeda ning et valgusvihi tugevus on piisav peegelduvate orienteerumismärgiste leidmiseks.

GPSi ja nutitelefoniga kasutamine navigeerimisel

Lisaks kompassi ja kaardiga orienteerumisele kasutatakse õige teekonna leidmiseks üha sagedamini kas GPSi või nutitelefoniga (GPS vastuvõtjaga). GPS (*Global Positioning System*) töötati algselt välja Ameerika Ühendriikide sõjaväe tarbeks. GPS on ülemaailmne asukoha määramise süsteem, mis kasutab kindlaksmääratud trajektooridel ümber Maa tiirlevaid satelliite ning nendelt saadetavaid signaale. Lisaks GPS-ile on võimalik nutitelefonides ja GPS vastuvõtjates kasutada GLONASS (vn *Globalnaya navigatsionnaya sputnikovaya sistema*) asukoha määramise süsteemi. Et GPS-vastuvõtjat või nutitelefoniga rahuldava täpsusega kasutada, peab selleni jõudma vähemalt nelja satelliidi signaal, mis on tänapäevast satelliitide hulka arvestades enamasti saavutatav. Põhiliselt kasutatakse GPS-vastuvõtjas kas geograafilisi või UTM-koordinaate, mida saab to-pokaardilt mõõdetavate koordinaatidega hõlpsasti võrrelda.

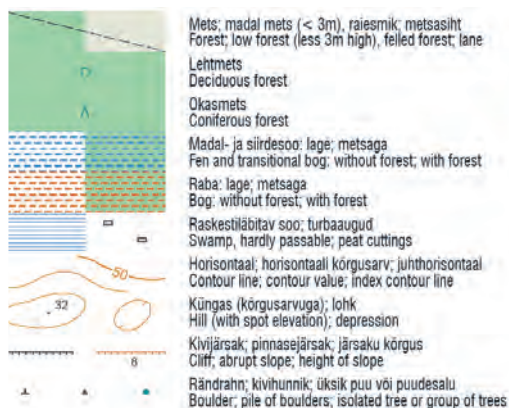
Euroopa regioonis kasutatavatel GPSidel võimaldab navigatsioonisüsteem (ingl *Europea Geostationary Navigation Overlay Service* – EGNOS) saavutada lagedatel aladel asukoha määramisel 1–3 meetrise täpsuse, mis rahuldab enamikku maastikul liikujaid. Enamikul GPSidel ja nutiseadmetel on lisafunktsioonina võimalik alla laadida arvutikaarte, see lubab vastuvõtja ekraanil automaatselt jälgida oma asukoha kaardi taustal ning hõlbustab liikumist. Samuti on võimalik GPSiga liikudes salvestada oma teekonnapunktid ja olulisemad objektid ning need hiljem arvutikaardi taustal esitada.

Navigeerimisseadmete täpsus väheneb märgatavalt tihedas metsas või kõrghoonetega ja tiheda asustusega aladel liikudes, mistõttu ei saa GPSi säärestes kohtades täielikult usaldada. GPS võib tõrkuda töötamast ka külma ilmaga või tühjade patareide tõttu. Enamiku käsi-GPSide ja nutiseadmete tööiga lüheneb oluliselt alla -15°C temperatuuril ja taustvalguse intensiivse kasutamise korral. Talvel tuleks navigeerimisseadmeid seetõttu hoida keha ligidal sooja ning võtta välja ainult asukoha määramiseks, samuti on kasulik kaasa võtta akupank, varuaku(d) või -patareid. Kindluse mõttes tasub maastikule minnes alati kaasa võtta kaart ja kompass.

Ülesanded

1. Leia Maa-ameti kodulehel kaardiserverist oma kodukoha kaart. Kirjelda kaardi põhjal oma kodukoha ümbrust.
2. Kirjelda igapäevaelu olukordi, kus on vajalik kasutada topograafilist kaarti või GPSi. Nimeta kaartide kasutamise võimalusi eri eluvaldkondades.
3. Kuidas taandatakse direksiooninurk magnetiliseks asimuudiks?
4. Mille järgi on võimalik kaarti orienteerida?
5. Millal on sobiv liikuda asimuudi järgi?
6. Mida tuleb arvestada pimesamas orienteerumisel?
7. Mida tuleb arvestada GPSi kasutamisel?

KAITSEVÄES KASUTATAVATE KAARTIDE LEPPEMÄRGID JA NENDE SELETUSED

Veekogu; kindel ja ebamäärane kaldajoon; roostik
Open water area; definite coastline; indefinite coastline; reed area

Veepinna kõrgus; sügavusjoon; sügavusarv
Water surface elevation; depth contour; depth contour value

Kindlustatud kallast; sadamasilid
Seawall; pier

Vooluvee laiusega üle 25m; tamm
Stream over 25m wide; dam

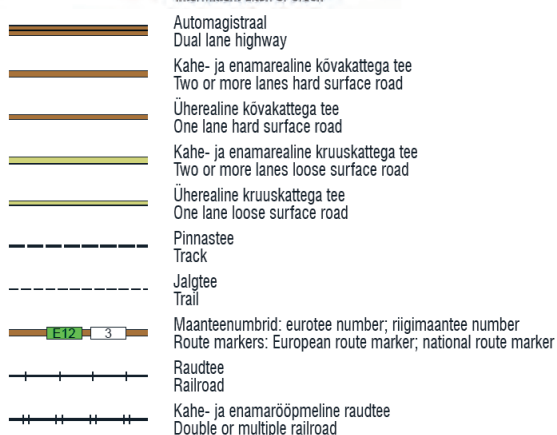
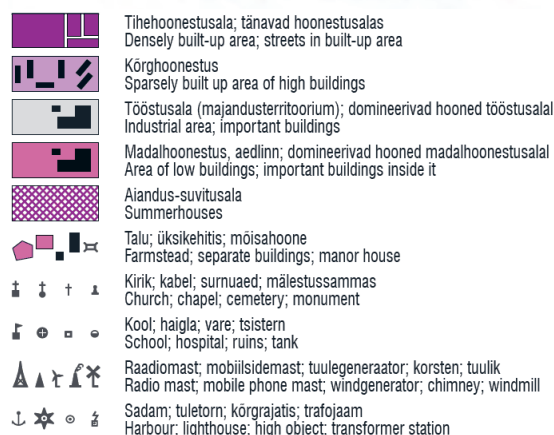
Jalgsilid; sõiduteesilid
Footbridge; roadbridge

Vooluvee laiusega 12...25m; voolusuuna nool
Stream 12...25m wide; direction of flow

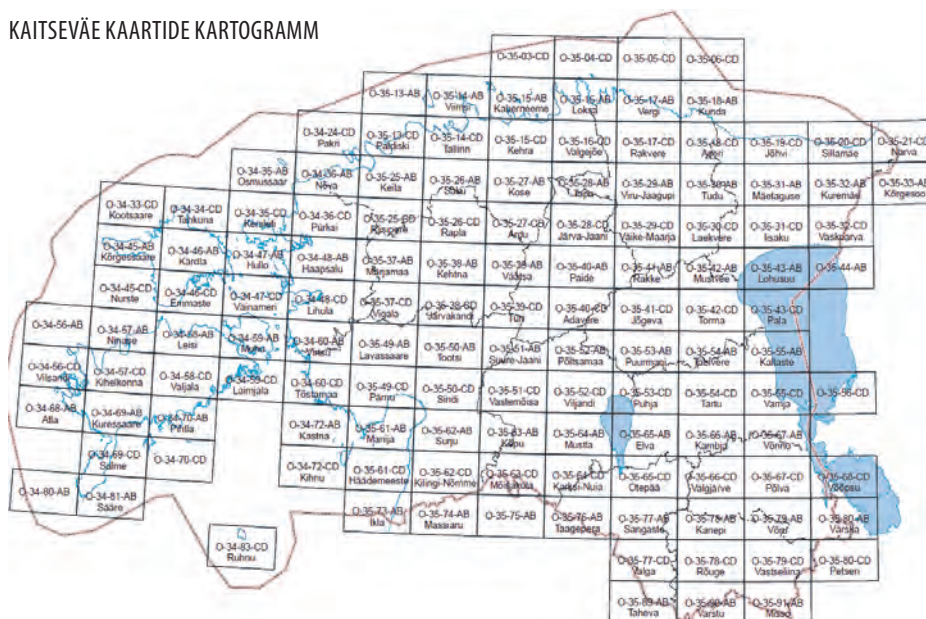
Vooluvee laiusega 6...12m
Stream 6...12m wide

Jõgi, oja või kraav laiusega kuni 6m
River, creek or ditch less 6m wide

Kaduv kraav või oja
Intermittent ditch or creek

KAITSEVÄE KAARTIDE KARTOGRAMM

LISA 1. MERESÕJAPIDAMINE

■ Meresõda kujutav maal
(Jan van Leyden, 17. sajand)

Traditsioonilise ettekujutuse järgi seisneb meresõjapidamine laevastikuüksuste vastastikuses lahingutegevuses. Ajalooliselt on see küll tõsi, kuid tänapäevaks on sedavõrd kitsas meresõja käsitlus vananenud. Juba ammustest aegadest on meresõjapidamise üks osa olnud sõjategevuse kandumine maale. Meresõjapidamine hõlmab kogu sõjategevust, mis leiab aset vee peal, vee kohal ja vee all. Samuti käsitletakse meresõjapidamisena tegevusi, mis on suunatud merelt maa- või õhusihtmärkide vastu, ning ka meresihtmärkide vastu maalt või õhust.¹

Erinevalt maismaast ei saa merd vallutada ega okupeerida. Läbi ajaloo on meresõjapidamise eesmärk olnud mereülemvõimu saavutamine merel. **Mereülemvõim** on vabadus merd kasutada ja keelata vastasele selle kasutamist veealuses, veepealses ja vee kohal olevas keskkonnas. Seega, merel sõda pidades pole niivõrd sihiks omada füüsilist veeala, kuivõrd kasutada seda keskkonda oma eesmärkidest lähtuvalt.²

Tänapäeval on mereülemvõimu saavutamine teoreetiline ning selle asemel on kasutusel väljend „mereala valdamine“. Tervet merd pole võimalik ega otstarbekas kaitsta. Küsimus on tegelikult merel sõitvates laevades ning kaitsta on vaja vaid seda mereala (sh õhuruumi ja veealust osa), millel laevad parasjagu sõidavad. **Mereala valdamine** on olukord, mis tekib, kui kellelgi on teatud merealadel määratud ajavahemiku jooksul tegutsemisvabadus oma eesmärkide saavutamiseks nii veealuses, veepealses kui ka vee kohal paiknevas keskkonnas. Mereala valdamine annab oma jõududele vabaduse kasutada konkreetset mereala kindlal ajavahemikul enda huvides, ning kui vaja, takistada vaenlasel sama mereala kasutamist. Mereala valdamine ei ole eesmärk omaette, vaid see on järgmiste ühendoperatsioonide eesmärkidest lähtuva tegevuse elluviimise eelduseks. Mereala valdamine on vajalik meretranspordiks, kaubandusblokaadiks ja merelt lähtuvate rünnakute (jõukuvamisoperatsioonide), nagu meredessant ja laevastiku tuletoetus, teostamiseks.³

1 Laanemets, O., Laanetu, L., Meresõda, 2014, lk 21

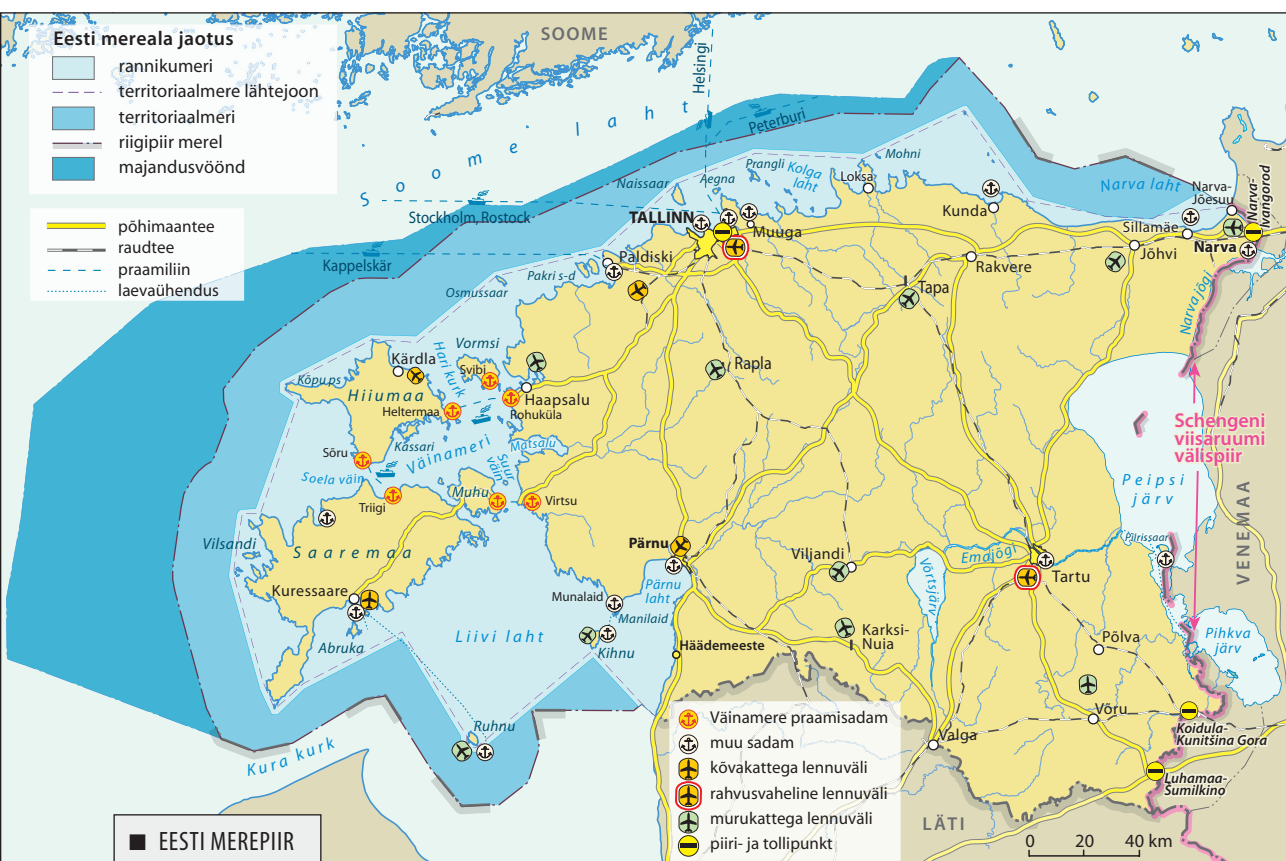
2 Laanemets, O., Laanetu, L., Meresõda, 2014, lk 26

3 Laanemets, O., Laanetu, L., Meresõda, 2014, lk 27–29

Merekeskkond

Meresõja põhielement on meri, sest enamik meresõjapidamist toimub kas vee peal, vee all või mere kohal. Maailma inimtegevus on koondunud väga suurel määral rannikule ja selle lähialadele. Seetõttu mõjutavad merekeskkonda mitte ainult merega seotud füüsilised tegurid, vaid ka õiguslikud, poliitilised ja majanduslikud tegurid.

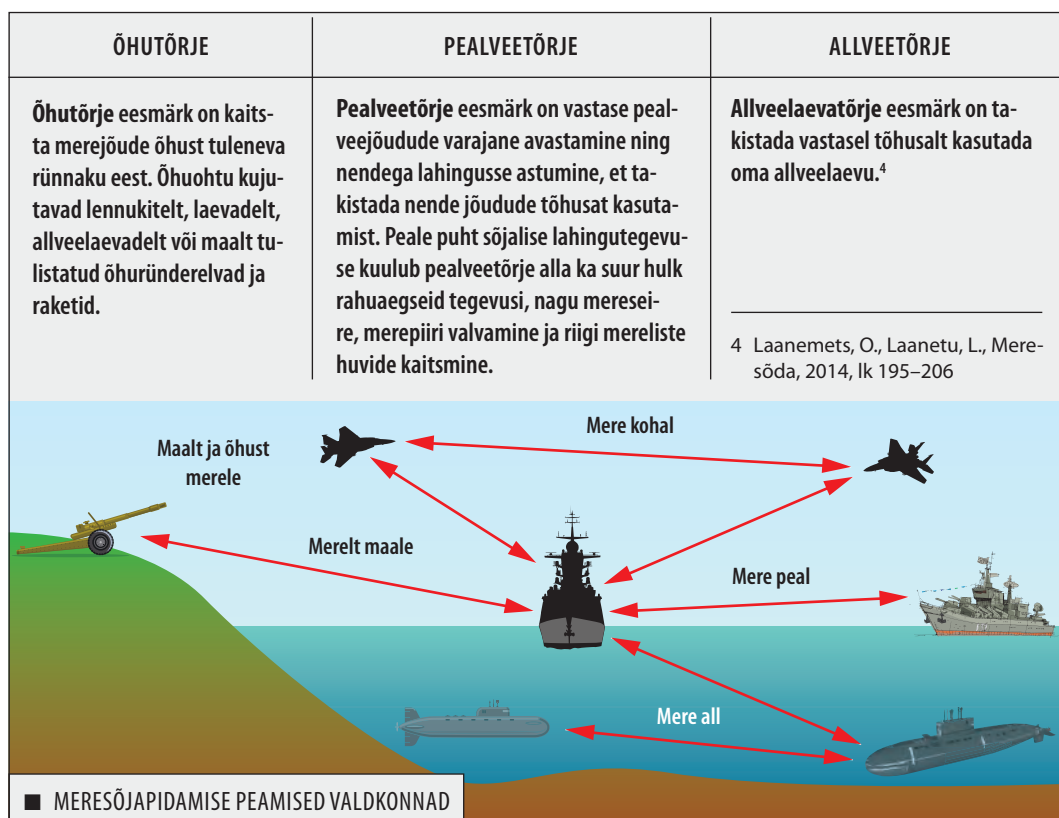
Eestil on merealasid kokku umbes 36 500 km² (44% kogu riigi jurisdiktsiooni all olevast alast), millest territoriaal- ja sisemeri moodustavad 25 200 km² (35% territooriumist). Eesti merepiir on 769 km pikk (52% riigipiirist) ning meie rannajoone pikkus on 3793 km. Üle 70% Eesti elanikest elab rannikualal, see tähendab lähemal kui 10 km rannajoonest. Eesti kaubanduse eksport ja import sõltuvad suuresti meretranspordist: meritsi veetakse umbes 70% eksporditavast kaubast ning ligikaudu 45% imporditavast kaubast. Osa kaubaartiklite, nagu kütuse puhul ulatub maht kuni 100%-ni. See-ga on Eesti majandus vägagi sõltuv meresõidu vabadusest ja merelisest tegevusest.

Merejõudude rollid ja meresõjapidamise valdkonnad

Merejulgeoleku tagamisega tegeleb merel mitu riiklikku organisatsiooni. Laevastike ülesannete skaala on väga lai ja ulatub keskkonnakaitsest kuni sõjalise konflikti tõrjumiseni. Eri riikidel on nende ülesannete täitmiseks loodud erinevaid mudeleid. Ülesanded võib jagada kaheks peamiseks rühmaks, kus esimene rühm on politseilised ehk korratagamise ülesanded ja teine on sõjalised ülesanded. Politseilised ülesanded on keskkonnakaitse, tsiviilvõimude abistamine, sanktsioonide ja embargo jõustamine. Nende operatsioonide puhul kasutatakse jõudu vaid enesekaitseks või ainult määral, mis on vajalik seaduste jõustamiseks. Sõjalised ülesanded jagunevad merel toimuvateks operatsioonideks ning merelt lähtuvateks operatsioonideks. Viimaste eesmärk on mõjutada inimeste tegevust maal. Merel toimuvad operatsioonid on luure ja mereseire, katteoperatsioonid, laevandusvastased operatsioonid ning kaitseoperatsioonid. Merelt lähtuvad operatsioonid on maasihtmärkide ründamine, meredessant või sõjaväetransport.

Meresõjapidamine on kompleksne ja keerulises keskkonnas toimuv sõjapidamise tegevus ning seetõttu on see jagatud valdkondadeks. Meresõjapidamise valdkonnad jagunevad kaheks: peamised meresõjapidamise valdkonnad ja toetavad meresõjapidamise valdkonnad.

Toetavad meresõjapidamise valdkonnad on **miinisõda, elektrooniline võitlus, ründesõda, meredessant ja kaubandusliku meresõidu juhendamine**. Miinisõda koosneb miiniveeskamisest ja miinitõrjest merel. Miiniveeskamise eesmärk on piirata vastase tegevusvabadust määratud merealal miiniohu tekitamise kaudu. Miine veesatakse nii peal- ja allveelaevadelt kui ka lennukitelt. Miinivälju võib ka kasutada sadamate, ankrualade või rannikulähedaste faarvaatrite kaitseks. Miinitõrjet teostatakse miinitraalimise või miinijahtimisena.

Ründesõda hõlmab kõiki mereoperatsioone, mille eesmärk on vastase maismaa sihtmärgid hävitada või kahjutuks muuta.

Meredessant on sõjalaevastiku ja laevadel paiknevate maabumiskõksuste rünnak merelt, mille peamised eesmärgid võivad olla sillapea loomine edasise maismaaoperatsiooni jätkamiseks, vastase olulise sõjalise objekti (lennubaas, sadam, mereväebaas) hõivamine või vastasel olulise maa-ala kasutamise takistamine.

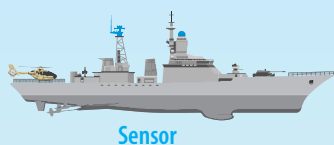
Tavakäibes levinud väljend „**rannakaitse**“ on tänapäeva üle kandunud ajaloost, kui eksisteerisid eraldi seisvad merekindlused ja rannakaitsepatareid. Tänapäevases mõistes on rannakaitse merelt lähtuvate sõjaliste rünnete tõrjumine. Teisisõnu on rannakaitse sõjaline kaitse ohtude vastu merelt ehk meresõjapidamise valdkonnana pealveetõrje. Merelt ähvardavateks ohtudeks on jõu kuvamine, s.o tuletoetus, ründesõda ja meredessant. Kaitse nende vastu on üles ehitatud kihtidena, et suurendada kaitse sügavust ja vastast järk-järgult lagundada. Välimistes kihtides on laevastik ja lennuvägi, mis annab eelhoiatuse ning häirib vastase tegevust merel, keskmistes kihtides miiniväljad ja pealveetõrje raketikompleksid ning rannikul kaldaseirevõrk ja maaväe kaitseüksused.

■ Aegna rannikukaitsepatarei

Merejõudude peamiseks sõjaliseks vahendiks merel on sõjalaev. Lihtsustatult peab sõjalise võime vahend koosnema kolmest olulisest komponendist: platvormist (laev), sensorist (radar, sonar, optiline või soojussensor) ja relvasüsteemist (rakett, torpedoo, kahur), mis mõjutab vastase tegevust.⁵

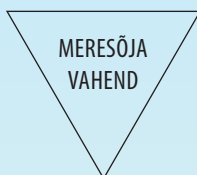
5 Laanemets, O., Laanetu, L., Meresõda, 2014, lk 148

Sensor

Efektor

MERESÕJA
VAHEND

Platvorm

■ SÕJALAEVA KOLM OLULIST KOMPONENTI

Sõjalaevu jagatakse tüüpideks ja klassideks. Laevatüüp tähistab ühesuguste põhimõtteliste ülesannete, suuruse ja võimega laevu. Laevaklass on identsete laevade seeria, mida nimetatakse tavaliselt esiklaeva järgi. Näiteks Eesti mereväe miinijahtijad on Sandown-klassi laevad, kus klassi nimetus tuleneb Suurbritannias asuva rannikulinna nimest, mis anti selle laevaklassi esimesele laevale. Suurte pealvee-sõjalaevade puhul on kasutusel eri laevatüübid.

Ristleja (*cruiser*) on tänapäeva kõige suurem lahinguülesandeid täitev pealveesõjalaev. Ristleja on võimeline tegutseda kõigis kolmes peamises meresõjapidamise valdkonnas. Tavaliselt on need spetsialiseerunud just õhutõrjele. Need on kiired, vastupidavad ja suure tegevusraadiusega laevad.

Hävitaja (*destroyer*) on suuruselt väiksem kui ristleja ja spetsialiseerunud põhiliselt ühele või kahele peamisele meresõjapidamise valdkonnale. Enamasti on need õhutõrje või allveelaevatõrje. Hävitaja suudab tegutseda kõikides peamistes meresõjapidamise valdkondades ning on nagu ristlejagi vastupidav ja hästi relvastatud laev.

Fregatt suudab tegutseda ühes kuni kahes peamises meresõjapidamise valdkonnas ning suudab end kaitsta kolmandas. Fregatid nagu teised suured pealveesõjalaevad on varustatud helikopteriga, mis võimaldab suurendada laeva seireulatust ja tegutsemispaindlikkust.

Korvett on oma olemuselt väike fregatt, millel on väiksem tegevusraadius ja meeskond. Tavaliselt suudavad need iseseisvalt merel tegutseda kuni 14 päeva, peale mida on vaja siirduda sadamasse varusid täiendama.

Raketi- ja **patrullkaatritele** on iseloomulik väga suur kiirus ja rohke relvastus. Samas on neil väike tegevusraadius ja vähene merekindlus. Selliste laevade pikkus jääb 25–55 m vahele ja meeskonna suurus 18–35 inimeseni. See suuruse ja relvastuse kombinatsioon teeb raketikaatrid ideaalseks kaldalähedastes ründava iseloomuga operatsioonides.

Eesti merevägi

Eestis on mereline julgeolek ja meresõiduohutuse tagamine jagatud eri ministeeriumite ja ametkondade vahel.

Riigipiiri valvamise, merepääste ja merereostustõrje eest vastutab Siseministeeriumi haldusalas olev Politsei- ja Piirivalveamet. Laevateede, navigatsiooni ja laevaliikluse ohutuse eest vastutab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi haldusalas tegutses Veeteede Amet. Riigi sõjalist kaitset merel teostab Kaitseministeeriumi haldusalas olev merevägi.

Eesti mereväe peamine eesmärk on kaitsta Eesti territoriaalset teraviklikkust ja riiklikke huvisid merel. Eesti mereväe peamine tegevusvaldkond on miinitõrje merel ning mereolukorra teadlikkuse tagamine. Merevägi korraldab riigisiseseid ja rahvusvahelisi õppusi Eesti merealadel ning osaleb rahvusvahelistel õppustel ja operatsioonidel. Mereväe koosseisu kuuluvad miinitõrje- ja toetuslaevadest koosnev laevastik ja mereväebaas. Laevastiku koosseisus on peale laevade mereväekool ja tuukrigrupp. Miinisadamas asuva mereväebaasi ülesandeks on tagada kaldatoetus laevastikule.

■ EML Sakala New Yorgis 2009. aastal. Esimest korda ajaloos ületas Eesti mereväe laev Atlandi ookeani

LISA 2. KAITSETÖÖSTUS

Valdaval osal riigikaitseiselt kõrgelt arenenud maailma riikidel on välja arenenud ka tugev kaitsetööstus, mis tegutseb riigikaitset toetavas rollis. Kaitsetööstuse ülesanne on tagada kaitsevägede jaoks vajaliku varustuse tootmine ja teenuste osutamine, ilma milleta ei saaks kaitsevägegi täita oma ülesandeid. Väga paljudel juhtudel on riikide jaoks kodumaise kaitsetööstuse arendamine seotud tarnekindlusega – vajadusega, et võimalikus kriisi- või sõjaolukorras oleks teatud kriitilised kaitsetööstuslikud võimed igal juhul enda riigi territooriumil olemas ja oldaks vähem sõltuvad teistest riikidest pärit impordist.

Kaitsetööstuse riigikaitsealise toetava funktsiooni võib jagada kolme peamisse kategooriasse, mis katavad ühe riigikaitsealise toote või teenuse eluea sünnist surmani.
Need on

1) teadus- ja arendustegevus;

2) tootmine;

3) elutsükli toetus.

Teadus- ja arendustegevuse käigus mõeldakse välja uusi asju ja lahendusi. Maailmas kulutatakse aastas miljardeid dollareid selleks, et jätkuvalt mõelda välja senisest veelgi paremat tehnoloogiat, mis võiks luua potentsiaalse vastase ees eelise. Näiteks USA sõjalise doktriini üks peamisi vundamente on olnud aastakümneid tehnoloogiline üleolek oma vastastest, mistõttu on USA kaitseministeerium ka maailma suurimaid kaitsealase teadus- ja arendustegevuse rahastaja. Seetõttu pole ka ime, et just kaitsetööstusest on välja kasvanud nii mõnigi maailma muutnud tehnoloogiline leiutis, millest tuntuim on kindlasti USA kaitseväes 1960ndatel sündinud **internet**.

Ka Eestis investeeritakse raha uute kaitsealaste asjade väljamõtlemiseks ning seda teevad nii Eesti riik kui ka veelgi rohkem ettevõtted ise. Näiteks 2013.–2017. aastal on Kaitseministeerium koos Eesti ettevõtetega rahastanud kokku 21 projekti, millest paljude tulemusi võib näha ka Eesti ettevõtete müügiportfellis, olgu selleks droonide autopiloot või mobiilne pommikelder.

Tootmise käigus toimub sõna otseses mõttes millegi tootmine. Kusagil on tehas, kus insenerid ja masinad teevad tööd, ning tehastest tuleb välja mingi toode, mida kaitsevägegi saab kasutada, näiteks relv, rakett, tank, hävituslennuk või sõjalaev. Või arendatakse välja mingi teenus, mida on kaitseväel vaja, näiteks luuakse turvalisemad kaitse-süsteemid oma kaitseväge arvuti- ja sidevõrkudele. Tänapäevane tootmine muutub üha enam automatiseerituks ja digitaliseerituks,

mistõttu ei näe Eestis suuri massiivseid tehaseid suitsevate korstnate ja tuhandete mitmes vahetuses töötavate töölistega. Selle töö teevad üha rohkem ära robotid, tootmisliinid ja konveierid, mida kõike juhitakse arvutitega. Üha rohkem energiat ja aega kulub ettevõtetes inseneritööle ning oma tootmise tõhusamaks muutmisele.

Elutsükli toetuse eesmärk on toetada tööstustoodangu toimimist selle reaalsel kasutamisel kas lahinguväljal või väljaõppetegevuses. Siia alla käib näiteks varustuse hooldus ja remont ning vananenud varustuse hävitamine. Nii näiteks remondib Eesti kaitsetööstus Kaitseväes kasutuses olevaid soomukeid või sõjalaevu.

21. sajandil on märgatavalt suurenenud riskasutus kaitsetehnoloogia ja tsiviilmaailma tehnoloogia vahel. Paljud tehnoloogialahendused on samasugused ning on palju varustust, mis on mõeldud ennekõike kaitseväelastele, kuid mida võivad samamoodi kasutada ka politseinikud, piirivalvurid või päästeteenistused.

Seetõttu kasutatakse mõnikord ka termineid „kaitsetööstus“ ja „julgeolekutööstus“ ning kaupadest rääkides „kahese kasutusega kaup“ või „strateegiline kaup“, mis tähendab, et sellised tooted on kasutatavad nii tsiviilkäibes kui ka sõjalisel otstarbel. Riigid defineerivad mõlemaid väga täpselt. Seda on vaja ebaseadusliku relvakaubanduse tõkestamiseks, kuna neile kaupadele, mida saab kasutada ka sõjaliseks otstarbeks, rakenduvad väga ranged reeglid riigipiiride ületamiseks. Eestis annab sõjalise ja kahese kasutusega kaupade üle Eesti piiri liikumiseks lube Välisministeeriumi juures asuv strateegiliste kaupade komisjon, mis tegutseb strateegilise kauba seaduse alusel.

Eesti kaitsetööstuse ajalugu ulatub juba 19. sajandisse, kuid selle areng ei ole olnud järjepidev. Kui Eesti oli osa Tsaari-Venemaast, siis remontisid Tallinnas asuvad Balti laevatehased Vene impeeriumi sõjalaevu. Kui Eesti oli kahe maailmasõja vahel iseseisev, siis oli Eestis väga tugevalt arenenud kaitsetööstus, mis suutis katta suure osa Eesti tolleaegse kaitseväge vajadustest. Ehitati näiteks soomusautosid ja isegi sõjalennukeid. Kui Eesti oli osa Nõukogude Liidust, siis toodeti Eestis asuvates sõjatehastes, nagu Dvigatel (Tallinnas Suur-Sõjamäel), ning salajastes „postkastivabrikutes“ varustust Nõukogude Liidu sõjaväele. Alles pärast Eesti taasiseseisvumist sai hakata tekkima see kaitsetööstus, mida näeme Eestis tänapäeval.

Kõige vanem praeguseni tegutsev Eesti kaitsetööstusettevõtte on Eli, mis toodab väljaõppevahendeid, imitaatoreid (nagu „Koolitiir“), droone ja automatiseeritud droonipesi. Eli alustas kooperatiivina 1987. aastal. Paljud ettevõtted, näiteks küberkaitse ja sidetehnoloogia ettevõtte Cybernetica, on oma tegevuse rajanud nendele teadmistele, mida arendati välja Eesti ülikoolides juba Nõukogude okupatsiooni ajal. Nii on Cybernetica teadmised krüptograafia valdkonnast algselt pärit nendelt inimestelt, kes tegutsesid küberneetikaga Tallinna Tehnikaülikoolis, mille küberneetika instituut loodi juba 1960ndate lõpus.

■ Vene-Balti laevatehase peahoone Koplis 1912–1916. Praegu asub seal TalTechi Eesti Mereakadeemia

■ Isetehtud lõhkeseadevastane seljaskantav segaja (ingl *jammer*). Tootja Rantelon

2009. aastal asutati **Eesti Kaitsetööstuse Liit**, mis koondab erialaliiduna suuremat osa Eesti kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas tegutsevaid ettevõtteid. 2018. aasta alguse seisuga on selliseid ettevõtteid üle saja.

Kaitsetööstusettevõtted teevad igapäevast tihedat koostööd riigiasutuste ja ülikoolidega, sealhulgas Kaitseväe ja korrakaitsejõududega. See võimaldab paremat infoliikumist lahinguväljal või kuriteopaigal tegutseva kaitseväelase või politseiniku, teda varustusega toetava töösturi ning uuenduslikke lahendusi otsiva teadlase vahel.

Olles NATO ja Euroopa Liidu liige, osaleb ka Eesti kaitsetööstus nendes organisatsioonides tehtavas kaitsetööstusalases koostöös eri riikide ettevõtete vahel. Mõlemad organisatsioonid püüavad muu hulgas soodustada piiriülest koostööd uute sõjaliste võimete arendamisel ning Eesti ettevõtetele on selline kontaktide ja suhtlusvõrgustiku laiendamine kasulik, kui koostöö toimib võrdsetel alustel.

Eesti kaitsetööstus pöörab suurt tähelepanu ekspordile, kuna meie riigisisesed võimalused, maht ja kasumipotentsiaal on paljudel juhtudel Eesti väiksuse tõttu piiratud. Aastatel 2013–2016 moodustas ekspordikäive 30–40% kogu kaitsetööstuse käibest ning ekspordi osakaal järjekindlalt kasvab. Ekspord toimub väga erinevatesse riikidesse üle maailma, kuid suurimat tähelepanu on 2010ndatel pööratud Põhja-maade, Baltimaade, ülejäänud Euroopa, Põhja-Ameerika ja Lähis-Ida riikidele.

■ Mini-UAV. Tootja Threod Systems

Eesti kaitsetööstus on tugev ennekõike nutikat spetsialiseerumist eeldavates tehnoloogiavaldkondades.

1) elektroonika ja elektrooniline sõjapidamine – elektroonikaseadmed, side segamise seadmed (ingl <i>jammer</i>);
2) energialahendused relvasüsteemidele ja militaarsõidukitele – sõjalaevade pardakahurid, rasketehnika;
3) küberkaitse – küberharjutusväljad, küberharjutused, küberhügieen, e-teenuste kaitse, krüptograafia, plokiahela tehnoloogia;
4) lasertehnoloogia – droonide avastamine ja kahjutuks tegemine lasersüsteemidega;
5) meditsiinitehnika – mobiilne ja modulaarne välihospital, sellega seotud IT-süsteemid, uuenduslikud lahinguväljale mõeldud lahased;
6) piirikaitse – sensorid, automatiseeritud pildituvastus, turvalised sidesüsteemid, automatiseeritud droonilahendused;
7) pioneerivarustus – mobiilsed varjendid ja pommikeldrid;
8) robootika – droonid ja mehitamata maismaasõidukid, nendega seotud sensorid ja vaatlusvahendid (nt gimbalid), autopiloot, tugi- ja väljaõppesüsteemid;
9) side- ja seiresüsteemid – turvalised sidesüsteemid, sidekeskused, sideseadmed, varjestused, signaalide töötlus, seiresüsteemid, satelliitside, tuvastussüsteemid;
10) väljaõppevahendid ja imitaatorid – tõusvad ja liikuvad märklauasüsteemid, miinipilduja imitaatorid, tagasilöögisüsteemid, treeningkäsigranaadid;
11) laevaehitus – patrull-laevad ning otsingu- ja päästelaevad (ehk SAR-laevad).

Eesti ettevõtted tegelevad veel

1) isikuvarustuse tootmisega – vormid, kiivrid, killukaitse- ja kuulivestid, saapad, saapakatted, kaitsmed, rakmed, kandesüsteemid, seljakotid, magamiskotid, keemiakaitseülikonnad, koormakatted, lukusüsteemid, eraldus- ja tunnusmärgid;
2) kaitseväe tehnika ja relvastuse hoolduse ja remondiga – raskeveokite, soomukite, lahingumasinade, relvastuse, mereväe laevade hooldus ja remont, metallitööd, masinate keredetailide tootmine, soomustamine, kaabeldused;
3) relvastuse ja laskemoona tootmisega – käsituli relvad, relvade osad ja lisaseadmed, külgmiinid, suundmiinid, tankitõrjemiinid, käsigranaadid, lõhkeaine.

LISA 3. HINDA OMA SPORTLIKKU VORMI!

Ajateenijate ja tegevväelaste kehalise vormi katsed koosnevad kolmest osast:

- 1) kätekõverdus toenglamangus – kahe minuti jooksul;
- 2) istesse tõus selililamangust käed kukla taga sõrmseongus – kahe minuti jooksul;
- 3) 3200 m jooks.

Test on läbitud vaid juhul, kui kõik harjutused on järjest sooritatud. Kusjuures harjutuste järjekorda muuta ei tohi. Harjutuste vahel võib puhata kuni 10 minutit. Iga harjutuse tulemus arvestatakse ümber punktideks (vt tabel). Iga harjutuse eest tuleb saada vähemalt 60 punkti või kolme harjutuse peale **kokku 190 punkti**.

Punktiarvestus on meestel ja naistel erinev, samuti erinevad punktid vanusegruppides.

Mehed 17–21aastane

Tulemus punktides	Kätekõverdus (korduste arv)	Tulemus punktides	Istesse tõus (korduste arv)	Tulemus punktides	3200 m jooks (aeg)
100	69	100	76	100	13:00
99	68	98	75	99	13:06
97	67	97	74	97	13:12
96	66	95	73	96	13:18
94	65	94	72	94	13:24
93	64	93	71	93	13:30
92	63	91	70	92	13:36
90	62	90	69	90	13:42
89	61	88	68	89	13:48
88	60	87	67	88	13:54
86	59	85	66	86	14:00
85	58	84	65	85	14:06
83	57	83	64	83	14:12
82	56	81	63	82	14:18
81	55	80	62	81	14:24
79	54	78	61	79	14:30
78	53	77	60	78	14:36
77	52	75	59	77	14:42
75	51	74	58	75	14:48
74	50	73	57	74	14:54
72	49	71	56	72	15:00
71	48	70	55	71	15:06
70	47	68	54	70	15:12
68	46	67	53	68	15:18

67	45	66	52	67	15:24
66	44	65	51	66	15:30
64	43	64	50	64	15:36
63	42	63	49	63	15:42
61	41	62	48	61	15:48
60	40	61	47	60	15:54
		60	46		

Naised 17–21aastane

Tulemus punktides	Kätekõverdus (korduste arv)	Tulemus punktides	Istesse tõus (korduste arv)	Tulemus punktides	3200 m jooks (aeg)
100	42	100	76	100	15:36
99	41	98	75	99	15:42
97	40	97	74	98	15:48
95	39	95	73	96	15:54
93	38	94	72	95	16:00
91	37	93	71	94	16:06
90	36	91	70	93	16:12
88	35	90	69	92	16:18
86	34	88	68	90	16:24
84	33	87	67	89	16:30
83	32	85	66	88	16:36
81	31	84	65	87	16:42
79	30	83	64	85	16:48
77	29	81	63	84	16:54
76	28	80	62	83	17:00
74	27	78	61	82	17:06
72	26	77	60	81	17:12
70	25	75	59	79	17:18
69	24	74	58	78	17:24
67	23	73	57	77	17:30
66	22	71	56	76	17:36
65	21	70	55	75	17:42
63	20	68	54	74	17:48
62	19	67	53	72	17:54
60	18	66	52	71	18:00
		65	51	70	18:06
		64	50	68	18:12
		63	49	67	18:18
		62	48	66	18:24
		61	47	65	18:30
		60	46	64	18:36
				62	18:42
				61	18:48
				60	18:54

LISA 4. SÕJALISTE ÜKSUSTE TAKTILISED TINGMÄRGID

Lahingut planeeritakse ja juhatakse kaardil (nii paberil kui ka arvutis), kus näidatakse nii enda kui ka vaenlase, aga ka liitlaste ja sõbralike osapoolte üksused, nende suurus ja otstarve ning paiknemine. Aeg on sama kallis vara kui inimelu, mistõttu kasutavad sõjaväelased kirjutamise asemel tingmärke, et võimalikult kiiresti, täpselt ja üheselt mõistetavalt infot edastada ja saada.

Üksuse suuruse nimetus	Üksuse suuruse tähis tingmärgil	Üksuse tingmärk	
		Liitlane	Vaenlane
Üksikvõitleja (jalaväelane)	⊗	⊗ ■	⊗ ◆
Meeskond / Pooljagu	∅	∅ ■	∅ ◆
Jagu	●	● ■	● ◆
Poolrühm	● ●	● ● ■	● ● ◆
Rühm	● ● ●	● ● ● ■	● ● ● ◆
Kompanii / Patarei	I	I ■	I ◆
Pataljon / Eskadrill	II	II ■	II ◆
Rügement	III	III ■	III ◆
Brigaad	×	×	×
Diviis	×	×	×

Üksuste taktikaliste tingmärkide näited:

Üksuse nimetus	Taktikaline tingmärk
2. brigaadi 1. pataljoni A kompanii 3. rühm	3 A 1/2
Tankitörje kompanii	1
1. jalaväebrigaad	1
Mehhaniseeritud jalaväerühm (neutraalne)	
Tankirühm (vastane)	

NATOs kehtiva standardi järgi märgitakse võimalusel lisaks erinevatele sümbolitele enda ja liitlaste üksused sinisega, vastane punasega, tundmatud üksused kollasega ning neutraalsed üksused rohelisega.

LISA 5. EESTI KAITSEVÄE AUASTMETUNNUSED

MAAVÄGI

KÕRGEMAD OHVITSERID

KINDRAL
OF-9

KINDRAL-
LEITNANT
OF-8

KINDRAL-
MAJOR
OF-7

BRIGAADI-
KINDRAL
OF-6

VANEMOHVITSERID

KOLONEL
OF-5

KOLONEL-
LEITNANT
OF-4

MAJOR
OF-3

NOOREMOHVITSERID

KAPTEN
OF-2

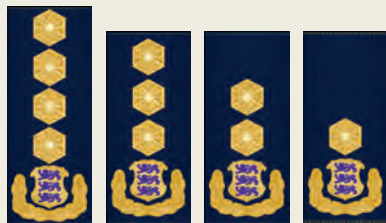
LEITNANT
OF-1

NOOREM-
LEITNANT
OF-1

LIPNIK
OF-1

ÕHUVÄGI

KÕRGEMAD OHVITSERID

KINDRAL
OF-9

KINDRAL-
LEITNANT
OF-8

KINDRAL-
MAJOR
OF-7

BRIGAADI-
KINDRAL
OF-6

VANEMOHVITSERID

KOLONEL
OF-5

KOLONEL-
LEITNANT
OF-4

MAJOR
OF-3

NOOREMOHVITSERID

KAPTEN
OF-2

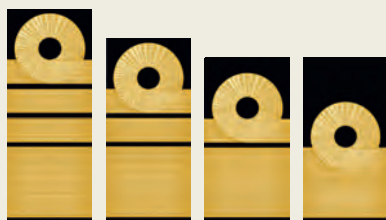
LEITNANT
OF-1

NOOREM-
LEITNANT
OF-1

LIPNIK
OF-1

MEREVÄGI

KÕRGEMAD OHVITSERID

ADMIRAL
OF-9

VIITSE-
ADMIRAL
OF-8

KONTR-
ADMIRAL
OF-7

KOMMO-
DOOR
OF-6

VANEMOHVITSERID

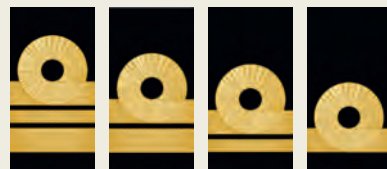

MEREVÄE-
KAPTEN
OF-5

KAPTEN-
LEITNANT
OF-4

KAPTEN-
MAJOR
OF-3

NOOREMOHVITSERID

VANEM-
LEITNANT
OF-2

LEITNANT
OF-1

NOOREM-
LEITNANT
OF-1

LIPNIK
OF-1

EESTI KAITSEVÄGI
ESTONIAN DEFENCE FORCES

VANEMALLOHVITSERID

ÜLEM-
VEEBEL
OR-9

STAABI-
VEEBEL
OR-9

VANEM-
VEEBEL
OR-8

VEEBEL
OR-7

NOOREM-
VEEBEL
OR-6

NOOREMALLOHVITSERID

VANEM-
SEERSANT
OR-5

SEERSANT
OR-4

NOOREM-
SEERSANT
OR-4

SÕDURID

KAPRAL
OR-2

REAMEES
OR-1

VANEMALLOHVITSERID

ÜLEM-
VEEBEL
OR-9

STAABI-
VEEBEL
OR-9

VANEM-
VEEBEL
OR-8

VEEBEL
OR-7

NOOREM-
VEEBEL
OR-6

NOOREMALLOHVITSERID

VANEM-
SEERSANT
OR-5

SEERSANT
OR-4

NOOREM-
SEERSANT
OR-4

SÕDURID

KAPRAL
OR-2

REAMEES
OR-1

VANEMALLOHVITSERID

ÜLEM-
VEEBEL
OR-9

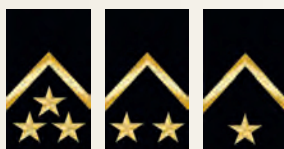
STAABI-
VEEBEL
OR-9

VANEM-
VEEBEL
OR-8

VEEBEL
OR-7

NOOREM-
VEEBEL
OR-6

NOOREMALLOHVITSERID

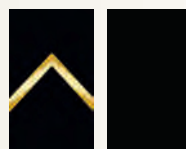

VANEM-
MAAT
OR-5

MAAT
OR-4

NOOREM-
MAAT
OR-4

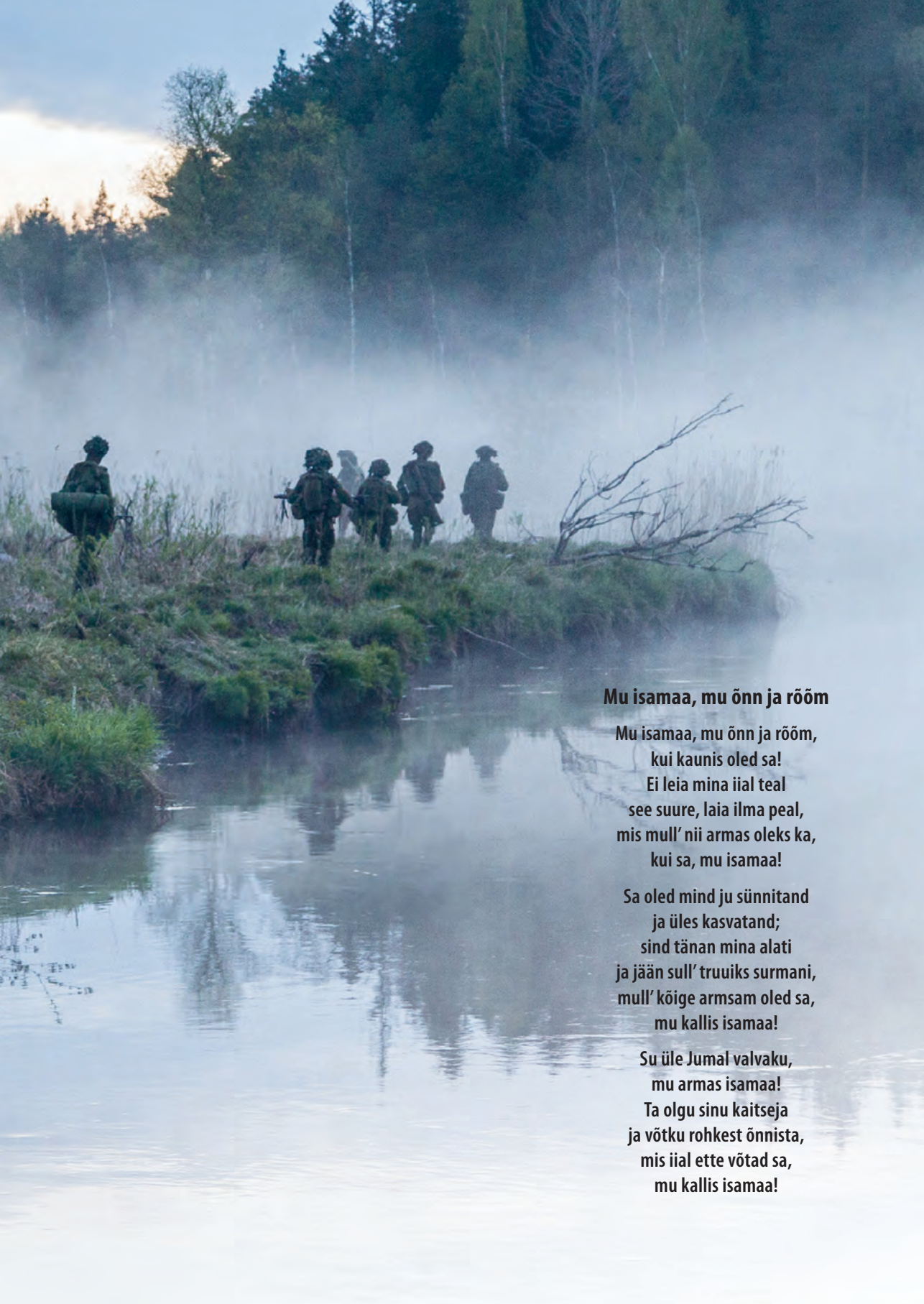
SÕDURID

VANEM-
MADRUS
OR-2

MADRUS
OR-1

Mu isamaa, mu õnn ja rõõm

Mu isamaa, mu õnn ja rõõm,
kui kaunis oled sa!
Ei leia mina iial teal
see suure, laia ilma peal,
mis mull' nii armas oleks ka,
kui sa, mu isamaa!

Sa oled mind ju sünnitand
ja üles kasvatand;
sind tänan mina alati
ja jään sull' truuks surmani,
mull' kõige armsam oled sa,
mu kallis isamaa!

Su üle Jumal valvaku,
mu armas isamaa!
Ta olgu sinu kaitseja
ja võtku rohkest õnnista,
mis iial ette võtad sa,
mu kallis isamaa!

Illustratsioonide loend

Rahvusarhiiv: 7; 16; 17; 18 (ülevaht); 22 (keskel, all); 23 (ülevaht ja keskel); 26 (ülevaht); 27; 30 (ülevaht); 31 (keskel); 32 (ülevaht); 33 (all); 102 (all); 103 (ülevaht); 108 (ülevaht)

Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseum: 10; 17; 26 (keskel, all)

Eesti Rahva Muuseum: 23 (all); 29 (all); 65 (ülevaht); 123

Tallinna Linnaarhiiv: 18 (keskel)

Tallinna Linnamuuseum: 22 (ülevaht); 29 (ülevaht)

Viljandi Muuseum: 21 (all)

Kaitsevägi: 3; 8; 18 (all); 26 (all); 36; 37; 38; 39; 70; 73; 90; 92; 93; 94; 97; 99; 100; 102 (ülevaht); 104; 116; 118 (all); 119; 120; 121; 122; 125; 126; 127; 128; 129; 130; 131; 133; 134; 136; 137; 138; 139; 143; 144; 147; 148; 149; 151; 152; 153; 154; 155; 156; 157; 158; 159; 164; 165; 174 (all); 175; 201; 207; 209; 214; 216; 217; 220–221; tagakaas

Kaitseliit: 107; 108 (keskel)

Avita kirjastus: Liisi Pääsuke 19; 31 (ülevaht); 48 (ülevaht); 65 (keskel); Piia Maiste 66; Krista Mölder 118 (ülevaht); Erkki Alanen 135; Inga Kalistru 162; Krista Mölder 205

Erakogu: 32 (all); 81 (all); 83; 150; 193; 196 (all); 212

Ain Mäesalu: 16

Wikimedia Commons: <http://www.redcross.ee> 11; MKFI 11; Gryffindor 13; <http://www.nodulo.org> 13; 14; 15; www.awm.gov.au 17; Ivo Kruusamägi 20; Sander Säde 20; lifar 21 (ülevaht); Akra 31; Ameerika Ühendriikide keskvalitsus 44; <http://www.schmidt-auktionen.de> 46 (ülevaht); 48 (all); 49 (ülevaht); www.tandfonline.com 49 (all); Mstyslav Chernov 50; Acdx 58 (all); Ameerika Ühendriikide keskvalitsus 59; Ameerika Ühendriikide keskvalitsus 62; Julo (ülevaht) 75; Ehitisennistaja (ülevaht teine) 75; Ivar Leius (alt teine) 75; Ave Maria Mõistlik (all) 75; 103 (all); 132 (ülevaht parema); lifar 132 (all); Ameerika Ühendriikide keskvalitsus 145; 159 (all); Estormiz 191; 211

Shutterstock: 55; 56; 58 (keskel); 65 (all); 68; 113; 114; 140; 141; 142; 146; 162; 168; 169; 171; 174 (ülevaht); 177; 179; 180; 181; 183; 192; 204; 208

Scanpix: 67; 78; 81 (ülevaht); 82; 85; 86; 87; 132 (ülevaht vasakul); 140 (all); 166

NATO: 69; 110; 111; 115; 117

Regio: 24–25; 34–35; 106

Kolonel Riho Ühtegi: 43; 45; 46 (all); 51; 52; 54; 57; 58 (ülevaht); 60; 61

Tõnu Noorits: 33 (ülevaht)

Urmas Nemvalts: 109

Toomu Lutter (joonistused): 161, 182; 196; 197; 200

Major Kalle Kõlli (tabelid): 216–217

Delfi: 112

Cox & Forkum: 47

Koostajad on kajastanud kõik teadaolevad autoriõiguse omanikud. Kui on eksitud autoriõiguste vastu, paluvad koostajad sellele tähelepanu juhtida.

Kool

--

Õppeaasta

Õpilase ees- ja perekonnanimi

Klass
